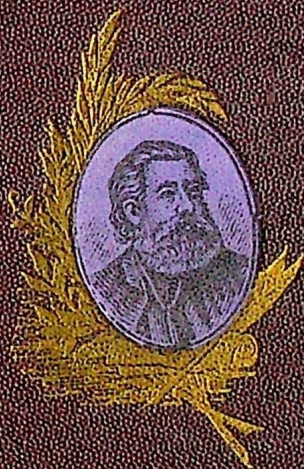

РУСКА ПИСЬМЕННОСТЬ

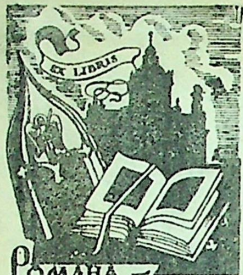
XII, 1.

ТВОРИ

Издора Воробкевича

Том первый

РОМАНА
ГЕНИК-
БЕРЕЗОВСЬКОГО

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ.

ХІІ, 1.

Т В О Р И
ІЗИДОРА ВОРОБКЕВИЧА.

Том перший

Виданє товариства „Просьвіта“.

У ЛЬВОВІ, 1909.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Друковано 5000 примірників.

Ціна оправого примірника 1 К 10 с, в крас-
шій оправі 1¹/₂ корони.

ПЕРЕДМОВА.

В передмові до I-ого тому творів Куліша заявив я, що буду старати ся, аби дальші книжки »Рускої Письменности« виходили скорійше, іменно щоби друковали ся рівночасно по дві книжки з творами ріжних авторів. Отже трафило ся власне, що др. Осип Маковей прийняв ся зібрати і упорядкувати твори Ізидора Воробкевича, а і в друкарни не було вже ніяких перешкод до друкування двох томів разом. Користаючи з сего, видаю вже тепер XII-у книжку »Рускої Письменности«, хотя після програми видавництва черга на неї прийшла би аж за кілька років.

Як в попередних книжках твори Николая Устияновича, Миколи Костомарова, Панька Куліша, так в отсій творі Ізидора Воробкевича появляють ся перший раз зібрані разом, бо доси вийшла тільки одна мала збірка їх з редакції д-ра Франка, п. н. »Над Прутом«, де є всего 103 поезій, а драматичні твори его взагалі ніколи навіть не друковали ся, хоч довгі літа грали їх на сцені. Через те Ізидор Воробкевич, котрому по Федьковичу загально признає ся перше місце mezi буковинськими письменниками, молодшому нашому поколіню майже зовсім не знаний, і коли писаня Федьковича вийшли вже й критичним виданєм, то его писаня треба було ще іно збирати і приладжувати.

Се виданє містить не тільки друковані вже колись твори, але також недруковані і є в великій частині новиною. Оно вийде в трійох томах: Перший том подає поезії, упорядковані хронологічно після рукописей, межі ними багато незнайомих; в порівнянню зі збіркою »Над Прутом« буде їх майже три рази більше. В другім томі зібрані оповідання, котрі появляли ся в ріжних видавництвах, тепер вже неприступних для загалу. В третій том вийдуть драматичні твори, доси знані тільки з давніших вистав в театрі. — В кождім томі буде поміщений і портрет автора, в першім з молодшого віку, в другім з середнього, в третім зі старшого.

Мимо того се виданє далеко ще не повне, се лише вибрані твори, бо не все, що Ізидор Воробкевич писав, заслугою довшої пам'яті, а децю, як н. пр. оперетки, надавало би ся до друку хіба враз з музикою, отже не місце їм в »Рускій Письменности«. Сим виданєм ми лиш ратуємо заслуженого письменника від забуття та подаємо суспільности що найважнійше і найціннійше з єго праць, в тім пересвідченю, що всему народови нашому, а особливо буковинським Русинам, робимо добру прислугу.

У Львові 28. липня 1909.

Юл Романчук.

ІЗИДОР ВОРОБКЕВИЧ.

Ізидор Воробкевич уродився 5. мая 1836. р. в Чернівцях. Батько его, катехит гімназії, і мати померли дуже молодо, лишивши трое дітей: Ізидора, Григорія (Наума Шрама) і Апольонію. Сиротами опікував ся дід, сьвященик у Кіцмани. Від него навчив ся Ізидор читати і писати по руски. Веї школи кінчив в Чернівцях.

Скінчивши богословіє, Ізидор Воробкевич був від 1861. р. сьвящеником в Давиденах, де пробув чотири роки, і в Рускій Молдавици в горах поміж Гуцулами до 30. XI. 1867. р. За той час він читав і писав дуже багато. Стояв тогді під впливом Галичан, спершу Б. Дідичкого, котрий его перші поезії надрукував у «Галичанині» 1863. р., а потім львівскої молоді громади.

Року 1868. вчив ся у Відни музики, здав іспит в консерваторії, на основі того дістав сталу посаду учителя співу і музики (пізнійше, по заснованю 1875. р. університету в Чернівцях, з титулом і характером професора богословія), і з того часу аж до 1875. р. займав ся більше музикою, як літературою, укладав композиції для церкви, учебники співу і збірники пісень для народних шкіл та оперетки, котрими почав свою працю для галицького народного театру. Р. 1874. в серпни був в Києві. На нїм, щó перші літа своєї діяльності прожив у романтичній чарі козакофільства, зробив сей короткий побут на Україні велике

вряжінє. Натомість жите в Чернівцях, де товариство »Руска Бєсїда« (1869—1884) в ненародних руках було вороже українській літературі, разом з домашніми злиднями і недугами в родині і великою працею у школах, дуже прибивало єго духа.

Та коли вкінци й в Чернівцях склала ся (1884.) громада своіх людей, котра й пошанувала єго ювілеєм (1887.), він був уже знеохочений до громадянського життя, найбільше з тої причини, що зазнав розчаровань у зносинах з народним театром. Від 1872. р. він писав для него оперетки та драми: але неосторожні, а часто й несправедливі критики, а до того крайно легкодушне обходженє з єго рукописями дуже знеохотили єго до дальшої літературної праці, хоч зовсім він єї не покинув. Від 1882. до 1901. р. він редагував руский відділ церковної часописи »Сандєла« та видав два томи своіх проповідий п. з. »Науки для народа« і том »Надгробних проповідий«. По-при те писав далі драми та оповіданя і порядкував своі літературні та музикальні праці. За свої заслуги для церкви став 1881. р. протоєреєм, а 1896. р. архипресвітером-ставрофором.

Року 1902. почав хорувати і з тої причини пішов у пенсію, а 1903. р. 19. вересня помер, проживши 67 років і нецілих пять місяців. Поховали єго на цвинтарі в Чернівцях.

Із Воробкевича треба оцінювати яко письменника і музика. Лишаючи єго музикальні твори фаховим людям до оцінки, скажемо кілька слів тільки про єго літературну діяльність. Се був незвичайно плодовитий письменник; самих поезій написав він звиш тисячу, між ними з кільканацять довгих поем. Але за мале знанє мови

(в перших початках), скоро вдача его, брак доброї поради і взагалі житеві обставини часто не давали ему займатися стараннішим обробленем праць. Через те н. пр. багато его поезій не здатних до друку: в нашім виданю подаємо іменно вибрані на основі рукописів. Вірні спостереження народного горя і щастя, велика любов до нашої бувальщини, до України і Буковини, бажане красної долі народови, та десь колісь і суб'єктивна лірика або весела видумка — отсе зміст его поезій, а простота вислову і щирість — се їх прикмети. Коротні поезії (з них багато відомих через музику самого-ж Воробкевича) випадали звичайно красиві, ніж довші поеми, н. пр. цілий ряд »дум« з козацької історії, де він на лад Шевченка і Куліна оспівував бувальщину, мало маючи жерел до того; а брався він і за такі теми, як Нерон, Клеопатра, Цар Іван Грозний, що вже зовсім були ему не під силу.

На час побуту его в Давиденях і Рускій Молдавици припадають і перші оповідання: Ви муштреваний кінь, Турецкі бранці, Амврозій Остапкевич, Месьть Черногорця і Циганка. Як у поезіях, так і в сих оповіданнях видко ознакомлене з народними піснями (він сам збирав їх радо ще в школах), з творами Квітки, Шевченка, Палури, Куліна, М. Вовчка, Мордовця, Стороженка, Номиса, М. Шашкевича, Могильницького, М. Устияновича, Мих. Чайковського, Гоголя, істориків Костомарова і Енгеля — і галицьких видавництв. — В рр. 1879—1898 написав ще з кільканацять оповідань, гідних уваги й тепер, бо се вірно списані образки, переважно з нашого життя. В роках 1896—7 написав також повість п. з. »Іван Мазепа і Василь Кочубей«, але вона за слабо оброблена.

З драматичних праць Ізидора Воробкевича красні ті з народного життя: Гнат Приблуда (1875), Вбога Марта (1878), Новий двірник (1883) і Блудний син (1885). Із Воробкевич перший у Галичині й Буковині вивів народне життя в поважних творах на сцену і в тім его неперечна заслуга. Написав також три історичні драми: Василько Ростиславич (1882), Петро Сагайдачний (1884), Кочубей і Мазепа (1891). Славні були колись его оперетки і комедії (текст і музика его): Каспар Румпельмаєр (1874), Золотий монє (1879), Пані молода з Босни (1880), Пан мандатор, Янош Іштєнгазі (обі з р. 1882), а в рукописах лишили ся ще: »чародія« Демон-горівка, комедія »Пан Венцлїчек« (обі з 1884) і »Комедія без автора« (1888).

Про діяльність Із. Воробкевича jako музика треба хоч те сказати, що він, крім учебників співу і музики та опереток, уложив також коло 40 литургій (8 з них друковано), багато псалмів і кількасот євїтєких пісень, між ними 12 до слів Шевченка, котрі й видано. Яко композитор він був загально знаний в Галичині і Буковині. Взагалі був се чоловік, що тяжкою працею для народу заслужив собі на те, щоб ми его памятали і его працю пізнали хоч у часті.

Его псевдоніми були такі: звичайно Данило Млака, а крім того: Демко Маковійчик, Морозенко, С. Волох і Семен Хрін. Слово »Млака« взяте з давньої назви его родини: Скульський Млака де Оробко. Дід Ізидора змінив свое прізвище Оробко на Воробкевич.

Осип Маковей

І. П О Е З І Ї.

Ізидор Воробкевич.

А. ДУМКИ І ЛІСНІ.

З року 1863-ого.

І. Моя Буковина.

Чому ти серцю така миленька,
рідна землице, моя Буковино?
Скажи сю тайну мому серденьку,
гарна, весела, люба дружино!

Чи пише сонце на тебе сьвітить
і твої ниви та гори гріє?

Чи инший місяць вечером тихим
на твоїм небі так гарно мріє?...

Чув я дитинов за райські птахи,
щоб раз у раю співали, літали
і ненадійно — чому, не знаю —
десь полетіли, з раю пропали.
Сі злотори долі шукали,
сім раз летіли за Чорне море,
ледви за морем наїшли сю долю
і прилетіли в Карпатські гори.

Може ті птахи, краю мій рідний,
розвеселяють твої дуброви,
що зелен явір, липа, смерека
аж омлівають з щастя, любови?
Може у твої ріки, потоки
вода спливає з самого раю,

бо так миленько шепчуть, співають,
як ті пташата в зеленом гаю? —

»Мої потоки тобі співали
ще у колисці, ще за дитини;
по моїх квітах і сїножатах
гуляв ти, синку, потім що дини.
У моїх синїх високих горах
пізнав ти красну свою подругу,
а в моїх темних лісах предвічних
забував жаль свій і свою тугу.
Тому я, синку, тобі так мила —
їй нас не розлучить навіть могила«...

2. То наші любі, високі Карпати.

Знаєш ті гори, мій друже милий,
що ранком миленьким,
вечером тихеньким
сонце їх украшає,
сердечно їх любить,
до себе голубить,
як мати все про них дбає?
Я тобі скажу, не треба питати:
То наші любі, високі Карпати!

Знаєш ті гори, мій друже милий,
де в небо ясне,
синє і красне
смєреки, сосни зазирають?
білими скалами,
темними лісами
орли, соколи літають?
Я тобі скажу, не треба питати:
То наші любі, високі Карпати!

Знаєш ті гори, мій друже милий,
 де в зеленім гаю,
 якби при Дунаю,
 птахи, соловії співають,
 а в воді бистренькій,
 ясній, студененькій
 рибки, петруги ся грають?
 Я тобі скажу, не треба питати:
 То наші любі, високі Карпати!

Знаєш ті гори, мій друже милий,
 де чорні хмари,
 якби Татари,
 людям страх насилають?
 буря і грім,
 як смертний дзвін,
 страшно і тоскно загравають?
 Я тобі скажу, не треба питати:
 То наші любі, високі Карпати!

Знаєш ті гори, мій друже милий,
 де з топірцями
 під ялицями
 гайдамаки танці водили?
 червінці красні,
 таліри ясні
 межі собою ділили?
 Я тобі скажу, не треба питати:
 То наші любі, високі Карпати!

Знаєш, мій друже, де утікати,
 як лихо тиєне,
 меч врага блисне,
 як вся надія мине ся?
 В горах --- там воля,
 там твоя доля,

щастє твоє поверне ся!
Утікай, брате, в гори Карпати!
Там лише можеш щастя зазнати!

3. Рідний край.

Всюди сонце гріє
цілий день миленько,
всюди місяць сьвітить
вечером красенько;
та нігде так сонце
м'яло сьвіт не гріє,
місяць перекросць
дивно так не мріє,
як у ріднім краю,
в нашім милім раю.

Всюди вітер віє
лісом і горою,
всюди земля вкрита
зіллям і травою;
та нігде степами
вітер так не віє,
трава долинами
так не зеленіє,
як у рускім краю,
в нашім милім раю.

Всюди чорнобрива
про хлопця гадас,
всюди хлопець щиро
дівчину кохас;
та нігде дівчата
хлопців так не любять,
а дівчат щирійше
хлопці не голубять,

як у рускім краю,
в нашім милім раю.

Всюди на могилах
ворони голосять;
всюди люде стогнуть,
руки ломлять, просять;
та нігде так сумно
ворон не заграче,
та нігде так нарід
в піснях не заплаче,
як у рускім краю,
в нашім милім раю.

4. До моїх другів.

Други мої милі,
орли і соколи,
не вернуть ся тоті часи
вже відай ніколи, —
коли ми в вечір з глубини серця
думочки рідні жваво співали,
аж милозвучно луги, дуброви,
рожа, калина ся розлягали.
Други ви мої, орли-соколи,
відай не верне час той ніколи!

Други мої милі,
орли і соколи,
не вернуть ся тоті часи
вже відай ніколи,
як ми співали з глубини серця
пісню за Гриця, за вечерниці,
за козаченьків і давну долю.
руту, любисток для красавиці.
Други ви мої, орли-соколи,
відай не верне час той ніколи!

Де-сьте ся поділи,
часи золотії?

Котрим краєм вас шукати,
літа молодії?

Ци-сьте попали в безодні розтвори,
ци вас накрило філями море,
ци-сьте як гомін в степену сконали,
ци-сьте як камінь в воду потали?
Ци-сьте злетіли пташков маленьков,
ци-сьте зівили квітков красеньков?
Ци вас розвіяв вихор полями,
ци вже голосить ворон над вами?
Ци блискавиці вас може забили,
ци-сьте в могилу головку склонили?
Скажіть ви, любі, де вас шукати,
бо без вас хоче серденько конати.

.
Годі вже, годі, орли-соколи,
ми вже не вернем до вас ніколи!

5. Де серце моє.

Де гори високі
і бори широкі,
де бурі шаліють,
верхи зеленіють,
там серце моє!

Де бездни глибокі
і бистрі потоки,
де чути тримбіти
солодкі привіти,
там серце моє!

Де коні степами
гримлять копитами,

на волі гарцюють,
сідла ще не чують,
там серце мое!

Вірли де літають
і сонце витають,
а води Дніпрові
співають степови,
там серце мое!

Де в краю козачім
люд більше не плаче,
бо доля прибула
й неволя минула,
там серце мое!

Де згідливі люди
горнуть ся до груди,
своє величають
і вперед ступають,
там серце мое!

6. Гуцулка.

I.

Я сми Гуцул з Коломні, вмю в сьвітї жити
дівчатовька, молодиці надити, любити.

Коломийки я гуляю, топірцем кидаю,
а дівчину чорноброву д' серцю пригортаю.

Віє вітер з Черногори, схилив яворину,
а я Гуцул з колонини мислю про дівчину.

Хоч маленька і низенька в Гуцула хатина,
все го любить і голубить хороша дівчина.

Ой там в лісі коло кладки зацвила калина,
туди ходить та до мене молода дівчина.

Полонину материнка гарно укриває,
а дівчина з парубочком гуцулки гуляє.

II.

Як не хоче дівчинонька Гуцула любити,
то лиш гусянки їй треба дати ся напшти.

Як дівчина в полонині гусянки підшла,
лиш диви ся : вже Гуцула за шню вбіймила.

І цілує і милує, в очи зазирає,
а з охоти бідне серце плаче, умирає.

Ой пусти мя ! ой лиши мя ! мила дівчинонько !

Ци-сь здуріла, ошаліла, бідна-ж головонько !

Відай треба цвіту з липи у горшку зварити,
а з рученьки горячої кровці та пустити ?

Бо як будеш обіймати мене так до ночі,
душа виїде і на віки замкне свої очи.

Не було ми, Гуцулику, гусянки давати,
тепер мусиш в моїх руках з любви умирати.

А як дала дівчинонька личко цілувати,
забув Гуцул усе лихо, забув умирати.

7. На сіножати.

Сіли, сіли косароньки
під вербою спочивати,
бо гей дуже у полудне
стало сонце пришкати.
Головоньку на мураву
склонив косар і дрімає,
а дівчина красавиця
в сні ему ся привижає.

Снить він, що гет деє далеко
заблудив в якійсь пустини ;
жаль му серце розпинає,
що без роду марне згине.
Вже язик му в роті висох,
очи кровю ся заляли,

а від терня остренького
ноги му понапухали.

Разом якби з яеной хмари
его мила приступила
і спалену его душу
зимнов водов покріпила.
Бідний косар пробудив ся,
хрестик робить і зітхає, —
коло него сидить дівча,
до водиці запрошає...

8.

Сумно в гаю зазуля кувала
і до мамки слізно промовляла:
»Прислав мене син твій рідний,
поранений тяжко, бідний,
склонив на вік свою головоньку
на мягеньку зелен-муравоньку.

Тече ему з серця кров червона,
ясні очи дзюбом пе ворона,
орел тіло роздирає,
коник ірже та й думає,
аж степ тоскно гомонить та плаче,
як кінь зарже а ворон закроче.

Кучерики вітер розвіває,
бліде личко роспця вмиває;
спису враги поломали,
шаблю остру з собов взяли,
уста, носик, уха, ясні очи
і серденько уже червак точить.

Казав менї, як згасало око,
як остатний раз зітхав глибоко:

Скажи дома моїй мати,
що легенько буду спати.
Проси мамку, нехай Катерину
возьме в хату за свою дитину.

А як квіти знов порозцвитають
і пташатка в лузі заспівають,
тогда буде близько хати
душа моя щебетати:
Я ще жию, матінко рідненька,
ще тя люблю, дівчино миленька.»

9.

Прийди в вечір, дівчино,
маленькая пташино,
бо вже довго чекаю,
сохну, вяну, конаю.

— Тяжко мені та прийти,
бо далеко би іти,
через кладку, водицю,
гречку, жито, пшеницю.

Просто мого порога
веде добра дорога,
ані кладки, водиці,
ані жита, пшениці.

— Люба матуся моя,
як свекруха лихая,
та не пустить дівчину
у вечірню годину.

Ти матусю очаруй,
горівоньки їй зготуй,
тогда прийди, дівчино,
червоненька калино!

— Хоть я маму вчарую,
горівоньки зготую,
то не можу ані раз
лізти через перелаз.

В мене, дівче, ворота,
аж збирає охота
в мою хату ходити,
мене вірно любити.

— Коли в тебе ворота,
то є в мене охота
в твою хату ходити,
тебе вірно любити.

Ой щасливий хлопчина,
бо іде вже дівчина,
бо іде вже молода,
солоденька ягода.

Ще миленька не хоче
приходити у ночі,
та помалу ся навчить,
бо все ходить і мовчить.

10.

Мав я рожу білу, красну,
цвила дні і ночі;
полюбив я одно дівча
через чорні очі.

Перестала моя рожа
цвести біло, красно;
перестали мої очі
та сияти ясно.

Як же рожі красно цвести?
Осїнь ся зближає.

Як же оку та сняти?
Серце умліває.

II. То наш танець, наш козак.

Чи є в світі красший танець,
як веселий наш козак?
Аж дивус ся поганець,
як танцює наш бідак.
Кождий каже: Добрі люде,
нема в світі і не буде
по-над танець — гей! га! га!
веселого козака.

Від великого Дунаю
аж до синього Дніпра,
чи в пустині, чи у гаю,
чи на берегах Дністра,
в Україні і Подолю,
в темних горах і у полю
всі гуляють, що аж га!
веселого козака.

Бо козак наш танець рідний!
Він у нас давно настав,
як ще нарід був свобідний
і недолі ще не знав.
Щастє, доля проминули,
але ми ще не забули,
хоч нам смутно — ой, га! га!
погуляти козака.

Рускі хлопці і дівчата
як учують: гоп! га! га!,
цілим тілом і душею
підскакують козака.

Дівча моргне бровоньками,
хлопець цокне підківками,
серце тьохне, що аж га!
і танцює козака.

Хоть лицарі пощезали
і Богдана вже нема,
руських ніг не повязали,
а в серцях не все зима;
від старого до дитини,
від матусі до дівчини —
всі співають: гоп! га! га!
і гуляють козака.

І старенькі батько-мати,
що в могилах вже лежать,
як зачне бандурка грати,
тїшать ся і нас учать:
Не смутїть ся, рускі діти,
жйїте, уживайте свїта!
Заспївайте: гоп! га! га!
і гуляйте козака!

12.

Ой прийшов я до ворожки і став ся питати:
Чи можу я дівчиноньку ту малу кохати?
»Ти хлопчино, ти маленький, хочеш ї кохати,
маєш мені хоть таляра за чароньки дати.«
Дам ти, дам ти, ворожбитко, десять, не одного;
злучи, злучи із дівчинов хлопця молодого!

Дала ж мені ворожбитка любистку листочок
і казала з барвіночку заплести віночок;
той листочок дівчиноньці д серцю притулити,
а віночком зелененьким їй головку вкрити.

Ворожитка та старенька добрі чари має:
бо дівчина молоденька вже мене кохає.

13.

Внали мої сльози
у биструю річку,
щоб я плакав днину,
щоб я плакав нічку.

Черпала водицю
молода дівчина,
зачерпнула сльози —
сльози сиротини.

Дівча біле личко
тов водов вмивала;
що в ній мої сльози,
бідненька не знала.

Від того то часу
змаріла дівчина,
плакала дні-ночи
бідна сиротина.

Незадовго діву
сиров землев вкрили,
на могилі руту,
барвін посадили.

З року 1864-ого.

14.

Чом так сумно, Україно, твоїми степами?
Чом ся вкрили рідні ниви димом-туманами?
Чому козак і дівчина дні і ночі плачуть?
Чому круки і ворони на могилах крачуть?
Чому бодяк на згарищах Січи виростає,

а за Трахтемирів пісня тільки споминає,
 Чому на руїнах слави кричить пугач: пугу!
 Ци віщує він ще більшу Україні тугу?
 Де пропали атамани і козацка слава?
 Ци заросли мхом, травою, вкрила їх мурава?
 Чому глухо, чому тихо твоїми хатами?
 Чому пісні не співають діти із батьками?
 Скажи мені, Україно, серденна сестрице,
 незабутая дружино, сизая орлице!

Рада би я, милий друже, причину сказати,
 та вже в грудях серце мліє, хоче умирати.
 Вмирай, вмирай, віще серце, згасай, руске око!
 Розступи ся, сьвята земле, широко-глібоко!
 Може там вам доля-воля мило засвітає.
 квіти зацвітуть і птахи заспівають в гаї.

15.

Кождий хвалить край свій рідний,
 свої сині гори,
 свої луги, дібровоньки,
 зелененькі бори.
 Лиш тебе щось, Буковино,
 діточки забули, —
 всі серденька здеревіли,
 тяжким сном заснули.
 Тому, діти одной неньки,
 руки си подаймо,
 Буковині-родиноньці
 пісню заспіваймо!
 Заспіваймо за Карпати,
 за квітки прекрасні
 і за очі дівочії,
 як зіронька ясні;

за личенько малинове,
губки румяненькі
і за співи соловія,
серденьку миленькі.

За бандуру злострунну,
за Боянів давних,
за козаків-атаманів,
асаулів славних.

За могилу, де ворона
жалібненько краче,
і за того сивоуса,
щоб степами плаче...

Бо в чужину райські птахи
давно полетіли,
райські квіти руским полем
давно помарніли. —

Так співаймо, милі братя,
щоб руске серденько
здоймило ся з гордим орлом
в хмарі височенько!...

16.

Ходить козак блукаючи,
долі-волі шукаючи,
ба лугами, ба степами,
вмиває ся слізоньками.
»Прийми мене, Дніпре-брате,
буду тебе споминати;
ти затошиш моє горе
й занесеш у Чорне море.«
Рад бим, брате, лиш ся бою,
не пораджу я з тобою,
не занесу аж до моря
стільки жалю, стільки горя.

»Ой могило ти висока,
 ти є темна і глібока,
 ти прийми мене старого,
 бо зазнав я горя много!«
 Рада б я тебе приймити,
 нігде горя примістити!
 Йди, козаче, в Запороже,
 Там потіху найдени може.
 А зазуля наслухала,
 як могила розмовляла:
 »Дам ти раду, небораче!
 В луг іди, старий козаче,
 де співають соловії,
 там шукай іще надії!
 Розповідж їм сумно-тихо
 своє горе, своє лихо;
 а вони як заголосять,
 твою тугу порозносять
 у далекий єввіт широкий,
 кинуть у Дунай глібокий;
 порозносять по калинах,
 та по горах, по долинах.
 Прийме частку твої долі
 зірка в небі, квітка в полі,
 бідна рибка у водиці
 і дівчина білолиця.
 І тобі пташки, мій брати,
 муть про щастє щебетати.«

17. Чумацка пісня.

Гей! гей! воли круторогі!
 До домоньку спішіть ви небоги,
 бо там жінка визирає,
 з очий слези обтирає.
 Спішіть, круторогі!

І в чужинї мило сонце грїє,
птах співає, трава зеленїє;
но наймильше в ріднім краю
птах співає в зелен-гаю,
трава зеленїє.

І в чужинї чути пісню мїлу,
і там очи мають чудну силу;
но найкрасні очи має
та дївчина, щó співає
руську пісню мїлу.

І в чужинї люди умирають,
у могилах сном твердим дрїмають;
но наймильше умирати,
днини воскресеня ждати
у рідненькім краю.

Гей! гей! воли круторогі!
До домоньку спішіть ви небоги,
бо миленько умирати,
свїт біленький покидати
лиш у ріднім краю.

18.

Горить ватра на дарабі, вітрець повіває,
полощиною флюяра плаче і ридає.
Зайшло сонце нічку спати за високі гори,
темна мрака закриває села, скали, бори.
Пливуть сїлави Черемошом, як стрїла, так швидко:
тут їх бачиш, як минають, і вже їх не видно.
Попрощали гори, скали, любу верховину
і смереку зеленую, явора й калину.
Коло Кутів і Вижницї сїлави поставали,
Гуцулики кучеряві їсти посїдали.
Тїлько сїли, вже між ними жид ся увихає,
коби хитро ошукати Гуцула, гадає...

Не давай ся, Гуцулику, у жидівські руки,
 бо течи із тебе буде піт кровавий з муки.
 Пробуди ся з сну твердого, перестань дрімати,
 бо на душі гріх пекельний, смуток будеш мати.
 Як ти будеш все служити проклятій горівці,
 в безвідь підуть воли, конї, корови і вівці.
 Твоє серце, хоч свобідне, буде бити тихо,
 а по горах стане сумно, гірко, пудно, лихо...
 А тим лихом будуть гори, скали гомоніти,
 лиш за лихо будуть грати флюяри, трембіти.
 Лиш за лихо буде Черемш шептати зарінком,
 і садок не замаїть ся зеленим барвінком.
 Лиш закраче верховинов чорная ворона,
 з мозолистих рук польє ся людска кров червона.
 З високої полонини ухо лиш зачус,
 як флюяра вівчарева плаче і сумує.
 А з нев жалко заридають луги і калина,
 скали, гори і зелена ціла верховина.
 Старий Гуцул на могилї, дівча над рікою
 заливати будуть личко гіркою слезою.
 Пробудїть ся, Гуцулики, не пийте горівки,
 бо будете нарікати тяженько на віки.

 19.

Там, де буйні вітри грають,
 хижі орли гнізда мають,
 там, де сосна і ялиця,
 чиста, як слеза, норичя,
 там жие у Черногорі
 у небесному просторі
 моя мила, як калина,
 солоденька, як малина.

Там, де хмари в небо синє
 зазирають з полонини,

де поточок дні і ночі
давні думочки шепоче,
там сидить моє серденько
в полонині височенько.
В неї очі такі красні,
як у вечір зорі ясні.

Там, де цвіте материнка,
сидить моя Катеринка,
довгокоса, тонкобока,
чорноброва, ясноока,
личко пишне і рум'яне, —
заспіває, серце вяне, —
голосиста, як пташина,
моя любка Катерина.

20.

Від Дунаю вітер віє,
що душа аж студеніє,
так ми тяжко, так ми нудно,
що у світі жити трудно.

Вітер віє, повіває,
старі дуби вириває,
стогне сосна, яворина,
лоза, липа і калина.

Гірна буря в серцю грає,
грудь кроваву роздирає,
рве з корінем серця квіти
і розносить у всі світи.

Одні впали в Чорне море,
другі на луки і гори,
треті мила позбирала,
в чорний волос заплітала.

Всі зісохли, всі повяли,
 жаль серденьку полишали.
 Не вий, вітре, від Дунаю,
 бо живцем я умираю.

21.

Був то вечір тихий, красний,
 пташки щебетали,
 небом сьвітлив місяць ясний,
 зьвіздоньки сияли,
 як сидів я хлопчина,
 а при боку дівчина
 під липов зелененьков.

Молод хлопець до серденька
 пригортав дівчину :

»Малинонько солоденька,
 без тебе загину!«

Вона ж оченька снії
 й серце дала хлопчині
 під липов зелененьков.

Як дізналась стара мати,
 що ми ся кохаєм,
 що у вечер розмовляти
 під липу сїдаєм,
 пішла зіля шукати,
 чорні чари копати
 під липов зелененьков.

Чари, зіля дала пити
 донї лиха мати.
 Вже не може бідна жати,
 мусить умирати.
 У гріб темний спустили
 і землею накрили
 під липов зелененьков.

Тепер бідний хлопчина
плаче дні і ночи,
бо умерла дівчина,
згасли сині очі.
»Далі бідний загину,
найду свою дівчину
під линов зелененьков.«

22.

Знаю я, чому щебечеш
на стрісі раненько,
ластівочко чорнокрила,
дружино-серденько!
Хочеш своїм милим співом
мене звеселити,
з серця мого біль невольний
в безвість віддалити.
Дурно, пусто, ластівонько,
дружинонько мила!
Гірка туга бідне серце
ледом обстеліла.

23.

Знаю добре, чом у вечір
зірниця ясенька
так на мене сумно збріть,
як та рідна ненька
на дитину рідненькую
дивить ся, вмліває;
бо дитина судорожно
ве ся і конає.
Зірка ясна знає добре,
що би ліпше було,

коли-б моє бідне серце
вічним сном заснуло.

З року 1865-ого.

24.

Доле наша золота,
де ти ся поділа?
Ци як квітка дорога
марно перецьвіла?

Ци як гомін байраками
на віки сконала?
Бистроструйними ріками
поплила, пропала?

Ци злетіла, полинула
у краї чужії
і на віки вже забула
ниви золотії?

Ци могила серце бідне
темная покрила?
Чому до нас слово рідне
не промовиш, мила?

Бо ми всі би до роботи
зібрались охоче,
хоть з чола текли би поти
рясні в день і в ночі.

Все би ми тебе добули,
доленько старенька,
і як діти пригорнули
неньку до серденька.

Ци ти може в Чорне море
пірнула глибоко,

аби твою тугу-горе
не узріло око?

Ми зійшли б ся з коновками,
вичерпати море
і зросили би слезами
тебе, ясна зоре.

Чи ти може чужим краєм
притулку шукаєш?
чужим полем, лісом, гаєм
слези отираєш?

Коло печи та чужої
грієш щирі груди?
Що чужії, то не свої
рідні діти, люди!

Розійшли б ся ми сьвітами,
шукали, питали
і чужими сторонами
думки би співали.

По голосі ненька-доля
дітий би пізнала,
до рідної хати-поля
з ними би вертала...

25.

Рускі серця би вілжили,
давним цвѣтом би зацвили,
як то раз бувало,
коли боже сьвяте сонце
в наше ріднее віконце
ясно заглядало:

кобим знав, де та кернця,
щó живуча в ній водиця

через верх спливає:
я би чернав без спочинку
темну нічку, білу днинку,
най все відживає.

І ходив би руским краєм,
Українов, нашим раєм
з водою що днини:
»Очи заспані умийте
і водиці сеї пийте,
брата, що години!

Як та квітка від росиці,
від живучої водиці
серце відживає,
і бігцем прадідна доля,
давня слава, давня воля
з чужини вертає.»

Довго ходжу і шукаю,
кого здіблю, все питаю:
»Скажіть, добрі люди!
Блуджу, нуджу я сьвітами,
темним лісом, байраками
довго сюди-туди,

і не можу відпитати,
де то треба би шукати
живучу водицю,
бо гадаю напоїти
народні, зівялі цвіти,
вітчину-горлицю...»

Нора висхла. Змий загинув,
зі слізми сей сьвіт покинув,
бо му тяжко було,
що на Руси поборотись

вже не мав ніхто й охоти,
так усе заснуло.

Спить козацьке серденько,
щό Синопом так буйненько,
Стамбулом гуляло;
а тепер лиш ворон краче,
сивоусий козак плаче,
бо все ся запало.

Можна й без води збудити
руське серце й оживити
по тяжкій дрімоті,
як будемо, братя, дбати,
одні других спомагати
у братській роботі,
як будемо ся любити,
як брат з братом мирно жити,
Бога величати,
як будемо слово рідне,
щό тепер як зірка блідне,
любовю зливати.

Бог съвятий нам хліба зродить,
і всі приспані народи
розцвітуть ся красно;
руське серце заспіває,
руське око засияє,
як та зірка, яєно.

26. Невольник.

Руки, ноги закували
за правду, за волю,
і в Сибір страшний заслали,
терпіти недолю;
бо він сїяв зерно правди

на рідненькій пиві
і бажав, щоб люди були
вольні і щасливі.
Руду тут копай від рана
до темної ночі;
сльози твої зітре тільки
вітер від півночі,
бо наставники руками
не дають обтерти, —
як обітреш, то нагаєм
хочуть шкіру здерти.
Твоім другом тут лиш ворон,
ураган бурливий,
голий степ і безконечний,
та вовк лютий, сивий.

»Боже, за-що я страдаю
такі тяжкі муки,
за-що так гризе залізо
мої ноги, руки?
Ненька все мене учила,
що й Ти правду любиш,
беззаконника і ката
з сего світа губиш.
А я все шукав лиш правди,
і за то страдаю,
ні жию я, безталанний,
ані умираю.
Розпинали Твого сина,
мучили, кололи,
но тим люди збавили ся
від смерти й неволі.
Коли-б стало братам легше
від моєї смерти,
дав бим катам безсердечним
з себе шкіру дерти.

Не поможе! Гірко, тяжко!
Змилуй ся, мій Боже!
Засьвіти Ти сонцем правди
на те Запороже,
на Україну замучену
гіркими сльозами,
засіяну тугов, мраков,
кістьми, бурянами...
Ти се можеш учинити,
аби сьвята воля
там зацвила, де лиш краче
ворон, де недоля,
горе, муки, жаль і туга
всі серця займили,
де так сумно, гірко, тяжко,
як в темній могилі!

А я буду вже без жалю
терпіти, страдати,
Твою милость, Твою правду
з небес визирати.
А як тут мене замучать,
як загасне око,
легко умру, бо по краю
ріднім ген широко
розійдеться правда, воля,
козаки повстануть,
і серця всі розвинуть ся,
щоб як цьвітка вянуть.»

27. Великдень.

Днишко сьвята і велика,
як на тебе погадаю,
то душі стає солодко,
якби була в сьвітлім раю.

Хоть уже мій волос білий,
морщини личко вже укрили,
хоть серденька сні-надії
марним цвітом перецвили :

як »Христос воскрес« у церкві
святиники заспівають,
в моє серце всі надії,
золотаві сні вертають.

І тепер мя писаночки
тішать, як малу дитину,
з діточками коло церкви
цокаю ся божу днину.

Божа днинко! білий волос
через тебе знов чорніє,
а зморщене старе личко,
як в дитини, червоніє.

Знов з тобою повертають
красні літа молодії,
а в серденько золотаві
сні солодкі і надії.

Коби кождої то днини
»Христос воскрес« заспівати,
волос знову почорнів би,
білого би не видати.

28. Вечір над Прутом.

(Гдільля.)

Остатні лучі сонця сьвятого
у синих горах мруть і конають.
Що лягла спати ясна цариця,
смуги червоні нам повідають.
Перепеличку в пшениці чути,

соловій лугом заводить мило,
деркач озвав ся, чвірінок грає,
мушки літають; вже ся з'явило
бліде личенько місяця князя, —
зірки яскраві тліють, сияють.

Ситі корови ричуть зарінком,
малі телята буйно брикають.
Вже ся над Прутом до купи збили,
в порон ступають, дивлять ся в воду
на срібний місяць, а з того боку
стоять дівчата близенько броду.
»Ходи, Балайко, холя, Румано,
дома на тебе жде вже травичка!
Подвірем скаче та визирає
з червонов биндов мала теличка.«
Вже перевізник в пристань упер ся,
біжуть до дому люди, корови...

Голос дзвіночка чути долинов
з тої дзвінниці коло діброви.
Відай спускають когось в могилу,
бо й »Святий Боже« співають сумно.
Чуй! як дрібненькі спроти-діти
зойкають гірко над тихов трумнов...

Риболов сивий у воду плюснув,
зловив марину, полетів далі.
Ластівки хутко до гнізд вертають,
лиш ся колишуть по синій фалі
качки і гуси. Скрізь мирно, тихо,
лиш у млиночку гуркіт ще чути,
а там з горбочка вітрець заносить
сумні, тужливі флюяри нути.
Там над осоков, де кучеряві,
гилисті верби ся розстелили,

лялик літає і пуга стогне,
страшно, тужливо, мовби з могили.

Плюсло кормило, сплави надходять,
глибінь бездонну вже проминули,
сперли ся в беріг Гуцули гожі,
огонь на ватрі сильно роздули,
на кіл яловий котел поклали,
влили у него з Прута водиці,
пють оковиту, варять кулешу
і кладуть бриндзю, сир з бербениці
на чисту скатерть. Вже поживились,
хрестик зробили, — углик у люльку —
і заспівали за Чорногору,
за красну любку й неньку зазульку.

Північ минула, місяць підходить,
берегом мрака стелить ся тихо,
кормач вродливий ляг на мураві,
заснув солодко, забув все лихо.
Вже і утихло в малім мляночку,
лиш тихий вітер із гори віє.
Все спочиває, в сні ся колише,
тільки Прут синій в берегах мріє,
долів змикає без сну-спочинку,
хиба лиш з лугом троха помовить
і швидко далі, вже й попрощав ся:
»Милий мій краю, будь ми здоровий!«

29.

Виріс в лісі дуб хороший,
рівний, кучерявий,
а у неньки хлопець гарний,
рум'яний, білявий.

В кучерявий дуб учера
грім ударив рано,

розірвав го, розлупав го
на тріски погано.

А хлопчині кучерик
учера утяли
і на двоє старій нені
серце розрубали.

30. Рекрути.

Будь здоровий, рідний краю,
річко чиста, дуже, гаю,
люба верховино!

Вже вас мушу покидати,
сині, рідні Карпати,
завтра ще до днини.

І ти, любко, будь здорова,
бо ми стелить ся дорога
далека, тяженька;
і тебе вже, милий Боже,
не побачу більше може,
дівчино миленька!

Кучерик повтнали
й по присязі так казали:
»На місяць пускаєм,
попроцати ся з родинюв,
батьком, неньков і дружинов,
з лісом, річков, гаєм.«

А по місяци скликають
новобранців і збивають
до купи, як вівиї.
Чуєш ненько, як хлопчата,
карпатські соколята,
тужать на сопівці?

Цїлу нічку сльози льяли,
на млі ока не дрїмали,
бо де тогди спати,
коли серце омліває,
морем сльози проливає,
хоче розпукати!

Зазоряло. Попращались,
до серденька пригортались,
»бувай здоров« чути;
полетїли бранці птахом,
озвали ся сивим шляхом
лиш флюяри нути.

31.

Марно вік мій упливає —
милостивий Боже!
Повгасали ясні очі,
помарїли рожі.
Знаєш мамко, знаєш рідна,
хто тому причина,
що так вяне і нидїс
нещасна дївчина?
Кучерявий, кароокій
хлопчина виною,
що Катрусї блїде личко
миє ся сльозою.
Взяли милого в рекрути —
буде вже три роки,
течуть з моїх очей згаслих
солоні потоки.
Глянь, рідненька: по личеньку
глибокії рови,
лиш остались слїди краси —
густі чорні брови...

За-що́, Боже, на сїм свѣті
я так погибаю?
Ані живу, сиротина,
ані умираю.

32.

Я казав, бувало : » Боже !
Любо в свѣті жити !
Моє серце ще не знає
плакати, тужити.
Помістити в нїм не можу
мого щастя-долї,
так розкішно розцвили ся,
як квітки у полі.
З него все крізь верх ся лесе,
місця не находить,
кожда днина нову долю,
свѣіжу розкіш родить.

Проминули часи злоті,
недоля настала,
тяжка журба мов питками
жите обснувала.
Знаю я уже тужити,
сльози проливати,
остре терне долї коле
в серце, не мож спати.
Лиш кручу ся сюди-туди,
днини визираю,
а від рана знов до почи
сльези проливаю.
В серцю тепер стілько місця
на недолю, горе,
що в нїм мож би помістити
лиха ціле море.

33. Зівяла рожа.

Любо, мило білим сьвітом,
і не треба раю!

Тут розцвились фіялочки,
там в зеленім гаю
так заводить соловейко,
аж калина гнеть-ся,
і ціла сьвята природа
тїшить ся, сьмієть-ся.

Тільки ген-де сухий корчик
рожі зажурив ся,
від вершка аж до долини
сльозами облив ся.

»Суха роже, чому плачеш?
Так сей сьвіт ся має:
щó сегодне красно цвило,
завтра умирає.«

— »Не то менї жаль задало,
дівчино миленька,
знала я, що скоро зсохну,
як роса раненька;
лиш мене се засмутило,
серце затроїло,
що як цвилам, дівувалам
красно, мило, біло,
пишинокрилї мотильчики
мене цілували,
розмовлялись і за мною
гибли, умирали;
а теперки, щом зісохла,
мене обминають,
лиш подивлять ся з-укося,
на другі сїдають.« —

»Не плач, роже, таких болів
не лиш ти зазнала,
і я тому мої ясні
очи виплакала.«

34.

У долині ставочок
і маленький млиночок,
а в млиночку дівчина,
хорошая калина.
З тов дівчинов я нераз
грав ся через перелаз.
Недалеко від млина
була хатка ненина.
Було, в-купці співаєм,
в воду вудку кидаєм,
а як зловим щупака —
их! по греблі тронака!
Все теперки змінилось,
дівче дівков зробилось
і забуло, що ми раз
гравись через перелаз.
Бо як єї згадаю:
»Знаєш, мила, мій раю,
як ми туди гуляли,
раки пекли, скакали« —
то вона лиш головов
махне, скаже: »будь здоров!«
пшвидко, хутко до млина,
бо як рожа румяна.

35.

»Зроби мені, Гуцулику,
тисову барівку.

не на пиво, не на вино
і не на горівку,
лиш на мої гіркі сльози
горячі, кроваві,
нехай мають підпирати
вороги лукаві.
Мої сльози то отрута,
вишють і загинуть,
і не зможуть говорити
більше на дівчину.»

Зробив Гуцул барівочку,
любка наповнила
сльозоньками горячими
і гостий спросила,
всіх недругів, підбрехачів.
Їли, підпирали —
і від сліз тих загинули,
і вже не брехали.
Знов до любки хлопець ходить,
в очі зазирає,
і голубить і цілує,
к серцю пригортає.

36.

Літо було, пташки лугом
мило щебетали;
огородом, зільниками
квіти процвітали.
І відрядно і весняно
було в серці моїм,
щебетали і літали
пташенята роєм.
Весняночки і гвоздики
цвили, процвітали,

пахощі і аромати
стали й розливали.
Сьвітом пині буря свище,
аж сум побирає,
а у груди вбоге серце
мліє, замирає.
В серці й в сьвітї пинищоцьвіти
зісхли, помарніли,
щебетливі соловії
в вирій полетіли.
Лиш нудьга лишилась, туга,
сльози й довгі ночі...
Відай сціпнуть через зиму
серце й чорні очі!...

З року 1866-ого.

37. Згадка старини.

Занімили по Україні
бандури, торбани ;
де лиш глянеш — сумно, тихо,
що аж серце вяне.
Ані кобзи голосної,
думи не чувати,
плаче батько, плачуть діти,
плаче й стара мати.
Січ, козацтво, отамани
мов у море впали,
сила й воля, правда й слава
в безвісти пропали.
Січ преславна, де козацтво
буйне вікувало
і лицарске, горде військо
в поход виступало,
повалилась у руїни,

зроста бурянами.
 Київ славний, злотоверхий
 з бантами й церквами
 зажурив ся, засмутив ся,
 бо в нім тихо стало
 мов у гробі. Не гарцюють
 кіньми, як бувало,
 мармуровим битим шляхом
 птахи з Запорожа.
 Чорнобрива дівчинонька,
 білолиця, гожа,
 не співає рідні думи, —
 тихесенько плаче,
 бо вже годі їй сказати :
 »Любку мій, козаче,
 увивай ся на кровавім
 бою, як змій лютий ;
 лиш так будеш мому серцю
 по-вік незабутий !«
 Сині степи, очерети,
 байраки, дуброви,
 слобідоньки попустіли, —
 та лиш хиба сови
 тяжко, важко стогнуть, плачуть,
 де колись літали
 соколами Запорожці
 й громом розгромляли
 орду, Татар, вражих Турків,
 ратували волю
 і лягали головами
 по широкім полю :
 відбивали ся від Ляха
 і его безправства,
 і від Жіда напасного
 та его лукавства.

І Дніпро через пороги
не реве так грімко,
водоснади не падають так
з скал у пропасть стрімко.
Славутиця зажурив ся,
що вже байдакамп
не окрисесь сивоусий
і враз з козаками
не гриміти-ме вже більше:
»Гурра, Цариграде!
Дрожіть, баші Серайскіі,
і ти, Амураде!«

Все змінилось, все пропало,
тільки ся лишили
чорним шляхом по Україні
кургани, могили,
німі свідки бувальщини,
батьківскої слави;
та й їх уже заходжуєсь
супостат лукавий
зарівняти мовби плугом,
згадки щоб не стало,
й щоб лиш око руське бачить,
щоб з світа пропало.
І могили пощезають,
заростуть травою,
лиш лишить ся жаль і смуток
і око з слезою.

38.

Чому вяне, чому плаче
серденько твоє, козаче?
Чому тяжко лиш зітхаєш,
в Дніпро сумно заглядаєш?
Тугу в нім втопити хочеш?

Може сам у воду скочити?
 Чом не злетиш аж над море,
 щоб забути своє горе,
 до Києва, до Чигрина,
 де дзвеніла раз долина
 під Богданом-атаманом,
 козаччини славним паном:
 до Жовтих Вод, до Кореуня,
 де пир мали ворог, чума;
 до Синопу, Трапезонту,
 до берегів Гелеспонту,
 до Буджаку, Перекопу,
 до Хотинського окопу?...
 Щоб у снах бодай вернуло
 в твоє серце все, що було
 і лягло в гроби-кургани,
 щоб віджили Наддніпряни!

»Гірше, гірше, милий брате,
 душі, серцю споминати
 славу, волю, що бували
 і в руїни ся розпали;
 бо та гадка наповняє
 трійлом серце, розпинає
 груди на дві половині,
 а козачі очі сині
 закриває якби тьмою
 і кривавою слезною.»

При Дніпрі ціліську днину
 знайдеш, брате, сиротину
 безталанну, як зітхає,
 плаче, стогне, бо не знає,
 як ся гадки тої збути
 і на віки вже забути
 бувальщини славу й долю
 і козацьку вільну волю.

39.

Молодої Січи
горді соколята,
обійміть ся, пригорніть ся,
як рідний брат брата.
Буде молодіти,
зорев румяніти
наша рідна ненька
сива і сумненка.

Молодої Січи
надіє прекрасна,
пробуди ся, меш сияти,
мов зіронька ясна!
Ненька наша рідна,
засмучена, бідна,
з вами ся пробудить,
пригорне до груди.

Гей до діла, братя!
Летім і шукаймо
рідну ниву занедбану,
зерном засіваймо!
З неба роса спаде,
весь буряч пропаде,
колосистим житом
буде нива вкрита.

Сизії орлята
Січи молоді,
заспіваймо пісню правди
і волі сьвятої!
Заспіває з вами
горами, степами
Русь, і відмолодне
серце вже холодне.

Райські соловії
 знову повертають,
 вірлам Січи молоді
 пісню заспівають:
 Жийте, славні діти,
 Руси горді квіти,
 надіє прекрасна,
 Руси зірко ясна!

40. Там би я співав.

Де ростуть ліси тіннсті
 наших синіх гір,
 осени, смерічки гилисті,
 де блукає зьвір,
 там би вдарив я в бандуру,
 там би я співав,
 жаль цекельний і недуру
 там би забував.

Де в зеленій Буковині
 мчить ся синій Прут
 і де чути при долині
 гомін рідних нут,
 там би вдарив я в бандуру...

Де співає в гаю, лузі
 мило соловії,
 потїнає серце в тузі,
 наче чародій,
 там би вдарив я в бандуру...

Де співає чорнобрива
 пісню про любов,
 а від пісні нецька сива
 молодніє знов,
 там би вдарив я в бандуру...

Де гуляють Гуцулоньки
і присюди тнуть,
чорногірські ластівоньки
в двоє аж ся гнуть,
там би вдарив я в бандуру...

Де всі якби братя рідні
в приязни жинуть,
де маючі враз і бідні
свого Бога чтуть,
там би вдарив я в бандуру...

Де плекають мову свою,
мов мале дитя,
де дали б за ню у бою
і своє життя,
там би вдарив я в бандуру...

41. Обжинки.

Вже пшеницю повязали
на лані дівчата
і плетуть вінок з колося,
щоб газдині дати.
»Би-сь прожила стільки років,
пані матко мила,
кілько тих зерен в колосю
нивка зародила!
Бо у вечір на обжинках
будемо гуляти
коломийки з парубками,
в очи зазирати.
Чуй, вже грають у цимбали
і скрипки цигани!
Із охоти дрожать ноги,
серце скаче, вяне.«

У село ідуть, співають,
 у воротах стали
 і віночок панї-матці
 в руки передали.
 Під липою три цигани,
 смикки гнуть ся в двоє :
 »Ходи, Насте, Катерино,
 Мотре, серце моє!
 Погуляймо по нашому !«
 Гнат, Іван говорить,
 і гуляють рука в руку
 на траві обори.
 Скрізь охота, шум і радість,
 оклики і співи :
 »Гей, у право, соколики !
 Ластівки, у ліво !
 Гей, в присюди ! Ану-ж борше,
 Марійко, погами !«
 Панї-матка їх приймає
 медом і книшами.
 »І-ху ! іху ! мої діти !«
 Сама ся пустила
 і гуляє, мов зазулька
 мила, сизокрила.

Всі гуляють і жартують,
 лиш там на убочі
 удовина Іриночка
 заплакала очи.
 Три неділі буде тому,
 як хлопця узяли
 у рекрути і дівоче
 серце розрубали,
 щоб ні гинло ані жилю,
 щоб ся лиш карало,

щоб у грудях дні і ночі
сохло і конало.

42.

По грядках
малий птах
скаче і співає ;
молода
ягода —
Катря умліває.

Приніє вість
пташок гість,
що хлопця Данила
темная
сумная
могила покрила.

Злетів птах.
В хаті страх,
Катря вже сконала —
так мила
Данила
серденне кохала.

43.

Пане-брате товаришу,
сідлай вороного,
най поїду до Дунаю
синього, старого.
Може прийме жаль горячий,
мого серця горе,
в свої води, і понесе
їх у Чорне море.
Мої сльози рўсалоньки

пильно позбирають,
і рядочком на шовковий
шнурок посиляють.
А дівчину чорноброву,
щоб мене любила
і лиш грала ся зі мною,
уєсмїхом манила,
а другого до серденька
тулить, пригортає,
про присягу менї дану
зовсім забуває, —
там осудять, щоб блудила
від зорі до зорі,
блукаючи, ридаючи
по тій Чорногорі;
щоб там коєу розплїтала,
з відьмами гуляла,
щоб спочинку на сїм сьвітї
по віки не мала.

Осїдлали вороного,
легїнь ся прощає
з рідним батьком сивоусим,
в сїдельце сїдає.

І заплакав молод Гуцул
ревними сльозами:

»Оставайте всі здорові,
Бог най буде з вами!»

І полинув чагарами
до битого шляху...

Більш ніхто не бачив в горах
єго сїромаху.

Лїт вже трийцять проминуло,
Гуцул не вернув ся,
з горя, з туги при Дунаю
сердешний минув ся.

Вража дівка ще й до нині
в Чорногорі блудить,
русу косу розплітає,
білим сьвітом нудить.
Сумний голос її пісень
лісом розлигаєсь,
а як треті півні вчує,
не знать де дїваєсь.

З року 1867-ого.

44. Живуча вода.

Нераз бабуся — най царствує! —
мені, як був я ще малим,
прядучи кужіль вечерами
у піст перед Різдом сьвятим,
при ватрі голосом миленьким,
як та зазулька у гаї,
про лицарів оповідала
і триголовії змії,
щó там за морем деєь далеко
живучу воду стережуть, —
і про дівчат золотокосих,
щó ночами Дніпром пливуть...

Бабуня вмерла, і мій волос
вже наче сніг припорошив, —
у безталанню, горю, муці
я шістьдесятий рік прожив.
Людий пізнав я окаянних,
в котрих пливе та сама кров,
щó в мене — і кипить і грає,
та вже звелась; бездушні мов
по божім сьвітї лиш блукають,
неначе ті живі мерці;

душею вже лежать в могилах,
лиш тіло носять по землі.

І других знаю осліплених,
що вже забули рід, племя
і рідну мову, свою віру
переміняли і імя;
гнетуть они братів своїх
ще гірше лютих ворогів, —
забули темні, помрачені
на божу кару, божий гнів.
Як тих пізнав я недолятків,
то я з жалю аж пропадав,
нераз в куточку як дитина
пекучі слези проливав.

Мені в тих хвилях насувались
на ум бабусині казки:

»Де, Боже, та вода живуча
тече струями зі скали?
Де, Боже, змій той триголовий?
Де він живе, мені скажи,
і мов тим волхвам, так старому
звізду провідну покажи!
Туди злечу я, мов той сокіл,
убю огняного змیا,
води живучої зачерпну
і над Дністер поверну я.
Дам пити всім задеревілим
у сні живучої води —
і оживуть серця, як квіти
зівялі — в ранці від роси,
і стануть жваво до роботи
на своїй рідній ниві враз,
і добра доля встане з гробу
і втихне біль наш хоть на час...

45. У тюрмі.

П. К(улїшеви).

На далекій Україні
нині руські люди
запевали »Христос воскрес«
із цілої груди
і тішать ся, що діждали
великої днини.
Тільки я в тюрмі тут бідний
ні живу, ні гину.
Рад би я ще більші муки
зносити, терпіти,
коби знав я, що раз щирі
України діти
загремлять воскресну пісню
пеньці своїй рідній:
»Тіш ся, наша Україно,
ми вже всі свободні!
Маєм своїх атаманів
і Січ і козацтво,
згинула кривда і в безвісти
пропало крпацтво:
наші стени перестали
чужі бороздити...
Мило, Боже, Дніпровими
безкраями жити!...«

Но та днина ще далека...
Ой, ще не одному
сивоусу Запорожцю
й хлопцю молодому
крізь решітку вітер зимний
буде провівати,
а мені вже великого
свята не діждати...

В тюрмі плачу сиротина,
плачу, не співаю :
»Христос воскрес!« — а із жалю
тяжкого конаю.

46. На чужині.

Буковино моя мила,
мій солодкий краю!
Як на тебе сиротина
нишком погадаю,
то заплачу жалібноенько
на чужій сторонці,
бо тут вяну і венхаю,
як листок на сонці.

Рідне слово тут не чую,
пустка тут усюди,
тут не наші щирі, руські,
но чужії люди.
Тут ні друга, ні родини,
ні рідної хати!
Тяжко, Боже, на чужині
вік свій вікувати.

Тут про діла козацкії
звістки не зачуети,
дівча тебе не розважить,
коли засумуєш.
Тут і пісні не так складно,
як у нас співають,
мов у цутах, у зелізних,
танцюють, гуляють.

Тут і гори не таківські,
як наші високі,
а ліси ті чужинецкі —
не наші широкі.

Тут пташата не співають
весною дугами —
тяжко, Боже, та чужими
жити сторонами!

Як би крильця соколові
мав я, сиротина,
полетів бим, де зелена,
люба Буковина,
де Прут, Черемош, Бистриця,
де гори Карпати —
в Буковині мило жити,
мило й умирати.

В Буковині мило, любо,
наче в божім раю!
Як тебе я, рідний краю,
серцю пригадаю,
то заплачу на весь голос
на чужій сторонці,
бо тут вянущу і всихаю,
як листок на сонці.

47.

За-що́ мя мучиш, жалю мій,
так тяжко, що аж страх?
Розлий ся красне, жалю мій,
у піснях і думках!

Не муч мене, не край мене,
по світі розійдись!
Недолі чашу сирота
доволі пив колись.

Нехай широко відітхнуть
сирітські груди знов,

а серце ще співати-ме
 про втіху і любов,
 про давню славу, про батьків,
 щó сплять уже в гробах,
 про запорожців, як колись
 гуляли по стінах.

Ох, жалю мій, не муч мене
 В зісохлім серці знов
 заграє сьвіжа, не гнила,
 а молодеча кров.

 48.

Ліси зазеленіли,
 шумлять потоки з гір,
 від співу птиць лунають
 весело луг і бір.

»За тиждень вже Великдень!«
 співає дїтвора,
 і писанки вже пише
 бабусенька стара.

Дівчата у городци
 копають на зїльник
 і тїшать ся, співають:
 »Ах, боле, що сніг зник!

Барвінок кучерявий
 зелено поросте,
 а рожа у городци
 червоно зацвите.«

І я віджив! Всї смутки,
 щó ссали кров мою,
 стопили ся зі снігом,
 і знову я жию.

Глуху мою бандуру
знов здійму я з кілка
і му у ню бреніти;
аж знов зима тяжка
в холодні білі шати
природу убере,
а серденько співоче
притихне і завмре.

49.

Заверуха вис,
буря свище, грас,
вже й поточок-водоснадець
стигне, замерзає.

Вже на білім сьвітї
тут нема нікого,
хто б потїнив щирим словом
хлопця молодого.

Батенька не маю,
ненечка хорусе,
а дївчина певїрная
другого цїлує.

Ще лиш той поточок
знав мя потїпати,
у кєрваве мое серце
втїху уливати.

Було, як у вечір
мило зашепоче,
весь мій смуток із серденька
зміє та сполоче.

Менї легко стане,
мов камінь із груди

відвалить ся, сьвіт мя тїшить,
знов ми милі люди.

Тепер друг поточок
стигне, замерзає,
без потїхи вспротїле
серце ся лишає.

Якби через зиму
серце ледом стало,
то б ще може, милий Боже,
весну привитало.

Як не стане ледом,
то го привитає
весна в гробі, бо до яри
вже не дочекає.

50.

Природа убралась у шати зелені,
стопились полями студені сніги,
співали пташата у лузі тїнистїм,
шуміла долина, радїли ліси.

І я по хоробі блідий і зісохлий
потїшити душу сирітєську мою,
забути страданя, забути недолю,
ту відьму кощаву і злющу-лиху,
повози з комїрки тягнув ся слабою
ногою в садочок, а мати руков
горячу головку тримала й шептала:

»Коли-ж то, коли знов ти будеш здоров?«
— »Мені лиш поможе солодкий спів пташок,
сердешная ненько,« я з-тиха сказав,
і голову клоню на ненечки груди,
й на тайни лугові, сьвяті наслухав.
Чи спів чародїйний, чи динна весняна.

чи євіта й природи чудова краса,
чи матерні груди те чудо зробили? —
За тиждень хвороба пропала уся.
А ненька радіє і тішить ся мною
і молить ся Богу, на прощу іде,
і де лиш обернесь, мов сива горлиця:
»Здоров він вже, Боже!« все шепче, гуде.
А я все в городці під липною сижу,
на спів наслушаю, дужчаю що дня;
і то мені часто на думку впадає:
»Як, Боже, уміє співати вона,
та пташка маленька! Ах, Боже мій милий!
щось тише у серці, і я би співав!«
І так я поволи думки мої й пісні
рядами сумними писати зачав.
Та горе! недоля! хвороба вернулась,
бо в болях ті думи родились на євіт.
Умерла і ненька з великого жалю,
у темній могилі зо двацять вже літ
дрімає тихенько, і сина забула.
А син так ізнидів, що й глянути страх;
хоч рад би нещасний головку склонити,
то серце боляче все дзьобом той птах
крівавить що днини, що то Прометей
так тяжко карав і загинуть не дав.
Криваве серденько за ніч виростає,
і знов мене пне щось, щоб з-тиха писав.
В ночі я віршую, а рано знов дзьобом
орел той кривавить серденько моє,
і серце утихло б у грудях зболілих,
та ледви що тільки ще тьохка і бе...
Думки жалібненькі і пісні рідненькі,
ті писані сльози, гарячі, дрібні,
із муки гіркої під небо злітають,
де з піснею линуть пташата малі.

Співайте, літайте, ви співці крилаті,
 від вас не одну я співаночку вчув;
 а як щебетливі зачусте нишком:
 »Співак сивоусий із Богом уснув« —
 то й там заспівайте, про неньку старую
 мені щебетушки все вісти несіть,
 і доленьки-волі ви, други, за мене
 від Бога і вечір і рано просіть.
 Бо неньку нещасну тепер облітає
 із факлею фура незгоди лиха...
 Ах Боже мій правий! Знов серце зболіло
 від дзьоба грізного! Неделе моя!

 51.

Чорна хмара в полонині,
 димлять ся всі гори;
 ой відай тебе не бачить,
 сьвітла моя зоре!

Густа мрака заступила
 тебе, моя мила,
 всі надії мого серця
 димом розстелила.

Відай доведе ся вмерти
 і тебе не вздріти!
 Жаль ся Боже сиротини...
 Ох, гіркий мій сьвіте!

Ані роду, ні дружини,
 весь сьвіт — гріб великий,
 а у грудях біль некельний,
 жаль тяжкий і дикий...

 52.

Схилила ся березонька
 з гори на долину;

не питай ся мене, друже,
чому вяну, гину...
Як березі на скалоньці,
так мені, мій брате,
як то кажуть: анї жити,
анї умирати.

Не питай ся мене, друже!
Легше самотою
жалувати тої долі,
щó пішла з водою.
Мов листочок той зівялий
далеко поплила...
За-що ж мене гірка доля
так тяжко побила?

Схилила ся березонька,
в ріку заглядає;
не жури ся, жалібнице,
й моє серце має
біль подібний до твогого, —
то й терпім обоє
нпшком, щоб не здогадальсь,
як рветь-ся на двоє.

53. Моє бажанє.

Один срібла, другий злота,
а третій бажає
чести й слави, а четвертий
чого — й сам не знає.
А я, братя, лиш бажав би
та просив у Бога,
щоб дістати води тої,
про яку небога
моя ненька повідала,
що в ній така сила,

що і ненька покійниця
 від неї б віджила.
 Лиш три краплі води тої
 хтів би сиротина,
 розвела би їх сльозами
 руськая родина.
 А я з нею руським сьвітом
 день і ніч ходив би:
 »Пийте, люди, живущої
 води,« все просив би.
 А як мертві руські серця
 стали б відживати,
 то, бігме, що з королями
 не хтів ся б міняти;
 бо щасливого не було б
 на сьвітї, то знаю...
 Лиш три краплі живущої
 води я бажаю.

 54.

Ой над Прутом в Буковині
 чорная могила —
 там дівчина сумовита
 з вітром говорила:
 »Повій, вітре буйнесенький,
 долів за водою!
 Скажи моїм другам-братям,
 що я сиротою...
 Він загинув, тут в могилі
 темній спочиває,
 а над нею березонька
 гиле розпускає
 і все плаче до схід сонця
 дрібною россою,

а Прут грає, мов співає
хвилями-водою :
»Ту він, ту він спочиває,
горе вже заснуло —
от минув ся сиротина,
мов єго не було«...

55. На провесні.

I.

Сумно чорний ворон краче,
вихор лози в двоє гне,
сиві хмари і сніжницю
на всі сторони жене.

Сосни і ялиці стогнуть
і валять ся до землі, —
ще такої хуртовини
не було у нас в зимі.

То Євдоха чобаниха,
темних гір дочка страшна,
прочуває, що вже хоче
загостити в сьвіт весна.

А химерна через зиму
не гуляла танець свій,
лиш тепер ся нагадала
і вбирає дивний стрій.

Надіває аж дванацять
волохатих кожухів
і гуляє верховинов —
ти думаєш: божий гнів

розпустив ся божим сьвітом,
що надходить кінчина, —
а-то танець розпочала
полонин дочка страшна...

II.

Чорні хмари розійшли ся,
дикий вихор вже утих —
і не крачуть гайворони
вже на деревах сумних.

Мочарами вже зацвили
бриндушечки без числа,
а лугами вже співає
щебетушечка мала.

Вже дівчата чорноброві
кужіль кинули в куток
і співають зільниками
наших милих веснянок.

На горбочку під дубровов
хлопці співанок вже тнуть,
а в долині в луговині
вівці скачуть і пасуть.

Видко, видко, вже Євдоха
поскидала кожухи;
як гуляти докінчила,
щезли всі зими страхи.

Подобріла, погулявши:
»Оттєнер я відпічну!
А ви, люди, привітайте
щебетушечку весну!«

56.

Бодай тебе, вівчарику, добро не минуло,
що нагадав сонілкою серцю, що забуло.
Тії звуки, тії нути — бодай їх не чути!
і у місті сутозлотім годі їх забути!
Не грай, не грай та над Прутом у тій луговині,

бо мені ся рве серденько на дві половині.
 Бо і я прожив, мій хлопче, частку віку мого —
 гарну частку, в тій країні, де з ліса старого
 відзивала ся флюяра і сумна трембіта. —
 Як згадаю про те щасте, — ах, мій милий сьвіте! —
 як згадаю, як серденько ликувало-грало,
 а душа моя убога під небо злітала
 і дивила ся на сьвіт сей, на Русь-Україну!...
 А тепер мов загорів я, чахну, нию, гину
 у тім місті камінному, де мури великі,
 де і страсти неслихані, панські — бач — не дикі,
 де до тебе всі сьміють ся, а всі нежичливі,
 де учать любити брата, а усі зрадливі...

Як згадаю в моім серцю гори ті і скали,
 де у вечір у трембіту вівчарики грали
 на безкраїх полонинах, то нишком заплачу,
 бо тут є лиш камінь-мури, а любви не бачу.
 Не грай, не грай, вівчарику, не завдавай муки!
 Серце ние, як зачує ті флюяри звуки.

57.

Там над рікою та під скалою
 білая рожа красно цвите —
 в старої неньки в хатці маленькій
 гожа, хороша доня росте.

Роже, кому ти красно зацвила,
 що аж радіє луг і ріка?
 Дівче, скажи лиш, кому припадеш
 така русява, гнуча, тонка?

Білая рожа, дїва хороша
 снять лиш прекрасні сні золоті.
 Де їм думати про те, що буде,
 сьвіт їм ще раєм, бо молоді.

Рожа не знає, що може завтра
буря і зломить, марно умре;
серце дівоче може вже завтра
дикий, пекельний біль роздере.

58.

Прощу тебе, соловію,
пташино маленька,
щоб так дуже ти у гаю
не співав з-раненька,
бо ти хлопця мого збудив.
Я его приспала,
я го хочу і збудити
й тому ранше стала.
У городі красна рожа,
я зірву і мого
чорнявого і милого
хлопця молодого
зо три рази лиш погляду,
він протворить очі
і знов губи поцілує
румяні, дівочі...

59. Стара ненька.

Чагарамі вихор снігом віє і мете.
У хатині бабусенька лен дрібний пряде
і співає тихесенько пісеньку стару
про Маланку-Наддністрянку гожу, молоду.
А сліззоньки покотились лицем, мов горох...

Мала бідна заулечка синів гнучих трох,
що не було гарним пари в Чорногорі всій.
Що-ж із того! — Не судилось діждати старій
втїхи... бо одного взяли в військо ще торік;
другий, щоб не втяли волос, за кордон утік;

а при третім — тяжко жити, невістка лиха:
судить, лає, проклинає...

Ненечка стара
у хатині розваленій зносить біль гіркий:
»Тяжко жити на сїм сьвітї, Боже мій сьвятий!
Прошептала, втерла сльози...

На дворі мете,
а в хатині стара ненька лен дрібний пряде...

60. Моє горе.

Сижу тихо у куточку,
горенько уснуло...
Най дрїмає хоть годинку.

Боюсь навіть люлю
заспівати, сьвяте люлю...

Мати ним дитину
присипляє у колісці,
дитину єдину...

Я боюсь, щоб не збудити
тяжке моє горе,
велике, як сьвіт божий,
глибоке як море...

То не вітри, то не буйні
у степу загули,
вороженьки мої люті
голосно гукнули
й моє горе, моє лихо
дрімлюще збудили,
й знов криваві по личеньку
з очий ся полили,
а серденько ізболїле
умліло у груди,
мовби менї сказать хтіло:
»Довго се не буде.«

Ой над Прутом в Буковині
 чорная могила,
 а над нею березонька
 гілья нахилила
 й плаче-плаче до схід-сонця
 дрібною сльозою,
 а Прут грає, мов співає
 хвилями, водою :
 »Тут він, тут він спочиває,
 горе вже уснуло,
 згинув молод-сіромаха,
 мов его не було«...

 61.

Журавлики, ключолети,
 горді, сизокрілі,
 як ви мене лишаєте.
 Други мої милі ?
 Лишаєте мене, други,
 в тузі і недолі...
 Рад би з вами я нещасний
 злетіти по волі,
 і занести біль горячий
 в країну чужую,
 та нетяга крил не маю,
 тут вяну й горюю.
 Занесіть хоч мої болі
 в далеку чужину,
 бо тут з ними через зиму
 сирота загину.
 Журавлики, ключолети,
 здорові будьте;
 як загину, на могилу
 мою прилітайте

О півночи, як князь-місяць
 лячно ме сьвітити,
 чути-мете, як в могилі
 я буду тужити :
 А ті болі я за Неньку
 зношу, сизокрилі —
 Чого-ж мене лишаєте,
 журавлики милі?...

З року 1869-ого.

62. Збудилась Русь.

Чом красна Буковина
 звенить від гучних нут,
 від гір Карпат високих
 і аж по синій Прут?...
 То з тихої могили
 дух руський ся збудив,
 і мов ті моря хвилі
 по краю ся розлив!...

Гримуча піснь віщає
 високим небесам,
 що сонце правди й волі
 зійшло вже Русинам
 тим з над Дністра і Прута,
 вістити їм, що й вони
 пізнали, що правдиві
 і щирі Русини!...

Неси ся, звучна пісню,
 від сївера на юг!...
 Вісти, що Буковина
 вже взяла в руки плуг,
 і оре рідне поле,
 заросле лиш травов,

і хоче, щоб родило
воно нам збіже знов.

Вісти, що рідне слово,
той милий скарб усім,
шумить, гуде і в нас вже
так сильно мов той грім!
Вісти, що обичаї
прадідні і сьвяті
беруть собі до серця
великі і малі.

Вісти усім просторам,
що братная любов
нас разом поєднала,
щоб слава-доля знов
до нас назад вернули;
щоб цвив наш рідний край,
як цвив в часах минулих
красою мов той рай!

Вісти же, руска пісне,
землі і облакам,
що урочисте сьвято
настало Русинам:
Бо в красній Буковині
дух руський ся збудив,
і мов ті моря хвилі
по краю ся розлив.

63. Братови моєму.

Памятаеш, рідний брате,
як в садочку ми ся грали,
горді замки з верболозу
і з лїщини будували?

Памятаеш той поточок
і леваду коло хати?
Се був наш Дніпро широкій
і наш степ, щоб воювати.

Памятаеш Січ ту нашу,
де ми грались громадами,
люті бої заводили
деревляними шаблями?

Памятаеш того діда,
щоб не раз співав у сьвято?
Кобзарем его ми звали,
а він знав пісень багато.

Все минуло. Чорний волос
сивина уже покрила,
а лукава доля, брате,
нас мов морем розділила.

Я тут вяну і зітхаю,
горе зношу самотою,
а ти, брате, — добре знаю —
очи росини там слезою

за тим щастем, щоб минуло
і пропало, мов не було...

64.

Мов загуло, проминуло,
й сліду не видати;
а згадаю — сльози льють ся,
вір ми, пане-брате!
Льють ся часто по личеньку
крівавії слези,
мені нудно. мені тужно,
як отсїй березї,

що схилилась над скалою,
 опустила віти...
 Чи вже, Боже, у віконці
 моїм не зуздріти
 тої долі, сонця того,
 що колись сьвітило?
 Хутко, брате, моє щасте
 цьвіткою змарніло!
 І сліду вже не надіблю,
 де б його шукати.
 Важко ж мені, тяжко мені,
 мій рідненький брате!...
 А колись у моїм серці
 цьвіти процьвітали,
 пахощами подихали,
 а тепер повяли,
 і коріня не остало;
 черва поточила,
 мій городець, рай мій ясний
 чорним пилом вкрила.
 Тому льють ся помаленьку
 кривавії слези,
 бо я вяну безталанний,
 як отгі берези.

 65.

Чорні хмари ся розплили,
 білий сніг стопив ся,
 сьвіт немов зі сну твердого
 втішно пробудив ся.
 Всюди радість і охота,
 всюди співи і робота,
 все воскресло із весною,
 смуток мов пішов з водою.

І ти, Русси буковинська,
довгий час дрімала
та під ледом і снігами
вяла і стогнала.

Як природа, пробуди ся
і до праці раз возьми ся!
Доста спати, пора встати
і роботу починати.

Ось лежать осиротілі
ниви облогами,
порошені не россою —
гіркими слезами.

Гей! до плуга! Як то з-давна,
Руси мила, Руси славна,
Бог поможе, хліб ся вродить...
Глянь: зоріє! сонце сходить!

66. Рідна мова.

Мово рідна, слово рідне,
хто вас забуває,
той у грудях не серденько,
тільки камінь має.

Як ту мову мож забути,
котрою учила
нас всіх ненька говорити,
ненька наша мила?

Як ту мову мож забути?
Таж звуками тими
ми до Бога мольби слали
ще дітьми малими;
у тій мові ми співали,
в ній казки казали,
у тій мові нам минувшість
нану відкривали.

Мово рідна, слово рідне,
хто ся вас стидає,
хто горне ся до чужого,
того Бог карає;
свої его цурають ся,
в хату не пускають,
а чужії як заразу,
чуму обминають.

Ой тому плекайте, діти,
рідну руську мову,
вчіть ся складно говорити
своїм рідним словом! —
Мово рідна, слово рідне,
хто вас забуває,
той у грудях не серденько,
але камінь має!

67. На марши.

Як сурми, труби грають,
як чути барабан,
то жовнір так веселий,
неначе мосці-пан.

І сам собі співає,
забуде всю біду:
»З тобою, барабане,
за море я піду!«

Хоч піт з чола кривавий
на кабат му паде,
весело він ступає,
моторно він іде.

Сьогодні всі жовніри
сумненько гей ідуть,
лиш сурми, труби грають,
не чути пісні нут.

З кривавого то бою
вертають ся вони,
прожили бідолахи
горячі, люті дни.

Дорогою ступають,
мов мертві, неживі,
бо много товаришів
лягло в чужій траві.

І пес малий, кудлатий
із війском враз біжить,
вже хустки свого пана
у писку не держить,

лиш сумно головоньку
він до землі спустив,
бо пан его в чужині
далекій ся лишив.

Жовніри машерують
так тихо, мов мерці:
кіннота і піхота,
улани і стрільці.

Лісами відзиваєсь,
мов плач, той барабан,
бо в гори вже не вернуть
ні Клифїр ні Іван.

Лягли там, де цитрина,
маслина де росте,
де риж високий в хлопа,
де Мінчіо тече.

Все грають сурми-труби,
все барабан гуде,
а військо повне смутку
дорогою іде.

68.

Над ставочком місяць сьвітить,
з низу вітер віє;
а в воротях дівчинонька
Марусенька мліє.
Мліє, ине, розпадаєсь,
на степ поглядає,
і хусткою тоненькою
сльози отирає.
Вже пів року, як миленький
пійшов з чумаками
у далеку сторононьку
з сивими волами,
десь на Дон той — щоб запав ся!
Вже пів року тому,
як миленький не вертає
до рідного дому,
до дівчини — спротини
з чорними бровами...
Вже пів року у воротях
дівчина з сльозами
миленького виглядає,
з жалю сохне, мліє...
Ані пташка-щебетунка,
щоб у лузі піє,
ані вітер буйнесенський,
щоб всюди буває,
про милого-коханого
звістки не звіщає...
Тужить дівча, в степ погляне,
сльози утирає,
вітер віє, а в ставочок
місяць заглядає.

при охоті смуток гине
і сьвіт красний, мов той рай!
Згадують ся красні літа,
забуваєм дні біди!
Тому пиймо вино, пиво,
стережим ся всі води!
Гей-же, братя, поставаймо...

70.

Вже зайшло за гори сонце,
сьвітом вечеріє.
Ліс дрімає, місяць сходить
і з-за хмари мріє.

Всі пташки вже повтихали,
лиш потік шепоче
і млиночок стукотить там
мило серед ночи.

На листочок-колосочок
вже роса спадає,
вітер віє з-понад Прута
й лозу колихає.

Тихо, мирно доокола,
з Богом все заснуло —
й мое серце давнє лихо
на часок забуло.

71. Вечірня пісня.

Сонце ся сховало
за високі гори,
тихо все дрімає:
луг, дуброва, бори.
Дзвіночок там чути,
місяць небом сяє,

в байраці маленький
соловій співає.

Вітрець потягає,
потічок шепоче,
яскраво сияють
зорі серед ночі.
Дрімає береза,
заснула смерека,
чуті лиш флюяру
вівчарску з-далека.

Сьвіт мов церков божа,
мирно, тихо всюди.
Від тяжкої праці
знемогли ся люди.
А місяць, мов сторож,
ходить небом тихо,
тїшить ся, що кожний
забув своє лихо.

72.

У дуброві над водою
там столітний дуб стояв,
зеленів і красував ся,
в сине небо зазирає.
Спочивали на гиллястім
сизокрилі вірли,
розмовляли з кучерявим
буйні, степові вітри.
Люта осінь із вихрами
зняла з нього всю красу;
сумно, мов той старець, — голій,
так витає він зиму.

Раз і я, мов дуб в діброві,
гордо в небо зазирає

і гадками і думками
 мов орел той підлітав.
 Но і мої всі надії,
 мої сні прекрасні всі
 позмітали, мов те листе
 ті вихри осінні, злі...
 Я остав ся, мов пень голий,
 без надії, без любви,
 де лиш гляну, то лиш бачу
 жаль і тоску, — лють, сніги.

73. Величайте Бога.

Кожда птичка, хоч маленька,
 щó лугом літає,
 рано, в вечер веселить ся,
 Богу піснь співає.
 І ви діти, пишні цвіти,
 тїште ся, співайте,
 голосочком вашим милим
 Бога величайте!

Чи то рано, чи у вечер,
 чи де при роботі,
 чи то в церкві, домі божім,
 чи при грі, охоті,
 всюди, діти, голосочком
 милим заспівайте,
 Бога творця в піснях красних
 звучно величайте.

Де піснь звучно рознесе ся,
 там душа взлітає
 аж до хмар, аж до неба,
 горе забуває.
 Рускі діти, пишні цвіти,
 тїште ся, співайте,

і у руских, красних піснях
Бога величайте!

74. Моліть ся Богу.

Як раненько ся пробудив,
на Бога згадай
і молитву щирим серцем
к Нему посилай;
Він учує мольби твої,
ласку надішле,
та й в здоровю, божім мирі
весь день промине.

Як лягаєш спочивати
у вечер трудний,
знов до Бога помолі ся:
щоб Господь сьвятий
дав ти в мирі ніч проспати,
збудитись здоров,
бо нам Господь в ночи, днині
защита, покров.

Як недоля тя притисне,
як надія вся
зникла, в безвісти пропала,
то довжність твоя
знов до Бога помолитись:
Він в душу твою
як росою з неба злиє
благодать свою.

Як у щастю дні за днями
минають тобі,
як не знаєш, що то слези
крававі, гіркі:

то знов к небу без устанку
 мольби посилай
 і безмірну божу ласку,
 милість величай.

75. Ранок.

Зьвізди гаснуть, сонце сходить,
 вже збудились птички всі,
 соловейко вже заводить
 при поточці у гаї.
 Жайворонки підлітають,
 мило в воздусі співають,
 Бога величають.

З дзвіночками худобина
 на пасовиско іде,
 вся толока і долина
 вже збудилась і гуде.
 В поле хлопці посніпають,
 на сопілках вигривають,
 Бога величають.

Цьвіт в городі в сонци сяє
 мов той камінь дорогий,
 і барвінок, тулипани,
 рожа і гвоздик малий —
 всі до неба ся здіймають,
 і мов тиху піснь співають,
 Бога величають.

76. Небо наша вітчина.

На землі ми тут лиш гості,
 бо спокою тут нема,
 без устанку там нас тягне
 серце наше і душа,

де крилаті херувими
милозвучними, чудними
піснями Бога величають,
Єго славу повідають.

Тут на сьвітї нам минають
хутко, прудко наші дні,
тут жите, хоч і красенське,
вяне мов той цьвіт весни;
лиш там будем вічно жити,
тішити ся, веселити,
де ангели херувими
хвалять Бога со сьвятими.

Сей сьвіт повний недостатку,
і печали і гризот;
там лиш слеза висихає,
де на хмарах Саваот
у ліпоті величавій
і сьвятій, чудесній славі
на престолї всім кермує
і над миром всім царствує.

На високім, синім небі
там правдива вітчина,
там слез, болести і смутку,
там журби, туги нема.
Тому всі ся враз стараймо,
Бога творця всім благаймо,
щоби там ся нам добити,
в тій вітчинї вічно жити.

77. Веснянка.

Куку! куку!
чути в ліску.

Ходім, співаймо,
радо витаймо
божу весну!

Куку! куку!
чути усе.

Гаєм, лісочком,
бором, поточком
голос гуде.

Куку! куку!
Птичко мала,
що ти співала?
Правду-сь казала:
Щезла зима!

78. Наша Буковина.

Де красше смерека і сосна росте,
де мильше трембіта у вечер гуде,
де більше пасе ся розкішний товар,
де висше ся носить орел аж до хмар?
Нігде, лиш-у нашім зеленім краю,
у наших Карпатах, у нашім раю,
у нашій Буковині.

Де мильше поточок маленький шумить,
де красше від співу долина гудить,
де мову, звичаї як скарб дорогий
шанує, честує великий, малий?
Ой там, де лунає дуброва від нут
рідненького слова, де Черемш, де Прут:
у нашій Буковині!

Де ширше по храмах хороших, сьвятих
учуєш молитву великих, малих,
де слава Господня так красно цвите,
від днини до днини все більше росте,

як не то у нашім зеленім краю,
у наших Карпатах, у нашім раю,
у нашій Буковині?

Тому-ж ти, мій краю, де я ся родив,
де вік я найкрасний у сьвітї прожив,
де рідная ненька учила мене
хвалити, любити як неньку тебе, —
красуй ся лісами і раєм цвिति,
від рідної пісні і думи гуди,
ти мила Буковино!

З року 1870-ого.

79. Іван з Путилова.

Як-би була я зазуля,
я би полетіла
гень в дуброву, та на любу
калиноньку сіла.
Полетіла б я в Путилів,
де гори Карпати,
де мій милий пробуває
і стала б кувати:
Куку мій Іване!

Як-би була я рікою
як той Прут великий,
не втікала б я до моря
в чужий край далекий.
Плила би я шепочучи
у гори Карпати
і співала б, шепотала б
коло його хати:
Добрий день, Іване!

Як-бим була соловейком,
щоб в ночі співає

та в серденько чародійно
 мир, любов вливає, —
 по-при хату, де живе він
 в зеленому гаю,
 на весь голос щебетала б:
 Тебе лиш кохаю,
 люблю тебе, Іване!

 80.

Заграй, ти Цигане старий,
 такої, як гадаю:
 і грошей дам, вина ти дам
 і всього, що лиш маю;
 бо лютий біль от-тут горить
 і груди розпирас,
 і бідне серце так болить,
 що гине, умирає.

Заграй, старий, от-тую піснь.
 що то колись співала
 старая нецька, як мене
 в колісці колісала.
 Чаруй мені минувші дні,
 літа ті молодії,
 прегарні, золотаві сні,
 той рай і ті надії...

Провадь мене ти звуком тим
 в садочок, де я грав ся,
 чаруй і другів всіх моїх,
 що з ними я пишав ся.
 Чаруй мені й дівчину ту,
 що мною гордувала;
 збуди тих всіх, що вже земля
 на віки повкривала...

Збуди, чаруй минуле все:
най ще хоч раз заплачу,
бо сліз немає, відколи
я доленьки не бачу.
Заграй, старий! Як потечуть
дві сльози по личеньку,
то легше стане на душі
і легше на серденьку!

Заграй, ти Цигане старий,
такої, як гадаю, —
і грошей дам, вина ти дам
і всього, щό лиш маю.

81.

Ще дитиною в городі
рожу посадила
дівчинонька, щоб дівочий
город прикрасила.
Буйна буря, град і туча
частенько спадали,
бідній рожі процвітати
в городі не дали...
Вже й дівчина, мов калина,
цвіте-процвітає,
вже і серце дівочє
козака кохає...
Козаченька в чужиноньку
далеку пірнали,
молодого в чистім полі
з могилов звінчали...
А в городі біла рожа,
щό дівча садило,
чудно, мовби цвітка з раю,
прекрасно зацвила;

та зацвила, щоб дівчина
 її не видала —
 бо вже бідна у могилі
 вічно спочивала...

З року 1871-ого.

82.

Прилетіли ластівоньки
 з далекого краю
 та співають, літаючи:
 »Витаєм тя, маю!«
 І хлопята і дівчата
 по толоці скачуть,
 все ся тїшать, лиш я бідний
 не тїшусь, но плачу...
 В осени мя ластівоньки
 у горю лишили,
 і у горю мя застали
 хорого без сили,
 хоч думав я, що у щастю
 мене привитають...
 Возьми, Боже, дні тим людям,
 щоб щастя не мають...

83.

Ставок в долині там стояв
 і хатка на горі,
 а при лотоках у кутку
 стояли дві вербі.
 І млин шумів там над водов,
 Совиця там текла,
 а берегами мов той ліс
 осока там росла.

В пошитій хатці на горі
там був раз божий рай,
там цвило дівче молоде,
хороше мов той май.

У тім маю я птичков був,
літав і щебетав, —
що май минеть-ся і зима
настане, не гадав.

Зима прийшла, настав мороз
і тис і тис, що страх;
і тисне нині ще мене,
хоть я уже в літах.

Ставок і верби і той спуст
пропали без знаку, —
лишив ся тільки чорний горн
із хатки на горбку.

Усе пропало, щезло гет,
мов другий сьвіт настав.
лиш я лишив ся сирота,
щоб сльози проливав.

84. Пісня черновецких паничів з року 1800.

Гучно, бучно раз ся жло
в краснім місті Чернівцях!
Паничі раз там ходили
в антереях і шубах.
Всі тогди лиш фербля грали,
преферанс незнаний був;
хто курив, то довгу файку,
про цигара і не чув.
Все запалось як у безвість
з золотавих тих часів!

Скільки слів лише осталося,
як в той час раз хор гудів :

»Паничі! паничі!

Красне місто Чернівці!»

Про французкі ті кадрілі
і трамбляни і чорт зна'
в ті часи не було й гадки,
лиш гуляли штаера.
Eins, zwei, drei! eins, zwei, drei!
рахували паничі
і носились і крутились,
як безрога у ярмі.
Все запалось як у безвість і т. д.

Про перфуми, Es-букети
і помади з ягоди
не було ні чутки-звістки
в наших Чернівцях тогди.
Кучері сияли маслом,
як в росі блищить ся цвіт:
чобітки від дегтю слали
аромати на весь сьвіт.
Все запалось як у безвість і т. д.

І про пиво Окоцімске
прадід наш тогди й не снив,
а шампана і бурґунда
тільки князь великий пив.
Пили всі тогди горівку,
мід, запіканку, вишняк;
а панич, як підтягнув си,
став червоний, як бурак.
Все запалось як у безвість і т. д.

Памінондас, Авреліян —
хто так сина називав?

Іван, Петро, Грицько, Луцько —
 оттаке імя син мав!
 Як підтягне нежурниці,
 в штаєра як піде він,
 то гадав бись, що то глечик
 із Лапландії сторін.
 Все запалось як у безвість і т. д.

85. Пісня черновецких панночок

з року 1800.

Ой щасливо раз ся жило
 в нашій Буковині,
 як панни ще не ходили
 в страшній криноліні!
 Всі носили сицу ріклю,
 срібнії пафтали,
 крамський пояс і гордею
 і цятки з кристали.
 Як панич хотів паннуці
 серце дарувати,
 брав гітару і такої
 починав співати:

»Куконіцо думята,
 зарізала когута,
 а когут ся скукурічив
 та й паннуцію покалічив.«

А панни тогди не грали
 все на фортепяні,
 співанки свої співали,
 не чужі, погані.
 Як заграла панна в дримбу,
 то жижки дрожали;
 як про Гриця затужила,

то й сови мовчали.
Як панич хотів панцуниці і т. д.

Про ватованії груди
не було чувати,
а шійьонів дивоглядних
не було видати, —
груди були справедливі,
волос справедливий,
лиш перука го вкривала,
як був троха сивий.
Як панич хотів панцуниці і т. д.

А про того котільона
панночки й не спили,
ґальонада — був їх танець.
прехороний, милий.
Як ніжками, підківками
в хатці ступотїли,
то столи всі, вікна, двері
зі страху тремтїли.
Як панич хотів панцуниці і т. г.

З року 1873-ого.

86.

Одним доля на сорочку
лен приде дрібнецький,
другим дитя у коритї
колише маленьке,
третим мило усьміхаєсь
і в вечір і рано,
лиш до мене неприхильна,
дивить ся погано,
мов та відьма кощавая,
зжертї мене хоче;

як червак, моє серденько
 і гризе і точить.
 Чому, Боже милостивий,
 талану не маю?
 Що є остре терне долі,
 бідний, то лиш знаю.
 Другі в щастю купають ся,
 сонце все їм сьвітить,
 а я вяну, мов та квітка
 без роси у літі,
 вяну, вяну і всихаю,
 сьвіт мені не милий.
 Но та доля, люта доля
 додає ще сили,
 щоб ще довше горювати
 і зносити муки,
 прикувала нещасного
 до скали за руки,
 і як того Прометея
 мучить, серце точить,
 дзюбом волос ми искає
 і клює ми очі.

З року 1874-ого.

87. Монастирска рожа.

Десь над морем у пустині монастир стоїть...
 Там случасьє — в казі кажутъ — чудо з давніх літ:
 Кому в ночі снаде рожа в килію малу,
 тому більше не читати псалтирю сьвяту.
 За три дні ему співають »со духи« черці
 і голосять тяжко-важко дзвони голосні...

Де стоїть тота сьвятиня, бідний, кобим знав,
 то пішов бим в ту пустиню й чорну ризу вбрав,

в храмі божім рано, в вечір Бога б я молив
і псалтирю все читав бим і поклони бив,
щоб мені та рожка спала, бо жите мені
доля знищила, гіренькі мої почи й дні.
Сьвіт сей повен лиха, муки, повен горя, сліз,
мир і долю золотую вихор мов розніє...
Якби знати, де сьвятиня та чудна стоїть,
хоч і сил нема, побіг би я в далекий сьвіт.

З року 1876-ого.

88. У степу.

Звечеріло. Степ широкий
доокола мріє;
ген від моря, з-над Лиману
холодочком віє...
Степовії сьвяті тайни
в тумані дрімують.
Тихесенько білолиций
мов князь виринає
і підносить ся, поволи
сьвітло розсипає
в-шир, поперек — на безкраї
дрімучі глядає...

Кинув оком на ревучий
Дніпро, Запороже,
де колись орлом буяло
те козацтво гоже.
І поглянув від порогів
горі до Чигрина —
і на Київ, Білоцеркву,
глянув к Батурину,
крадьки глянув. Роздивляв ся
на тайни степові,

на криваві боевища
і води Дніпрові...

І неначе жаль зробилось,
в хмару закотив ся,
а як виринув, то в темну
далечинь дивив ся.
Мов дитя мале, цікаве,
все уздріти хоче, —
бачить, як кургани мріють
степом серед ночи,
та як собі тихесенько
казки повідають:
бачить, як ті сонні трави
на все наслухають,
і мов з жалю згинають ся
долів головою,
плачуть, сльози проливають
дрібною росою...
Дивить далі: чумаки там
густо втаборились,
на ставочку лебедоньки
розпустили крила,
наслухають на дівочу
жалібненьку думу...

І що більше — сам Бог знає,
що бачила луна
у широкім степу... Мабуть
ясній жалко стало:
мов дівчина хора зблідла.
Разом зазоряло,
і царниця небесная,
сонечко съвятеє
блисло своїми лучами,
і жите новеє

розвернулось... Караули
шляхом поспішають,
круторогі поганяють,
чумацьку співають...
Ранній вітер з тополями
провадить розмови,
гонить дівтора худобу
пасти до дуброви.
Дніпром в чайці рибалонька
звиваєсь, чатує,
і хрестить ся, бо з церковці
звук дзвіночка чує...
По-над беріг кигикають
чайки сизокрилі,
а з-під хмари спускає ся
орел на могилу...
Женці в поле поспішають,
пшениця дозріла ;
при потоці дівчатонька
перуть шмате біле.
Всьо збудилось, своїм ладом
всьо снує ся далі —
і нікому не присниться ся,
що на синій фалі
Дніпра батька та степами
раз жите буяло...

Сонце висше і все висше
небом мандрувало...
Підходило, як що днини —
і знов звечоріло...
А в ночі знов білолиций
підпливав несміло,
і дивив ся на безкраї
широкі простори,

де буяло раз лицарство
мов кинуче море.

89. Старий монастир.

Стояв раз монастир високо на горі,
там жили в общині калугори старі.
Туда на празники сходилась тьма людей,
щоб чути спів черців хороний, чарівний:

»У печалях, горю, нужді
Ти наша надіє!
Радуй ся, Пречиста Діво,
невісто Маріє!«

В розвалах вже лежить сьвятий той монастир,
пропала вся краса, лиш мур, повніський дир,
пригадує, що раз дім божий тут стояв,
де чорноризців спів людей всіх чарував:

»У печалях, горю, нужді« і т. д.

Виводять ся тепер там липик і сова,
на звалищах бурян, нової і трава,
но небом місяць князь із повна як пливе,
то мпозвучна піснь калугорска гуде:

»У печалях, горю, нужді« і т. д.

90.

Молодости, відрадости,
де-ж ти ся поділа?
Чи ти з тими журавлями
в вирій полетіла
десь за гори, за чужії,
за моря глибокі,
за Дунай той синоводий,
чи в степи широкі?
Чарівнице благодатна,

красна молодости,
хоть на хвилю, на годину
поверни ся в гості!...

Молодости, чарівнице!
де-ж esi пропала?...

Чи ти може із осіннім
листочком зівяла,
і вітри тебе буйненькі
рознесли сьвітами?
чи зима тебе покрила
білими снігами?

Чарівнице благодатна,
люба молодости,
хоть на хвилю, на годину
поверни ся в гості!...

Як ті літа молодії
серденьком згадаю,
то сльозами кровавими
день і ніч вмиваю...

Проминули, мов не були,
як сон літній ночі,
за літами молодими
серце пукнуть хоче!...
Поверни ся хоть як мрія,
люба молодости,
хоть на диньку, на годинку
та до мене в гості!...

Ах, верни ся, молодости,
раз до мене в гості!
Визирати тебе буду
на кедровім мості.
З срібних мисок будеш їсти,
з золотих чаш пити...
Ах, без тебе тяжко, важко

на сїм сьвіті жити!...
Темна осїнь, смутку повна...
жизнь гїрка, немила,
нї краси, нї цьвіту, спїву,
сьвіт цїлий — могила!...

Сьвіт менї без тебе тьмою,
долї я не знаю:
Хоть красуєсь все весною,
того не видаю;
хоть спївають соловії,
того я не чую,
за тобою, молодости,
плачу та горюю!
Хоть у снї менї верни ся,
люба молодости,
хоть на хвилю, на годинку,
як наймильнї гостї!

91. Для мене однако.

Лиш нїби я бачу, що сьвіт наш цїлий
у одїж хорошу убрав ся;
лиш нїби я чую, як лугом малий,
веселий потїк розїграв ся.

Лиш нїби я чую весноньки привїт
і спїв соловія лугами, —
мене вже не тїшить нї щебет нї цьвіт,
мене вже звїнчали з сльозами.

Для мене однако, чи осїнь, весна,
чи сонце, чи студїнь, морози, —
давно вже у бідному серцію зима
і муки і горе і сльози.

Чому менї тяжко, не скажу я вам,
бо добре я тоє вже знаю:

давно ви вже раді кровавим сльозам
і втішні, як в муках конаю.

Коли-б я причину тих мук вам відкрив,
ви зараз мені би сказали :

»Ми раді б, щоб знову ти бідний віджив,«
а в серцю нещастя б бажали :

»За правду, що в очи нераз нам казав,
щоб лихо его не минуло,
щоб оком він сьвіта уже не видав,
а ухо щоб мови не чуло!«

Я того не боюсь і скажу, чому
сумую, весноньки не бачу :
Ви в душу мою поранену й сумну
улили зневіри й розпачу.

Ви кинули нарід, гинеете, спите,
а сьвітови кажете в очи :

»Нам діло народне велике, сьвяте,
і днину і ніч нас клопоче.«

Бодай вас ! Тому мя не тїшнить весна,
ні квіти ні співи пташнини,
бо в вашому серцю любови нема,
а моє з досади аж гине...

92.

Чи гостинця ви принесли
бідній сироті
з чужиньки, щебетливі
ластівки малі ?
Може серцю, що боліло,
принесли ви лїк ?
Я просив вас, як летїли
в прїй ви торїк.

Ми принесли із-за моря
божюю весну;
она співом, цвѣтом в душу
змучену, сумну,
вліє ліку, лід ся стопить,
щезне вся зима,
і знов верне в твоє серце
божая весна.

93. Каплиця.

Каплицю знаю я малу,
там відпуст є що дини,
там серця твого жаль тяжкий
як в ранці мрака гине.

Там близь каплиці є нора,
хто там води напєть-ся,
чи був недужий, чи сумний,
під боки аж береть-ся.

Черниця ходить з збаном там,
де треба, доливає,
де глянє оком, там душа
і серце умліває.

Нераз на відпуст я ходив
і пішки до каплиці,
нераз цілющої води
дістав я від черниці.

Вода — молдавське, знай, вино,
щоб серце розгріває
і сьвіт печальний і гіркий
в рожевий цвѣт вбирає.

Черниця, бач, шинкарочка,
з очима, як зірниці;

як нектар, там вино смачне
у красної черниці.

Як смуток, жаль обляже вас,
на відпуст поспішайте,
дивіть ся в очи, як зірки,
і нектар попивайте!

Веселі вернетесь домів,
і сьвіт здаватись буде
вам красним расм, де живуть
лише щасливі люде.

94.

Що будете пити, братя?

Вино! вино! вино!

Може за водов післати?

Ні! ні! вино! вино!

Най млини водиця гонить!

най поганець в ній утоне.

най спадає, як росиця

на травицю і пшеницю: —

нам вина, вина лиш треба,

бо далеко ще до неба!

Нім до неба ще дійдемо,

то по чарці ще шарнемо!

У пивниці досить маю

вина! вина! вина!

і з Молдави і з Токаю

вина! вина! вина!

Того дай, що розгріває,

душу в небо підіймас

і чарує молодії

сни хороші, золотії!

Нам вина, вина лиш треба і т. д.

Чи у чарочку вам лити
вина? вина? вина?
чи із збана мете пити
вина? вина? вина?

Нам однако, з чого пити,
і в коновку можеш лити,
лиш давай вина доволі,
щоб не стало сухо в колі!
Нам вина, вина лиш треба і т. д.

З року 1877-ого.

95.

Ви дівочі сині очі,
чом сльоза вас криє?
Як погляну, з болю вину,
серце в грудях нис.
Ви зірниці серед ночі,
сині очі ви дівочі,
хто в вас гляне, зазирас,
тому рай ся отворас.

Чом, дівчино, ти сумуєш?
Боже! щоб то знати,
я з тобою аж до гробу
хтів би сумувати.
І у сині очі твої
випивав би болі свої,
в ті зірниці серед ночі,
сині очі ті дівочі.

Не смути ся, на сїм сьвітї
з-давня так ся діє,
що в серденько трута льється-ся,
що аж з болю мліє...
Біль пронаде як росиця
в сонці рано на травиці,

як весело синї очі
глянуть зіркою в тьмі ночі.

96.

Як щаслив ти, друже-брате,
серденько любов
мов барвінок устеляє,
ти весь сьвіт готов
цілувати, пригортати, —
але ти мовчи!
про гаразд свій, своє щастє
сьвіту не кричи!

Як на тебе лихо впаде,
друже дорогий,
і недоля стане жерти,
наче звїр лихий,
то й тогди мовчи і тихо
свій тягар носи
і в людий, що все жорстокі,
ради не проси!

Та як нарід твій любий
відізветь-ся раз,
що щасливий, що печальний
проживає час,
то тогди, мій друже-брате,
в нарід ти лети!
покажи, що втіху й горе
з ним все ділиш ти!

З року 1878-ого.

97.

На сїм краснім божім сьвіті
горе і печаль;

твоїм другом невідступним
лихо, біль і жаль.
В гірких сльозах хоч минають
твої дні і ночі:
ох! хоть тяжко в світі жити,
а все жити хочесь!

Нині щастє на сорочку
лен дрібний прядє,
завтра твоя радість марно
мов цвіточка схне;
від пекучих сліз кривавих
мокрі твої очі:
ох, хоть тяжко в світі жити,
а все жити хочесь!

Нині радо підлітаєш
пташкою до хмар,
завтра вже недолі злої
звалить тебе вдар...
І весь вік гіркеє лихо
хоть тебе клопоче,
і хоть тяжко в світі жити,
а все жити хочесь!

Нині раєм світ здає ся,
повен співу, зіль...
Завтра ниву ту прокляту
покрива кукіль.
Хоть слезами твої болі
з серця не сполочеш,
і хоть світ сей повен смутку,
а все жити хочесь!

98.

Жнуть женці там колосисте
жито при долині,

всі веселі, лиш сумненько
 одніській дівчині.
 Робітники звивають ся
 на широкій ниві,
 всі жартують і співають,
 мов справді щасливі.
 Лиш одна там жне тихенько,
 самітно із боку.
 Що дівчині? таж вродлива,
 що бігме, нівроку...
 Волос чорний, очі чорні,
 а личко — калина,
 рученята білі, а стан...
 от козир дівчина!

Разом мов зо сну збудилась —
 з боку щось уздріла
 і зітхнула, і йойкнула,
 трохи не зімліла...
 »Що за тугу в серці маеш,
 чом, дівча, сумуеш?
 чом думочку не співаєш,
 чом не пожартуеш?«
 — »Як же мені жартувати,
 веселою бути,
 коли в мене у серденьку
 повно горя-трути.
 Присягав любов довічно
 хлопець кучерявий,
 любились ми, кохались ми,
 а тепер лукавий
 другу любить і голубить,
 мене забуває...
 От як там її до груди
 тайком пригортає!«

Муравлями звивають ся
хлопці і дівчата
і співають — лиш одної
доленька щербата:
З боку наче та сирітка
самітно працює,
жне, снопи складає в клані,
нищечком сумує.

 99.

Ой бодай ти керниченько
на вік ся запала!
Тямиш, літом, як дівчина
зимну воду брала...
Як узрів я її вроду,
аж душі не стало...
А до того ще сонечко
жарко припікало.
»Дай водиці напшти ся,
дівчино хороша!«
— »Та чому ні,« щебетнула:
»ось вода погожа!«
А я ніби пив ту воду?
Де-ж там! В очі красні
заглядав я, в ті яскраві
дві зірниці ясні.
І дивив ся на румянець,
на косу русяву...
»Бог-да-прости!« я сказав лиш
і пійшов. Так мляво
і яковбсь коло серця
від тогди ми стало,
що, здаєть-ся, враже дівча
хлопця вчарувало.
Було б тебе, керниченько,

ніколи не знати,
через тебе мушу бідний
тяжко хорувати...
Ні в день Божий, ані в ночі
нема супокою...
Бодай тебе й ту дівчину
з зимною водою!

100. Жовнірска пісня.

Пане-брате камерате,
ходім в коршму погуляти!
Там у скрипку циган грає
і дівчина нас чекає,
бач, румяна, чорноока,
довгокоса і висока.

Як на тебе оком гляне,
то і жовнір мліє, вине.

Нині, братя, веселім ся,
завтра скажуть може:

»Гей, жовніри, до походу!»

Поможи вам, Боже!»

І ударять в барабани,
загудуть в гармати —
веселім ся, доки можна,
пане-камерате!

Пане-брате, камерате,
ходім в коршму погуляти!
Таж ти Русин, серце маєш,
коломійки гулять знаєш!
Скрипка грає разом з басом,
а ми гучно вихиляєм
потанцюєм, заспіваєм
і журбу позабуваєм!

Нині, братя, веселім ся! і т. д.

Пане-брате, камерате,
ходім в корнуму погуляти!
Пан капітан всіх нас любить,
бо ми хлопці, як ті дуби,
і швиденькі, як соколи!
Стиду через нас ніколи
він не мав, не буде мати,
бо ми храбрі льви-солдати!
Нині, братя, веселім ся! і т. д.

101. Лік на похміле.

Вже співи зацімили...
Пугар, фляшки з вином
лежать, неначе трупи
бездушні, під столом.
Куда лиш оком гляну,
в руїнах все лежить —
ах! дайте оселедця,
бо мя жага палить!

Згоріли, як та Троя,
всі грошники мої,
зісталось лиш похміле
і шум у голові.
Най чорт бере шампани
і вражий той бенкет!
Ах! дайте оселедця,
бо мя жага палить!

Хоч вчора, мов та річка,
вино з чарок текло,
то нині як в Сагарі
у горлі все зісхло.
Мов люта буря, вихор
у голові шумить —

ах! дайте оселедця,
бо мя жага палить!

До тебе я, шинкарко,
на поправку прийшов.
Шматирки дай, чорнявко,
щоб знов я став здоров!
Сама переконай ся,
як лоб мене болить —
ах! дай же оселедця,
бо мя жага палить!

З цибульков оселедця,
она дала менї,
калатнув я шматирку.
та й не одну, а дві,
на то ще свиснув гарно
молдавського вина —
дивись! і вже похміле
пропало, вже нема!

Ци то шинкарки очи
зробили чудо то,
з цибульков оселедець,
шматирка ци вино, —
не знаю, милий брате,
лиш знаю, щом здоров,
співати і гуляти
і пити знов готов!

З' року 1879-ого.

102.

Наш сьвіт великий, кажуть,
повнісїнький краси :
Тут Альпи, а там море,
міста тут, там ліси...

Я край одні лиш знаю,
одну лише ріку,
для них бє серце в грудях,
для них лиш я жию.
Для них із мого серця
усї пісні плвуть, —
то моя Буковина,
мій милий, синій Прут!

Карпати тут здоймають
чоло аж ген до хмар,
на полонині грає
в тримбїту там вівчар:
поміж буйній ниви,
мов срібна стрічка та,
тече, шумить тихенько
родимая ріка.

Поля, потоки, скали
і все прекрасне тут, —
то моя Буковина,
мій милий, синій Прут!

Де рідне руське слово
до серця горнуть всі?
Де красні, мов ті пави,
дівчата, молодці?
Де хлопець кождий — сокіл,
мов лев усе готов
за вітчину кохану
пролити з серця кров?
І де палкійше люблять?
де співу більше чуть?
То наша Буковина,
наш срібноводий Прут.

Тож вічно величай ся,
цвити, співай, гримц,

мій рідний, милий краю,
 добром, красов, людьми!
 Як рожі Єрихона,
 чудесно так цвити!
 як кедри на Ливані,
 велично так рости!
 Я Богу в небі скажу,
 як вже не буду тут:
 »Нема над Буковину,
 нема над синій Прут!«

103. Руска пісня.

Зазвенімо разом, братя,
 пісень воскресну і нову,
 і двигнім ся, як той Фенікс,
 позабудьмо долю зду!
 Покажімо всій Європі,
 що ще сила й воля в нас,
 що ярмо вже розломалось,
 і настав вже лучший час!
 Покажім, що в наших жилах
 не звела ся руска кров,
 що за правду, поступ, волю
 кождий з нас на смерть готов!

Гейже, братя, до роботи,
 завітала вже весна!
 Гей старі до діла, праці,
 і дитино ти мала!
 Сей воли най поганяє,
 той за плугом най іде,
 сей в рілю най зерно сіє,
 той най борону веде.
 Гей до труду, до роботи,
 най віджиє Русь сьвята!

Таж і ми не скот, а люди,
є в нас серце і душа!

Покажімо, милі братя,
що не звів ся руский рід,
що всьміхаєть-ся й над нами
великодній неба звід.
Рука в руку всі працюймо,
і забудьмо сон твердий,
щоб рознеслась наша слава
і в далекий край чужий;
щоб пізнали, що збудилась
і працює Русь сьвята,
що весною все розцвилось
від Черемша до Дністра.

Розсіваймо між народом
від степів аж до Карпат
сімя сьвітла, і любім ся,
як рідного брата брат.
Покажімо, що китайским
муром край не обведен;
що і Русь син здоровий
стане мудрий, просьвіщен.
Зазвенімо разом, братя,
піснь воскресну, піснь нову,
і потїшмо милім звуком
матір нашу, Русь сьвяту!

104. Щастє.

Далеко десь над морем
здіймає ся скала,
висока, як Карпати,
цілісенька зі скла.

Там щастє в злотім замку
на троні все сидить,

до себе, як русалка,
уєїх людей манить.

Та хоч людей вже жило
на сьвітї без ліку,
не видрапавсь ніхто ще
на ту скалу стрімку.

Бо щастє — то лиш мрія,
у него віра — блуд,
а біганє за щастєм —
пустий, даремний труд.

105. Колиска і домовина.

У хатчинї коло кладки, де потїк шумить,
там старий столяр горбатий, наш Павло сидить.
Струже, теше і співає пісню голосну,
що веселу пагадає, зверне на сумну :

Вчера я малу колиску із дошок тесав
і на нїй я від уроків хрестики писав.
Чув, як мама приспівує: »Спи, надїє, спи
і непечці на потїху як той дуб рости!«
Нинї ладжу домовину з тих самих дошок,
пишу хрестики червої, а кругом вінок.
Тут спочине молоденька дївчина з вінцем —
смерть лукава розлучає бідну з молодцем.
Він горює, він ридає: »Любочко, прощай!
Незабаром нас звінчають там, де божий рай!...«
Тут колиска, де дрїмає в тихім сні дитя,
а тут тиха домовина, де конець житя, —
все з одної деревини, з тих самих дошок, —
від коліски до могили лиш маленький крок...

Посумнів старий, а сльози із очей пливуть...
Треба труну вже збивати, бо мерці не ждуть...

106.

Дзвіночок долом чути —
подзвінне то моє,
зівялий лист неначе
на сьвіжий гріб паде.
Ще вчора Божим расм
мені здавав ся сьвіт,
ще вчора лиш для мене
пишав ся гарний цвіт...
А нині жаль, зневіра
серденько облягли,
мов мари розлізли ся
прекрасні мої сні.
Ще вчора лист зелений
з вітрами говорив,
а нині вже зівялий
надію всю покрив!

107.

Ти циганський ковалюку,
вволи мою волю!
Тяжко мені до розпуки,
минаю ся з болю.
Із зеліза скуй серденько,
нагартуй ще стали,
щоб тверде як кременця,
як та скеля стало!
Бо бач, Господь вложив мені
серденько у груди
щире, добре... але в нього
по верх вляли люди
трути і їдкої жовчи —
бідне вже конає
у тяжких, пекучих болях,
з днями ся минає!

Скуй зелізнеє серденько
і вложи у груди,
бо лиш так я жити зможу,
лекше мені буде.

108.

До Сучави я на прощу
пінки би пійшов,
коб для серця болячого
лік я там знайшов —
і Сьвятому єрібне серце
бігме б посьвятив,
щоб він моє болящє
раз вже ізцілив.

А черцєви на акафіст
червінчик би дав,
щоб у серці біль пєкучий
на віки закляв.
Я на сьвітї лиш караюсь,
мов той мрець живий,
дід єтолїтний — хоть літамп
хлопець молодий.

До Сучави я три рази
пінки би пійшов
і молив ся, як-би знав я,
що стану здоров...
Та я знаю, що на сьвітї
цілому нема
ради, ліку, коли серце
сохне і кона.

До Сучави я на прощу
пійду в осєни
і молити-му Сьвятого,
щоб скінчились дни...

щоб те серце, щó страждало,
болюча душа
щоб спочили! — Тяжко жити,
як долі нема!

109.

Над потоком гай, гай!
Там дівочий рай, рай!
Там дівчині на калині
соловій співає
і вечірняя зірниця
в темну нічку сяє.
Не співай ти, соловейку,
не сьвіти ти, зоре,
поки мила не прилине
і не поговорить.
Над потоком гай, гай!
Там наш милий рай!
Над потоком гай, гай!
Там наш милий рай, рай!
Соловейко не щєбече,
зірку хмара криє,
хлопець любку визирає
і з любови нє.
Чорноброва прилетіла,
знов зірниця сяє,
соловейко на калині
радісно співає.
Над потоком гай! гай!
Там наш милий рай!
Над потоком гай! гай!
Там наш милий рай! рай!
Заховай ся знов за хмару,
ясная зірниче,

бо яснійше сяють очи
 милої дівниці.
 Перестань ти, соловейку,
 у гаю співати,
 бо від тебелучше вміє
 мила щебетати.
 Над потоком гай! гай!
 Там наш милний рай! рай!

З року 1880-ого.

110.

У Києві там над Дніпром,
 де слава буйно цвила,
 де супостат зазнав нераз,
 що то козацка сила,
 стоїть високий монастир
 з вежами, мов ті скали,
 і каже всім: Мене колись
 гетмани збудували.

Поставили, щоби жінки
 в недолі захист мали,
 бо знай, і в нас настане час
 нещастя і печали.

Забудесь все: і те, що раз
 корили-м Амурада;
 кров ссати-ме, як вовкулак,
 незгода, злість і зрада.

Забудесь все, і заросте
 до слави шлях травою.
 Потомок не повірить там,
 що ми грудьми, рукою
 татарську вражу саранчу,
 мов море те, спирали,

кістями і кровю всі стени
росили, засівали.

У монастир жона прийшла
недавно тому, брате,
просила мило старицю:
»Тут рада б я сконати.
Любови й правди вже нема,
без них сей сьвіт — могила,
порфір мій зблід і лавр зівяв,
і жити вже не сила.«

— »Ходи, тут захист найдеш ти,«
так стариця сказала,
і ту заплакану жону
у чорну ризу вбрала.
»Ходи! неалми потіхою
тобі, нещасна, стануть:
там вичитаеш, як вінці
цвітуть і скоро вянуть...«

Жона, щó в монастир пішла
у келії страдати,
то непорочна Русь сьвята,
то наша добра мати.
У Києві там над Дніпром,
де буйний вітер віє,
там молить ся она за нас
і плаче, вяне, мліє...

III. Пісня при чарці.

Чи-ж, други-братя, ви німі?
Завмер вже в грудях звук?
Німа лиш риба у воді,
а ви пугар до рук
беріть і пісню загудіть,
як руский то звичай!

Де піснь звенить, пугар блищить,
там божий, сьвітлий рай!
Вина, доматорю, давай,
пугар у верх аж доливай!
Де піснь звенить, пугар блищить,
там божий сьвітлий рай!

Щоб розвивала ся красов,
мов цьвітка, Русь сьвята,
щоб доля всім заблисла знов,
сю чарку аж до дна
зволяймо, братя, і дзенім,
як руский то звичай!
Де піснь звенить, і т. д.

Дівчатам руским сей пугар
гей, братя, враз двигнім!
Очий їх синіх, карих жар
знакомий нам усім!
Як нам серденько зажегуть,
то млій і пропадай!
Де піснь звенить і т. д.

Наш пан господар най жие
на многії літа!
На него Бог нехай зішле
лиш щастя і добра!
Его здоровле пиймо всі,
як руский то звичай!
Де піснь звенить і т. д.

112.

У краснім місті Чернівцях
ворожку знаю я,
як стане примовлять тобі,
то вся душа твоя

злітає аж у той Еден,
 де щастє, мир, любов...
 Старому навіть, бач, она
 загрїти годна кров.
 Як звєсь ворожка гарна та?
 »То знаю я!
 Я, я, черновецкої Almae matris син!
 Отець єї звав ся Га-га-га-гамбрин!
 Она знов зветь-ся якось на я, на я...«
 Ага! ага! Cerevisia!
 Ага! ага! cerevisia!

До неї рано і в ночі
 біжить аж тьма людей!
 Туди заходить і старий
 і хлопець молодий!
 І хоч она у обручах,
 дубовий в неї стрій,
 в кришталє очий як глянєш ти,
 то хоч з любови млїй!
 Як звєсь ворожка гарна та і т. д.

Ворожко гарна, зачаруй
 сей темний, мрачний сьвіт
 і заміни у сьвітлий рай,
 де пахне рожа-цвїт!
 Збуди у грудях милий звук
 старої думи знов
 і золоту гармонїю
 про згоду і любов.
 Як звєсь ворожка гарна та і т. д.

Як та живучая вода,
 що оживляє все,
 дрімоту гонить у старих
 і в того, що вже мре,

так кришталевий твій напій,
що нам ячмінь дає,
підносить горі духа всім,
дає нове життя.

Як звесь ворожка гарна та і т. д.

Що нектар і амброзія?

Лиш тїнь перед тобов!

З Фалерна то вино Римлян
не гріло, як ти, кров!

Наплю ся гарно Cerevis,

здасть ся Русь жива,
цвіте, росте, як Рома та,
не дряхла, по нова.

Як звесь ворожка гарна та і т. д.

113. Серенада.

Небом сяють ясні зорі,
всюди мирна тишина:
Спить солодко, сніть миленько!
так бажає всім весна.

І ти миленька мого серденька,
ти мій Серафе, спи!
Сон солоденький спи!

Тихо всюди, соловейко
чародійним голоском
все щебече: Спи, дівчино,
мов той ангел, милим сном!
І ти миленька і т. д.

Сни ти про садок зелений
і про бистрий той ручай,
де у-перше отворив ся
нам любови сьвітлий рай!
І ти миленька і т. д.

114.

Над потоком я стояв,
божий день хилив ся,
вже і місяць у повні
на небі з'явив ся...
А за ним мов череда
розсіялись зорі
по чудеснім, безконечнім
блакитнім просторі...
Втім дивлю ся, а звезда
з неба скоро впала,
і до мене мов сестра
з-тиха промовляла:
»Се твоя звезда паде,
більше вже не блисне —
хиба, хлопче, аж тогди,
як той рак засвисне«...

По-що, Боже, бачив я,
зірка як спадала!
Ой не даром то душа
лихо віщувала.
Всі надії, що плекав,
марно ся розплили,
вкрила волос сивина,
близько до могили.
Пишиноцьвіт душі моєї,
що пишавсь літами,
вже зісох, зівяв, поплив
з гіркими слезами.
Вже коли твоя звезда
впаде, милий друже,
то серденьку не цвісти:
бідне мре і туже...

З року 1881-ого.

115.

На могилі ворон краче,
 степ аж лячно гомонить...
 »Ах, скажи ми, чорнокрилий,
 хто в могилі твердо спить?«
 — »То заснула слава, воля,
 що буяла на весь світ
 і лягла за правду в полі,
 як зівялий, пишний цвіт.« ---
 »Чорний ворон, не лети,
 а скажи всю правду ти:
 чи воскресне раз вона —
 слава, воля та давна?«
 — »Міст, що вів усіх до слави,
 вже давно ся завалив,
 шлях, де воля добувалась,
 вже давно бурян покрив.
 Ржа поїла ясну зброю,
 міль сточила кармазин,
 блудом ходить манівцями
 Запорожа вільний син.
 Вже не вернуть козаки,
 їх чайки і байдаки, —
 спить, не збудить ся вона —
 слава, воля та давна...
 І могили всі затруть ся —
 і пропаде з них і слід,
 лиш хіба спімне про славу
 той кобзар та темний дід.
 Поле кровю ізрошене
 незабаром з'оре плуг,
 табуни муть герцювати,
 де лежав Великий Луг,

Січ в руїнах вже лежить,
а лицарство твердо спить, —
спить, не збудить ся вона —
слава, воленька давна.»

116.

Як пігнали новобранців
у далекий Босни край,
не один казав крізь сльози :
»Буковино, ох ! прощай !«
Сумно грали сурми-труби,
лячно бубнив барабан —
із далека ще прощав ся
милим словом наш Іван :

Я все тебе кохаю,
мій милий, тихий раю,
Ірино, Ірино,
Ірино моя !

Заревіли самопали,
бій кровавий залунав,
мов той лицар, бісурманів
наш Іван у пень стинав.
Сурми-труби як заграли,
він, як лев, у бій ішов
і співав, хоч докола
бачив гибіль, бачив кров :

Я все тебе кохаю,
мій милий, тихий раю,
Ірино, Ірино,
Ірино моя !

Ляг покотом Турок вражий,
та упав і наш Іван,
на мураву на кроваву
повалив ся він від ран.

Із серденька кров чуріла,
око гасло, він конав
і в-остідне ще тихенько,
мов той лебідь, заспівав:

Я все тебе кохаю,
мій милий, тихий раю,
Ірино, Ірино,
Ірино моя!

117. Петро ся вернув.

Чом нині весело так стало селом,
лиш радість ти бачиш і сьміхи кругом?
І дідо старенький журбу всю забув, —
бо з війська кучерявий Петро ся вернув.

А пенька старенька забула про плач
і каже: »З утіхи серденько лиш скач!
Рідненький снінок, що тут довго не був,
із війська кучерявий Петро ся вернув!«

Дівчата під лину зійшли ся юрбов:
»Сьміятись, співати ми будемо знов!
Співучий, веселий соколик прибув!
Із війська кучерявий Петро ся вернув!«

А хлопці-флекеви з утіхи кричать:
»Тепер коломийка нам вдасть ся, наш брат
пришнув, все горе похода забув —
із війська кучерявий Петро ся вернув!

Він жартом і сьміхом журбу розжене,
заграє в флюйру, козацкої втне!
І Черемш весельше шумить, бо зачув,
що з війська кучерявий Петро ся вернув.
Радійше клиновий листок шелестить,
весельше карпатський ліс-гай гомонить:
що люди рубають его, він забув,
бо з війська кучерявий Петро ся вернув.

А коси і дрозди, свавільні сойки
щебечуть: »Щасливіші тепер вже і ми!
Почуєм флюяру — він нас не забув,
із війська кучерявий Петро ся вернув!
От генде іде він, високий, як іль,
і легкий, мов той сизокрилий сокіль,
і грає в флюяру, — жаль-горе забув —
із війська кучерявий Петро ся вернув.«

А пенька старенька все горне єго:
»Вернуло все щастє, вернуло добро!
А батько кризь слези: »Він нас не забув!
Із війська син рідний, Петро ся вернув!
Мережать дівчата єго мов вінком,
а хлопці все мечуть в гору топором,
всі втїшно горляють: »Він нас не забув!
Із війська кучерявий Петро ся вернув!«

118.

Коня вже хлопець осїдав,
надїв блискучу зброю.
»Лети соколом, вороний,
вже кличуть нас до бою!
Що нам судилось в зорях там —
те знає Господь Бог лиш сам.

Дівчина в хатці лен дрібний
приде й пісень співає:
»Фурр веретенце, гей спїшишь,
Вже шлюбний день зближаєсь!
Що нам судилось і т. д.

До любки хлопець, мов орел,
прилинув: »Будь здорова!
До тебе верну, як вберєсь
у брость-листок діброва.«
Що нам судилось і т. д.

Доцряла лєн дївчина вже,
і кросна розставляла,
годове вже і полотно,
сорочку вишивала.
Що нам судилось і т. д.

До стайні коник сам вернув,
сумний, аж жаль дивити...
«Твій милий у могилі снить!
Покинь сорочку шити!»
Що нам судилось і т. д.

Дівочі рожі на лиці
поблідли і зівяли...
В сорочці шлюбній молоду
у темний гріб сховали.
Що нам судилось і т. д.

119.

Там в долі явір і верба
ростуть мов брат-сестриця,
стоїть там з давнього давна
цимбрована криниця.
Туди нераз і я ходив,
і ту погожу воду пив,
там в діл той, до криниці.
Раз спека була, що аж страх!
Бігцем я до криниці.
Що бачу я? — дівча стоїть,
з очима, мов зірниці!...
І вже забув, що пити хотів,
як ту дівчиноньку зүздрів
там в долі при криниці.
Поміг тягнути їй ведро,
води з него напив ся,

в очах дівочих бідний я
на віки утопив ся!...
І довго з нею розмовляв,
і з жалем руку їй подав
там в долі при криниці.

Щоб висохла, кринице, ти!
Спокій ти мій узяла!
Що, дівче, я тобі зробив,
що хлопця вчарувала?
Віддай же серце мені в дар,
як ні — звари отрутий чар,
щоб згинув при криниці.

120.

Як з Марійкою моєю
сумно, важко я прощав ся,
осінь була, а з калини
листя пожовклий осеняв ся.
»Будь здорова!« я промовив,
а Марія як німа
остовпіла, мов зівяли
бідне серце і душа.

Як Марії жалібненько
»Будь здорова!« я сказав,
то осінній зимний вихор
в двоє явора згинав.
Вона стала у воротях,
на устах слова завмерли,
лиш рясні по личку сльози
кап, кап, кап у низ, як перли.

»Я до тебе знов верну ся.
Лист на віки не зівяв,
він знов буде зеленіти!«...
Так Марії я сказав,

Стрепенула ся небога
 й прошептала: »Будь здоров!
 Коли вернеш, то цвисти-ме
 в моім серденьку любов.«

121.

В вільшині там малий млинок,
 шумить в-одно вода;
 жис там мельник, а при нім
 дівчина молода.

Не в голову, а в серце клин
 забив мені малий той млин.

У млин я з мливом раз прийшов;
 старий в кутку дрімав,
 дівчину як побачив я,
 то мов не свій я став.

Не в голову, а в серце клин
 забив мені малий той млин.

У кіш я всинав свій мішок,
 при ватрі сїв собі,
 неznать чому мов та вода
 шуміло в голові.

Не в голову, а в серце клин
 забив мені малий той млин.

То певно від дівочих слів
 спокій мій весь пропав,
 прегарну мельника дочку
 я вірно покохав...

Не в голову, а в серце клин
 забив мені малий той млин.

Чи в день, чи в ніч, усе вона
 передо мною знов.

Як не візьму її, бігме, —
 будь розуме здоров!
 Не в голову, а в серце клин
 забив мені малий той млин.

 122.

У садочку на калині
 соловій співає;
 любо, мило, чародійно
 луг ся розлягає...
 Сумно ходить чорноброва,
 співів тих не чує,
 бо в серденьку біль горячий
 бурюю лютує:
 »До розпуки мені тяжко,
 гірко жити в світі
 без любови, як без цвіту
 красній рожі в літі!
 Боже! як-же то ми щиро
 обоє любились!...
 Бодай же ті не сконали,
 щό нас розлучили!«

Над потоком кучерявий
 хлопець зажурив ся —
 де лиця руминець дів ся?
 Чом він похилив ся?
 Щό щебече соловейко,
 того він не чує...
 Щό за черв вточив ся в серце?
 Чом тяжко сумує?
 Чом зітхає без спочину,
 мов-би хтів вмирати?
 »Без любови гірко в світі
 вік свій проживати!

Боже! як же то ми вірно,
щиро ся любили!...

О! бодай ті не сконали,
щó нас розлучили!»

Соловейко все щебече;
бач, сму байдуже,
що тут дівча гірко плаче,
що там хлопець туже...

Але в пісні соловія
чародійна сила!...

Милій милу вже голубить,
притулилась мила
до хлопчини, і обоє
любо розмовляли,
мов горлиць синевьких пара
в небо підлітали!...

Щиро, вірно знов ся любять,
як раз ся любили:

»Щоб легенько ті сконали,
щó нас розлучили!«...

123.

Там лина стоїть вже похила,
їй буде зі двісті вже літ.

Весною стара як вбере ся
в пахучий листочок і цвіт,
вітрець як у вечір свавільно
влетить між єї галузки,
то чую, як тихо говорить:
Зазнала я красні часи!

В сусідстві старенької лани
мов лента поточок тече;
верх тронці комарикки грають,
а качка по плесі пливе.

Потік сей в-одно лиш шепоче,
спадуючи коло млина:

Часи ми раз лучші зазнали,
ти лиш, сестрице стара.

Під липою коло потока
нераз я ще хлопцем сидів,
гадками носив ся Бог-зна-де,
соколом під небо летів.

Нераз я й тепер там їдаю,
знай, дід вже похнюпий старий:
Часи і я красні зазнав раз,
ти лиш й поточку малий.

124.

Дай, шинкарочко, вина!
В мене доленьки нема!
Від коліски мною крутить,
тихе щастє каламутить
та зла доля, жаль ся, Боже!
Що ти кажеш? Що поможе,
лекше стане, як заплачу?
Тьфу! на сю плаксиву вдачу!
Слїз і знати я не хочу!
Красне горло я намочу
і забуду своє горе,
то глибоке, наче море!
В мене доленьки нема!
Дай, шинкарочко, вина!

З року 1882-ого.

125.

Літа, літа молодії,
де ви ся подїли?

З ластівками, журавлями
в прій полетіли?
Чи утонули ви в морі,
марно там пропали?
Чи вас бистрії соколи
в край далекий взяли?
Чи ви може синім Прутом
в море то понесли
і мене, як ту сирітку,
в сьвітї сїм лишили?

Літа, літа молодії,
ах, верніть ся в гостї!
Буду я вас визирати
на кедровім мостї.
Вам сплету вінок з барвінку,
дам вам їсти, пити...
Боже милий, як старому,
тяжко в сьвітї жити!

Раз серденько, мов орел той,
аж до хмар злітало
і в будучих золотавих
снах ся колесало.
Сни розплились, як на сонці
та роса рашенько,
сїдь покрила чорний волос,
мліє, мре серденько.
Без часу надії квітка
зв'яла і змарїла,
туга, мов та галич чорна,
душу вже приєїла.

Літа, літа молодії,
ах, верніть ся в гостї!
Буду я вас визирати
на кедровім мостї.

З злотою миски дам вам їсти,
з срібною чаші пити —
хоч тяженько жити в сьвітї,
а все хочу жити.

Натрудив ся я доволї;
мозолисті руки
моїм сьвідком, що ніколи
не страхавсь я муки.
Рідну ниву я скородив,
засївав весною,
буряни полов і засїв
поливав слезою.
А тепер лиш хлїб збирати —
і нема вже сили!
Боже милий, від коліски
близко до могили!...

Лїта, лїта молодїї,
ах, вернїть ся в гостї!
Буду я вас визирати
на кедровім мостї!
Милим, щирим, рідним словом
я вас привитаю,
серцю снї всі чародїїні
ще раз пригадаю.

126.

Чом сумуєш, бідне серце?
Проминула вже зима!
Глянь, потїк весело грає,
леду вже на нїм нема.
Раз забути жаль пекучий
і тобі настав вже час!
Глянь, весна вже загостила
з квітом, співом і до нас!

Бідне серце, відживай!
 Тугу, смуток забувай!
 Бо прибула вже весна
 і морозу вже нема!

Чуй, який там гомін в лузі!
 Соловій защебетав.
 Глянь, як дуб старий в діброві
 прехорошо ся убрав.
 Бжїлка зілем вже літає,
 на черешні білий цвіт,
 все ся тїшить, відживає,
 божим раєм став весь сьвіт.

Бідне серце, відживай!
 Тугу, смуток забувай!
 Бо прибула вже весна
 і морозу вже нема!

Доля трути в серце влила,
 втїхи вже менї нема,
 в грудях мовби все замерзло,
 заверюха і зима.

Серце тихо-тихо беть-ся :
 »Я віджило би ще знов,
 якби бачило на сьвітї
 всюди згоду і любов.«

Бідне серце, ой відай
 не діждеш ти... умирай!
 Хоч прибула вже весна,
 в тобі буде все зима.

127.

Вчера високі Карпати горіли
 у сьвітлі сонця наче алмази;
 сосни, смереки з дали здавались,
 що то смараґди, що то топази.

Нині похмуро, наче габою
 мрака покрила скали і гори,
 смутком повилнесь щити-рокити,
 обіч і доли, лісен і бори.

Вчера злітав я думков до неба,
 гордо соколом до хмар знісив ся,
 на сьвіт хороший оком веселим,
 мов на рожевий рай той, дивив ся.
 Де я поглянув, всюди лиш бачив
 згоду й любов. До щирої груди,
 наче ті братя, всі ся горнули...
 Радісно скрикнув я: »Се в мене люди!«

Нині розплив ся сон солоденький,
 де ся поверну, пустку лиш бачу.
 Злість і незгода, мов гидра люта,
 рай розвалила. Бідний, лиш плачу.
 Люди любов всю позабували,
 звіри лютують, пекло настало,
 пісня затихла, цвѣтка зівяла,
 доля і щасте зникло, пропало.

128.

Сьвятий великий наш апостол
 Павло в посланію писав :
 »Ти моє чадо, Тимофтею,
 тому такий мізерний став,
 бо твій живіт не травить добре ;
 тому тобі я раду дам :
 Ти пий вино! що лік то славний,
 на собі доконав я сам.«

Славний доктор медицини,
 апостол Павло,
 знав пораду, як слабого
 в животі пекло :

ні хінін, ні морфін,
не записував гербат,
ні мікстури, опіят,
радив пити лиш вино!

Тому ви, братя дорогії,
як вас болить у животї,
шукайте ліку не в антиці,
а в добрім і старім винї.
Вином позбудетесь недуги,
вино вас піднесе до хмар;
журба минеть-ся, лекше стане —
жити знов мати-ме свій чар.

Славний доктор медицини і т. д.

129.

Там на розї при дорозї
біленькая хатка;
протїкає там потічок,
через него кладка.
На день скілька разів кладку
мушу я минати,
і в садочок той вишневий
крадьки заглядати.

О, бодай же сад той висох,
хатка щоб запалась,
а ту кладку яворову
щоб вода забрала!

Через тую кладку мушу
я ходить що днини,
милиим оком поглядати
крадьки до дївчини.

Оченята ті дївочі —
ясні дві зірниці;

гляне — вяну, як від зору
злої чарівниці.
Іду кладкою, туманить
дур і заморока,
і гадаю: ось-ось впаду
просто до потока.

130.

При потоці явір,
явір зелененький,
а у вдови хлопець,
хлопець молоденький.
Ой від бурі явір
низько похилив ся,
кучерявий хлопець
тяжко зажурился.

Сохне гордий явір
марно там в долині,
в серце мов віссалась
люта гадь дівчині.
Журавлі за море
ключами летіли,
а дівчину думи
люті присіли.

Волос кучерявий
в Чернівцях підтяли,
хлопця сиротину
в чужий край пігнали.
Він в слезах прощав ся:
»Будь здоров мій краю!«
Бідне дівча плаче:
»Гину, умпраю!«

А коли вертали
журавлі з-за моря,

у дівчини цукло
серденько від горя ;
вість вони принесли,
що в далекім краю
ляг у гробі хлопець
у зеленім гаю.

131.

Мов той сніг білів ся цвіт
в долі на калині ;
циганочка ворожила
молодій дівчині.

Бобом ворожила раз, —
було то весною :

»Біб, дитинонько, звіща :

Дрібною слезою
личко вмить-ся твоє.«

Дівчина сьміялась :

Що с в сьвітї туга, жаль,
ще вона не знала.

Осінь загостила в сьвіт,
полетіли птиці,

бузьки, сиві журавлі

і перепелиці

десь за море в край чужий :

на калину сіли

дрозди і всі ягідки

до крихточки зїли.

Засмутила ся калина :

Тяжко при дорозі

без ягід і без краси

сироті небозі —

у морозах, у снігах

вік свій вікувати,

в люту фугу під снігом
весни дождати...
Поцезали вже сніги,
бір знов зеленіє,
бідне дівча мов живцем
мре і сохне, мліє.
»Той, що присягав любов,
той мене покинув...
Відживає в світі все,
лиш я мру і гину.

Личка рожі бліднуть вже,
бо їх поливаю
я слезою день і ніч,
спокою не знаю.
На калині ягідки
будуть червоніти,
в моім серці тільки сум, —
ах! гіркий мій світе!«
Зеленіє знов калина,
в цвіті убираєсь;
а дівчина сиротина
слізми умиваєсь.

132.

Лети здорова, пташко,
в чужий, далекий край;
та скоро, дружко мила,
назад до нас вертай!
Та принеси з-далека
гостинець дорогий...
Над Нілю берегами
де город спить старий,
в старих там саркофагах,
в некрополях, гробах,

де Фараонів кости
урили гніль і прах, —
там, мила, роздиви ся,
в дім смерти заглядай,
по всіх тих закамарках
гляди, шукай. шукай:
Чи не заснула доля
у пірамідах там,
що не ласкава дати
відради, щастя нам?
Та доля, що снувалась
повоєм перебуїним,
князям престол встеляла
коверцем золотим.
Рицарство в сьвіт родила,
корила Орду злу —
і хоронила віру,
ту спадщину сьвяту.

Відай вона заснула
у тих старих гробах,
навкучилось їй чути
те вічне ох і ах!
Заснула сном мертвецьким
та доля, що у нас
цвила колінь — тогди ще,
як був щасливий час
і в нашій сторононьці,
а сліз не знали ми,
як мило і утішно
минали ночі й дни.
В глухі ті катакомби
ти пташко залітай,
по всіх тих лябірнтах
гляди, шукай, шукай,
чи не заснула доля...

Як знайден, то збуди,
в маленькім твоім дзьобі
до нас перенеси.
Тебе за тее будем
стрічати, дорога,
в сьвяточних білих строях,
ти ластівко мала!
Гніздо твоє вквітчаєм
пишнотами весни,
весело заспіваєм,
що чарівниця ти,
всю тоску віддалила,
що ти нам враз з веснов
утїху в серце впила,
що ми щасливі знов.

Лети здорова пташко
в чужий, далекий край,
та скоро, дружко мила,
назад до нас вертай!

133.

Дика рожа коло стежки
прехорошо цвила,
буря люта цвіт, листочки
в сьвіт порозносила.
Оstre терне лиш осталося,
всє краса пропала,
бідна рожа похилилась
і засумувала.
Не сумуй, сердечна роже,
біль твоїй мому рідний,
раз щаслив був я, сестричко,
а тепер я бідний;
з горя сонця вже не бачу,

нужу білим сьвітом, —
в серці терне лиш осталоє,
попрацав ся з цьвітом.

134.

Вчора буря лютувала,
нині сонце гріє;
вчора серце радувалось,
нині з горя мліє.
Вчора я злітав до неба,
як той сокіл сивий,
нині плачу, розбиваюєь,
хлопець нещасливий.
Вчора дівча присягало
вірненько любити,
нині з иншим цілувалось...
Тяжко в сьвіті жити!

135.

Коли в память те бездоле
руске насувалоєь,
душу, наче паутинов,
смутокм обснувало,
то писав я сумні вірші,
поливав слезою.
Що плаксиві, сумовиті,
в тім не я виною.
Крикуни гидкі з осердем,
злісно в сьвіт кричали:
»Вірші слізми напоєні,
нетрібні, нездалі.«
Я подякував за раду,
перестав тужити,

як писав щось про мій парід,
забув слези лити.

І сьміяв ся я зі всего,
висьмівав і горе,
щó тепер велике стало
й глибоке, як море.

»Божевільний, він сьміє ся,
де лиш слези лити!

Твої вірші нам обридли!
Щó-ж тепер робити?

Раз заказують тужити,
другий раз сьміятись...

Щоб на жовч не розболїлись,
тра мені мовчати...

З року 1883-ого.

136.

Тяжко, брате, до розпуки!

Дні, як молодї,

золотаві сні прекрасні

юности, надїї,

як та мрія заманчива,

марно проминули

і не знать, де їх шукати...

Жаль, коли забули

тебе други, коли бачиш,

як іде полями

осїнь темна і розносить

листе манівцями,

а в душі пекуча туга.

Нїкому, мій брате,

не дай, Боже, та такої

старости дїждати!

А такої я дждав ся...
 Цвинтар за горою —
 там небаром я спочину
 під старов вербою.
 Хрест яловий у віночку
 не ме зеленіти,
 не розстелить ся барвінок
 могиллов, ні цвіти
 не вберуть веснов те місце...

Там їх і не треба!
 Тут спочити дайте мирно,
 вороги!

А неба
 замогильного не хочу!
 В серце ви мні влили
 на землі вже пекла море
 і у гріб вгонили...

О, бодай вас! Не зближайтесь,
 гробу не торкайте!
 Як опир я там обернусь
 з криком: гет! щезайте,
 лицеміри, Янусом тим
 виквочені діти!
 Прощу, дайте хоч в могилі
 костям сим спочити!...

137.

Як лист на деревині,
 щб вяне в осени,
 так скоро, безворотнo
 минають наші дни.
 Як бідне серце се згадає,
 слезою личенько вмиває,

бо скоро, дуже скоро
минають наші дні.

Що вчора зеленіло
й пишало ся красов,
сьогодня вже маріє
і криється тугов.
Як бідне серце се згадає,
слезою личенько вмиває,
бо скоро, дуже скоро
маріє вся краса.

Сьогодні ти гадаєш:
»Я стану під вінець,«
на радощах не знаєш,
що завтра твій кінець.
Як бідне серце се згадає,
слезою личенько вмиває,
бо скоро, дуже скоро
судив ся нам кінець...

138.

Ваші вражі бровенята,
молодиці і дівчата,
що з ума мене зводили,
вже тепер не мають сили.
Інші маю молодиці,
чорнявенькі, круглолиці,
в гарних сукнях із дубини —
ах! за ними серце гине!

Шинкарочко молода,
побіжи-но до чопа
та налий мені вина!
Бо вино правдива любка,
не зрадлива голубка,

щó то нині поїдує,
завтра вже тобов гордує.
Гей звивай ся ти, шинкарко,
наливай борзенько чарку,
най пригорну до серденька —
любко моя солоденька!

Через ваші оченята,
молодиці і дівчата,
ой не раз чуприну гріли
і як оси мя обієли.
Через стан ваш, як тополя,
ой зазнав я, щó неволя,
як лїз через перелази,
мало не скрутили вязи.
Тепер нині красавиці
маю в жида у пивниці;
приодїті обручами,
там стоять собі рядами.
Шинкарочко молода і т. д.

З року 1884-ого.

139. Могила співака.

На цмнитари могила
травою ся покрила:
верба густїї віти
широко розложила.
Дубовий хрест підгнув вже,
в травичку похилив ся,
зісох уже й барвінок,
щó густо раз стелив ся.

В могилї спочиває
співак старий і сивий,
щó чарував думками
часи старі, щасливі.

Уста, ті звучні струни,
на віки заїміли,
дрімають тихо в гробі,
хоч грімко раз шуміли.

Дрімай сном вічним, мирним,
співучий соловію!
Зажег ти в нашім серцю
огонь любви, надії.
Ти, друже, нас оставив,
но слава, пам'ять твоя
во віки жити буде,
як лицаря, героя!

140.

Раз смереки на горбочку
пишно красувались,
зеленіли гордорослі,
в небо зазирали.

Раз у моім біднім серці
красні цвіти цвили,
мою душу мов до шлюбу
дівчину вмаїли.

Трачка з'їла ліс зелений,
голий горб остав ся;
мої цвіти помарїли,
я з слїзми звінчав ся.

141.

Над синім Прутом верболози
в двое ся згинали,
чародійно соловії
в ночі щебетали.

Й в моїм серці мов пташиний
 милий спів носив ся —
 і барвінком тим хрещатим
 у душі стелив ся.

Розігрались вихри, бурі,
 пташки полетіли,
 серце сніг мов замітас,
 співи заніміли.

З року 1885-ого.

142. Уже пора.

Не кленіте, рідні братя,
 на недолю, горе, зло,
 на застою і безладє,
 що вже здавна в нас було!
 Як кожух наш має діри,
 як нелатаний сердак,
 нитку, голку бери в руки,
 не кажи, що «буде й так».
 До роботи всі возьмім ся!
 Сонце сходить — вже пора!
 Доля верне, зло пропаде,
 як на сонці та роса.

В нас застою, жаль ся Боже,
 йдемо, наче раки ті!
 Нам байдуже, що народ весь
 у мертвецкій дрімоті,
 що незгоди відьма люта
 нас на кусні дре малі!
 Ми не дбаєм, нарікаєм,
 що вперед ідуть чужі.
 Пробудім ся з сну твердого
 і до праці ся возьмім!

Всю незгоду забуваймо,
всі до серця ся горнім!
Непростимий гріх, без діла
проживати божий день
і безплотно так сторчати,
як гнилий, нездалий пень.
Час до рук чепіги взяти,
лап заріє весь бурином!
Стид і ганьба, ще живими
спати вже мертвецким сном.
До роботи для народу
станьмо, братя, — вже пора!
Доля верне, зло пронаде,
як на сонці та роса!

Ми могучими раз були,
а наш край раз раєм цвив,
а тепер народ наш славний
на щіщо ся роздробив.
Залишимо всі роздори
і незгоду і вражду,
засадім у серця наші
згоду і любов нову.
Кождий з нас нехай працює,
бо настала вже пора!
Гей! возьмім ся всі до діла,
щоб пропала доля зла!

143. Скит Манявский.

Де над Манявов ліс густий,
давно там скит стояв:
там православя хрест сьвятій
до неба ся здіймав.
Черці побожні жили там,
як в Києві живуть;

що-дня гудів величній храм
від милозвучних нут:

»Пресвятая Богородице,
спаси нас!«

Гіркий, нещасний час наснів
і злі сини прийшли,
зrekli ся віри праотців,
що в гріб давно лягли.
Лише в Манявскім скиті там
цвив православя цвіт,
і від пісень величній храм
лунав ще много лїт:

»Пресвятая Богородице,
спаси нас!«

Но й в ту самотну сторону
Рим руку простягнув;
черці пішли у чужину,
скит мертвим сном заснув.
Травою поросло там все
і мохом храм обріс,
но повний місяць як зійде,
гуде від співу ліс:

»Пресвятая Богородице,
спаси нас!«

144.

Над Прутом у лузі хатчина стоїть,
живе там дівчина хороша як цвіт:
в її очи — зірниці, що сьвітять в ночі:
побачиш їх, хлопче — вмирай і мовчи!

Над Прутом у лузі не місяць зійшов,
то хлопчець до кралі-дівчини прийшов.
Солодка розмова із уст їх плине, —
тихенько дрімучий Прут далі тече.

Над Прутом у лузі барвінок вже рвуть,
до шлюбу зелені віночки плетуть;
в хатчині заграли і скрипки і бас,
а гості співають: Веселість у нас!

145.

Де з журавлем криниця,
стояла там вона,
як та тополя в полі
нещасна сирота.
Дивилась, як вертали
жовніри з чужини,
і як у діл спускались
з стрімкої вишини.
Вернули з Босни краю
жовніри — не вернув
лиш хлопець кучерявий,
що серцю милим був.
Не бачила між ними
лиш того, що їй дав
ідучи перетїнь ясний
і вірність присягав.
Дрібні втирає сльози,
горохом що падуть...
До дому битим шляхом
жовнірики ідуть.

146.

Третій раз весна природу
цвітом убирала;
третій раз листок зівялий
як спадав, видала
та дівчина засмучена —
милих не вертає...

А дівчина, сиротина
з жалю усихас.
Сива ненька розбиваєсь,
серце луєнуть хоче —
бліднуть рожі, гаснуть очі
карії дівочі.

»До Івана у Сучаву
ходімо, дитино,
моє щастє. моя доле,
раю мій єдиний!
Там чернець як прочитає
акафист сьвятому,
легше стане, пташко моя,
серцю молодому.«

— »Добре, ненько! У Сучаві,
у сьвятого Івана,
може там і загоїть ся
мого серця рана.«

Манастир весь богомольці
густо обступили,
а черці в соборі воду
твердо осьветили...
Між народом видно сиву
безталанну неньку,
і дочку, — лілеї білі
в неї на личеньку.
Слухала, акафист доня
і сьвячену ппла —
»Коло серця заболіло,
ненько!« — і звалилась,
як скошений цвїт на полі...
»Що тобі, дитино?«
— »Не вертає! Будь здорова!
Гину, ненько, гину!«

У Сучаві могилонька
з вітром розмовляє,
там нещасна дівчинонька
тихим сном дрімає.
У Сучаві, у далекій,
у сьвятого Івана
загоїла ся в дівчини
у серденьку рана.

147.

На горбочку березонька
у низ похилилась ;
в неньки гарна дівчинонька
тяжко засмутилась.
Буря вчора березоньку
колесала люто,
вчора в серце дівочее
венцано отруту.
Не смути ся, березонько,
прямою знов станеш ;
не вбивай ся, чорноброва,
цвіткою не звянеш.
Заніміють вороженьки,
верне знов відрада,
знов ти будеш веселенька,
своїй долі рада.

148.

Дівчино чорноброва,
коби я крила мав,
до тебе рано, в вечір
мов голуб я б літав.
Та бідний крил не маю,
висока та гора

нас ділить, дівче любе, ---
сам я, і ти сама.

Дівчино ясноока,
коби я човен мав,
щоб динни до схід сонця
до тебе я б помчав.
Човна не роздобути,
глибокая вода
нас ділить, крале люба ---
сам я і ти сама.

Дівчино, раю милий,
один вітрець мені
остав ся, як бувало,
вірненький в чужині.
До мене рано, в вечір
летить весело він;
ним шлю до тебе, мила,
сердечний мій поклін.

149.

Здорова будь, дівчино :
судилось так мені
з тобою ся розстати,
дни свої коротати
в далекій чужині.

Коротко рожа цвила,
зівяла вся краса,
лиш терне ся остало,
все щастє нам пропало,
дівчино молода !

Здорова будь, голубко,
іти у сьвіт вже час.
Бодай ті не сконали,

добра щоб не зазнали,
щó розлучили нас!

150.

Дівчину сватав я тогід,
вона мені сказала :
»З тобою щоб звінчалась я,
то розуму б не мала.«
Вкололо в серце слово те,
вже думав, що пронаду,
і ледво горе я забув.
дівочу правду-зраду.

151.

Літають ластівки малі
весело по-над став,
стара верба схилилась там :
грім вчора розлупав.
Від вітру троця шелестить,
пливе ген-ген шувар,
вода мутна з лотік шумить,
шумить весь дуг і яр.

Стоїть дівчина молода
на греблі у думках, —
сумна, бліда — ах Боже мій,
дивити ся аж страх.

»Дівчино, щó тобі таке?
Чи жаль чогось, чи страх?
Де ділась втіха, любий сьміх?
Чом сльози ті в очах?«

— »От на стару вербу дивлюсь,
щó люто розлупав
учора грім — і милий мій
учора розірвав

серденько бідне, трути вляв...
 От-тут в ставку на дні.
 заснути рада б, там спокій
 нещасній сироті.»

 152.

У тій Рускій Молдовиці
 над потоком у вдовиці
 не зірниця ясно сяє,
 то дівчина проживає.
 Красна, пишна як та пава
 ся Марійка кучерява,
 наче тереп оченята,
 мов два луки бровенята.

У тій Рускій Молдовиці
 над потоком у вдовиці
 соловейко не співає,
 в скрипку Циганчук не грає:
 то щибече наче птиця
 Марієчка білолиця:
 долем голос розлягась,
 хто почує, аж минаєсь.

У тій Рускій Молдовиці
 над потоком у вдовиці
 не зацвила красна рожа,
 то Марійка, рибка гожа.
 В неї личко як малина,
 а губонька як калина;
 у Марійки з Молдовиці
 ясні очи — дві зірниці.

 153.

Сьвітом божим вечоріє,
 сонце спати вже лягло,

сиві мраки заслонили
гордих гір грізне чоло.
Небом зорі сьвітять ясно,
місяць мов човен пливе,
звук трембіти солоденький
по долині тихне, мре.

Хмаронька, щó золотіла,
блідне, гасне; все кругом:
бір, діброва, гай зелений
задрімали мирним сном.
На галузях колинуть ся
пташки-дрозди в любих снах.
Вже й топір затих у лісі,
гасне сьвітло по домах.

Лини потік там ще шепоче,
наче-б сонний говорив:
»Ти нещасний чоловіче,
серце жаль як придавив,
то спіши в лісок до мене!
Все, щó взяв у тебе сьвіт,
все тут найдеш; віджне тут
і зівялий серця цьвіт.«

154.

Як стелить ся весна горами
і в сонці топлять ся сніги,
як одягнеть-ся ліс листками,
трава покриє всі луги,
коли поверне до діброви
з країв далеских соловій
і гимном радости-любви
захопить нас, як чародій,
тогда пісні і в мене льють ся,
тогда душа вже не сумна —

чи є що красшого на сьвітї,
як чарівниця та, весна?

Тогди була весна, як пинї;
вітрець полями потягав,
а соловейко на калині
чудесно-любо щибетав,
як, любко, ти менї сказала
так мило, наче соловїй:
»Тебе я вірно покохала,
ти добрий, любий хлопче мій!«
Тогди ми разом заспівали,
душа вже не була сумна:
»Чи є що красшого на сьвітї,
як чарівниця та, весна?!«

155.

Сьогодні похорони
веселі, голосні;
зиму кладуть до гробу,
а ми не є сумні.

Панахиду птахи правлять
і небіжку лиш неславлять;
а вітри, щó хмари гонять,
бриндушками гучно дзвонять;
корогвами і дяками —
явір, ясень, щó рядами
всю долину повкривали
і зелені шати вбрали...

Сьогодні похорони
веселі, голосні;
зиму кладуть до гробу,
а ми не є сумні.

Тільки чорний ворон краще,
за зимою щиро плаче,

і сніжок, що ще лишив ся,
ревними слізми залив ся.
Деє найшов ся на віночок
жовтий для зими листочок.
Все ся тішить і співає,
що зима вже спочиває.

156.

Рожі і гвоздики
мило знов цвітуть,
та з очей сирітки
слізоньки падуть.
Соловій співає
на калниї там —
я ж кінця не бачу
жалю і слезам.

З цвіту я гадала,
що вінки сплету,
та напали злидні
бідну сироту.
Схни і вянь, барвінку,
в серці тут зима,
світ для мене гробом,
втіхи вже нема.

Три неділі буде,
як ще пригортав
мене до серденька
й мило щебетав,
а сьогодні милий
в війську вже рекрут...
Ох, пече щось граню
коло серця тут...

157.

Як-би я зі срібла скрипку мав,
я б тобі що днини пригравав
думи, пісні милі, чарівні,
що дримають в серцю там на дні.

Вам не грав би я їх, люди!

Ваше серце, ваші груди
з кремениці! Вам байдуже,
як душа у смутку тужить.

Но заграв би я дівчині,
що живе там при долині,
де барвінок розстелив ся
і любисток розширив ся,
голосенько, щоби чути
цілим світом мої нутти:

Чарівничко чорноброва,
солоденька твоя мова!

Ти мене причарувала,
мій спокій на віки взяла.

Твої зорі оченята,
стан, як у тополі,
так зробили, що я вянучу,
як та квітка в полі.

Що тебе я все кохаю,
слухай, як на скрипці граю,
серце моє посилаю
на поклін до тебе...

(Хор наслідуює гру скрипки.)

Як-би я флюяру злоту мав,
я б тобі що днини пригравав.
Як по небі плив би перекрій,
грав би я, як в гаю соловій.

Не панам в жупанах красних,
не панам в палатах яєних,

що не знають сліз і туги
і панують без заслуги: —
я заграв би тій дівчині,
що живе в малій хатчині;
хоч працює тяжко, гірко,
люблю тебе, моя зірко!

Чарівничко чорноброва і т. д.
(а потім хор наслідус флюяру).

158.

Ліс дрімає, лиш верхами
тихий вітер шелестить
і поточок між скалами
ще шепоче, ще не спить.
Звук дзвіночка розлетів ся
по долині і завмер;
стало тихо, мир над сьвітом
темні крила розпростер.

По-над ліс пливе, мов серп тої,
місяць; колесо в мліні
вже спочило, лиш флюяри
звуки чути ще сүмні.
Загремів лісами вистріл,
знов утихло все кругом;
вся природа задрімала
і заснула мирним сном.

159. Іділья.

I.

Вчера була субота,
докінчилась робота.
Нині неділя сьвята.
Ти дівчино молода,

чи не чуши, як той бас
та до танцю кличе нас.
Гей, шинкарко, не дрімай!
Меду, пива наливай!
Цигане, у скрипку вишвар
і в цимбали гучно вдар!

II.

Під липов тїнистов цимбали брелять,
а хлопці з дівками як вихор летять.
Весь тиждень працюють, шпешиченьку жнуть,
в неділю гуляють, присюди всі тнуть.
Та скрипочка піє, басенко реве.
за руку хлопчина дівчину веде.
Дівчина, як пава, як рожа, як мак,
а хлопець правдивий дніпровий козак.

III.

Вже сонечко зайшло, цимбали, бас мовчать,
здіймас ся горі вже дим густий із хат.
Керниця з журавлем, там ладна є вода,
з коновков там стоїть дівчина молода.
До неї мов орел хлопчина прилетїв,
до серця притулив, не міг дібрати слів.
Як в прій журавлі летїли в осени,
ступили під вінець, побрали ся вони...

160.

Під дубом кучерявим
сидїли, любко, ми
і снили ми обое
солодкий сон весни.
Як я тебе тулив до груди,
то птахи в гаю, всюди
спївали, щебетали
солодку піснь любви.

Давно вже заїмили
 ті співи чарівні,
 сей сьвіт здаєть-ся гробом
 сумним тобі й мені.
 Тяжкі, незносні знаєм муки
 пекучої розлуки,
 пропало щастє, — слези
 остали ся дрібні.

 161.

В мої мами зільничок у саду, у саду --
 як на танець молода я іду, я іду,
 то затичує зїлечком, зїлечком,
 тим пахучим васильком, васильком.

Бо я Василя кохаю
 і до серця пригортаю!
 В него очи, як би дві
 темні, чорні черешні.
 Як цілує, то бігме,
 меду, цукру мов дає.
 Ох, Василю, Васильчику,
 раю мій, розмаю;
 за тобою, чорнобрива,
 гину, умираю.

Василю! Василю!

В мої мами зільничок у саду —
 як до церкви я іду,
 то затичує зїлечком,
 тим пахучим васильком.

Бо я Василя кохаю і т. д.

В мої мами зільничок у саду, —
 як до сльобу я іду,

гей! цимбали, забренїть!
 нам у сьвітї пари нїт!
 Бо я Василя кохаю і т. д.

162. Катерина.

Пишинокрилий мотиллик
 красну цвїтку любить,
 коло неї лїтає,
 день цїлий голубить.
 Маю цвїточку і я,
 зветь-ся Катерина.
 В сьвітї — не в селї вона
 найкрасна дївчина.

Я сьвітами вже бував,
 досить тих дївчат видав!
 Бачив Олю і Марину,
 Гандзю, Настю і Ірину,
 бачив Ксеню, Пелагію,
 Варварину і Гафію,
 і Тетяну, Магдусю,
 но за всіх я Катрусю,
 ту, котру я покохав,
 ой бігме би не міняв!
 Катерино моя!
 Чорнобривко моя!

Катериночка моя
 чорні очі має —
 так вечірняя зоря
 ясно не сияє.
 Стадо коний я б не взяв,
 нї волн, коровн,
 як казали б: заміняй
 за дївочі брови!

Я сьвітами вже бував і т. д.

В Катериночки уста,
 як мід солоденькі,
 щоки, якби рожа та,
 красні, румяненькі.
 Перли -- білі ті зубки,
 а стан — милий Боже!
 Подиви ся і вмирай,
 хлопчику-небоже!

Я сьвітами вже бував і т. д.

163.

Як-бим знала, що мя возьме
 хлопець чорнобровий,
 то бим пряла тонесенько
 лен отсей шовковий
 і ширинку бим му вткала,
 злотом вишивала
 і его до серця свого
 тисла, пригортала.

Як-бим знала, що з нелюбом
 під вінець я стану,
 то з кропиви бим сорочку
 ушила погану,
 щоб від мене на три милі
 утікав сьвітами!
 Приверни ми, Боже, хлопця
 з чорними бровами!

164.

Щиро любить сей Олену,
 той знов Катерину,
 а я маю красну любку,
 за котрою гину:

з пивом бочку кругленьку;
 як з чопа паточу,
 то і з ясним королем
 мінятись не хочу.

Пиво всю журбу розгонить,
 мов той вітер хмари;
 випеш чарку, забуваєш
 всі тяжкі удари.
 Соломоном станеш ти,
 мудра в тебе мова —
 жий же, любко в обручах,
 рибочко дубова!

Як у склянці перли грають,
 серце в грудях скаче,
 знаєш лиш відряду, втіху,
 лихо твоє плаче.
 Гей же, братя, до чопа
 з збаном хутко, живо!
 В склянці грають аж цятки,
 сьвіже, добре пиво!

З року 1886-ого.

165. Вас, герої, не забудем.

Як зближалась з Перекопу,
 з Криму орда тих Татар
 і ногою оскверняла
 край прадідний, наш готар,
 то діди преславні наші
 обставали за людьми,
 боронили край свій рідний
 остров зброев і грудьми.
 Вас, герої, не забудем!
 Память ваша нам сьвята!

Ми у серце записали
ваші славнії діла!

Жовті Води повідають,
як за кривду ся піметив
України син, як з серця
списом, шаблев кров точив.
Повідають нам ворони,
щό живуть аж сотні літ:
як козак у бою бив ся,
мусів враг кидати сьвіт.
Вас, герої, не забудем!
Память ваша нам сьвята!
Ми у серце записали
ваші славнії діла!

І Дніпро наш, Славутиця,
слави предків не забув;
громом своїм повідає,
щόби внук про ню почув:
»Мною плили козарлюги
у Синопі, Трапезонт;
як горлало Запороже,
то жахав ся Гелеспонт.
Вас, герої, не забудем!
Память ваша нам сьвята!
Ми у серце записали
ваші славнії діла!

Межигірський Спас все знає,
він в алмазах тих горів,
щό козак зривав із груди
падишаха красних дів.
Златовратий Київ знає
і Софії сьвят-собор,
хто справляв із Турка злота
хрест і митру й омофор.

Вас, герої, не забудем!
 Память ваша нам сьвята!
 Ми у серце записали
 ваші славнії діла!

Як лила ся кров ріками
 і завзятий бій кипів,
 віра, хрест, сьвятая воля
 були гаслом прадідів.
 Хоч могили їх вже криє
 мох густий і сон-трава,
 в нашім серцю не загибли,
 пам'ять, слава їх жива.
 Вас, герої, не забудем!
 Память ваша нам сьвята!
 Ми у серце записали
 ваші славнії діла!

166. Моє завітчанє.

Маєтку, сину, я не маю;
 сго в житю я не шукав;
 щоб нарид наш раз просьвітив ся,
 сю думку грів я і плекав.
 Тож срібла, злота не надій ся;
 тобі сю спадщину даю:
 рости і зрій, цілим стань мужем
 і Русь люби, як мати свою!

Держи ся прадідної віри,
 бо віра певний наш покров!
 За правду, поступ і науку
 умерти, сину, будь готов!
 Горни до серця рідну мову,
 гірким будь ядом ворогам —
 рости і зрій, цілим стань мужем
 і не служи чужим богам!

Коли тебе обсядуть діти,
то без втоми їх навчай,
щоб жили згідно і в любови,
щоб тут на сьвітї мали рай:
щоб рідну нею шанували,
виною не були слезам, —
рости і зрій, цілим стань мужем
і не служи чужим богам!

Люби свій парід, як невісту,
і до розвою причинись!
Де бачиш гній, гидку застою,
як від зарази відступись!
Я гину, сину, — так судилось,
раз умирати треба нам, —
рости і зрій, цілим стань мужем
і не служи чужим богам!

Се спадщина моя, мій сину,
передаю тобі цілу:
Люби ти віру, рідне слово
і твою матір, Русь сьвяту!
Така любов — на морі якор
і ясна провідна зьвізда!
Нас обмінуть зловіщі бурі,
незгода згине і біда...

167.

Гей, орле, орле, куда ти летиш?
Лечу на Буковину,
там маю я родину,
там маю я сестрицю
і сизую вірлицю.
Над Черемшом високо,
щоб ледви бачить око,

гніздо я маю своє
і дїточок в нїм трое.
В чужій сторонці сохну, гину,
лечу в край рідний, Буковину.
Козаче, пращай, пращай!

Гей, орле, орле, здоровий бувай!
Скажи ти там дївчинї,
нехай вже більш по минї
не тужить і не плаче,
мене вже не зобаче,
бо тут я подружив ся,
бо тут я оженив ся, —
скажи, що моя мила
високая могила.

Лети, лети на Буковину,
від мене поздоров дївчину!
Мій орле, пращай, пращай!

168.

Як умру, похоронїть мя
у лісочку над ріков,
щоб росив мою могилу
явір все дрібнов слезов,
бо доволї на сїм сьвітї
очи я слїзми вмивав
і за працю, добру волю
лиш невдяки я зазнав.
В головах хреста тяжкого
не кладїть, бо я носив
вік цїліський хрест тяженький,
щоб мене д землі хилив.
У лісочку поховайте
грішне тїло, там лиш я

находив спокій, полекшу
по невзгодинах життя.

169.

Щебетала ластівочка
на даху, на даху:
»Я небаром через море
полечу, полечу,
бо вже осінь лютувати
зачина, почина,
бо надходить гість незносний,
та зима, та зима.«

Ластівонько, в чужиноньку
ах! возьми, ах! возьми
моє горе і у мори
утопи, утопи!
»Добре, возьму я на крила
біль тяжкий, біль тяжкий,
занесу его за море,
в край чужий, в край чужий.«

Ластівочки-щебетушки
вже нема, вже нема,
а дівчина-сиротина
все сумна, все сумна.
Жаль забула передати
ластівці, ластівці —
в горю літа їй мінають
молоді, молоді.

170.

Через Прут, через Прут
човник там пливе, —
звивай ся, веселце,

бо там моє серце
на мене у лузі вже жде.

До верби, до верби
човник привязав
хлопчина й дівчину,
хорошу Ірину
обняв, пригорнув, цілував.

Пізна ніч, пізна ніч,
місяць вже зайшов, —
по филі сріблестій
і бистрій і чистій
човен мов та утка пішов.

171.

I.

Сьвітлий отче Харалампій
давить гріх мене тяжкий,
беззаконник я великий,
хоч я хлопець молодий.

»Вірне чадо, гей же, сміло!
Покаяне добре діло.
Сповідай ся щиро, сину!
Бог забуде всю провину!«

В товаристві я пугар
все сушив аж до дна.
Як свитало, я кричав:
Шинкарочко, дай вина!

»Гріх твій, чадо, невеликий;
Ноя пив також вино.
Бог простить і ти не бій ся,
не для тебе пекла дно.

От мені трясуть ся руки,
я старий, а все ще юю ;
як напюсь вина, то чую,
що на світі ще жию.«

Коли так, коли так,
я не грішник неборак !
Як умру, як умру,
в царство боже я піду.

»Як умрем, як умрем,
в небо ми оба підем.«

II.

Світлий отче Харалампій,
давить гріх мене тяжкий,
беззаконник я великий,
хоч я хлопець молодий.

»Вірне чадо, гей-же сміло !
Покаяне добре діло.
Сповідай ся щиро, сину !
Бог забуде всю провину.«

Я дівчину молоду
цілував та ще як !
Бо в дівочих, знай, устах
є великий дуже смак.

»Гріх твій, чадо, не великий ;
цілував і я колись,
лиш тепер уже не можна,
тихо вже сиди й молись !

Вже трясуть ся руки, ноги,
я старий вже, та про те
дуже люблю подивитись
на дівчатко молоде.«

Коли так, коли так,
 я не грішник неборак!
 Як умру, як умру,
 в царство боже я піду.
 »Як умрем, як умрем,
 в небо ми оба підем.«

З року 1887-ого.

172.

Ви критики, ви обскуранти,
 негідники, плюгавці злі!
 Сиділи ми, мов братя, мирно
 на пароходному судні;
 я в ліру грав, щоб не скучали
 ви по дорозі в чужину,
 а ви, мов того Аріона,
 мене у море, в глибину
 з помоста кинули й галали,
 що запіміє пісень моя.
 Но близько смерти в струни вдарив
 і в голос заспівав ще я,
 дельфін приплив, я на хребет —
 і там, як той їздець, засїв...
 Круг мене виринали з вод
 цілі юрби прекрасних дів,
 русалок і наяд чудових.
 А знаєте, що я співав?
 Про вас співав, ви обскуранти,
 щоб океан ваш сором знав!
 Вони морями розголосять,
 і слава рознесеться зла,
 бо так вам треба, то заплата
 для вас, ви наймити пера,
 що бачите в чужому оці

малую скибку, а в своїх
не довиджаєте колоди
і злом кидаєте у всіх!
Я плив до берега Гельяди,
де Періандр на мене ждав.
О вашім мозку соломянім
єму я пісеньки співав.

173. У лісі.

Як друг тебе ізрадив
і ланц тобі скував,
надії цвіт прекрасний
змарнів, зісох, зівяв,
біжи, мій побратиме,
в тїнистий темний ліс, —
там серце прохолоду,
мій друже, найде скрізь.
Потік тебе розважить,
а тасмничий шум
смерік тебе потїшить,
мов звук родимих дум.

У лісі, у лісі,
де мир, тишина,
душа відживає
прибита, сумна.
У лісі потоки,
мов чистий кришталь,
там серце забуде
некучий свій жаль!
У лісі! у лісі!

Як дівче чорноброве
зломало свій обіт
і щирої любови
зівяв на віки цвіт,

біжи, мій побратиме,
у ліс, там чоловік
находить для серденька
цілюще зіле, лік.
Там співи й радість птанків
і шум галуз густих
тебе, мерця, повернуть
знов до людей живих.

У лісі, у лісі і т. д.

Як смуток, мов червак той,
серденько ізточив
і ти одно бажаєш:
на світі щоб не жив,
в лісок біжи, мій друже,
і руки там зложи
до тихої молитви:
»Ах, Боже, поможи!«
Тяжкее горе, смуток
пропадуть без сліду,
а ти весело скажеш:
»Знов чую, що живу«.
У лісі, у лісі і т. д.

174.

Сонце гріє, як в Сагарі,
мліє все від жару,
тяжко видержати Зузці
сю пекельну кару.
У садку потік шепоче,
лози там тїнисті,
а водиці бістрі филї,
як кришталь той чисті.
Зу-зу-зу-ся, Зузана,
Па-пан-нунця кохана!

У тих струях кришталевих
 Зузька ся купас,
 лиш потік красу дівочу
 бачить, подивляє.
 Разом Зузька як не крикне,
 лугом залунало,
 вбрала ся як будь і гонить,
 скілько сили стало.

Зу-зу-зу-ся, Зузана,
 па-пан-пунця кохана!

»Ох, мамунцю моя люба,
 як я ся купала,
 ледви довгі мої коси
 розплітати стала,
 він, проклятий, як не щипне!
 Ох, як заболіло!
 Як клиновий лист, трясу ся,
 мало не зімліла.«

Зу-зу-зу-ся, Зузана,
 па-пан-пунця кохана!

— »Безличника так спаскудю,
 що ме памятати!

Хто-ж то бачив: у купели
 дівчину щипати!«

»Ох, мамунцю, то не хлопець,
 ні, ні, моя мила!

Рак ущипнув! Як-би хлопець,
 я б не голосила...«

Зу-зу-зу-ся, Зузана,
 па-пан-пун-ця кохана.

175.

Лежить тут перед нами
 покійниця блага,

страдальниця нещасна,
покрайна, мертва.
Смирено жила в світі,
терпіла не одно,
зносила люті муки,
зневагу, горе, зло.

Запутали нещасній
з продом юний вік;
то був тиран без серця,
не муж, не чоловік.
Де міг лиш, збиткував ся,
про неї він не дбав,
без сорома все інших
жінок собі шукав.

Не видав він на жінку
ні крейцара ні раз,
він не справляв ніколи
одежі та прикрас.
Вона дитий любила,
горнула до грудий —
а він не бачив того,
не дбав і про дитий.

Прийшов раз рідний тато
в гостину до доньки.
»Тобі чого тут треба?
Геть з двору, жебраки!«
Так він сказав до тестя
і ще за чупер взяв;
як викинув за двері,
то бідний аж упав.

Сьогодні люті люди
ухопили єї,
гортанку розрубали
й лишили на землі.

А муж собі з-далека
як стовп який стояв
і тим катам без серця
ні слова не сказав.

А ви хотіли б знати,
як звав ся сей тиран
і хто була ся жінка,
щó згинула від рап?
Ох! чи то раз буває
таке на сьвітї тут?
Страдальниця — то курка,
а муж єї — когут...

176.

Тут нема для тебе місця
в небі, Заливайку!
Гей! махай до пекла! Там ти
найдеши свою шайку.
А диви ся, який сьмілий,
вік весь запивав ся,
а тепер під двері неба
злодій ще закрав ся!

»Правда, Боже, запивав ся
я вином щó дини,
та не знав, що тут карають
за такі провини.
Як я пив вино, то серце
підносив до неба;
знав я, що за дар сей божий
дякувати треба.

І хвалив я Бога в небі
і співав щó спла:
Виноград рука могуча
Бога засадила.

У винї самі небесні,
 пиші аромати!
 Як нашо ся, мушу пісні
 Богу в честь співати.

Кожду чарку заплатив я.
 Як твій дар з водою
 де мішали, я карав їх
 сваркою страшною:
 »Тьфу і пек вам, грішні душі,
 пити-мете сірку
 в пеклі, драги-муть кліщами
 з тіла вану шкірку!« —

Як же так, холи до неба!
 Лози винограду
 засадив я на потіху
 людям, на розраду!
 Най мене всі величають!
 Я отець ван, діти!
 Всіх вас люблю — і до неба
 всі, всі приходіте!

 177.

Чом, шинкарю, у вино
 лиш ти води?
 Видно, біблію сьвяту
 не читаєш ти!
 Там до слова так стоїть:
 Ноя посадив
 в землю в-перше виноград
 і вино цідив,
 но водов не розпускав,
 знав він, що то гріх;
 а потопа за гріхи
 затопила всіх.

Не хрести вина водов,
чисте нам давай!
Бо як ні, то закричнш,
нехристе: Ай! вай!
Буде знову льяти дощ
через сорок днів
і затопить на землі
до ноги жидів.
Потічок замінить ся
у страшну ріку —
і не буде із жидів
на землі й знаку!

З року 1888-ого.

178.

Хто рідну мову і звичаї
не любить і чужим
богам лиш служить, той народу
є зрадником лихим.
Як Каїн на чолі він носить
гріха пятно гидке,
чужий полин ему є медом,
а все своє гірке.

Хто зрік ся прадідної крові,
забув і де родивсь
і звуки ті, якими Богу
дитиною моливсь,
нехай той вічно блудом ходить,
як грішний Агасвер!
Нехай его гризе сумліне,
й до суду щоб не вмер!

Хто помагає кути пута
для брата, той проклят!

Нехай, як від чуми, від него
 всі люди стороняють!
 Він Юда є свого народа,
 з ним ходить вічний стид —
 такий най нудить своїм світом,
 як грішник, вічний жид!

179. Марійка із Розтік.

Над Черемшом дівчина
 хороша як той цвіт,
 таку не найдеш, хлопче,
 щоби-сь сховався весь світ.
 Та всіх як порівняю,
 то знай, що ся одна
 хороша як княгиня,
 вродлива і пишна.
 Гуляв я коломийки
 із нею знай торік,
 з рибчиною, дівчиною,
 Марійкою з Розтік!

Вона як заспіває,
 то, хлопче, пропадай!
 Гадаєш: отворив ся
 небесний, світлий рай.
 Вона тобі як скаже:
 »Солодкий хлопче мій!« —
 то мильше не щибече
 у лузі соловій.
 Я б слухав того співу
 цілісїнький мій вік,
 дзвіночка-голосочка
 Марійки із Розтік!
 А як тебе пригорне,
 устами як діткне,

то серце в твоїй груді
конає, гине, мре.
А в голові шумить так,
як Черемша вода, —
оттак вона чарус,
дівчина молода.
На рану серця знає
цілющий, добрий лік,
та чарівниця гарна
Марійка із Розтік!

Цигани в скрипку грають,
аж котить ся луна;
зо мною йде до шлюбу
Марійка молода.
На конях всі бояри,
дівчата у вінках,
стріляють, гомін лине
по дебрах і ярах.
За стіл засіли гості,
я встав і в голос рік:
»Найкрасша жінка в горах
Марійка із Розтік!«

180.

»Прошу, молю, говори,
розсохатий яворе,
та чому ти засмутив ся
і у жовту тугу вкрив ся?«
— »Полетіли ластівочки
і пожовкли всі листочки,
лютій вихор скаженіє,
темна осінь тоску сіє.«
»Прошу тебе, говори,
розсохатий яворе,

чом твоя краса пропала,
 наче в озеро потала?«
 — »Журавлі летять ключами,
 сумно стало байраками,
 моя доля — знай морози,
 тоска, смуток жаль і сльози.«

»Ах мовчи, не говори,
 розсохатий яворе!
 Чом сумуєш, добре знаю,
 біль подібний в серці маю.
 Й я вмиваюсь лиш сльозами,
 тяжко жити з ворогами;
 розлучили від дівчини,
 щоб лиш жаль я знав що днини.«

181.

Заходить сонце, в багрянцю
 всі скали обвиває,
 а з полонини плач тримбіти
 Карпатами лунає.

Дзвіночка звук поплив долами,
 деь губить ся в віддали,
 вечірня мрака мов завоем
 вкриває гори, скали.

Пливе дараба, а керманч
 на беріг поглядає:
 »Бувай здорова, моя мила!«
 З тяжким жалем співає.

Стоїть на березі дівчина
 із чорними бровами,
 шириною маха, а очи
 зросили ся сльозами.

З року 1889-ого.

182.

Перед церквою лежали
рожі дві зовсім зівялі :
одна голову квітчала
діви, що шлюб в церкві брала ;
друга впала з домовини,
де спокій найшло дівчини
бідне серце. Милій Боже !
Помарніли обі рожі —
одна радість довершала,
друга труну украшала.

З року 1890-ого.

183.

Клонить вітер всі тополі,
аж у двоє гнуть ся ;
рада би я веселитись,
густо сльози льють ся.
Грає Циган коломийки,
втішно всі гуляють, —
моє серце жаль і туга
мучать, роздирають.

Лиш я стою сиротою,
мов пущена в воду :
не вернув ся мій соколик
рік цілий з походу.
В чужиноньці він загинув...
Тяжко до розпуки,
гірко серцю дізнавати
жалонців і муки.

Всі щасливі, всі гуляють,
в мене серце рветь-ся,

а сльоза змаріїлим личком
 у дві річки льється.
 Не клони тополі, вітре!
 Цигане, стань грати,
 бо з розпуки доведеться
 зараз умирати.

 184.

Дівчино чорноброва,
 ой знай, чим ти мені?
 Веснянім ясным сонцем
 по довгій тій зимі.
 Привітним, любим співом
 пташини на весні, —
 дівчино чорноброва —
 ось бач, чим ти мені!

Дівчино чорноброва,
 ой знай, чим ти мені:
 тим небом синім, ясным
 по бурі громовій,
 пахучим рожі цвітом
 у повній красоті —
 дівчино чорноброва,
 ось бач, чим ти мені!

Дівчино чорноброва,
 ой знай, чим ти мені:
 Як бідне моє серце
 зранили люди злі,
 ти лікар мій, порадник
 на болі навісні, —
 дівчино чорноброва,
 ось бач, чим ти мені!

185.

Шинкар-шалівір »під когутом« —
 Татари щоб го взяли,
 у пеклі щоб усі чорти
 ему в знаки ся дали! —
 шинкує він вино що дня,
 мов оцет кваскуватий, —
 як скривин ся, то він сьмісь —
 сей ворог бородатий.

Лиш гроші дурить він від нас
 за той гидкий, плюгавий квас.

Нераз уже я закликавсь
 на душу і на тіло:
 Нога моя не буде там!
 Се не вино, а трійло!
 Нехай гостює в него чорт!
 Єго я знать не хочу!
 Мій вік цілий я оцтом тим
 вже горла не сполочу.

Лиш гроші дурить він від нас
 за той гидкий, плюгавий квас.

Я сповідаю ся усім,
 що не додержав слова!
 В тім винна шинкаря дочка
 хороша, чорноброва.
 Як в очи гляну я єї,
 то вже мені здасть-ся,
 що горлом не квасне вино,
 а мід і шампан льється.

І дурить гроші жид від нас
 за свій гидкий, плюгавий квас.

З року 1891-ого.

186.

Хоч морози лютували
і сніжницею мело,
то весняно в моїм серці
красно, любо все цвило.
Дівча вірно мя кохало,
я щаслив у сьвітї був,
хоч морози лютували,
соловія спів я чув.

А тепер, о Боже правий,
хоч кругом весна і май,
я сумний, приголошнений,
бо рознав ся весь мій рай.
Другий дівча пригортає,
в моїм серці лютъ, зима —
спів — не чую, цвіт — не бачу,
хоч круг мене рай-весна.

З року 1892-ого.

187. Буковино дорога!

Буковино дорогá,
моя щира, рідна нецько!
Лиш для тебе я жию,
лиш для тебе бе серденько!
Все на сьвітї ти менї:
батько, матір і родина!
На сїм сьвітї божий рай,
де край милий, Буковина.
В Буковинї в-перше чув
чар солодкий руської мови,
тут у серці ся зажег
жар прещирої любови

до народу, вітчизни...
 Процвітай, рідимий краю,
 лиш просьвітов, поступом,
 як та цвітка серед мая!

Там де синій Прут тече,
 я на кобзі грав лугами,
 думи я співав старі,
 умивав ся і слезами.
 Там спочити я би рад
 від роботи, горя, труду...
 І в могилі я тебе,
 Буковино, не забуду...

188. Що старий Прут каже.

»На Буковині ви чужі!«
 Румуни кажуть нам.
 Хліб наш насушний відобрать
 всі раді б Русинам.
 Скажи нам, Пруте престарий,
 ти знаєш не одно:
 У сих прекрасних сторонах
 хто проживав давно?
 Струями Прут нам каже так:
 »Тут з-поконвіку жив
 тот син, що матір Русь сьвяту
 над все, над все любив«.

От Прут, старезний сьвідок той,
 Румуни, вам довів,
 що тут над Прутом проживав
 із давних ще віків
 народ наш руський, — от тому-ж
 чужими нас не звить
 і Руси славних тих дітий,
 як брата брат, любить!

Бездолє, лихо і грозу
 зносили і они,
 на боевищах лили кров
 із серця, як і ви!

Незгоди фурія лиха
 не принесе добра!
 Се знаєте ви добре всі,
 що пєсєрка мала
 доводить часто до огню.
 Незгоду залишіть!
 На Буковині ми жисем
 вже більш, як шістьсєсєт лїт.
 Струями Прут вам каже так:
 »Тут з-поконвіку жив
 тот син, щє матїр Русь сьвяту
 над все, над все любив!«

189.

Щєбетушко ти маленька,
 за горбок лєти,
 і дївчині щєбетанєм
 от-такє скажи:
 »Тебє любить щирим сєрцєм,
 гинє за тобов
 хлопець, щє там проживає
 в лузі за ріков.«

Тихий вітрє, понєси сє,
 хатка дє мала,
 і скажи, як появить сє
 любка молода:
 »За тобою, чорноброва,
 хлопець нисє, мрє,
 ти дїя нєго на сїм сьвітї
 щастє, доля, все.«

Ти потічку бистроструйний,
мій поклін візьми,
і дівчині чорнобровій
шумом так скажи :
»Тисячу поклонів щирих
хлопець шле тобі,
ти для него промінь теплий,
сонечко в зимі.«

190.

Не гадай, шинкарко гарна,
що я через очі
твої чорні у шинк ходжу
темненької ночі.
Друга краля мене вабить,
русалка з пивниці, —
кланяю ся аж по пояс
моїй красавиці!
Бочівочко дубовая,
радості моя!
Як тебе нема, не маю
веселого дня!

Вищу першу гарну чарку,
старість забуваю
і на голос милозвучну
пісеньку співаю :
Пригорни ся, чорноброва,
раю мій, розмаю!
Я без тебе, як та рибка
без води, вмираю.

Бочівочко дубовая і т. д.

Вищу другу, забуваю
серця біль великий!

Бідне, як у Прометея,
їсть орел той дикий...
Замучене, відживає,
хоче пригорнути
всіх до себе й тих, щó в него
влили жовчи-трути.

Бочівочко дубовая і т. д.

Вишу третю гарну чарку,
раєм сьвіт здаєть-ся,
а із груди межи люди
спів веселий льєть-ся:
»Ой на Руси, милі братя,
гарно, любо жити!
Всюди згода, лад і поступ —
на-щó нам тужити?!«

Бочівочко дубовая і т. д.

З року 1894-ого.

191.

Здоровий будь, лісочку мій,
де раз я проживав,
де я веселії пісні
про щастє все співав.
Минуло все, загуло все,
їду у сьвіт чужий;
тут серце згине, давить го,
ах, камінь претяжкий.

У твоїй тіни слухав я,
як кос в сопілку грав,
дивив ся, як потік з гори
в глибокий діл спадав.
Тепер мене не тішить спів
дивних лісових дум,

обрид мені потоків всіх
і водопадів шум.

Дівча, що щиро я любив,
лиш грало ся зі мнов
і дарувало другому
серденька всю любов...
Іду, лісочку, за Дунай,
там втоплю жаль тяжкий;
не хочу згинуть без часу
я, хлопець молодий.

192.

Снує ся паутина
по полю, як той шовк;
на яворі, березі
листочок весь пожовк.
Летять у край далекий
ключами журавлі,
і бузька не видати
на хаті у гнізді.
Осінно доокола,
туга і сум кругом,
природа засипляє
твердим, глибоким сном.

В борбі життя гіркого
остав ся я без сил;
летів бим в край далекий,
нема пташиних крил.
Зістати тут судилось
у самоті мені!
З розпуки бідне серце
загине у зимі.
Весною як зазуля
до нас знов прилетить,

від пісні соловія
калина зашумить, —
то я лежати буду,
де вічний супокій,
засне зо мною смуток
і біль пекельний мій...

З року 1897-ого.

193.

Одніське добре слово часом
примирить лютих ворогів,
любов, дружбу змінить на люту
ненависть і завзятий гнів.

Одніське слово — лік цілющий,
що гоїть рани, біль тяжкий,
зміня на радість сум і горе
і безнадійний зойк сумний.

Одніське слово, се та некра,
що родить полум'я-пожар,
готовить клопіт безконечний,
погром, руїну і удар.

Одніське слово розбиває
твій рай на кусні наче скло,
одно слівце зміняє пекло
на райське щасте і добро.

Одно ласкаве тихе слово
дрімучий будить мир, любов ;
одніське слово родить лихо,
що заморозить в серці кров.

194.

Вже рожі всі відцвіли,
зів'ялий лист паде ;

від співу птиць веселих
лісок вже не гуде.
І осінь проминула,
зближає ся зима,
із ласточки і сліду
цілим краєм нема.

Увесь сьвіт завмирає,
лиш тоска, сум кругом —
щоб жило, все заснуло
твердим, мертвецким сном.
Вже гори снігом вкрились,
потік вже не шумить,
вітри гулять пустились,
став ледом ся мостить.

Таке й зі мною дїєсь:
ослабла вже рука
у струни вдарить сильно;
студена вже душа
заснуть на віки рада б...
Відради, втіхи ніт,
всі пісні заніміли,
зівяв, зісох весь цьвіт.

З року 1900-ого.

195. Старий вівчар.

Коло кладки при потоці
кучерявий дуб стоїть:
люди кажуть, що він має
не одну вже сотню літ.
Як весна настане красна
і пташата ся озвуть
та весело з берегами
заговорить синій Прут,

то під дубом на флюярі,
 мовби хлопець молодий,
 у тінистім холодочку
 грає наш чабан старий.
 Діточки біжать до кладки,
 оточують співака
 і круг него витинають
 веселого тропака.

А старий вівчар все грає,
 смуток свій тяжкий забув,
 сьвіжу силу в старих костях,
 мовби чар дивний, почув.
 Діти тнуть в-одно дрібної
 і співають: Ой! на! на!
 Все віджило з сну твердого,
 пробудила ся весна...

196.

До тебе, мій краю, де я ся родив,
 де дни я дитинства щасливо прожив,
 де батько і ненька в могилі лежать,
 до тебе соколом думки всі летять.

Від діда старого, на кобзі що грав,
 вже в гробі і порох давно не зістав:
 по пісня кобзарська в душі ми звенить,
 і серце до свого палає, горить.

Хоч тут я в почестях і маю всего,
 то в краю родиннім все щастє, добро:
 там вмерти бажаю, де я ся родив,
 де сон солоденький дитинства проснив.

З року 1901-ого.

197.

Ту руку, щиро що-м тиснув,
 сьогодні я ще не забув.

Рука зігнула в гробі там —
остав ся я на сьвітї сам.

Уста, котрі я цілував
і мило з ними розмовляв,
найшли спочинок в гробі там,
на сьвітї я караюсь сам.

Усьміх очий ся заслони́в,
що бездорожем мя водив,
покрила ніч у гробі там —
остав ся я на сьвітї сам.

І серце перестало бить,
що знало вірно лиш любить;
на цминтари, де боз цвите,
воно мене чекає, жде.

Загасли очн, а уста
замкнула люта, зла судьба.
Застило серце в гробі там —
остав ся я на сьвітї сам.

Дівчино, ти мене возьми
у гріб, де спочиваєш ти;
без тебе пуста сьвіт менї —
лежать милїйше в гробній тьмі.

198. Вечір над ставом.

Долиною простер ся став. Лотоками шумить
вода, а у малім млинї вогонь з трісок горить.

Заснули верби веї кругом. Осока шелестить.
Прокинула ся рибка там, вода аж плюскотить.

Мов в зеркало князь перекрїй заглянув там з гори
на плесо. Густо падають із воздуха качки.

Жаби почали свій концерт вечірний, голосний,
а над водою носить ся рій комарів густий.

Вже й мрака густо стелить ся. На березі заграв
в сопівку тужно пастушок; в село він вівиці гнав.

І троця хилить ся у низ; вечірний свій поклін
кладе; а у малім селі озвав ся в церкві дзвін.

А греблею женці ідуть і шепчуть молитви:
Нам в горю і тяжкій біді съвят Боже поможи!

Яріють зорі, миготять... Утихло все кругом,
лиш колесо у тім млині не спить спокійним сном.

199. Осінь.

Давно вже попрощали нас
з-під неба журавлі,
пташки замовкли у гаях
і втихло на землі.

Вже ліс убрав багровий стрій,
зівялий лист паде, —
в гостину з півночи до нас
грізна зима іде.

Припали квіти до землі,
туман наляг кругом,
ще день, ще два — і веї поля
заснуть глибоким сном.

Лиш розгуляли ся вітри,
лісами зводять шум,
на нивах стебла гнуть сухі
і ломлять, мов на глум.

У хату діточки біжать:
»Де діла ся весна?
Чому вже сонечка-тепла
і радости нема?«

Вже темна осінь надійшла,
зівялий лист паде,

по листю повагом до нас
грізна зима іде.

200.

З журавлями, з ластівками
відлетіло в осени
моє щастє, вся надія
і мої весняні сні.

На відлеті говорили:
»Там на півдню любо нам!
Прозимуєш, пробідуєш
тутки на морозі сам.

Ми повернемо з весною,
втаборимось в твою грудь!
Терпеливо тут морози
і сніжницю перебудь...«

Знов весняно сьвітом стало;
вже вертають журавлі,
вся земля укрилась цьвітом,
лиш одному, лиш мені

тяжко-важко до розпуки;
моє щастє згисло там,
де в зимі відрадно було
журавлям і ластівкам.

Там мпнув ся син мій рідний,
де здоровля він шукав.
Боже правий, дуже тяжко
родичів Ти покарав!

Тут співають соловії,
і красує ся весна, —
в наших серцях вкорінились
лиш морози і зима.

201. Дикий мак.

Мені бабуся повідала:
 »Де, синку, дикий мак цвите,
 там лилась з серця кров козача,
 бурян там простий не росте.

Козацтво волі добувало,
 лягало в бою головов, —
 там дині мак цвите червоний,
 де лилась раз козача кров.«

Тому, як маків цвіт побачу,
 то горе гірко мя пече
 у серці, а сльоза горяча
 у-діл лицем лиш потече.

Довкола поле оживає...
 Шумлять столітні дерева
 і причуває ся в тім шумі
 молитва щира і жива

за упокій тих душ козачих,
 щó проливали свою кров .
 і щó хотіли розкувати
 наш край із вікових оков...

Рік написаня невідомий!

202. Гарна Волошка.

Волошечко чорноока,
 не ходи ти до потока
 свою красу оглядати —
 мене, хлопця чарувати.
 Як там станеш коло броду
 оглядати свою вроду —
 і як мило заспіваєш,
 серце моє розриваєш.

Душу мою заповниш :
просто в гріб мене загониш.
Твою мову хоч не знаю,
до потока поспішаю,
щоб поглянуть у дівочі
чару повні, чорні очі,
щоб почути пісню твою,
щоб чарує душу мою,
жалонцями наповняє
і до раю підіймає.

Волошечко чорноока,
не ходи ти до потока,
там злі люде нас побачуть,
як ворони ті закрачуть,
як ворони в чорній хмарі,
що не бути нам у парі :
ти Румунка чистокровна,
мов калина спіла, повна,
а я Русин з гір, із гаю,
мови вашої не знаю, —
не згодити ся нам з-роду,
як з огнем не згодиш воду.
Тож, Волошко чорноока,
не ходи ти до потока,
не рани ти серця мого,
серця мого молодого...

203. Старий млин.

Запустів той млин старий,
колесо зігнило,
і дуплаві верби вниз
лоском повалило.
І тиша стоїть кругом.
Лиш потік шепоче,

та сова десь закричить
 темненької ночі.
 А колісь звенів тут сьміх,
 і плила розмова
 солоденька, як жила
 любка чорноброва.

В гріб лягла давно вона,
 моя краля мила,
 і мій волос сивина
 геть припорошила
 мов мука з того млина...
 І лотоки згнили,
 млин пустий, а з верб літа
 лиш пеньки лишили.
 Шепче потік, а кругом
 як у гробі тихо;
 щасте зникло, і в дуні
 пустка, туск і лихо.

204.

Дика рожа у розкошах
 в полі там цвите,
 коло неї їй любимець
 потічок тече.
 Любе дівча русокосе,
 що сталося з тобов,
 по-що росиш личко своє
 гіркою слезов?
 Красну рожу як ізросить
 потічок малий,
 то красніє цвіт рожевий,
 як той жар яркий;
 та чудові личка рожі
 від тих сліз роси

бліднуть, жовкнуть, як берези
листок в осени.

205.

Єго я не любила,
за него я пійшла,
так раяла матуся
рідненька і стара.
Які я муки зношу,
лиш знає Бог сьвятий,
в гірких слезах минає,
ах, вік мій молодий.
Вже діточки щебечуть ---
тож рідна кров моя!
Голублю їх і плачу
що вечера, що дня.
Як пенечка питає:
»Щасливо чи живу?«...
— »Щасливо,« кажу, »ненько« —
з очей дві сльози тру.

206.

Я бідним був і не бажав,
ні грошей щоб доволі мав,
ні слави, почеси не хтів, —
і смачно хліб сухий свій їв.
Та як побачив я тебе,
і блиск яскравих тих очий,
то коло серця паче гадь
обвив ся лютий біль тяжкий...
Чому я бідний, Боже мій!
Корону злоту як-би, мав,
то зараз за чудові ті
дівочі очі б заміняв.

207.

Старі пісні знов чую,
 та з інших уст що-дня,
 любов із них говорить
 і туга все одна.
 Та так, як ти співала
 ті співаки старі,
 я більше не почую!
 Усточка дороги
 на віки заїмили,
 їх спів умер давно,
 розбилося наше щасте
 на кусні, як те скло.

208.

Ти веселенько так ступала
 до шлюбу у вінцях,
 лиш втіха, щасте і відрада
 сияли у очах.
 Я нищечком стояв у церкві,
 на тебе ся дивив,
 слезу, щоб люде не видали,
 пекучу задавив.
 Я думав : будь із ним щаслива !
 Сумний у сьвіт пішов...
 Вернув до дому я веселий,
 щасливий і здоров ;
 а ти мов в воду опущена
 стояла в воротях :
 як цьвіт в морозі так змарніла,
 дивитись було страх.

209.

Чом, дівчино, не співаєш
 пісні, як бувало,

чом бліда ти, чом сумна ти,
що з тобою сталось?
Чи давно луг розлягав ся,
гнула ся калина,
як солодко щebetала
люба Катерина?
Аж німили соловії
по садах весною,
як ти з серця виливала
втішно пісню свою.
А сьогодні ти як мертва
ходиш, помарніли
лиця рожі, очи твої
як та грань ізтліли.
»Від коли пішов мляенький
в край чужий, слезою
умиваюсь, нарікаю
на злу долю мою;
як не верне, то збивайте
скоро домовину:
я його кохала вірно,
щиро до загину«...

210.

Присягалась, що кохася,
в гарний час весни
і звінчалась, все забула
з другим в осени.
Вік гіркий ти пережила,
він тя не любив,
і тебе мов квітку в полі
в цв'іті підкосив.
Він не плакав, як на марах
наче та сьвята
ти лежала під серпанком...

Лиш одна слеза
 щира, тепла покотилась:
 ревно плакав я —
 в моїм серці все цвітеш ти,
 хоть в нїм лютъ, зима.

 211.

Цвили дві рожі білі
 та на одному пни;
 минула ніч, зів'яли
 незнатъ чому вони.

Дві зіроньки ярїли
 алмазом у ночи,
 упали і розприсли
 із неба летячи.

Кохались двоє щиро,
 та доля люта-зла
 судила, що сліз річка
 любов їх рознесла.

 212.

Як ми вірно ся любили,
 сухі дуби буйно цвили;
 як любитись перестали,
 то й зелені геть пов'яли,
 дівчино моя!

Я блукаю чужинами,
 ти вмиваєш ся сльозами,
 молодїї наші літа
 марно никнуть з сего сьвіта,
 дівчино моя!

Що раз цвило, то зів'яло,
 щасте без слїду пропало,

лист пожовклий вже спадає,
темна осінь наступає,
дівчино моя!

Молодіі наші літа
марно никнуть з сего світа:
я блукаю чужинами
ти вмиваєш ся сльозами,
дівчино моя!

213.

Тепер аж догадалась ти,
що я для тебе жив
на світі сім, тебе одну
вірненько лиш любив...
Що з того, що мені тепер
румяні ті уста
говорять: »Любий хлопче мій!«
Не та пора, не та!

Любов, що жіврила колись,
загасла вже давно,
а щастє, що про него снів,
розбило ся як скло.
Хоч ти щебечеш про любов,
та слів не чую я,
і сліз твоїх не бачу вже —
не та пора, не та!

Любови цвіт давно зівяв,
він вічно не цвите;
зима в грудях, там вже давно
сніжницею мете.
Всі залицяня вже пусті,
німі мої уста!
Не збудиш те, що гріб узяв —
не та пора, не та!

214.

Як загостить у сьвіт весна,
 іду на цвинтар я що-дня,
 могилу рошу там слезов, —
 на серці тяжко, стигне кров.
 Черешня пишно зацвила,
 колпшесь пташка там мала
 й щебече любо. Ах мовчи,
 кохана щебетушко ти!

Пригадуеш ти милий час,
 як раєм був сей сьвіт для нас,
 як ми співали, гаї гудів,
 до Бога серцем я летів...
 Тепер змінило ся усе:
 вона спочила — серце мре,
 як чую спів, як чую лик...
 До туги, смутку я привик.

215.

Сива ненька говорила:
 »Донечко моя,
 сокоти ся, не диви ся —
 ще ти молода —
 на тих хлопців, бо осліпнеш,
 згасне сьвіт очий,
 обіветь-ся коло серця
 жаль гіркий, тяжкий!«

Ненько рідна, солоденька,
 зазуле стара,
 тяжко-важко согрішила
 донечка твоя.
 На хлопчину я дивилась,
 хоч знала, що гріх...

Та більма я ще не маю
на очах моїх.

Ти ж на батька поглядала
в молодих літах,
та й тепер більма ні знаку
на твоїх очах.

В мого хлопця очн-зорі —
як не заглядати!

Таж гляділа й не осліпла
і ти, рідна мати.

216.

Не плакав я, невірня,
що слово ти зломил;
не плакав, як ти з иншим,
дівчино, подружилась.

Та як тебе на марах
вже несли до могили,
тогді лщем горохом
дрібні ся покотили.

217.

Там де Черемош між скали
пне ся і шумить
і у низ до брата Прута
мов стріла летить,
при обочи там в лісочку
хатку як-бим мав,
то з могучими панами
я б ся не міняв.

Там самітно, мов чернець той,
в келії бим жив;
там я ревню рано, вечір
Бога би просив,

щоб нам долі, днів щасливих
 з неба надіслав,
 щоб народ наш лиха збув ся
 і добра зазнав...

218. Adieu jeunesse!

Сумує милий, красний сьвіт,
 зів'яв листок, зісох весь цьвіт;
 лісок, щó співом гомонів,
 утих, мов мертвий заїмів.
 Ой скоро марїєш і вянеш і млієш,
 природи і жизни цьвіточко ти!
 Adieu jeunesse! Adieu!

Огонь, щó в серці раз палав,
 надїєв душу огрївав,
 загас, зближає ся зима,
 а з нею тоска і сума.
 Ой скоро марїєш і вянеш і млієш,
 природи і жизни цьвіточко ти!
 Adieu jeunesse! Adieu!

219. Монастир.

В темнім лісі монастир,
 люди там сьвяті,
 проживають там діди,
 монахи старі,
 всі зігнуті, як дуга,
 хоч не від біди,
 і говорять важко всі:
 »Смерти, приходи!«

Но при винї діди старі
 стають ся молодими,
 вже не співають тропарі,
 нї Сьвят нї Херувими: —

Нам вина! з-під чопа!
 Подай Господи!
Κύριε ἔλειςον!

Архимандрит, муж святий
 з сивов бородов,
 від поклонів, страв пісних
 хорий, не здоров.
 Як калатне він вина,
 молодим стає,
 тие присюди, гопака,
 молодця вдає.

Бо при вині діди старі і т. д.

Всіх черців лупає кість
 у ногах, руках;
 бідкають ся цілий день,
 слухати аж страх.
 Пафнутій в-одно кричить:
 »Нящать мя корчі!«
 А Евстахій: »Я не сплю,
 гину у ночі!«

А при вині діди старі і т. д.

Хараламшій від жени
 втік сюди у кут:
 »Провинила лиш она,
 що всі люди мруть!«
 Та як лікне він вина,
 не гадає так,
 радо й бабу би обняв,
 бідний неборак!

Бо при вині діди старі і т. д.

Чорноризці силу вин
 на старі літа

знають добре й молять ся :

»Діво пресьвята !

Прочитаєм акафист !

Виноград вроди !

Бо як мухи, комарі,

згинем від води !«

Бо при винї дїди старі і т. д.

220. Лицар-вино.

Глібоко у пивниці
запертий — там лежить,
як велит сильний, лицар,
оковами звенить.

Він з гербу благородних
і предків має він ;
до него, як на прощу,
люд ходить на поклін.

Я также лицар з роду,
до него раз прийшов
і крикнув на весь голос :
»Шляхетска й в мене кров !
Кинь, витязю, сю бочку !
Бороти ся ходи !
Побачимо, хто з нас є
сильнійший, я чи ти !«

Він вискочив із бочки
до мене, як оса,
як в голову ударить,
пропала сила вся.
»Зо мнов боротись хочеш ?!
Під лаву тут пади !
Я не таких валив вже,
молокосе ти !«

І повалився під лаву,
 як та колода, я!
 До смерти не забуду
 я сего лицаря!
 На щастє я не згинув
 і згадую в-одно:
 »О! се преславний лицар —
 котнарськеє вино!«

221. До чарки.

Гей-же до чарки, мій брате!
 Доста вже нам сумувати!
 Горе забути вже час!
 Чарка чарує нам долю,
 нищить весь смуток, недолю,
 взносить до неба всіх нас!

Чарка чарує нам славу,
 що́ там лягла під мураву,
 вічним сном твердо там спить...
 Чарку як возьмеш у руки,
 гинуть печали і муки,
 серце вже більш не болить...

Дай же фляшок хоч ще пару!
 Дай же, шинкарочко, чару,
 що́ болі серця гоїть!
 Братя, ураз заспіваймо,
 тоску і жаль забуваймо,
 многих триваймо ще літ!

222. Пісне руська!

Пісне руська, чарівнице,
 гомони сьвітами

і взнеси ся аж під хмари
з гордим вірлами!
Вся відрада болячому
серцю — твої звуки!
Як їх чуєш, забуваєш
горе все і муки.

Летом гордим соколка,
пісне, вознеси ся
і барвінком по всій Русі
гуєто розстели ся!
В гору ти нас потїшала,
як та жалібниця,
слези ти нам отирала
в болю, як сестриця.

Припімни ти своїм звуком
про ярем, недолю,
про кайдани, що кувала
панська самоволя
тій сіромі, — не жури ся,
серце не заплаче;
знай, оно так утішить ся,
що й лихо поскаче!

223. На красній Україні.

На красній Україні,
на березі Дніпра
спочив би я на віки,
бо там земля сьвята.

»Со духи« заспівали б
пороги голосні:
Спочинь, старий козаче,
у нас у тихім сні!

У гробі тім величним
до суду б я спочив,
в землі лиш про лицарське
козацтво давне снів.

Без напису пустого
мій гріб би говорив :
лежить тут муж незнаний,
щоб лиш для Руси жив.

А як раз всі забули б
незгоду і вражду
і заспівали б пісню
любви пресвяту,

то я з тої могили,
мов фенікс, би устав
і пісню ту з братами
гремучи заспівав :

Тяжке минуло горе,
нема уже біди,
як братя^уся кохають
України^ї сини !

224.

Сива гуска говорила
до білої : »Дружко мила,
гей ходімо до потока,
там травичка є висока,
мемо в купці розмовляти,
зіле-травку ту щипати.«
— »Ні, не пійду !« каже біла
і крильми аж злопотіла :
»Хоч я гуска, то біленька —
сивій гусці не рівненька ;
шкода просьби і заходу,
бо панського знай я роду.«

225.

Як дівча тебе не любить,
пий вина!
То в ту хвилию тобі здасть ся,
що вона
в твої очі зазирає,
і цілує, пригортає...
Пий вина!

Коли горе придавило,
пий вина!
Знай: пропаде безвістями
весь журба;
ти забудеш лихо, горе,
хоч глибоке, як те море —
пий вина!

Обійшла тебе надія,
пий вина!
А тобі здаватись буде,
що ясна
доля к тобі вже прибула,
і як любка обгорнула, —
пий вина!

226.

Давно мій біль пекучий
в могилу я сховав,
нагробником з граніту
ще привалив. Думав:
Знов хвиль веселих, милих
на світі я діжду,
зарив глибоко в землю
весь жаль мій і журбу.
Та бач, я опшукав ся!

Я був немов сівач,
що сіє все зітхання
і жаль і сум і плач.
А як прийшов час плодів —
о Боже мій сьвятий,
росте з могили буйно
мій жаль і біль тяжкий.

227.

Звізда вечірна появилась,
кругом тиша, спокій,
щебече чародійно, мило
у гаю соловій.

Потік шепоче з берегами,
дрімають квіти всі,
на них сідають, їх голублять
метелики нічні.

Блакитним небом мов алмаз той,
мов лебідь на ставу,
плив місяць, а гнучка береза
в діброві на горбу
схилилась, лиш тремтять листочки,
вітрець щось шепче в них;
весь сьвіт мов тоне в супокою,
у думах пресььвятих.

І серця жаль тяжкий дримає,
слеза в очах засхла;
як давить той мозіль від праці,
забула і рука;
і всюди тихо, супокійно,
колинешь все у снах,
один лиш соловій щебече
чудово у лугах.

228.

Зайшло за гори сонце,
темніє все кругом,
всі співаки в лісочку
заснули мирним сном.

Лише цьвіркун співає
вечірню піснь свою,
природу присипляє
велику і сьвяту.

Вже й колос не хвилює,
до-долу похилив
головку, до землиці,
і сон солодкий снів.

Зроби, могутча нічко,
щоб бідний я заснув,
некучий біль і горе
на віки щоб забув!

229. Моїм ворогам.

Хотів і я раз заспівати
хорошу пісню вітчині,
орлом до сонця підлітати,
щоб чули брата ті пісні, —
стріла ворожа повертїла
серденько, голос занїмів,
пїрвали ся на лїрі струни,
завмер на віки милий спів.

Барвінком хтїв я обмаїти
мою любиму вітчину,
як ту невісту непорочну,
красиву, любу, чарівну.
Сусїд завзятий нї познаки
з барвінку того не лишив,

і мій зільник, що красував ся,
гіркий полни, бурян покрив.

Захрип мій голос, заспівати
вже годі, хоч і як просіть!
Зів'яв барвінок, обквітчати
родину годі, — лист і цвіт
змарили, все чуте завмерло,
у серці пуетка, жаль тяжкий;
за добру волю брат дав пити
отрути океан цілий.

230. Наша веснянка.

Тіш ся, рідна Буковино,
вже кругом весна!
Знов полями, зільниками
стелить ся краса.
Тут фіялки процвітають,
соловії там співають;
піснь воскресну всюди чути,
з груди льють ся втішні нутти.
Від Бистриці до Дністра
стелить ся весни краса;
виглядає, як той рай,
буковинський милий край.

Вже кінець морозам лютим,
леду і снігам;
вже весняно засьвітило
сонечко і нам.

Чорні хмари пощезали,
діти Руси всі обнялись;
всім весело, всім відрадно,
всі співають пісні складно,
бо і в їх мале віконце
засьвітило боже сонце,

лід стопив ся і сніги,
 всі діждали ся весни.
 Той мороз, що мучив духа,
 відганяв любов, дружбу,
 що родив незгоду люту
 і ненависть, злу судьбу, —
 він пропав десь безвістями,
 і любов між Русинами
 вкорінилась; голосисто
 з серця льється-ся пісня чисто:
 Де ненависть і незгода,
 там розпадок для народа!
 Братя, де любов, там рай,
 вічна там весна і май!

 231.

Мій краю милий, дорогий!
 Ти, люба Буковино,
 ти мого серця і душі
 і раю і родині!
 Для тебе в світі я живу,
 тобі все посвятиваю,
 і ті мої дрібні пісні
 тобі лише співаю.

Той край, де славний Прут тече,
 де я на світ родив ся
 і щиро-руський Отчечин
 молити ся навчив ся.
 Сердечно молю ся що дня
 за тебе, рідний краю,
 щоб ти на віки величавсь
 красою, мій розмаю.

Моя відрадо, краю мій,
 горджу ся я тобою;

пролити з серця я готов
за тебе кров всю мою.
Ти, моя ненько дорога,
зелена Буковино,
на сьвітї сїм менї ти все,
мій раю і родиню!

232. Заповіт.

На цвинтарі не ховайте
мое тіло, як умру :
доста трути за життя ще
вляли люди у мою
душу ; мпра, супокою
і в могилї не дадуть.
Занесїть мене, де бистро
гра' водами синїй Прут,
де на березї високім
верболози знай шумлять,
де в повітрі риболови
колесуючи летять.
Прут невпинним хвилї шумом
мою тугу розжене —
над синеньким Прутом, братя,
поховайте ви мене.

Б. БАЛЯДИ І ОЛОВІДАНЯ.

З року 1863-ого.

І. Дочка мельника.

У млинї, у млинночку
любив хлопець дівчиночку
з ясними оченьками,
з чорними бровоньками.

Ї дівчина его любила,
нераз к серцю притулила,
але матір лиху мала —
чароньками чарувала.

Дала хлопцю зїля пити,
вже не може він любити,
пішов сьвітом та біленьким
і лїсочком та темненьким,

блукаючи, гукаючи,
дівчиноньки шукаючи.
Дівчинонька омїває,
гіркі слези проливає.

Ой рано та раненько
в млинї плачуть жалібненько:
дівчина, щоб спокій мати,
скокла в воду, лягла спати.

Скокла в воду, лягла спати,
там на віки спочивати,
бо хлопчину, що кохала,
стара мати вчарувала.

З року 1864-ого.

2. Гуцул-сиротина.

Черемошом пливуть сплави в далеку чужину,
покидає Гуцул бідний свою Буковину;
покидає верховину, де колись пишав ся,
де з вірлами-соколами хлопцем уганяв ся
за тов ланев, де в трембіту вигравав скалами,
де тобівку при потоці наповняв петругами.
Гонить він тяжку дарабу, мов угку водою,
хоче, хоче позабути журу, нужду свою.
В руках керма поскрипує, воду розділяє,
а він ще раз на рокити тужно поглядає...
Покотились йому сльози з очей по личеньку,
припімнув собі сердешних батька, рідну неньку,
припімнув і Катерину з чорними бровами,
зачав пісню лебедіти слізними словами:

»Сині гори, ділові — я вас покидаю,
іду там, де Чорне море при синім Дунаю;
буду там я дні і ночі гукати, блукати,
виплакані мої очі слізми заливати.
Батько вмер в чужому краю, ненька з скали впала,
брата ні сестри не маю, всіх могила взяла;
а дівчину Катерину за нелюба дали,
і мені на половину серце розрубали.
Хоть ви милі, сині гори, і та полонина, —
утоплю ся в Чорнім морі, Гуцул-сиротина!
Або пійду з чумаками сіль-рибу возити,
або буду з козаками думу голосити

про могилу степовую, про Дніпрові скали,
 де чайками по порогах козакі гуляли,
 і носились аж до Турка у грізну гостину,
 освічаючи по жаром нічку, наче днину,
 визволяючи з неволі соколів січових
 і каторжників нещасних, птиць сивоголових.
 Пійду у степи безлюдні, щоб мене не чути,
 і заплачу на весь голос, бо тяжко забути
 молоді свої надії, що марно зівяли
 і безслідно мов та мрія на віки пропали.
 Зблїдла моя ясна зоря, щезла моя доля,
 згасли любі оченята, розкіш і еваволя.
 А як думу виспіваю, сяду в чистім полію,
 там на віки задрімаю, забуду недолю!
 А як будуть чумаченьки вертати до дому,
 викопують в стіну яму сироті чужому,
 зростає тіло те гуцульське німпи сльозами,
 і посадять корч калини по-над головами.
 І поставлять хрест високий кінець головоньки,
 густо в ногах розстелить ся барвін, корч рутоньки.
 Руту буде дівча рвати для свого хлопчини:
 той, хто вірно не кохає, марно най загине!
 З хрещатого барвіночку, що цвите синенько,
 вінець силете дівчинонька та на весіленько.
 На зелену калиноньку пташка ме сїдати,
 про дівчину Катерину сироті казати,
 і про рідну Чорногору, незабутні гори,
 про Гуцулів верховинців, про ліси і бори.
 Тую пісню і в могилі я почую певно,
 невидючими очима там заплачу ревно:
 так заплачу, заридаю, щоб аж було чути,
 де Вижниця, Шипіт, Плоска, Довгополе, Кути.
 Будь здоровий, краю рідний, і ви, сині гори!
 Іде Гуцул бідолашний там, де Чорне море...

3. Соловій-чародій.

На горішнім куті шатер Цигани розклали,
селом втішно всі дівчата з-тиха так шептали :
»Мені скує старий Чора з міді хрест сьвятенький.
А мені знов з сороківця перстенець ясененький«...
А флекави такі втішні гуляють, співають,
бо на ремінь ясні кільця рядом посиляють.
Куплять нові топірчики писані, лискучі,
щоб було чим підкидати, на танець ідучи.

В наші любі, поконвічні високі Карпати
зайшло ясне, красне сонце нічку переспати.
Вівчареву флюярочку чути з полонини,
посилає вітром вісти у низ до дівчини.
А Черемох з берегами провадить розмови,
сичі стогнуть, сови плачуть у густій діброві.
Місяць небом підсуваєсь, зіроньки сияють ;
селом тихо, пси лиш чути, мирно все дрімає...

Лиш Цигани без спочинку роблять, не дрімають,
міхом дують, бють клевцями, искри відлітають ;
закурили люльки свої, в шатрі диму хмари,
їм байдуже, що стїкає з чола піт ; — удари
клевця чути бором, лугом... Працюй, небораче!
Чуй, як мале Циганятко та за хлібом плаче...
А гіркий той хліб крадений, нераз лиш з синцями
вертають ся Циганята, з гіркими сльозами...
Всім Циганам тяжко жити — доленьку приспали —
їм судилось, щоб ціліський вік лиш горювали,
як в неволі в Фараона, без землі, без права ;
за недбальство покарала їх судьба лукава :
без притулку на сїм сьвітї щоб чужими жили,
як прибуди мандрували, плакали-тужили
й добували того хліба сьвітом хитрощами,
та і потом і твердими тими мозілями.

Маріора діти чепа, діти обіськає,
 і одну брудну сорочку на завтра латає.
 Баба Гирка, щó у роті вже зубів не мала,
 таємничо у куточку карти розкладала:
 Щось ворожить, щось говорить, не мож розуміти,
 на-вкруг неї кіт і щеня, свинї, малі діти.
 Біжить щеня на двір: гав! гав! — кіт волос здіймає:
 Хто так з-пізна до Циганів іде та зітхає?
 Дівчинонька білолиця у патер вступила.
 »Добрий вечір!« — оченята сльозов заросила.
 »Дай Господи здоровечко! чом так із-пізенька?
 Чи вигнала може з хати мачуха лихенька?
 Чому личко так поблідло, наче встала з гробу?
 Скажи, скажи, щó на серці носиш за хоробу?
 — »За миленьким, бабусенько, личенько змарніло,
 снігом білим, калиновим цвїтом побілїло.
 Миленького Івасенька у рекрути взяли,
 в моє серце трути-жовчі аж по край нальляли.
 Глянь на пасми, на долонї, моя сизокрила,
 потїш злидяне серденько, потїш, моя мила!
 Скажи, чи миленький верне з-далека, з чужини,
 до голубки свого серця, дівчини-Ірини?
 Чи може вже придавила тяжкая могила?
 На могилї може чистить чорний ворон крила?«

Взяла стара суху руку, думає-гадає,
 а дівчина піт холодний з чола отирає.
 Баба руку опустила та й каже з-тихенька:
 »Твій миленький верне скоро, діво молоденька!«
 Усьміхнулась діва втішно, таяра кидає,
 що на личку сьміх остатній, бездольна не знає!
 До домоньку, як пташечка, вертає дівчина, —
 соловії заводить в лузі, аж гнеть-ся калина.
 Стало дівча — наслухає, а він все заводить:
 »Заплач, дівча — бо по тілі миленького ходить

чорний ворон — клює очі і тіло шматує...
Твій Іван заснув на віки, дримає, не чує«...

Рано у всі дзвони дзвонять: умерла Ірина,
причиною її смерти соловій-пташина...
Циганочка потішала, влекшала серденько,
дівці стало в душі мило, в серці солоденько;
та пісенька соловія серце розранила,
надієнька, як маківка, цвила й перецвила.

Поховали нещасну. Іван не вертає,
хоть на гробі раз десятий барвін процвітає.

З року 1865-ого.

4.

Зажурив ся, засмутив ся Гуцул старий, сивий,
що на старість неборака такий нещасливий.
Хлопця взяли у рекрути, доньки ся віддали,
а ему хрест смерековий вже давно поклали.
Самотою він лишив ся, як в полі билина,
в очах сльози сирітскії як нічка так днина.
Сльози его тільки сушить вітрець в полонині,
вже й виплакав сивоусий очі ясні, синії.
Вже й потіхи на сїм сьвітї сирота не має;
тільки як на верховині вівчарик заграє,
то на хвилю молодїє, аж серденько скаче,
і знов зітхне, посумніє і тужно заплаче.
Бо трембіта пригадає літа молодії,
що вже щезли, полетіли у край чужії...
Пригадає літа давні, як ще колесав ся
в снах солодких, золотавих і за князя мав ся...
Весьо минуло і пропало, щезло і змарніло,
у незнані сторононьки марне полетіло.
Тільки туга нестерпима та старість лишилась,
на цмштарі хрест маленький і чорна могила.

5. Черемош-лікар.

Плаче Гуцул у трембіту
там на полонині,
що з нелюбом завязали
красний вік дівчині.
Плаче бідна у коморі,
косу розплітає,
крізь віконце на трембіти
голос наслухає.

»Перестань же голосити,
милий мій Іване,
бо на кусні серце краєсь,
сохне, мліє, вяне.
Як згадаю сиротина,
як ми ся любили,
а тепер ті всі розкоші
як той сон розплились, —
то шалію, то дурію —
бодай не сконали
ті, щó наше все коханє
як нитку порвали!
Я з нелюбом жить не можу,
лучше марно згину,
і на себе смерть наложу,
красний сьвіт покину...
Як з нелюбом вік прожити,
лучше ся карати
у неволи, у кайданах
і добра не знати.
Як з нелюбом любити ся,
як з ним говорити,
лучше в гробі у глибокім
на віки спочити.
Не забуду тя до смерти,

житя мого сонце!«
Й знов голосить, розбиваєсь
при малім віконци.

— »Ходи, дівча, вже чекають
на рушники свати!«
У коморі німо, тихо,
слова не чувати.
Всі шукають: де дівчина?
Щезла і пропала!
Лиш береза сьвідком була,
як в Черемш потала.

6.

На горі там монастир
красний і високий,
вколо него скали й ліс
темний і широкий.

Близко него потічок,
зарінком шепоче;
там стара вежа стоїть
з-долу від півночи.

Диякони і ченці
парастас співають,
воеводів-ктиторів,
князїв споминають.

Плачуть дзвони бім-бам-бом,
аж ліси озвались
і смерека, бучина
важко застогнали.

»Чому сидиш, сумуєш,
ти моя фіялко?»

Ти сюди хотїла йти,
а тепер ти жалко?

Було, ти з вінком в руках
в церкву забїгала
і вертала весела,
любо щebetала.

А тепер змарніло так
личенько румяне...
Йди та Богу помолись,
може легше стане.»

— »Нене мила, вже нема
лїків і не буде,
коли серце стросне
розшинає груди.

Ой, зладь, нене, ти мені
чорну домовину!
Прощай, Боже милий, ах!
гицу, нецько, гицу!»

Плачуть дзвони бїм-бам-бом,
як коли би знали,
що Катрусю вдовину
на лавку поклали.

На горі там монастир,
а там у долині
лежать мати і донька
в одній домовині.

На могилі два хрести
і корчик калини,
з боку святий монастир,
верх них небо синє.

7. Кожда слабість лїк свій має.

»Прийду в гості я до тебе незабавки, мила,
бо без тебе так щось давить серце, як могла.«
Так казав мені в неділю на танці хлопчина,
і нема его, хоч гине все за ним дівчина.

Цілий тиждень у куточку з-тихенька зітхаю,
рясні сльози з румяного личка обтираю.

Нераз ненька питає ся: »Що тобі, дитино?
Чому плачеш і зітхаєш, добрітко-малино?«

А я кажу, що зуб болить, що в ухах шуляє.

Щира ненька ліки, зіле, трійцю прикладає.

Коби знала, де то болить, зазуля старенька,
кричала би: »Нема ліку! головко ж бідненька!«

А сьогодні, як скажена, сорока скрегоче,
потїшити моє серце скрегїтлива хоче.

Що не прийде і сьогодні, то я добре знаю,
бо відай лиш я на світі щиренько кохаю.

Зайшло сонце. Місяць сходить, дїброва дрїмає,
а на небі там високо зіронька сияє.

А там ген-ген коло дуга потїчок шепоче,
а там в хаті з милим хлопцем дівчина регочесь.

Ой сорока не брехала, загостив хлопчина,
як та рожа розіцвилась Настуся дівчина.

Не болять єї вже зуби, в ухах не шуляє,
аж тепер своєї донї слабість ненька знає.

Усміхнулась сердешная, старі руки склала
і молитви у куточку з-тихенька шептала.

Підійшла до молоденьких ненька сизокрила
і руками старенькими поблагословила.

А на осїнь звінчали ся, як голуби жили,
доглядали стару неньку і над все любили.

Мудро, Боже милосерний, на світі буває,
що і кожда лиха слабість свої ліки має.

8. Мурашка.

I.

Люта орда з Перекопу
 жене в яспр бідні люде;
 плачуть та зітхають тяжко:
 »Лихо-горе там нам буде!
 Женуть, якби коней стадо,
 з шерсти аркан гризе руки,
 гризе людські... аж до кости.
 Не кінець ще тої мўки!
 Бо нагаєм злий Татарин
 з плечей тіло вириває:
 »Гей шайтани! гей ви джаври!
 У нас гірше вас чекає!
 Будеш, лїду сивоусий,
 у степови стадо пасти;
 а ти, хлопче кароокій,
 будеш з нами вівіці красти«...
 Таким словом християнів
 Татарва та потїшала,
 а нагаєм з плечей тіло
 кавалками видирала.

Дніпро старий, сивий батько
 заграє, загримів водами.
 Чи то вірли, чи соколи
 там так збили крилоньками?
 Ні, то птаство з Запорожя,
 з Сїчи гнізда позлітало —
 Перекопську орду дику
 градом, тучею напало!
 Чи то вихри, чи то буря
 там полову так розносить?
 Чи вовчиця там в байраці
 за вовчатами голосить?

Ні, то слава Запорожя
 Татари́на в-пень стинає,
 бунчук, ганджар, лук довжезний,
 ворон-коня відбирає.
 »В славу Бо́жу!« галасує,
 шаблев поган в-пень стинає,
 хиже птаство та воронс
 на бенкети зазиває.

Дід, дівчина, що́ в неволі
 мали марно погибати,
 вгляли аркан... помагають
 кров невірну проливати.
 Вража погань з жаху-страху
 розлетіла ся по світі,
 а по степу лежать труни,
 мов у літі з маку цвіти.

Вертають ся невольники,
 радим серцем поспішають,
 старі думи козацькії
 степом — полем відживають.

Розійшли ся визволені з вражої неволі,
 оставили самотою хлопчика на полі.
 Не так його оставили, як він сам остав ся:
 ні з ким було вертати ся, так і не вертав ся.
 Ні з ким було вертати ся, ні де, ні до кого,
 бо він собі на сім світі сирота убогий.
 Батька-матір не зазнав він на своїй родині,
 вчора плакав по-під тином, в степу плаче нині;
 плакав вчора, плаче нині, до степу говорять:
 »Що́ я вдію?... де діну ся? Горе ж мое, горе!«

Степ не скаже... степ не чує,
 як заводить сиротина...
 Уже небо вечеріє,

вже хилить ся біла днина, —
 а хлопчина — куди очі,
 туди блудить без спочинку...
 На зелену сїв мураву,
 сїв спочити на годинку.
 В оченятах аж пожовкло,
 з голоду зомлів, дрімає,
 а здрімавшись, — заснув кріпко,
 а заснувши — і не дбає.
 Темна нічка проминула,
 божим сьвітом зазоряло,
 а хлопчина і не знає,
 спить, неначе приковало
 до мурави в чистім полі...
 Дрімай, хлопче, дрімай тихо,
 тільки в тебе щастя, долі,
 щоб заспати горе, лихо!

II.

Коня вороного
 Сава зупиняє.
 »Гляньте, братці! — ось мурашка
 на степу куняє!
 Та вставай бо, хлопче:
 уже пізна днина!«
 Скочив з коня сивоусий,
 наче сам хлопчина.
 »Вставай ти, муранко;
 сонце вже високо!«
 Трусить його сюди-туди —
 ані кліпне оком.
 »Ну вставай, хлопцюго!...
 О, заснув же твердо. —
 Як-би воно не дихало,
 думав би, що вмерло.«
 Сказав старий Сава

й хлопця відтирає,
і в обіймах козарюги
сонний оживає.
»Відкіля ти взяв ся?«
— »З села мене взяли.«
»Хто узяв?« — »Татари взяли.«
»Де-ж вони? — »Пропали.«
»Як отсе?« — »Від шаблі.
Козаки побили;
люде у село вернулись,
а мене лишили.«
»А твій батько, мати?«
— »В мене їх немає.«
»Як зовеш ся?« — »Як хто хоче,
так і називає.«
»Назв'їм його, братці,
хай буде — Мурашка,
на сю память, що зуздріли
в траві, як комашку.«
Мале тее диво
старі козарюги
обстунили, промовляють
то один, то другий.
»Пійдеш, хлопче, з нами,
з нами козаками,
як виростеш — козак будеш,
а може й отаман.
Дніпро тобі — батьком,
а Січ буде — мати,
а сестрою — шабля остра,
а спис довгий — братом.
Другом — кінь вороний,
дружиною — слава,
раєм — жите товариства
і воля безкрая!«

III.

Обступили Турки
 Ладичин — та густо!
 Ой відай ти, наш Мурашко,
 боронити ся пусто.
 Бачиш, як сам султан
 Турків підтравляє,
 з товетих гармат блиски, громи
 і смерть посилав.
 Бач, як там літають
 баші і везіри,
 а під ними довгогриві
 як змії, як звіри.
 Ревуть: »Алла! Алла!«
 В тулумбаси грають, —
 мабуть тобі вічну пам'ять,
 Мурашко, співають!
 Козаків пять-тисяч,
 Турків — хмара-хмара,
 на одного козаченька
 десять яничарів.
 Одинацять штурмів
 козаки відбили,
 скаженіють вражі Турки,
 а взяти — не сила.
 Забажали ж люде
 турецької ласки,
 піддали ся Ладичинці
 без віди Мурашки.
 Сам город піддав ся,
 Мурашка — на замок;
 поплила ж кров Ладичинців
 ріками, ріками!
 Бо султан, не встигши
 Мурашку дістати,

лютуючи звелів Туркам
людей в-пень рубати.
Козаки на замку
довгих дві неділі
боронились против Турків,
хоч з голоду маїли.
По другій неділі
ні кришки, ні каплі,
утолити голод, спрагу,
охлявши від шаблі.
По другій неділі
каже пан Мурашка:
»Ну молодці, жити штука,
але вмерти — фрашка!
Раз умерти треба,
чи завтра, чи нині.
Коли ж вмерти, то вмираймо,
братя, на Україні!«
— »Добре, батьку, кажеш;
вмерти, то вмираймо!
Умираймо за Україну!«
Й отворили браму...
Страшно ж подивитись,
як на вороному
у остатній раз Мурашка
виїздав із дому.
Виїхав Мурашка,
а за ним, як пчоли,
летять сини України,
вірли і соколи.
Виїхав Мурашка
неначе змий лютий,
куди блисне шаблюкою —
живому не бути
Куди шабля блисне,

голова скотилась :
 сиплють собі з вражих трупів
 козаки могилу.
 Та й самі лягають
 України діти,
 наче в полі під косою
 трави, зіля-квіти...
 Поляг пан Мурашка
 з всіми козаками ;
 Вже затихло »Слава Богу!«,
 тільки чути »Алла!«

IV.

Побачивши Ладичинську
 високу могилу,
 усьміхнулась Україна
 та й заголосила.
 Чого-ж вона усьміхнулась?
 Що, бач, її діти
 умирати вміють славно,
 як ніхто на світі!
 Чого-ж вона заплакала?
 Що, бач, її діти
 не уміють від неволі
 свій край захистити.

9. Скалозуб.

На галері по помості Ослам-Ага ходить, —
 двом Майнотам стрілив в серце, — що ему то
 [шкодить?

Він, син Капудана-паші, може що години
 десятками їх кидати та у море сине...
 Сів на ковер, загнув ноги, дме дим із люльки
 і ластить ся до Зоїри, красної зазульки.
 Просить любку чорноброву, пісню заспівати

і сегого неба щастя, чари пригадати.
 Одаліска-чарівничка в струни забреніла,
 глянула у очи Аґи й біля него сіла.
 А коли до того й пісню милу заспівала,
 Капудана Ослам-Аґу гет очарувала.
 Очи, що лиш на всі боки блискавки кидали,
 як вечірні зорі в небі, ясно засіяли.
 Той, що забив двох Майнотів, той зовсім змінив ся,
 відколи у карих очах любки утопив ся...

Знов набував густі брови, забув звук шездари,
 знов ему прийшли на гадку козацкії джаври.
 Вже не чує, як співає чарівна Зопіра;
 вид у него став не людський, мов якого звіра.
 »Заклич мені, Егіопе, Жіда Ісмаїла!
 А звивай ся, як не хочеш, щоб душа застила.«
 Прийшов Шафіт Юдко хитрий, гнеть-ся аж у-двоє.
 »Розповідж-но, чортів Жіде, — коли жите твое
 ще для тебе вартість має, — кого твої очи
 бачили між Трапезонтом і Синопом в ночі?«
 — »Сто чайок козацких гарних бачив я, мій пане;
 як неправда, то стріляй тут в серце, Капудане!
 Всі чайки немов набиті, й голка би не впала;
 так гонили одна другу, мов перегоняли.
 Як по шляху по битому, сунуть ся водою —
 батько Скалозуб із ними, з сивов бородою.
 Той нераз вже міряв море гнучими чайками,
 всі дороги добре знає; він із козаками
 в саме пекло, коби знав лиш, де воно, поплив би
 і самому чорту сала за шкуру залив би.
 Козарлюги голомозі хтіли мене взяти
 в свою службу, вже завдаток яли рахувати,
 щоб лиш їм служив я щиро. А дурні не знали,
 що за хитру, ласу пташку в кліточку спіймали.
 Взяв я гроші й обіцяв їм, що буду служити
 вірно, щиро, — легковірних не тяжко здурити, —

і приплив сюди до тебе, правду всю сказати.
Знаю, що від тебе кривди я не буду мати.
Скалозуб старий гадає, скоро звечоріє
і Босфором тихий вітер холодком повіє,
по Стамбулі музулманським добре погуляти,
всі сераї і гареми на глум руйнувати...»

Докінчив так жид зрадливий, яв пейса крутити,
в виду втіха з'явила ся, не міг її здушити
в серцю своїм сріблолюбець, тре з утіхи руки,
не віщує, що не злото жде его, а муки.

Крикнув Ослам: »Зопіронько! Тобі присягаю,
аж тепер я на погибель джаврам заспіваю!
Не діждуть собачі діти Стамбулом гуляти!
Будуть разом у скажених філях потопати.
Плюндрували вони Серай, Перу і Галату —
я їх знищу з сего сьвіта, як змію прокляту!
Трійцять галер їм заставлять дорогу до дому!
Принесе і Ослам жертву пророкови своему,
добру жертву, ще такої море не видало!...»

Весла плюснули й галера поплила помалу.

II.

Чом кишить так, чом шумить так і казиться море?
Може хоче сьвіт втягнути у свої розтвори?
Ні, воно пожерти сьвіта нині не гадає —
то з гарматів Ослам-Ага смерть так посилав
на козачі, довгоносі чайки. Затопити
всі бажає в бистрих філях, сліду не лишити...
Ой шмигають, мов ті утки, чайки сюди-туди;
шум і галас, гук і стони чує ухо всюди.
Приченились до галери чайки на всі боки,
скубуть з-права, скубуть з-ліва, а крові потоки
течуть в море; но завзяті на кров не зважають
і з гаками до галери, за поміст хватають,

лізуть в верх, мов по драбині. Вже і грець зачав ся на помості, такий лютий, чорт би сам злякав ся. Шаблі блищать, як гадюки, турбани злітають, одні падають, другі кричать, треті вже конають.

Скалозуб так увихаєсь, як косар на полю, шабелькою бісурманам лагодить недолю, всіх Майнотів, яничарів покотом складає, в розгукане море бриті голови кидає.

Тільки Ослам не поляг ще, гострим ятаганом відбиваєсь; пізнав нехрист, що із атаманом поборотись, попідгратись — робота кривава, бо силач він незвичайний, така ходить слава.

Захищає єго грудьми Зопіра румяна — щиро дівча полюбило Агу-Капудана.

Наставила голі груди, Агу закриває.

Осьміхнув ся бісурманин, в очи зазирає і до серця пригортає. Губи ся діткнули і тривогу на хвилину обое забули.

Відорвав ся знов від неї, зморщив чорні брови:

»Зопіронько моя мила, бувай ми здорова!«

Махнув сильно ятаганом, головка злетіла, кров дугою із білої шиї почуріла.

Трутив в море мертве тіло, море аж заграло — з радощів чи з переяку горою здіймалось...

»Лучше тобі, Зопіронько, в синім морі спати, ніж би мали джаври твоє личко цілувати...«

І кинув ся, мов скажений, на ворога свого, вже й діткнув ся ятаганом батенька сідого.

Але голуб сивоусий на то не зважає, із Турчином по галері гоцака гуляє...

Раз махнув лише, та добре, — Турчин повалив ся, толуб наче підкошений в море покотив ся.

Зашуміло Чорне море, філі трупа взяли.

»Жий, панотче!« козарлюги разом закричали

і розсипались, мов бжолки, здобичі шукати
та чайки добром турецьким у верх набивати.

Ведуть жида із заповідку — триєть-ся, голосить :
»Ох! даруйте жите мені!« на вколїшках просить.
»Зрадник! зрадник!« загудїло, а атаман каже :
»По козацки покараєм тебе, сучий враже!
На талмуд свій присягав ти й не додержав слова!
Лагодь ся, Иродів сину! Смерть твоя готова!
Знав ти, Юдо, що не зловиш нас у свої руки...
Гей, дїтки, які завдати жидовину муки?«
— »Привязати на ґалері до щогли руками
й підпалити, щоби тямив, як жартувать з нами!«
»Добре, дїтки!« — й підпалили корабель великий.
Чути жида вайки, зойки, голос хижий, дикий.
»Гулий, реви, псячий Юдко, до судної днини!
Хто присягу, як ти, ломить, той так, як ти, гине!...«

III.

Сторчить замок византїйський,
сім веж аж до хмар сягають —
мармурові, великанські —
наче небо підпирають.
В замку сім Палеолоґи
раз сидїли і владїли,
а завзяті бісурмани
на тюрму перестроїли.
Де при бучних раз бенкетах
злоті пугарі кружляли,
де співочі щирі груди
лиш про лицарів співали,
там сьогодні безчисленні
плїнники бринчать в кайдани...
Все міняєть-ся на сьвітї;
велич, мов та квітка, вяне...
Де гармати раз ревіли,

нині чути хрипкий голос:
»пугу! пугу!«, що з тривоги
аж росте у-гору волос.
В почорнілій старій вежі
Скалозуб наш позіває.
Крізь решітку холодочком
свіаий вітер протягає.
Козарлюгу холодочок
покрішив, забув він рани
незагоєні й залізни
семицудні кайдани.
Усміхнув ся старий батько,
мов забув тяженькі муки,
і прикляк та до молитви
скавав старі, сухі руки.
»Прийми, Боже, щирю дяку,«
так озвав ся тихим словом:
»лиш нас осьмеро схватили,
решта зникла Дніпром з Богом...«

І склонив він до вогкого
муру головушку сиву;
звеселішав, мов побачив
вітчизну свою щасливу.
Сон ему приснив ся дивний:
любий степ, Дніпрові води, —
Запороже на сторожі,
щоби мали мир народи.
Снить, що ксьондзи із попами
згідно всі живуть і в ладі;
снить, що й він займає місце
сенаторске в ляцкій раді.
Снить, що згода вже настала
між дїтьми матусі Слави
і вражди не розсіває
люте серце і лукаве;

що Ляхи із Русинами
давні спори вже забули
і себе, як рідні братя,
до серденька пригорнули...

Пробудив ся й від утіхи
око втомлене заблисло;
роздивив ся і від туги
щось єго за серце стисло,
збрызчав не у бандуру,
у кайдани ті залізні,
і полили ся із серця
невольницькі слова слізні:

Чорне море грає, бушує, гукає,
мутній хвилі горою здіймає.

Сизий орел під сонцем літає, кружляє,
на беріг сідає і море питає:

»Чом ти, Чорне море, бушуєш, гукаєш,
свої хвилі горою здіймаєш?

Чи тебе буйні вітри збили,
чи тебе в споду підземній сили загатили?

Чи ти може з утіхи бушуєш, гуляєш,
хвилі здіймаєш, ними під небо сягаєш,
береги дупаєш, жовті піски змиваєш,
в твої дикі сурми граєш?»

— »Мене, орле, буйні вітри не збили,
ні підземні сили загатили,

тільки я тіщу ся, мій сизий бистрокрилий друже,
бо гуляли мною гей дуже
козаки чубаті, запеклі завзяті...

Не вітри мене збили,

козаки мене нехрещеним трупом загатили,
мої хвилі кровю закрасили,
мої води парчами укрили...

Тому то я таку втіху, охоту маю
і мої хвилі під хмари здоймаю.

Лети, друже милий,
 орле сизокрилий,
 там, де козаки в Січи гуляють,
 при звуках бандури лицарські діла величають,
 мід-горівку піднивають,
 весело вік проживають
 і Скалозуба старого споминають.
 Скажи їм, щоб они ся не смутили,
 по приборканім батьку не тужили,
 щирих козачих сліз не лили,
 но щоби їли і пили
 і веселили ся
 й Богу молили ся,
 та щоб шабельками брязчали,
 вражі голови стинали,
 ворони, вовків-сїроманців татарским трупом году-
 [вали,
 і так поминки по батькови Скалозубови справляли.
 Лети, орле, кілька твоя сила,
 де Україна зелена і мила.
 Скажи братям-товаришам, що батько Скалозуб
 оженив ся, подружив ся. [оженив ся,
 Скажи, що з ним враз слюб брали,
 викрутаси витинали
 старий Сава бородатий,
 Трохим, Кирик, Карп завзятий,
 Кузьма, Павло Жовтобрухий
 і Кирило Клапоухий.
 Завтра в-ранці жінки нані приголубим
 та козаків не забудем.
 Мемо зброю нашу пильнувати,
 ржу китайкою і брусом обтирати,
 завозви вашої визирати,
 на Україну прилітати,
 слави добувати

і ворогів віри християнської і волі козацької
 під ноги топтати,
 козацький рід лицарськими вчинками величати,
 величати, під небо здіймати
 і Бога благати,
 щоб на Україні воля настала,
 незгода і вражда пропала,
 щоби всі один одного любили,
 у любові і згоді і мирі жили
 во вік віки,
 щоб Україна
 славна, велика і вільна була !...»

IV.

Щезла з неба зірка ясна,
 кури по хатах запіли,
 а в темниці залізній,
 тяжкі двері закрипили.
 Кизляр-Ага Скалозуба
 з дниною поздоровляє,
 знову на турецьку віру
 козарлюгу намовляє.
 Каже, що ему дасть султан
 срібла, злата і що схоче,
 як присягне, що в турецьку
 кров шаблюки не намочить...

»Скажи псови Амураду« —
 Скалозуб похмуро каже,
 „що щирій син України
 красше головою ляже,
 ніж свою сьвятую віру,
 Тройцю і Пречисту кине!
 Скажи ему, що за віру
 козак радним серцем гине.
 Кавалкуйте мя, невіри,

ломить кости, дупить шкіру, —
ще раз кажу : козак вірний
мре за свою сьвяту віру,
бо з нас кождий є достоїн
булаву в руках носити!
Прийде час той, що будете
над Стамбулом голосити,
як Жиди ті на руїнах
славного Єрусалима.
Вибе і вам, бісурмани,
раз остатная година!...»

Кизляр-Ага плясь в долоні,
тяжкі двері відчпняє,
вид із злости розгорів ся,
огнем, пеклом аж палає.
Чорні, мов чортяки брата,
три євнухи уступили
і старого Скалозуба
там шнурком на смерть вдушили.

Коло брами Бабі-Шадеф
вісім палів в землю вбили,
а на палях вісім голов
українських застромили.
Здивляють ся, як на диво,
мимоходом яничари,
Турки, Греки і Болгари,
і Альбанці і Татари.
Лиш орел підніс ся в небо
і на бідних не дивив ся,
збив крильми і швидко далі —
гей, куди-ж він так спішив ся?

На Вкраїну він спішив ся,
де Дніпро по скелях грає,
де козацтво, де лицарство

вік свій вільний проживає...
Він летить, несе їм вістку,
що Скалозуб оженив ся:
з товариством своїм славним
на вік спати положив ся..!

З року 1866-ого.

10. Похід на море.

Уступ із поеми «Черниця».

(Зміст поеми: У хуторі жила богата вдова Мотря з гарною дочкою Одаркою. Раз переїздили по-при хутір козаки. Тоді пізнала Одарка козака Карпа і полюбила его. І Карпо дуже влюбовався їй та кілька разів нишком заходив на хутір. Умовили ся побратися в осени, але перед-тим ще мав Карпо поплисти на море з козаками. Із сеї виправи він уже не вернув ся, погиб. Дівчина у розпучі пішла в монастир, а з монастиря у світ, помагати хорим та раненим козакам на побоевищах. Довго помагала, поки в однім бою з Турками і сама не погинула. Поховали „козацьку сестру“ в Січи, як козака. Мати її вже давно спочивала в могилі.)

Сонечко заходить, небо червоніє,
летять чаплі, риболови, а Дніпро синіє,
бушує і грає, мов несамопитий,
тішиться старенький батько, що чайками вкритий.

Рано до схід сонця Богу помолились
козарлюги і від Спаса помочи просили:

«Стань нам у пригоді, Межигорський Спасе!
Будем тебе убирати в парчі, баватаси.

Козмо і Дамяне, нині вашу днину
святкуємо, помагайте нам у злу годину!

Тихомирте море, а бурю спирайте
і на морю правівірним згинуту не дайте!»

Бандурист ударив, старшина гукнула,
а на валу на Січовім гармата ревнула.

У передну чайку отаман сідає,
буйний вітер короговою сюди-туди грає.

Сині хвилі-гори стогнуть під чайками,
чайки мовби засіяні густо козаками.

Весло без спочинку хвилі розділяє,
задна чайка ту передну аж переганяє.

Близь порогів нишком Богу помолились —
і веселця, мов орлині крила, розширились.

Мов утки пірнули, знов повипливали,
Кодаком аж залунало, так галасували.

Щезли із чайками у великім Лугу,
спочивають, варять кашу, згадують заслугу
свого отамана, славлять, величають
і у піснях у козацких про него співають.

Сходить круглолиций місяць з-над Лиману,
а червоний, як кров сьвіжа. Ой, відай погану
долю він віщує!... Козакам байдуже!

Заспівали: »Грай нам, море! Ой не шуми, луже!

Наш отаман славний Скалозуб із нами,
і Данило і Кирило нам провідниками.

Всі гуляти знають по водах, по морю,
в Трапезонті і Синоні вже вітали зорю.

Палили Сераї, золоті мінарети,
знають хлопцям серед ночі ясно засьвітити.

До веселця, хлопці, молоді вірлята!
Гадка наша — лиш Елїуб, Пера і Галата.»

Очаків минули, щезли у темряві,
просто летять на Царгород козаки лукаві.

»Он пливе галера та на нас простує« —
рік отаман. »Ходи, пташко, най тя почестує
славне Запороже! Хлопці, ви тримайтесь!
Слави нашої у морі та не потопляйте!»

— »Не жури ся, батьку! Води счервонїють,
ножі наші, дамасеньські шаблі потупіють!«

Як ті гуси дикі, густо обступили
Турка корабель военний й скрикнули що сили :

»Молодці, до штурму!« Рикнули гармати :
море грає, мов скажене; тут і там видати
розбитую чайку, трупи поранені.

»Гей! до штурму! враз молодці!« виють, як скажені.

Клюки зачіпають у ребра дубові,
з чайок летять запалені віночки смолові.

Корабля утробу скубуть на всі боки,
течуть крові по помості широкі потоки.

Нехрещених в воду з помосту кидають,
вже і манги, мов світила, горять і палають.

Мертві яничари, мослими, майноти
в мутних хвилях спочивають по тяжкій роботі.

І Карпо звиваєсь, спочинку не знає,
куди махне ятаганом, турбан відлітає.

Зо двацять у воду кинув вже з помосту,
кавалкує й сам не знає, як січе зі злості.

Разом на поруче, як глина, звалив ся :
»Ах! прощайте, брати! гину!...« Скляно подивив ся
і замкнув на віки очи, внав у море
і там щез, пішов у морські безодні розтвори...

За Карпа платили близько дві годні
молодчики з Запорожа. Навіть і дитині
життя не лишили. Корабель ся клонить.

»Гей, злізайте, мої дітки! Се остатні стони
сего великана! Зараз ме здихати!

Досить уже поганської крові проливати!«

В чайки посідали, на море поплили...

»Се ми гарно погуляли!« враз заговорили.

Мов із сто гарматів разом загреміло,
корабель і що в нім було, морем розлетілось...

Козаки чубаті плюскають веслами,
що аж море запінилось, моргають бровами.

Дивить ся і дивить Кирило на море,
брови збунив і понуро до батька говорить:

»Отамане-батьку, що се там чорніє?

Чи то хвилі? Ні, ні! Вітер утих і не віє.

Чи Чорне море на radoщах може
в-гору скіче, що гуляло нині Запороже
так гарно і славно на чудо, на диво
і варило для чучугів червоное пиво?»

— »Кораблі то вражі зайшли нам в дорогу.

Ой, хто знає, чи побачим Україну небогу...

Гей, веслами швидко і ураз за мною!»

І поплили ку Дніпрови хутко, мов стрілою.

Кулі з Очакова не могли їх сперти,
хоч багато з них гіркої там дізнало смерті.

Пливуть неохочі, веслами махають,
без здобичі з Царгороду до Січи вертають.

Замовкли: лиш сивий Маковій співає:

»Сизий орел крилами збиває,

на могилу уседає

і мураві повідає,

як чубатих

і завзятих

Турки коло Очакова .

постріляли, потопили,

сорок шість чайок розбили —

й так на морі зле гостили —

гей! гей!

Буйний вітер степом розіграв ся,

з муравою побратав ся,

перелетом запитав ся:

що видала,

що чувала

від птиць гордих сизокрилих?

Що-м чувала, милий брате,

щоб тобі й мені не знати!
 Наших Турки постріляли
 і у морі поховали,
 щоб їх соми розїдали —
 гей! гей!

Аж у Січи вітер згамував ся,
 осаул его спитав ся,
 чи з чубами не видав ся?
 Чи не знає,
 бо гуляє
 божим сьвітом, як ся мають?
 »Зле, зле, батьку-осауле,
 бо гармати, як гукнули
 з Очакова, то потало
 много в море і пропало,
 більше сьвіта не видало —
 гей! гей!«

Чайки на островах у пристанях стали,
 вічну память мертвим братам сумно заспівали.
 За сотником Карпом, що марно загинув,
 і отаман ревне плакав: »Ах, сину мій, сину!
 Хтїв тебе зробити моїм осаулом,
 бо і пари в Запорожу тут тобі не було...
 Спочивай, мій сину, в мокрім гробі тихо!
 Віддячимось ми стократно Туркам за се лихо!
 Як ми колись будем Стамбулом гуляти,
 встань із моря, приплинь швидко братам помагати!«

Товариші-брати шанки поздіймали
 і за Карпа Отченані із тиха шептали...

II. Кифор і Гануся.

I.

При Дунаю козаченько
 коня напуває,

на Україні кароока
Гануся вміває.
Була с-ночи у ворожки,
просила, молила,
щоб їй з насем будучю
долю ворожила,
щоб сказала, чи ся верне
козак з-за Дунаю,
чи вже може крук і ворон
у далекім краю
козакови очи ясні
з голови виймає,
й ему квилить-проквиляс,
похорон справляє.

»Ой не верне, дівчинонько,
козак з-за Дунаю,
ой полягла головоцька
у чужому краю ;
а в неділю ранесенько
не в дзвони дзвонили,
та не попи-чорноризці
в гріб его спустили,
лиш у полі край Дунаю
ворони літали
та і вовки-сіроманці
вили-завивали,
біле тіло козацьке
на шматочки рвали,
Кифорови молодому
похорон справляли.«

II.

То не темна, чорна хмара
сонце заступає,

ой то ворожба тугою
 серце обливає;
 жаль і горе, мов гадюки,
 у серденько впились,
 Ганусеньці молодії
 літа затроїлись.
 Наче верба над водою
 гіля розпустила,
 дівчинонька помарїла
 й слізки ся умила.

»Чого плачеш, Ганусенько?
 Чи не хора? мила,
 моя донько єдина,
 пташко щебетлива!
 Не плач, доно — як же-ж можна?
 Треба приладитись
 на весілья до Марусї;
 підеш подивитись —
 може тобі легше стане.«
 — Ні, не тра між люди,
 моя нене рідненькая!
 Легше менї буде
 у самотї сльози лити,
 аніж ся дивити
 на подружечки веселі,
 а самїй тужити.
 Коли милий вже загинув
 на чужій чужинї,
 то і менї легше буде
 тільки в домовинї.

А вже серце дївочес
 заниває в груди,
 і сьвіт єму не веселий
 і не милі люди:

Нема в него сонця-зорі,
 нема в него раю,
 коли милий раз загинув
 у чужому краю.
 Треба й ему умирати,
 з сьвітом розлучатись,
 бо немає вже ким більше
 на землі втішатись.

III.

Зажурилась стара мати,
 голова схилилась
 і у батька сивенького,
 а на вус скотилась
 сльоза ясна, як та перла...
 Єго серце чує,
 чує горе великеє,
 щό доня віщує.
 Стара мати потїнає
 батька і дитину,
 пригортає до серденька
 донечку єдину
 й до знахарки, аж на третє
 село виряжає;
 а знахарка все, щό знає,
 робить-дораджає...
 Дарма, дарма все робила,
 далі гасли очи,
 далі блїдли на личеньку
 рожоньки дївочі.

IV.

І минають дні за днями,
 а Ганусї гірше.
 Блїда, хора на постелї
 ледво тїлько дише;

мов та квітка підкошена
 против сонця в поли
 вяне, сохне Ганусенька
 у жалю поволи.

Коло неї на постелі
 сидить Настя-мати
 і день і ніч; ні робити
 не може ні спати,
 лиш дрібними заливаєсь.

»Сяду трохи... нене...
 Мій Никифор з-за Дунаю
 уже не поверне...
 Вже загинув на чужині,
 і я... за ним... пійду;
 там ми легше буде... пійду
 там... по его слїду...«

А старая її мати
 к серцю пригортає
 білесеньку ручку доні
 й слїзми умиває.

»Ляжу... нене... чогось мені
 оттут... нудно... тяжко...«

Ледво, ледво промовляє.
 і вздыхає важко.

— Щож тобі знов, моя любко?
 Де то саме? доню —

»Тяжко... серце... Никифоре«
 хлипнула із болю.

Настя кинулась до доні,
 цілує єдину,

й бачить, ту вже смерть надходить:

— Трохиме! ходи-но! —

страшно кличе-призиває
 і сама вмліває.

Трохим перед образами

падає — благає :

»Господи ! небесний Царю !

і ти, Божа Мати !

Не лишай нас сиротами,

не дай пропадати !«

І став Трохим перед Ганю,

сльозами залив ся,

і про свою гірку долю

тяжко зажурив ся.

»Доню, ти, моя Ганусю,

мене-сь доглядала,

й наче мати в старих моїх

літах годувала ;

за що-ж мене покидаєш ?...

Встань ще, глянь на мене !...

Твій Никифор чорнобровий

з-за Дунаю верне !«

А Гануся вже не чус

свого батенька,

вже не плаче і не охка,

а мов лід зимненька.

V.

Сіло сонце за горами, —

трудне спочиває ;

козак з Січи повертає

й пісеньку співає :

Ой високо по-під небо

сиз орел літає ;

іде козак до домоньку

та орла питає :

»Ой ти орле сизоперий,

далеко літаєш, —

чи й до мої миленької

в гості залітаєш ?

Скажи мені, сизокрилий,

чи гаразд ся має,
 чи здорова, чи весела,
 чи мене кохає?«
 — Не здорова, мов убита
 тяжкою журбою,
 лежить хора на постелі,
 гине за тобою...

Втихла пісня. Блідий місяць
 з хмари виглядає,
 сумно в філі Дніпра гляне
 і знов ся ховає.

А на церкві, на дзвіниці
 завивають сови,

що аж серце омліває
 в грудях козакови.

То не хмари, то не тучі
 з моря виступають,
 то козацьке серце жалі
 й туга обливають:

»Буде горе«, так зловіщий
 птах ему віщує,

»зустрінець-ся тяжке лихо« ---
 й сам він тес чує.

VI.

То не орел сизокрилий
 сидить, спочиває,

великую тугу має,
 квилить-проквилляє;

на могилі Ганусеньки
 Кифор припадає,

свою милу хоть о слово
 плачучи благає:

»Ой встань, мила, подиви ся;
 у чужому краю

не загинув я — вернув ся

з-за ріки-Дунаю!
Ой встань, ой встань, моя люба,
та хоч привитати
убогого сиротину
без роду й без хати;
бо я роду та не маю,
сиротов блукаю,
анї щастя анї долї
ніколи не знаю.
Було в мене щасте-доля,
та мов в синім морі
потонула моя зоря,
Гануся у горї.
І хтож мене привитає
сироту безрідну?
Хто всьміхне ся, хто розрадить
головоньку бідну?
Встань же, мила, встань, Ганусю,
та хоть привитати
убогого сиротину
без роду без хати.«
Рада б мила з гробу встати,
земля не пускає,
рада би сказати слово,
голосу не має.

»Піду, сяду я на свого
коня вороного,
та до Дніпра я поїду
синього старого;
з бісурманом-яничаром
буду воювати,
і за правду, християнство
голов покладати.
Як за волю, християнство
в чужім краю згину,

то до тебе, моя мила,
в небеса прилину.
І обое посідаєм
наче голубята,
про любов та рай чудовий
будем розмовляти.

VІІ.

По-над шатра запорозкі
поміж яєні зорі
вийшов місяць білолиций,
подивитись в море:
чи не встануть гадюками
Турки і Татари,
обступати Запорожців
як ті чорні хмари.
Сьвітить місяць, сторожує
над сонним табором;
а Никифор чорнобровий
ходить по-над морем,
нудить сьвітом, своєю яєну
збрую оглядає,
смерти — хвилі щасливої —
бучі дожидає,
щоб ту тоску, щоб ті жалі
по любій Ганусі
затопити у кривавій
січи-заверусі.
»Ей, місяцю, ей, ти княже,
чом ще виглядаєш?
чому сьвіта, моя зоре,
не заповідасш?
Чи ще довго мені, кажеш
смерти дождати?
чи ще довго мене будеш
з милов розлучати?«

І взяв сагайдак на плечі,
а в руки ратище
та свого кониченька
диким свистом кличе.

А вже зорі кривавії
світ заповідають,
і ворони чорнопері
хмаров налітають:
буде буча кривавая,
буде жиру много,
там поляже головонька
й его молодого.

А тим часом з Дунай-моря
коня напуває —
тої хвилі щасливої,
кінця дожидає...

3 року 1867-ого.

12. Ненька-вдовиця.

Над потоком під скалою зацвила калина —
виряжає стара мати рідненького сина.
Виряжає сизокрила сина у дорогу
далекую. У послідне може він небогу
неньку бачить. Ідуть мовчки крутими стежками
і вмивають смутні лиця ряеними слезами.

Покликали вчора сина на пир, на кривавий.
Так змінив ся вдовиченко, хлопець кучерявий,
що від вітру з ніг валить ся. Неньку жаль лишати...
Бог лиш знає, чи ще буде він єї видати...

Попрощались, розійшли ся, а стара очима
довго-довго проважала єдиного сина,
поки щез він у тумані. Як в село вернула,
стало так щось їй тяженько, мовби вже не було

сина на сїм сьвітї. Бе ся об поли руками
і вмиваєсь безталанна дрібними сльозами ..

День за дщиною минає. Жито половіє —
все нема від сина вісти, а старенька мліє
й стрепенеть-ся, як зачує, що в далекім краю
гинуть наші, мов осїнне листе вяне в гаю.

Припадає до ікони сьвятого Николи
і складає сухі руки, Бога просить, молить,
щоб лиш сина лютий ворог не дїткнув у бою,
хрест кладе і знов об землю вдарить головою.

І Рїздво уже сьвяткують у селї всі люди —
всі веселї. Лиш вдовиця до смерти не буде
вже весела і утїшна. Вчера лист дістала,
щоб у сльозах у пекучих сьвята сьвяткувала,
бо син єї одинокий поляг головою
і не верне привитати бїдну неньку свою.

Подружив ся на чужинї, неньку забуває —
чорний ворон русявії кучерї ієскає,
з лобу очі випиває, роздирає рани,
не вважає і не дбає, що сьвятки рїздвяні..

З року 1868-ого.

13. Перстень.

Вже місяць буде тому,
як милий ся пращав;
як відходив і плакав,
менї сей перстень дав.

»Як я з війни не верну
і ляжу головов,
сей перстень нагадає
тобі мою любов.«

А нинї рано-вранці
на пальци перстень пук.

Відай над милим краче,
вже ворон, чорний крук...

Побігла до ворожки
дівчина молода:

»Ой, пук на двоє перетень!
Се вже якась біда!«

— »Не добрий знак се, доню!
Се, бачиш, кров значить...«

»Ах, ненько, коло серця
огнем пече, горить!«

Сказала і упала,
в очах стемнів їй сьвіт,
і тихо так зівяла,
мов під косою цьвіт.

На цминтарі в діброві
дубовий хрест стоїть,
під ним дівча дрімає
уже із десять літ.

І хлопець із чужини
до дому це вернув, —
от-там десь під Маджеитов
тяженьким сном заснув.

14. Драгоманка.

I.

Ой у князя Николіча у славнім Грохові
стоїть хата на помості, одвірки кедрові.
Ой у князя у сьвітлиці не сонечко сяє,
гарна доня Драгоманка косу розплітає.
Заплела й за кросна сіла, хустку вишивала
для Секуля Угоріцика й так собі співала:
»Рівнополъле від Грохова туман устеляє —
Драгоманка на серденьку аж три тузі має:

перша туга, що миленький Секуль не приходить;
 друга туга, що турецьке військо вже надходить;
 третя туга, що вищує люте, тяжке горе —
 як ті скали за велике, глибоке мов море...»
 Сльози мов дрібненькі перли в низ ся покотили
 і румяне, гарне личко дівчини зросили.

II.

Рівнополлье від Грохова, мов та галич, криє
 військо пані; а тимчасом Драгоманка шие,
 вишиває красну хустку; сердешна, не знає,
 що вже серцем вищоване горе ся зближає...
 »Славний пашо трибунчучний, ходімо у гості
 там, де хата кедровая стоїть на помості.
 Там хороша Драгоманка мов сонечко сяє,
 для Секуля Угорщика хустку вишиває...
 Там у князя Николича Драгоманка мила,
 мов у семім небі рожа, чудово зацвила...»

III.

Ой у князя Николича у славнім Грохові
 много гостей-бісурманів, мов листя в дуброві,
 повно сватів бородатих, чужих та незнаних...
 Ой, волів би ти не знати, князю, тих поганих!...
 Межи ними лютій паша в золоті сяє.
 У сьвітлиці Драгоманка мліє, умліває...

»Чи ждав, князю, ти на сватів?« — Ні, мені не
 [снилось...

»А де-ж твоя гарна краля, Драгоманка мила?«
 — У сьвітлиці; мов горлиця, яструбів злякалась.

»Скажи, князю, щоб для пані ручник гаптувала.
 Ме в Скутарі панувати, злоті парчі ткати,
 біле тіло в адаманки, шовки убирати.«

— Моя доня уже слово Секулеви дала,
 з ним перстені золотії вже переміяла.

»Ой у пані, Николичу, без ліку перстенів;
 в них каміня — діаманти, смарагди зелені...»

Най до завтра ручник буде та на поготові!
 Як ні, то ще з покоявіку весілля в Грохові
 таківського та не було... Бувай же здоровий!
 І вернулись у грохівський табор із дороги.

IV.

Хорошая Драгоманка плаче, умліває,
 сльозов росить чорну косу й її розплітає.
 Невесела єї мати по сьвітлиці ходить:
 »Боже, Боже, на-що доні хорошої вроди?
 На-що карі оченята, личенько румяне,
 коса довга, а у грудях серденько кохане?
 Воно лусне з великого, пекельного болю...
 Ой, нещасна моя квітко з грохівського поля!
 Як-би була я, нещасна, твою долю знала,
 то давно би була чорну косу відрубала...
 Ой чого-ж то я не старість діждала ся, Боже!
 — »Моя Єло дорогая, плач тут не поможе!
 Так судилось відай в зорях сій нашій дитині...« —
 »Хто потішить нас, мій милий, при лихій годині?«
 — »Бог потішить, моя Єло! Молім ся до Бога!
 Така уже твоя доля, донечко-небого,
 щоб ти з Турком із поганцем красний вік прожила...«
 »Ах, батеньку-голубоньку, ах, матінко мила,
 лучше мене зарубайте, лучше киньте в воду!
 Коли долі не судив Бог, на-що дав уроду?
 Душу щоб занастити і гріхів набрати?
 Чому-сь мене не втопила дитиною, мати?« —
 »Будь ти жертвов за мир краю!«

І полились слези

Николичу, Єлі й доні, мов роса з берези...

V.

Рівнопольє від Грохова сонце осьвічає —
 там турецький папа й Секуль в-золоті сніють.
 Ждуть, щоби від Драгоманки слово раз почути,
 чи вона на віки схоче дівчиною бути.

Видно, як непевність мучить серденько дівоче,
 видно, як згасають з жалю блакитні очі.
 Відречи ся судженого — то погибіль люта,
 а з невіром вік прожити — то гірка отрута...
 Що робити? Час надходить, треба вибрати:
 все одно, чи з Угром, Турком — мусить пропадати.
 »Кажи, мила Драгоманко, кому даеш руку?
 З ким до смерті жити хочеш в любові без розлуки?«
 — »З тобов, паню...« Драгоманка тихо прошептала
 і, мов трава підкошена, до землі упала.
 »То хоч перстень мені, паню, ти дозволиш взяти,«
 сказав Секуль, »щоб і я міг собі пригадати,
 що і мене Драгоманка хороша любила...«
 Махнув шаблев, і від тіла рука відлетіла.
 »Мені перстень, тобі реншту, вражий бісурмане!«
 І за хвилину згасло око ясне і кохане.

VI.

Рівнопольем від Грохова коні заіржали,
 криві шаблі забряцали, аж вогню кресали.
 То гарцюють паня й Секуль — танець то завзятий!
 »Загубив ти мою милу, вороже проклятий, —
 ось заплата!« Махнув шаблев Секуль і на двос
 розлунав ся вражий Турок. »Отсе, паню, твоє!«
 Повалились з бісурмена дві аж половині.

Пішов Секуль в Угорщину й плакав по дівчині.
 по хорошій Драгоманці. Турки повтікали —
 ще ніколи так страшної борби не видали.

*

Рівнополье від Грохова в тумані дримає —
 там могила невеличка горі ся здіймає.
 В тій могилі спочиває красна Драгоманка
 і Грохівським полем ходить в ночі аж до ранка,
 довгу косу розплітає, жалібненько плаче
 й знов щезає, як ранню зіронуку побачить...

15. Нечай.

ПОЕМА ІСТОРИЧНА.

(Присвячена братам Барвінським.)

I.

Ще день Україну катували
Ляхи скажені, ще один,
один останній сумували
і Україна і Чигрин!

Шевченко.

Шляхті у Польщі знов тісно стало,
знов на Вкраїну тьмою вертає,
бори, безкраї степи, загопи
бідному люду знов видирає.
Чорна сірома гнеть-ся у двос,
знов в Українців дзвонять кайдани,
робить сірома, погань броварска,
мов в фараонській неволі вяне.
Ріже нагайка плечі козацкі;
стогне сірома в ляхцкій неволі:
»Лишенько, горе!« Шляхта панує,
нарид бідує, гнеть-ся у двоє.
Жид-арендатор, Юда та Лейба
з бідного люду кров висисає;
нарид горює, наче в Єгипті,
і сам не знає, за-що страждає.

Ой зборівське ляцке слово,
мов на морі піна,
ой щербата твоя доля,
люба Україно!

Ой жие, панує кривда,
а правда в могилі.

Чи-ж вам крила повтинали,
вірли сизокрилі?

Чи твоя, Вкраїно, доля,
в морі потонула?...

Не втопула, не пропала,
лиш на час заснула;
прокинуть-ся — і козацтво
стане знов, чим було.
Слова даного в Зборові
воно не забуло!
Ще не з'їв червак ратища,
не трісла грімниця,
ще не з'їла ржа янчарки
ні шаблі-сестриці!...
Ссе ще Юда пелехатий
та людскої крові,
бо ще галки не злетіли
з байраків, з діброви.
Дери ж шкіру, пий ще кровцю,
нехристе шинкарю!
Непогода-злидні вдарять,
не минеш ти карі!
Підросте малий реестер
вам всім на розплату,
розгуляеть-ся сірома,
у своїм завзятю
хліб за хліб вона віддасть вам!
Бенкетуй же, Ляше!
Не у-довзі нагадають:
щоб по Случ, то наше!
І засядуть сини волі
суд судить над вами,
і заплаче Жидва й шляхта
дрібними сльозами.
Вже надходить час ридання,
час страшного суду,
прокинулось знов козацтво
з зеленого Лугу,
не втихає вже у кузні
від тяжкої праці,

гострять шаблі, гострять списи
у густім байраці...

*

Ой у місті, в місті, в славнім Чигирині,
ой та рано, дуже пораненько,
ой на ринок-базар та зібрав ся народ,
стоїть мовчки, мовчки дожидає.
Ой чого-ж то народ, чого дожидає?
чи то пан Хмельницький раду іззиває?
Пан гетьман Хмельницький ради не ззиває,
ой та сам він гордо виходжає.
За ним, за ним ведуть козаків-завзятців,
синів вольних вольної України,
на руках, на ногах єсть у них кайдани.
Самі пишні, гордо виступають,
бо терпіть не хтіли ляцкої сваволі,
в ляцкім ярмі гнутись, погибати,
а у степу вольну волю ратувати
віру з-під ніг ляцких піднимати,
козацтва-лицарства на поталу не дати!
От виходить пан Богдан Хмельницький,
та не раду радить — суд судить над ними!
»На паль, на паль!« крикнув славний гетьман,
та вертає в замок знов бенкетувати.
А по ринку кров козацка леть-ся.
За гетьманом грізно народ поглядає,
мовчить: щó гадає? те Бог тільки знає!

Ой Богдане, ой Богдане!
славний ти гетьмане,
за-що ж ще й ти знущаєш ся
та над козаками?
Ой згадай же: як у Січи
гетьманом обрали,
та на тебе мов на батька
всю надію клали!

Проклянуть козацкі діти
 тебе, наш Богдане!
 За-що ж били ся з Ляхами
 з тобою, гетьмане,
 під Збаражем, під Кореунем,
 Жовтими водами?
 За-що ж ще і ти сьмієш ся
 та над козаками?
 Ой Богдане! лучше було
 лягти головами,
 всю Україну затопити
 Жовтими водами!...

II.

У яр тогді сходили ся,
 мов із хреста зняті,
 батько з сином і брат з братом
 одностайне статі
 на ворога лукавого,
 на лютого Ляха...

Шевченко.

Панує все шляхта і бенкетує
 по сеймах, сеймиках лиш коверзує,
 що запалало, що вже горить
 і тут і там, що чернь не спить.

Не бачить шляхта і не чує,
 яку кару їй готує
 козацкій рід; бо вже доспть
 гіркого горя чернь терпить.

Бенькетуйте та гуляйте,
 ніч минула, вже свитає,
 вже і сонечко сяє.

Ось покаже чернь погана
 та якого вона роду,
 як затрублять до походу.

То не лебідь білопірій
плаває по морі,
то сияє білолицій
місяць на просторі
блакитному, безкрайому,
з хмари виглядає
на діброву, в яр глибокий
лячно поглядає.
А в діброві віковічні,
мохнатії дуби
позгнили, посихляли
свої темні чуби.
Там зібралась — позбігалась
вбогая сірома,
і Данило і Микита,
Сава, Кость і Хома,
і старії й молодії
на раду зібрались,
із сторін глухих, далеких
в купу позлітались,
щоб за зброю ухопити,
щоб волі добути,
та щербату свою долю
із кайдан розкути.
А між ними похожає,
наче рідний батько,
Нечай, брацлавський полковник,
та гадає гадку.
Сидить кобзар на мураві,
грає, пригравляє:
»Ой недобре пан Хмельницький
та про нарід дбав,
що мостивим із-за Висли
повертатъ казав.
Бо мостивим захотїлось

у нас панувать,
 козакови й мужикови
 ярма накладать.
 Ой недобре, наш Богдане,
 з нами починав,
 що в реестер сорок тисяч
 козаків вписав.
 Ой не славно, та не гарно,
 плаче й Чигирин,
 що з Ляхами побратав ся
 України син.
 Схамени ся, наш гетьмане,
 нарід не губи,
 та неправду із Ляхами
 геть-же прожени!»

Так уникварив кобзар сивий,
 аж гомін полив ся
 по яру та по діброві.
 Місяць подивив ся
 із-за хмари на діброву,
 на зелені дуби,
 на Нечая брацлавського
 й на козацкі чуби.
 Ой ударив в котли довбуш,
 весь народ скликає;
 козаченьків хмара-хмара,
 наче море грає.
 Загриміло, задудніло
 крутими ярами,
 поставали козаченьки
 до кола рядами.
 Поставали раду радить,
 гетьмана не мають.
 Порадлись, загриміли:
 »Нечая, Нечая!»

Всю надію лиш на тебе
нарід покладає.
Ти за него уступав ся
при лихій годині,
будь же, батьку наш, гетьманом
цілій Україні!«
Вийшов Нечай серед ради,
низько уклонив ся,
на старшину, товариство
мило подивив ся.
»Братя мої, товариші,
друзя мої милі
і шановна громадонько!
Не моя то сила
всім козацтвом кермувати.
Ми гетьмана маєм
у Чигрині, у козачім:
той най провозає
вас, ви друзі, товариші
і брати по долі;
я полковник, я підданий
гетьманської волі.
В Чигрині лучше до гетьмана
послів посилаймо
і від нього оборони
і правди жадаймо.
Пригадаймо му присягу...
Як то не поможе,
то тогді ми, друзі мої,
враз во імя Боже
підем волі батьківської
від Ляхів добути,
і з закутого народу
окови стягнути.«
— »Добре, славно, наш Нечаю!«

козаки скричали
і своїх послів козацких
в Чигирин післали.

III.

Об тім не знали ні сотники
ні отамани курінні, ні полковники,
тільки Бог сьвятий знає,
щó Хмельницький думає-гадає.

Народил дума.

Густа мрака Чигирин криє,
в байраці щезла вже луна,
зіроньки, наче сьвітло, гаснуть,
сонце у степу вже вирина.
Коли так зійдеш України
сонце величнєе, скажи,
чи вже ніколи не діждати
тої щасливої пори?...

Підходить сонце, ясні лучі
на Чигирин впали, аж горить;
у замку козацкім наш Богдан
щось ся понурив, лиш сидить,
думку думає. Бог 'го знає,
щó 'му роїть ся в голові,
видно по чертах, оці, бровах,
що заняли го мисли злі.

У сьвітлицю Нечаєві
посли уступили,
перед Богданом Хмельницьким
низько ся вклонили,
і жадають від гетьмана
словами різкими
оборони против Ляхів,
бо вже нарід гине
під їх лютим опікуньством,
бо злидні настали,

від-коли знов на Україну
Ляхи повертали.

Похитав лиш український
гетьман головою :

»А знаю ж я, бідна черне,
що робить з тобою?

Сорок тисяч у реестер
лиш вільно приймати.«

— »Так ти, пане наш, гетьмане,
хочеш покидати

тих, що волю боронили,
покотом лягали,

за батьківську святую волю
свої чуби клали?...

Так то виступаєш, батьку,
за тих, що з тобою

добували святую волю
у кривавім бою

під Зборовом, під Кореунем,
Жовтими водами?

Ой лишив ти всео козацтво
наче спротами,

передав ти нас мостивим
панам на поталу

і копаєш під козацтвом
чорний гріб помалу.

Чи сліпий ти, що не бачиш,
як тебе здурити

Ляхи хочуть, щоб потому
могли і згубити?

Все ласками тебе дурять,
ти усе приймаєш

і глумить ся над народом
ще їм помагаєш.

Догадай ся: вони хочуть

тебе роз'єднати
 із вірними козаками,
 щоби панувати
 могли, батьку, на Україні...
 Поступай, як хочеш,
 оставай ся і в неволі,
 а ми сеї ночи
 виберемо в нашої радї
 другого гетьмана —
 бо нас їсть аж до живого
 та доля погана.»

— »Хто козаком бути хоче,
 козаком най буде,
 не бороню я нікому,
 ви всі вільні люде!...«
 Так Богдан сказав післанцям,
 всі ся уклонили
 перед батьком і небаром
 Чигрин опустили.

Поїхав у Київ пан Богдан Хмельницький,
 щоб трактат Зборівський там переміняв,
 з Кисільом він радив, за волю народу
 щирим, вірним словом він ся вщомпнав.
 Та годі 'му було ресстер збільшити.
 »Що з тамтими зроблю? вони мене вб'ють
 і на вас повстануть наче чорна хмара,
 вони лиш нагоди у байраці ждуть.«
 Так казав Хмельницький, тяжко зажурившись;
 бачив він зловіщі, лихі знамена,
 бачив, що вже годі народу терпіти,
 що вже закипіла Україна грізна...

А мостиві то не бачать,
 гуляють, ширують, —
 не впекло ще до живого,

ще день бенькетують,
і не снить ся небожатам,
що чернь ся збудила,
всі розпуття крутоярі,
мов галич покрила.
Із чужої вони праці
бенькети справляють...
Мовчи серце, не трівож їх,
най ще погуляють...

*

В Переяславі задзвонено
і у сурми загрублено,
там до ради поставали,
в реестер ся записали
триста тисяч людей гожих,
молодецьких, голомозих.
Де свитає рано зоря,
від Дністра і аж від моря
посходились, позлітали,
щоб враз ярма поскидали
Запорожці і Низовці;
ниші всі лиш реєстровці.
Козарлюгів хмара, сила
весь Переяслав покрила.
Схамени ся, пане Ляше,
бо козацтво в руки пляще
і гуде: »По Случ все наше!«
А як зачне гульню свою
і ударить в булат-зброю,
як ратищем ме орати,
трупом поле засівати,
то за щізною буде, Ляше.
Слухай! козак в руки пляще,
Переяслав молодіє,
під коником трава мліє.

Схамени ся, схамени ся,
 бо настигне зла година,
 і двигнеть-ся вся Україна
 і козацтво, наче море,
 розіграєсь. Скали й гори
 стрепенуть ся. Схамени ся
 і до Бога помолі ся!

IV.

І гинучи свою правду
 кровю записали.

П. Куліш.

Мов джмилі ті, шумить ляцка шляхта,
 бунти, бучі хоче згамувати;
 на-що шляхті хлопа-хлібороба,
 коли над ним годі панувати!
 Калиновський із кварцяним війском
 на Україну шляхом поспішає,
 бунтовників люто укарати,
 усмирити Нечая думає.

Чи то вірли, чи сизі соколи
 в чистім степу так крильми збивають,
 чи в далекий та незнаний ірій
 сивопері журавлі злітають?
 То Данило Нечай з козаками
 шляхом-степом іде-поспішає,
 з завзятими сивими чубами
 раз вже з Ляхом погулять думає.
 Хоче кривду людську відомстити
 і хліб за хліб Ляхам заплатити.
 Шаблюкою думає дістати
 то, що Ляхи обіцяли дати
 і не дали... Бач, козачу волю
 відобрать думає, а недолю
 на них кинуть, щоб і вони знали,
 як то люде у ярмі стогнали.

Ой веде він діточок чубатих,
 харцизяків, Низовців завзятих,
 та на танець, щоби погуляти,
 свого лицарства не забувати.
 Сонечко склонилось, наче в Дніпр потало,
 вони поспішають, місяць вигляда
 серпом із-за хмари, мов на Дніпрі чайка,
 з гори хололочком вітер провіва,
 густії тумани землю устеляють,
 мов коверець сивий, на сон козакам;
 тихо докола, хиба лиш застогне
 бугай у осоці над ставочком там.

Тихо всім простором,
 лиш під копитами
 сивий степ дуднить.

Кургани дрімають,
 хиба лиш пташина,
 злякана козацтвом,
 з терниши злетить.

Де-де зірки сяють —
 то козачі душі,
 щó лягли за правду,
 за волю сьвяту.

V.

В той час була честь і слава
 військовая справа!
 Сама себе на сьміх не давала,
 неприятеля під ноги топтала.

Дума народня.

Місяць мріє; — червоніє,
 горить Україна,
 і Поділе пламеніє,
 всі замки — руїна...

Ой ті замки, де кувались
 для люду кайдани,
 всі запалились; від пожару
 і Буг стогне, вяне —
 всі дворища шляхотській
 небо осьвічають;
 від такого сьвітла зорі
 тануть і згасають...
 Манівцями Лях із Жидом
 в Польщу утікає,
 а козацтво всі сліди їх
 кровю підливає.
 Закипіла Україна,
 і по всім Подолі
 утікають орендарі
 й шляхта — босі, голі.
 Бенькетують Нечаївці,
 нема що казати,
 аж під Баром зупинились
 коні попасати.

Ой під Баром Нечаївці
 табор розіклали,
 від кривавої роботи
 чуби спочивали.
 Ой під Баром на Подолі
 Рув — річка маленька,
 біля неї і діброва
 густа, зелененька.
 А на дубах на гилястих,
 грубих і столітних,
 висять трупи шляхотській
 ворогів завітних.
 Чорний ворон надлітає,
 похорон справляє,

клює з лоба згаслі очі,
краще і іскає.
Калиновеского післанці
з гилем подружились, —
на такеє козацкая
рада осудила.
Уже другий раз не скажуть,
щоб домів вертали
Нечаївці, бо від Хмеля
лист вони дістали,
де сказав їм, що не вільно
бунту починати;
тепер з гилем конарнетим
можуть розмавлити.
Ой від Бару до Красного
знакома дорога,
спіткала ся з гірким лихом
там шляхта небога;
свої сліди козарлюги
кровію писали,
а згарища повідали,
де вони минали.
Ой не лїпше було, Ляше,
нарід шанувати,
нїж від него таку кару
і муку приймати?
У соболях, адамашках
Ляхи послішають
крутояром, манівцями
бігцем утікають...
Мостивії пани-шляхта
і жид пелехатий
погубили і патинки
й борухи богаті.

VI.

Ой поставив козак Нечай
три сторожі в місті,
а сам пішов до кумоньки
щуки-риби їсти!

Дума народня.

Згамувались аж у Краснім,
та в самі мясниці.
Добре справлять у ту пору
гучні вечерниці!
Тутка й кума Нечаєва
собі пробуває,
цокотуха — вона чубів
втішно привитає...
»Тут спочинем, друзі мої,
Шпаченко не ляже,
він остав ся в Воронівцях
на сторожі й скаже,
коли нам до зброї взятись,
коли пир зачати.
Ходім, братіки курінні,
до куми гуляти!
І у Краснім на сторожі
стоїть хлопців много,
там поставив я і Гинду,
козака старого;
як ворог ся ме зближати,
має знак нам дати,
щоб гострою шабелькою
гостей привитати.«
Говорив так Нечай сивий,
усі ся склонили —
загриміли: »жий, Нечаю!
з усієї сили.
У тім Краснім радість, втіха
і кінця не має,

все козацтво веселить ся,
гуляє, співає,
а щó завтра з ними буде,
Бог хіба сам знає...
Бенькетує все козацтво,
про завтра не дбає...

*

Ой у куми Нечаєви
хата на помості,
привітали там Дніпрові
міленькії гості.

Дума народня.

Ой у куми Нечаєви
кедровая хата,
там гуляють Нечаївці,
наче орленята.
Викрутасом, вихилясом
наш Нечай гуляє,
підківками креше, дзвонить,
землі не сягає.
»Кумко, любко і голубко
дай коряк у руки,
було тяжко, було важко
нам всім до розпуки.
Дай напиться, щоб сьвятая
воленька настала,
щоб згинули вороженьки,
щоб кривда пропала!
Грай, кобзарю, нехай наше
лихо усьміхнеть-ся.« —
Старий шкварить, аж сьвітлиця
у углах трясеть ся.
»Кумко, любко і голубко,
потривай, погуляй,
купить тобі черевички

сивоус, наш Нечай!
 Черевички сапjanові
 за рубля, за рубля,
 ніхто з світа так не губить,
 як кума, коли гуля.
 Купить тобі і намисто
 золоте, золоте,
 подаруй му твоє серце
 молоде, молоде«...

»Гарно грасш, Лукіяне,
 стрівай, сивий брате,
 заслужив вже, кумко-любко,
 коряк в руку дати;
 підлий горло, кобзарику,
 ушквар ще одної,
 щоб і душа усьміхнулась
 в куми молоді.«

»Ой у нашій хаті
 усі пелехаті,
 лишень тота гладка,
 котра наша матка,
 лиш тота хороша,
 котра повна гроша,
 лиш тота пишна,
 що має кума.

Ой внадив ся журавель
 та до наших конопель,
 журавель чубатий,
 і довгоносатий;
 а я тому журавлю
 бучком ноги поломлю:
 нехай він коноплі
 не толоче мені!

Хведоре, Хведоре,
не диви ся так з гори
і до мене ся горни,
до куми, до куми!
І зо мною потанцюй,
твоє серце подаруй!

Ой на горі монастир
не побит, повен дпр,
там гуляли комарі
й пишинокрилї мотилї —
а свекруха була муха,
а бояр сам комар,
а музика чвірінок,
лиш біда, що борзо скочив
у траву, у траву
і оставив молоду.

У городі бурак, пастернак,
ой унадив ся козак
в чужу гречку їти,
а куди? до куми!
Ой кум кумі рад,
та завів куму в сад:
се, кумонько, виноград,
а я тобі рад, рад.
Коровід, лобода —
чия тільки молода:
чи дякова, чи попова,
ой чи наша мужикова.
Ой гоц! гоцака,
молодая кума,
і хороша, чорнява,
цокотуха ласкава.
Зеленіє пастернак,
молодіє наш козак,

бо кума молода,
 румяна, як ягода,
 і білява і русява,
 милостива і ласкава,
 і приемна, люба, мила,
 говірлива, жартоблива,
 і русява і ласкава...
 Кобза стара і дїрава,
 і гуде і брентить, —
 нема життя милїйшого
 як в куми, як в куми,
 гоц, гоц, нха, ха!»

»Гарно, славно, Лукіяне!...
 Іх, ха, іха, ха...
 Така воля, така доля
 в Запорожця, козака!»

Тим часом Шпаченка кварціані драґони
 густо облїтали, мов круки ворони,
 як падаць зачують... Всїх у пень стинали,
 до Красного міста нишком поспїшали.
 Там їх Калиновский у байраці ждав.
 Про се Нечаївці і слова не знали,
 по Краснім-місточку співали, гуляли,
 їм навіть не снилось, на ум не впадало,
 що злая фортуна і лихо настало...

VII.

Ту кроваваго вина не доста;
 ту пирь докончаша храбрїи
 Русичи; сваты попища, а
 сами полегоша за землю
 рускую.

Слово о полку Ігоря.

Позбігалось все козацтво
 з Красного і з гаю
 і гукнули на весь голос:

»Втікаймо, Нечаю!
Ідуть Ляхи на три шляхи
і брящать шаблями,
Калиновский попереду,
лихо буде з нами!«
Устав Нечай, похиляєсь:
»Що? я утїкати? —
свою славу козацькую
під ноги топтати?
То не зроблю, товариші!«...
»Ох, батьку Нечаю,
держи коня, держи в сідлі
до свого звичаю,
держи шаблю свою славну,
та під опанчою,
бо буде якеєсь лихо,
Нечаю, з тобою...
Тебе Ляхи порубають
у ясній сьвітлиці:
чи не чуєш, як вже містом
гримлять гаківницї?«...
»То козацтво по містечку
гуляє, гуляє —
може в поміч вже й Татарин
до нас поспішає!«...
»Се не наші, — подиви ся!
Глянь лиш у квартиру:
Звивають ся вже драґони
в куми на подвірю.«

А як стали вже сторожу
у дверях рубати,
став тверезий наш полковник,
крикнув коня дати.
Шаблі брящать, цївки гримлять,
гармати басують,

шляхом много полягало,
заснули, не чують
тотих громів безчисленних,
а ще більше в крові
валяють ся, мов в осени
жовтий лист в діброві.
Без спочинку серед ринку
ратища гуляють,
базар в Краснім козарлюги
кровю поливають;
від пожару сади сохнуть,
дим клубом ся носить,
оден кличе, другий стогне,
а третій голосить...
Запалало ясно місто,
аж небо горіло,
всюди, всюди лячно, страшно,
кровю закипіло,
й місяцєви від пожару
відай душно стало,
десь сховав ся. А козацтво
сильно наступало.

Ой цофнули ся драґони,
пятам дали знати,
хоть вже мало кому було
з міста утїкати.
Ой у Краснім лютий празник, —
о півночи дзвонять,
Нечаївці з міста Ляхів
в чисте поле гонять,
утїкачам ще гостинця
з-густа посилають,
жнуть і косять і все в купи
шанцями складають.

Що то в місті за вистріли
так грімко гукнули?
Козаковського кварцяні
у місто бухнули.
Лицарями втікаючи
разом поставали,
два огні на Нечаївців
з пушок послали.
Ой лихую Нечаївці
мали там годину,
як їх взяло ляцке військо
в саму середину.
Їх лиш жменя, а кварцяних,
як піску дрібного,
десять Ляхів стало против
козака одного.
Боронились, відбивались,
що хвилі меншіли,
вражі Ляхи їх, як оси,
гурмою присіли.
Вже й Ничипір, асаула,
поляг головою,
вже і Тихон, брат Нечая,
одною рукою
лишим трупом шляхи стелить.
Наш Нечай махає,
шабелькою огню креше
і кров проливає,
та все трупи шляхетскії
складає рядами;
сюди гляне, туди гляне --
тече кров ріками...
Сто ран его уже криє,
вся твар посічена,
він ся боре і лютує,

все за Україну.
 Вже і руку відотяли,
 він другов махає
 і ще словом безнадійних
 другів загроває:
 »Не давайте, товариші,
 краще умирати
 в борбі лютій, ніж в неволі
 долю проклинати.«

Спотикнув ся кінь Нечаїв,
 упав на коліно,
 повалив ся сивий Нечай,
 мов в лісі поліно.
 Стріла вража козачії
 повертіла груди,
 вже другого Нечаєнка
 на світі не буде.
 Вмираючи боронив ся,
 та сили не стало,
 мов в праведника сьвятого
 око му згасало.

VIII.

Полягла козацька, молодецька голова,
 як од вітру у степу трава!
 Слава не вмере, не поляже.
 рицарство козацьке всякому розкаже.
Дума народил.

На ратища поламані
 Нечая поклали
 і до замку високого
 сумно поспішали,
 і рясними козаченьки
 слізми го зросили:
 »Не лишай нас сиротами,
 наш Нечаю милий!«

»Нема, діти, звідки жити,
сто ран да на мині;
уклоніть ся моїй неньці
дорогій єдній, —
нехай вона та не плаче,
бо вже не виплаче,
бо над сином, над Нечаєм,
чорний ворон краче.
Скажіть, що я оженив ся,
що моя миленька —
могилочка-муравочка
в полі зелененька...
Скажіть, що я вже не прийду
до неньки в гостину,
не потішу вже ніколи
милую родину.
Не потішу вже ніколи,
бо тут моя доля:
високая могилочка
серед степу, поля.
Уклоніть ся і жіночці,
дорогій подрузі,
та розважте безталанну
у великій тузі.
Най за мене Бога молитъ,
щоб душа спочила,
і про лобу Україну,
щоб вона молилась...
І ви, друзі мої вірні,
товариші мої,
бувайте ми вже здорові!
Від пригоди злої
боронь Боже... а Ляхови
та не довіряйте
і про матір козацкую,

Україну, дбайте.
Добувайте правди, волі,
Ляхам не служіте,
ви всі козацького роду,
гордокрилі діти.
І дивіть ся, щоби ворог
не глумивсь над вами,
і за мене помоліть ся«...
Залив ся сльозами,
ще раз шепнув: »Україно,
бувай ми здорова«...
І на віки задрімала
душа козакова.
Ще раз груди ся здоймили,
і все ся минуло —
Нечаєве бистре око
на віки заснуло.
Ой тугою степи стогнуть,
козаки ридають,
а тополі, наче в двоє
з жалю ся згинають.
»Хто нам у лихій годині
у пригоді стане?
хто порадить?« Все козацтво
в плачу, з жалю вяне.
Грішнє тіло Нечаєве
слізми умивали,
і в сорочку шовковую
батька убирали,
китайкою червоною
личко му укрили,
жалібненьку, сумовиту
пісню голосили.
Серед граду стріл калених
вони батька свого

понесли в великім жалю
 до храму сьвятого. —
 Сьвященики, диякони
 похорон співають,
 а козаки китаїками
 сльози утирають.
 Сьвященики панахиду
 співали, кадили,
 а по дуні у послїдне
 козаки дзвонили
 шабельками, вистрілами —
 то козачі дзвони!...
 Гаснуть зорі, сонце сходить,
 хмарами ворони
 криють Красне, але й сонце
 в хмару ся сховало,
 щоби крови, сліз і трупів
 страшних не видало.

IX.

Галас, сурми, стон побитих,
 брязкотня мечами,
 стук таранів, дим пожарний
 чорними смугами.

М. Костомарів.

У краснівскім замку
 велика тривога,
 старі чуби сцїпенїли,
 зїтхають до Бога.
 У краснівскім замку
 нужда, голод всюди,
 і надїї уже бракло
 Нечаєвим людям.
 На всі боки Ляхи
 замок обступили,
 так їх густо, що і мушку
 та не пропустили б.

Таранами грубі
 розвалиють брами.
 »Зараз, зараз кінець буде,
 козаки, із вами!«
 А чуби погибель
 шлють на них із валу,
 та не спірно — вже охляли
 і слабнуть помалу.
 Три доби вже бють ся
 і в ночі і в днину,
 но вже бачать, що надходить
 остатня година.
 Козаків лиш жменя,
 Ляхів сила, сила:
 чому з батьком передвчера
 життя не скінчили? —
 З голоду зоміли,
 вже глузду не стало
 Гавратипському й Кравченку —
 вже усе пропало.
 Послабли, зоміли,
 сили опускають,
 три доби вже насушеного
 хліба не видають.
 Що тутка робити?
 Чи ся піддавати?
 чи ночію в очерети,
 в багна утікати?
 Котли зашуміли,
 зійшли ся до ради:
 »Як так далі, братці, буде,
 то усі пропадем.
 Нам підмоги треба;
 сором, щоб глумив ся
 враг над нами, надав муки

і грізно казив ся.
Ой Кравченку, брате,
нема щó чекати,
іди в степи, дуги, борн
підмоги шукати.«
Кравченко вклонив ся
перед старшиною,
пішов помочи шукати.
»Гей, братя, за мною!«
загорлав Кравченко.
Козаки втікають,
над озером, над глибоким
Ляхи доганяють
козацтва остаток;
шаблі заб'ицали
і цівочки семипядні
грімко запицали.
Шумять очерети,
земля застогнала,
знов завзята до рознуки
борба розгулялась;
знов тріцать ратица,
знов валять ся трупи,
знов кварцяні з козаками
збігли ся до купи.
Кварцяного війська
чимало упало,
по озері, по замерзлім
толуви качались.
Загибло й козацтва
на озері много,
клює чорний ворон очи
вже й Гинди старого.
Розлютились Ляхи,
трупи кавалкують,

над вмираючим козацтвом
 мов зьвірі лютують.
 На списі встромили
 голови криваві
 і гуляють по озері
 вороги лукаві.
 »Отак тобі треба,
 ти собача віро,
 со то znaczy z Lachem hulać,
 poznasz ty dopiéro!“...

Біля церкви шабельками
 козаки копають
 домовину для Нечая,
 а в церкві співають
 сьвященики, диякони
 »Упокій з сьвятими« —
 і не бачать, що вже Ляхи
 в церкві межі ними
 кров козачу проливають,
 не боять ся Бога. —
 Ой від крові червоніє
 церков від порога
 до престола... Що козаки
 молили, благали,
 щоб хоть батька-Нечаєнка
 поховати дали :
 злота, срібла обіцяли —
 то все Лях не чує,
 не боїть ся в церкві Бога
 і льє кров, лютує...
 Не хотіли вражі Ляхи
 срібла, злота брати,
 а воліли Нечаєнка
 в мак дрібний сікати...

Все козацтво змордували,
 на кусні зрубали.
 Шматковали Нечаєве
 тіло і кидали
 по озері, щоб ворони
 кости розносили,
 щоб над грішним сїроманці,
 вовки голосили!
 Три доби ще у тім Краснім
 гуляли кварцяні,
 валяли ся по озері
 каліки-міщане;
 все спалили, знївечили,
 все ізруйнували, —
 під Шароград четвертої
 днини поспішали.

X.

. домовина
 розвалить-ся — а з-під неї
 встане Україна
 і розвіє тьму неволі,
 сьвіт правди засьвітить,
 і помолять ся на волі
 невольничі діти.

Шевченко.

Конець греблі шумять верби
 там в гаї, в долині;
 не кує то зазучечка
 сиза на калині,
 то рідная Нечаєва
 мати так заводить:
 »Чому, сину, не вертаєш,
 чому не приходиш
 до ненечки, до рідної,
 що тебе родила,
 над тобою розпадалась,
 до церкви носила,

а осталась, як у полі
сухая биліна.
Узяв-сь з собов, Нечаю,
і-меншого сина..
Може оба там загибли?
А я ся остала,
щоб на старість гірку долю
кляла, проклинала..
Ви забули стару неньку,
рідні мої діти... —
Коби сила, милий Боже,
до них полетіти
і звідати, як ся мають,
чи шаблями грають,
чи в могилі на рідную
матір забувають!
Як знайшла бим їх живими,
то бим хоронила
їх як ангел; як загибли,
то бим положила
її свою сиву головоньку
коло діток моїх,
щоб збудив нас голос Божий
на суд усіх троїх.
Відки же вас визирати,
діти, чи із сходу,
чи з заходу, відки, діти,
вернете з походу?
Чи вас літом виглядати,
діти, чи зимою,
чим вкриє ся ваша стежка -
снігом, чи травною?
Чи вже може пісок жовтий
їсть козачі очі?
З великого жалю серце

минути ся хоче.
 Серце сохне, душа ние —
 ох, за вами, діти...
 Дай, Господи, крила неньці
 щоб могла злетіти.
 відвідати діти свої,
 сизі орленята! «...
 Сльози блисли й до молитви
 склала рученята.

Зорі сьвітять, мрака стелесь,
 білолиций мріє;
 шумить явір, верболози,
 з долу вітер віє.
 На мураві кучерявій
 кобзар в кобзу грає
 і такую тужну думу
 понуро співає:

»Ой над Красним, над місточком
 сиз-орел літає,
 на озеро поглядає, —
 квилить — проквилляє,
 що на тому та озері
 Нечай потанає.
 Посічений, порубаний
 в фалі поринає,
 до козацтва-товариства
 з-тиха промовляє:

»Гей друзі-молодці,
 козаки-Запорожці!
 Ой добре ви дбайте,
 волок закидайте,
 мене козаченька молодого витягайте,
 ворону чорному,
 собаці голодному,

Ляхови завзятому
на поталу не давайте!»

То козаки тее зачували,
на озеро широкеє волок закидали,
Нечаєве біле тіло порубане, посікане
з води витягали.

З мушкетів не гримають
і в сурми не грають,

до церкви святої, Божого храму поспішають.

За Нечаєвим козацким тілом
ворон-кониченько поступає,
смутно він ся має — голову хилє,
неначе плаче, поступає...

А з захід сонця не вітри буйні повівають,
не чорні хмари навівають,
не бісурмани — Ляхи налітають,
козаченьків у пень рубають,
до містечка Берестечка поспішають,
велику скалу - - білий камінь ламають,

перед козаками козацке Нечаєве тіло і коня хо-
муром мурують, засклепляють... [вають

Застогнала Україна,
і Січ зажурилась,
і козацтво-товариство
голову схилило.

Україно не журись,

козацька Січ не плач!

Правда, правда не лягла —

тільки Нечаєва козацька голова

у Краснім, у місті на риночку...

Слава не вмре, не поляже!

Буде слава славна

поміж козаками,

поміж друзями,
поміж лицарями,
лицарство козацке всякому розкаже.
настане той час і та година,
ворон-копиченько заірже,
скалу копитами розібе,
Нечай козаченько вийде,
огненим мечем правди замахне —
і Ляхам-ворогам
по селам і містам
кара розлиєсь.
І воскресне Україна,
вона встане,
світом правди засияє
на многі літа
до кінця віка!»

Минув хутір кобзар сивий,
сховав ся у лузі —
лишив неньку Нечаєву
у смутку і тузі.

З року 1869-ого.

16. Мертвецька нічна гульня.

За хмари сховав ся місяць срібноногий,
а з долу тихенький вітрець потягав;
шуміла діброва, мов пісню співала,
потічок бистренький зарінком шептав.
Дрімала толока у мраці білявій,
на вежі у церкві стогнала сова,
а цвинтаром стали хрести ся кивати,
з-за хмари з'явилась на небі луна.
А гроби зарослі густою травою,
на чудо, на диво, розрипи ся всі;

у білій одежі, з вінцями, з квітками
збудились дівчата прекрасні, чудні;
за руки ся взяли, толоков гуляють,
танцюють, співають, толока гуде;
Олена, щó вчера в могилу зарита,
перёд посестрицям помершим веде.
Гуляють, співають, в присюди сїдають,
завзяте гуляне не має кінця,
від співу і танцю сих духів померлих
злякалась на вежі чубата сова.

Хто йде так поводи, мов з ніг би валив ся,
толоков і плаче? Відай то Петро
блукає, шукає те сонце яскраве,
щó вчера на віки загасло, зайшло?
Олена то сонце, єї він шукає,
он ген її бачить, до неї летить:
»Ах, серце-Олено!«—»Петрусю мій милий!...«

Толока від співу і танцю гудить.
Гуляє, танцює Петро молоденький,
цілує Олену, голубку свою,
до серця ї тулить і дивить ся в очи,
гадає сердега, що є вже в раю.

Озвали ся півні, день божий віщали...
»Гуляймо, мій милий, короткий вже час.«
— »Олено, не бій ся, у купці мем жити,
і хто розлучити та годен вже нас?«
Дівчата зачали знов танець завзятий,
знов носять ся гарно і пишно усї,
землі не сягають, мов птиці літають...

У-друге звістали день півні в селі.
»Ух! кличуть, мій милий, іти тра до дому!«
— »Ах, мила Олено, лишн ся, лишн!«
Озвав ся спів милий, гульня знов зачалась
знов всі доокола по парі пішли. —

Згасали вже зорі небесним простором,
у-третє знов півень день божий звістив :
мов мрія-туман всі дівчата пропали,
Петро лиш нещасний самий ся лишив...
Звалений на землю, з очима скляними,
рукою мов серце горяче тримав...

Сходило вже сонце, збудились вже люди,
а він на толоці сон тихий дрімав.

Дрімає і нині у темній могилі,
з Оленов хорошов злучили его ;
де хрест той дубовий — оттам спочиває
нещасна Олена і вбогий Петро.

17. Скаменіла богачка.

У нашій Буковині,
де Черемош тече,
де сосна і смерека
під хмари аж росте, —
там видно при убоці
високою скалу,
з руками і ногами,
подібну на жону.
Про камінь той говорять
столітні Гуцули,
що там раз проживала
богачка свої дни :
триста коров аж мала,
а коней без ліку,
овець у полонині
три тисяч в дійнику.
Лежали в бербеницях
червінці без числа,
у парчі, адаманки

вбирала ся вдова.
 Всего достатком мала,
 ліси і долині,
 широкі полонини,
 і на річках млини.
 Жона та всього мала,
 не мала лиш одно,
 без чого всі маєтки,
 все золото-добро —
 мамона та полова,
 туман, осінний прах, —
 одного лиш не мала:
 серденька у грудях.
 Убогі відходили
 від неї, як прийшли,
 не було в її серці
 ні жалю, ні любви.

І так одного разу
 зісохла, що аж страх,
 прийшла вдова до неї
 з дитятком на руках.
 Ослабла і нещасна
 валила ся із ніг,
 лице бліде-блідеє,
 мов полотно, мов сніг...
 »Ах, дай про милість Божу,
 хоч кусничок малий,
 бо дущу голод точить,
 мов лютий, грізний змій...«

»Отсе вам дар, старцюги,
 гризїте хліб отсей!«
 І кинула їм камінь —
 »і геть менї з очей!«
 »Щоб каменем ти стала!«

шепнула і пішла
вдова нещасна, бідна
й дитинионька мала...
Пішла вдова нещасна
з дитятком на руках,
купаючись в горячих,
дрібних, гірких слезах...

І от Отець небесний
вже довше не стерпів,
післав на ту богачку
страшний свій правий гнів :
Вона скалою стала,
до нині ще стоїть,
хотай, як кажуть люде,
минуло двісті літ.

У нашій Буковині,
де Черемош ріка,
стремить аж по під хмари
високая скала.
Як з міста повертають
до дому Гуцули,
її обходять з жахом
і шепчуть молитви.

18. Озеро царя.

Кругом столітній ліс стоїть,
там озеро видати
глибоке, чорне, як той гріх,
аж лячно споминати :
Осока там лиш шелестить,
від співу ліс там не гудить,
пташата там німіють,
неначе каменіють.

Смерека там мов мертва спить,
галузем не рушає,
а сосна в жалю претяжкім
свій верх у низ спускає;
калина там ще не цвила,
малина там ще не росла,
туди не ходять люди,
там страшно, лячно всюди.

Раз жив там, кажуть, цар один,
давно вже се бувало, —
мав замок гордий, мав свій край,
давно то вже запалось;
доньок прекрасних троє мав,
він ними все ся величав
ще більше як зорями,
маєтками, краями.

На старість цар той отемнів
і тяжко нудив сьвітом,
не бачив, як красуєсь сьвіт
зимою анї літом;
та він про тее і не дбав,
одно в душі собі гадав:
Дітей я троє маю,
у них старий скончаю.

І так він царство розділив
дочкам, щоб царствували,
за те старого щоб вони
як діти дозирали.

»У вас склонити голову
я хочу, діти, сю стару«...

»У хаті, батьку, нашій
спочинуть кости ваші.«

Не довго тїшив ся той цар
прекрасними дочками,

небаром сліпі очи вмив
гіренькими сльозами ;
бо діти, при котрих він жив,
про щастє їх лиш дбав і снів,
старого лиш скорбили,
серденько му точили.

Найстаршій тягаром він став,
і року ще не було ;
в середної неначе вік
три тижні проминули.
»Що хоче старець той сліпий ?
Тікай, щезай від сих дверей !«
найменша так сказала,
до замку не пускала.

Пішов старий у сьвіт самий,
як темний дід, незнаний. —
»Ох доле моя, зла, гірка !
ти сьвіте мій поганій !...
Чим був колись і що я снів ?!
Чого тепер ось я дожив !
За-що я так страждаю,
ні жив, анї вмираю ?«

По сьвітї так старий ходив,
під тином годував ся
і хлїбом жебраним, гірким ;
не жив, а лиш карав ся ;
по-під ворітьми в гарфу грав,
тоскливі думи так співав,
що серце ся кроїло,
і ггло і болїло.

От так зносив він біль тяжкий
у грудях тих сточених,
от так то сльози проливав
з очей давно зсушених.

Аж біля царских раз воріт
спинив ся нещасливий дід
і голосно став грати
і грізно промовляти :

»Щоби вас, діти, покарав
великий Бог із неба,
щоб ви не знали поки вік,
що раз умерти треба ;
щоб ви за вашу ганьбу, сьміх,
про ваш той непростимий гріх
ридали, сльози лили,
до суду жили... жили !«

Ще раз забренькли струни всі,
а сльози покотились,
старе, бліде, сухе лице
мов кровію зросили ;
ще раз глибоко він зітхнув,
потім на віки тут заснув,
всі струни ся пірвали,
на віки повтихали...

І царский двір і мур і сад
у землю тут запав ся,
тогді саме, коли гусяр
з сям сьвітом попрощав ся.
А з ним запались усі три
его невдячнії дочки,
і озеро там стало,
де їх гніздо стояло.

Тенер що ночи, як блідий
на небі місяць сьвітить,
то чути, як під озером
ридають царскі діти
і молять Бога, щоб судив

за гріх великий, щоб спустив
свій гнів, щоб раз померли
і чорний гріх отерли.

Та дармо, пусто! Муки ті
зносити вони мають
аж доти, поки ангели
у труби не заграють;
аж поки буде суд страшний,
де стане добрий, стане й злий:
то доти муть ридати,
за батенька страждати.

Кругом столітній ліс стоїть,
там озеро видати
глибоке, чорне, як той гріх,
аж лячно споминати.
Що ночі там три сестри ті
являють ся мов духи злі --
тогді аж поринають,
як зорі погасають.

19. Жовняр.

Гуділи, гриміли гармати,
крівавий, горячий був день;
завзято враги нападали,
стинали, рубали ся в пень.
Всі трави, мурави блищали
червоно у сонця лучах,
на право й на ліво лежали
жовніри поранені — страх!
Літали юрбами ворони,
скликали все птаство на жір,
кружали соколи високо,
почули багатий там пир.

І з нашого краю син вдовин
неначе той дуб ся звалив,
і кровію' трави-мурави
потоштані густо зросив.

»Ах, Боже мій милий і правий!
Служить я цареві присяг,
то й жалю не маю, що нині
я тут головою поляг.

Та жаль лиш, що тут закопають
в чужій, у далекій землі,
що тут анї ненька старенька,
ні мила не плаче по мні«...
І сльози дрібніі скропили
лице — він голову склонив...
Гармати гуділи, ревіли, —
не чув він, бо більше не жив.

У наших далеких Карпатах
дівчині і неньці сон снівсь,
що милий, що син кучерявий
у краю чужому вженивсь.
Пізнали убогі, бездольні,
що сон сей лихе щось значить,
обоє зійшли ся і плачуть:
»Ох, десь він у крові лежить!«

Лежить він на полі чужому,
бездушний жовняр-сирота;
від гробу далеко ридають
миленька і мати стара.

20. Белізар.

Босфор стогне, скаженіє, аж сум побирає,
із-за хмари білолиций лячно виглядає,
Византія горда, славна, з вежами, хрестами

приодїлась, украсилась мраков, туманами.
Там сїм веж у мраці мріє, хвиля їх полоче...

Хто там долю проклинає грізно серед ночі?
Хто там у вогкій темниці тяжко так зітхає
і оковами безрадно брящить і збиває?

Багатир то, ще й великий, страдає в неволї,
нарікає у кайданах на свою недолю...

Белїзар старий і сивий зносить горе, муки;
у кайдани закували старі ноги, руки
і виняли ему очі на старії літа,
щоб ніколи вже не бачив ні сонця ні сьвіта...

Босфор грає, скаженїє, хвилї дубом стали,
наче й они за витязем грїмко заридали,
а з тюрми озвав ся голос: »Чом бушуєш, море?
Не затопиш і не змиєш сором мій і горе,
не затрєш цареву ганьбу і сором великий!
За-що я терплю, мій Боже, біль тяжкий і дикий?
Що за вітчину я бив ся у кровавім бою,
за царя і за державу проливав кров свою?
А за те що наймилїйше менї відобрали:
очі менї, як звірюки, огнем вишкікали.

Все їм, все їм я прощаю, бо они не знають,
після слів Ісуса Спаса, щó сами дїлають;
лиш одно мя засмутило, що я завтра маю
відходити на прогнане до чужого краю
і що я вже не зобачу мої дрібні дїти,
душі мої голубята, серця мого цвїти...«
І заплакав на весь голос... Занїміло море,
не здужало задушити своїм шумом горе.

Сонце сходить. Византия в промінях палає...
Темний Белїзар по ринку нищечком ступає,
а рука, щó раз двусїчний, острій меч тримала,
Перзам, Іотам і Болгарам страху наганяла,

нині лиш костур старечий непевна тримає.
Він іде, а ніжний хлопець его провозжає.

»Хлопче милий, хлопче любий, одну просьбу маю:
Поки піду вік кінчити у чужому краю,
попровадь мя до родини, з нею хоч заплачу,
бо уже єї ніколи в сьвітї не побачу.
Вчера люто цар скарав мя, вчера, любий хлопче,
згасли вже на віки вічні мої старі очі...

Поведи мя до родини, най хоч у послїдне
з ними серце поговорить, серце мое бідне...
Най їх до грудий пригорну, як тогди бувало,
коли слава мя вінчала, а серце буюло...
Поведи мя, милий хлопче, до мої дитини,
до сердечної голубки, бідної Ірини,
най до серця ї пригорну, як колись бувало,
коли єї ясне око в мос заглядало,
коли єї біла ручка до ран прикладала
лїки-зіля і в недузї мене доглядала;
коли серце потїшала, змучене журбами,
і з лица морщки згаляла любими словами.

— »Тату, тату мій нещасний, я твоя Ірина!
Де-ж тебе в бідї лишила б рідная дитина?!«

»Іриночко-голубочко, дитино рідненька!«
І обоє пригорнулись мовчки до серденька,
заридали жалібненько німими слезами
і до пристани тихенько пішли манівцями...

На далекій чужиноньці зимний вітер віє,
там Белїзар сьвітом нудить, заниває, мліє.
Лиш Ірина доглядає немічного тата,
рідний край забув старого — се его заплаता.
Темні очі, хоре тіло і досмертна туга —
се за кров і піт і працю у своїх заслуга.

З року 1870-ого.

21. Три круки.

Ой летіли круки три,
сіли над Дніпром,
стали грати ся всі три
дзюбом і крилом.

З них питає ся один :
»Други ви мої!
Де обідати ми мем?
Знову на рілі?»

Середущий каже : »Ні!
Тут я вчера був,
бачив, як козак в Дніпрі
із човном пірнув.«

А найстарший крук на те :
»Я ще красний жир
бачив нині у степу —
се правдивий пир!»

Молодий козак є там,
страшно ся боров!
Бачу відси труп его
і червону кров.«

Полетіли круки три
по-над чорний шлях,
де у крові спочивав
козак-сіромах.

Аж під хмари піднеслись,
глянули з гори
і спустили ся, мов грім,
чорні круки три.

Посідали у рядок
на труп козака,

бачать: шаблю ще держить
немічна рука,

та вже нею не махне,
сціпла, мов та кість ---
і обідати почав
хижий чорний гість.

Перший очи випивав,
другий серце їв,
третій грав ся з козаком,
на шаблюку сїв...

Сонце спати вже іде,
степ туман наляг ---
зірвали ся круки три
й щезли в небесах.

Вийшов місяць, засьвітив ---
на стену лиш кість ---
добре, добре шпировав
чорний, хижий гість.

З року 1871-ого.

22. Козак Торба.

Ой на славній Україні козак Торба жив;
він не зброю козацкую з собою носив,
а барилку тисовую з добрим вишняком,
хто з ним гарно знав цідити, той став козаком.

Вербував він у реестер мужів оттаких:
голомозів, харцизяків, братів чопових...
Де з'явив ся він із ними, там кіш розіклав,
а від співу, гульні, танців степ ся розлягав.

Від походів сих козацких пан Торба охляв,
на знак влади асаулі барило віддав;

і просив го, як сконає, тіло щоб його поховали в гарній бочці, де шумить Дніпро. Незабаром смерть сказала: »Гей, Торбо, ходи! Зап'янку і наливку вищідив всю ти!« Козакови жаль лишати насухо свій повк, ніч гуляв ще... до схід сонця на віки замовк.

Збили бочку дубовую товариші всі, поховали грішне тіло при синім Дніпрі. Там до нині козак Торба у бочці лежить, з вишняком пугар статочний у правій держить.

Як Дніпром раз мід солодкий, вишняк потече, і Славута о пороги шивом зареве, то повстане козак Торба з пугаром в руках, знов гуляти з товариством почне по степах.

З року 1874-ого.

23. Скаменілий богач.

»Гей слуги, до роботи! гей слуги, до волів! Гей плуг і истик в руки! Хто пусто би сидів? Весна лиш раз витає... спінити ся нам тра, щоб з голоду не мліли, знай довга бо зима!« Богатий пан господар так слуг все наганяв. Грицько, слуга найстарший, на те ему сказав: »Господарю пренильний, не чуєш дзвонів ти? Вони нам любо кажуть, до церкви щоб іти... Бо нині день Господень, робити нині гріх; як ні, то покарає нас Бог святий усіх«... »До плуга, сякий-такий!« господар закричав, і слуг всіх до роботи нагаєм наганяв.

У поле плуг за плугом, як гуси, потягли... Молились люди в церкві, а голоси плули і Господа благали, щоб милість надіслав, щоб грішним людям хліба, здоровля дарував...

Гуділи мило дзвони, богач ніщо не чув...
 Він празник, Бога свого давно-давно забув...
 »Сю ниву ти, Іване, ти, Петре, ту ори!
 Гей, хлопці, паганяйте скорійше всі воли!«
 Орють по всіх загонах, непаче в будній день...
 Та чудо, диво сталось: господар зціп мов пеня.
 Він рад би знак вже дати: »Вертаймо ся домів!«
 Та годі, зціп на віки... бо божа кара-гнів
 на нього тьмою снали... До нині він стоїть
 у полі там при шляху вже може триста літ...

3 року 1875-ого.

24. Марійка.

»Дитино рідненька, що сталось з тобов?
 І днину і нічку долинов, горов
 шукала-м, питала-м. Де-сь була? скажи!
 На двое серденька у грудях не рви.«

— »Ах, ненько-голубко, великий мій біль!
 З рокити розбив ся мій сизий сокіл!
 Єго я шукала по дебрах, ґрунях,
 миналась, тошилась в горячих сльозах.

Лежав він у крові і руку поклав
 на серце і ніби до мене шептав:
 Марійко, на той сьвіт зо мною ходи!
 Там жити-мем тихо, без лиха-біди...

Над ним я сиділа і нічку і день«...
 — »Ти сціпла, дитино, з морозу, як пеня!
 Ходи-но до печи, я кину ще дров,
 тобі стане лекше, розгріє ся кров.«

— »Ні, ненько-засулько, пропало усе!
 Не чуєш, як він мене д собі зове:
 Ходи вже, Марійко, бо сумно мені
 самому лежати при зимній скалі!...

Іду вже, мій милий! А ти мя прощай,
 старенька матусю, й здорова бувай...
 Упала на лаву і зблідла, як сніг,
 а мати зімліла, звалила ся з ніг.

З року 1878-ого.

25. Паньска пімста.

Розстелило ся Вільково, мов зелений сад,
 все в порядку — двір, фільварок, — всюди мир і лад:
 тут ставочок, загорода, а там знов шпихляр,
 там кошара, де загонить овечок вівчар.
 А по сугорбі розеїв ся вишневий садок,
 і пасіка простираєсь по-під той горбок.
 Як ті гуси біліють ся селянські хати,
 коло шляху коцьол видно, гроби і хрести.
 У тім дворі пан Вільковський жив із давніх літ,
 бідний шляхтич, але давній, чесний його рід.
 Ось по ганку саме в ранці прохожаєсь він
 і дивить ся, як конем хтось летить на здогін.
 Летить чвалом довгогривець, пара із ніздер
 мов огонь той вилітає, — до воріт припер.
 На кони узда шовкова, турецьке сідло,
 на чабраці з кармазину золоте письмо.
 А стремена з срібла литі у сонці блищать...
 Хто сидить у тім сіделці, що за пан, маґнат?
 На чемері собольовій золоті шнурки,
 на червоній федератці з чаплі пера три!
 Ой то Марцін князь Сапіґа вірлом прилетів
 до Вількова... Пан Вільковський з дива остовнів...
 Скрипла брама, відчиняє, зігнув ся дугов,
 і дивуєсь... по що Марцін до него прийшов?
 Та-ж дрібну і бідну шляхту знати не хотів...
 »Ой чи знаєш, моспаненьку, чого прилетів
 князь Сапіґа днесь до тебе?« — »Звідки знать мені?«

»От послухай, панебратку, щó скажу тобі...
 Куди глянеш оком твоїм, все мої добра,
 трицять дїб ходити можеш — все мої поля!
 Трицять дїб блудити можеш по моїх лісах,
 трицять дїб бродити можеш по моїх ставах!
 Трицять сел і три місточка стелять ся вінцем,
 трицять дїб гонити можеш на-вкруг них конем.
 На заваді, моспаненьку, лиш стоїть одно
 бач Вільково, — отсе твоє невидне село!
 Ой продай мені, нанбратку, твою пядь землі;
 щó сам схочеш, по шляхотски заплачу тобі...
 На Мать Божу з Ченстохови присягаюсь сам:
 щó захочеш за Вільково, то тобі я дам.
 Злотом, сріблом тебе вкрию аж до голови,
 що-б до смерти пан Вільковський не зазнав біди.
 Сім бочок з вином угорским наточу тобі...
 лиш продай ти, моспаненьку, Вільково мені!«

Сумно ходить по кімнаті Вільковський старий,
 на серденьку в него тяжко, мов від лютих змій...
 Довгу бороду він гладить, задуманий став,
 і до князя сьмілим словом от-так промовляв:
 »Ти могучий воєводо, се моє село —
 на широкім білім сьвітї все моє добро.
 Твоє злото, твоє срібло у мішках тримай, —
 щоб продав я се Вільково, княже, не гадай!
 Хоч Вільково, як сам кажеш, пядь, село мале,
 то воно для мого серця по-над все сьвяте.
 Від Вількова імя маю, тут предки мої
 спочивають у косьцолї, шляхтичі старі,
 бач ті, щó за край рідимий проливали кров
 і лягали за вітчину в бою головов...
 У косьцолї батько, мати спочинок найшли,
 у косьцол мене малого до хресту несли,
 у косьцолї із Вількова мене погребуть,
 як серденько перестане бити в грудях тут!«

Князь Сапіга стис плечима, скочив у сідло,
до Вільковеского ні слово не сказав одно. —
І дмухнув мов буря, вихор, мов орел, мов птах,
закурилось, задуднів лиш грімко битий шлях!

Чи не рай то в тім Козмині на землю ся зніє?
Та-ж густий тут з олеандрів і з циприсів ліс,
гнучі мирти і пової снують ся кругом...
Чи се ява? чи зайнятий ум чудовим сном?
Те, що бачиш, щира правда, то козминьський рай,
тут з циприсів, з мирт ліс темний, там лавровий гай!
Мов та гадь весь по садочку потічок малий,
тут тихенько протікає, там сичить як змії,
в-низ каскадами спадає, грає і шумить.
Амореток тут амфору у руках держить...
Там веселий Пан і Фавни, то Атлас старий,
Аполььон у ліру грає, красний, молодий...
У басенах мармурових риби золоті;
гень Бакхантка з алябастру держить у руці
з винограду густе листе і пугар з вином,
а Нептун махає пильно у воді веслом.
У затінках обеліски з порфіру блищать,
на терасах льви і тигри на чатах лежать...
Чужоземні зіля-цвіти аромати шлють,
дивні рожі з Єрихона процвітають тут.
Мов якимось лябіринтом, так вють ся стежки
до вертепів, через потік провадять містки
з березини і з зеліза, на мостах же тих
бачиш сфінкес Фараонів, Єгиптян старих;
гірляндами виногради вють ся до гори
у альтанах, у лаврових, а близько нори
соловейко так щебече, аж лунає гай...
Все здасть-ся, що на землю зніє ся Божий рай!
На горбочку на терасі, мов той бельведер,
величезний, дивоглядний замок ся простер...

З капітелями колюми рядами стирчать,
 орнаменти і фасади наче сніг горять.
 Із карареского мармуру в переддвір ведуть
 сходи, рожами живими ввиті на прочуд.
 Тут каріатіди дивні мов несуть балъкон
 на плечах, а стукатури вють ся круг вікон.
 В вестибулї мозайковий герб, а на стїні
 в залї предків їх портрети дивлять ся грізні.
 А під ними стара зброя, списи і шаблї.
 У покоях гобелїни, люстра золотї,
 аморети фаянсовї, срібні лїхтарї,
 красні вази, магоневї крісла і столи,
 Рафаеля і Мурілья дивні образи.
 Перекї килими по стїнах. під ковром паркет;
 схід і захід що найкрасше дав на сей бенкет.
 Блиск, гармонїя довкола, краса й аромат, —
 князь Сапіга нинї гостей спросив до палат...
 Нинї князя іменини, тож і гостей тьма,
 тут зійшлась старої Польщі шляхта вся стара.
 Ланцкоронський, Конецпольський, Сангушко старий,
 воеводи і гетьмани і дрібнїйших рїй.
 Князь між гїстьми похочає, просить, промовля,
 труби грають, а за замком гармата стрїля.
 Іменини так що-року Сапіга справляв,
 благородних своїх гостей три дни угощав.
 Між панами маґнатами лиш один сумний,
 із Вількова пан Северин Вільковський старий.
 »Що сумуєш, панебратку?« допитує князь:
 »За тобою слати муєів я гонця пять раз...
 Панебратку, се не гарно! не сусїдска річ!
 Гей, вина! У моїх гостей всякий смуток прїч!«
 І в пугари дорогїї льють уже вина,
 за господаря здоровлє пють усї до дна.
 Раз і другий вже на сходї ранок запалав, —
 що се шкодить? швидко сходить час серед забав.

Та-ж то князя іменини, всюди радість, шум,
 гомонять усі кімнати від пісень і дум.
 Що випрошуєсь Вільковський, щоб го князь пустив...
 »Ще-сь доволі, моспаненьку, шампана не пив!«
 Загриміла сотня корків, трискає шампан,
 не староста, не пан мечник, стольник, кастелян!
 Польонеса понесли ся по білих дворах, —
 князь Сапіга так літає легко наче птах...
 І Вільковський, голуб білий, голубця таф тне —
 як шалений, хоч задуха душу з тіла пре.
 Піт втирає, щó котить ся, і в-одно кричить;
 гоп-га, гоп-га! Забуває, щó спина болить...
 Аж на третій день у вечір бенкету кінець,
 роз'їхалось панство, шляхта і жінок вінець.

Захмелений пан Вільковський в повозці сидить,
 мов у млині в головонощі старому шумить;
 та байдуже, чи на небі сонечко, чи тьма, —
 захмелилась Северина сива голова.
 А тим часом місяць бори чудно освічав,
 у лозині соловейко мило щєбетав.
 Перепелка відзивалась і деркач з трави,
 із розвалин чути було лячний крик сови.
 Пан Вільковський пробудив ся, хрест святий зробив,
 лиш Бог зна, який старому дивний сон ся снів?
 І заснув знов... так дрімає, як сосновий ліс,
 щó піском тим протягаєсь... »Що се? Тутки біс
 з нами, пане, жарти робить«... чура так сказав
 і протер заспані очі. »Тпруу!« і кіньми став.
 »Що з тобою дєсь, Яцку? з дороги зблудив?!«
 гримнув Северин, а чура: »Таже я не снів,
 та-ж сим шляхом я вже їджу двацять і пять літ!
 Ось там бачу хрест дубовий, липа там стоїть,
 до Вількова двоє гоней. Де-ж Вільково — де?
 Я не п'яний, не осліп ще... То нас біс веде.«

Мов не свій зірвав ся шляхтич; дивить ся: ріля чорнієть-ся, де Вільково стояло... »Сьвята Мати Божа з Ченстохови! Що стало ся тут?!«
Ось там люде, жони, діти плачучи ідуть...
»Що тут сталось, добрі люде?«

»Три ночі й три дні тут гуляли, розбивали князя козакі!
Князь з землев село Вільково зовсім зарівняв...
Всіх у плуг ще запрягав нас, нами він орав...
Із Вількова твого, пане, знаку не лишив,
і нас бідних, нещасливих всіх оспротив«...

Заридав лиш пан Вільковекій: »Де мое село?
де косьцол? і предки мої? Де мое добро?!«
І слезами залила ся сива голова —
така славного Сапіги люта месть була.

3 року 1879-ого.

26. Убога Марійка.

Ой не раз Марійка гожа
наслухала, як топір,
їй знакомий, так звивав ся,
аж лунав далекий бір.
То єї Іван хороший
на дараби сосни тав,
ще до того й коломийки
там собі не раз співав.

Що то нині з того ліса
так сумний розніс ся гук?
Чом на пальци у Марійки
мосяжовий перетінь пук?
Темний праліс застогнав так,
аж застигла в жилах кров.

»Боже правий! ах, скажи ми,
чи Іван мій ще здоров?»

І поклала білу руку
на серденько, — а з гори
вже несуть щось піби мари
побратими Гуцули
і минають по-при хату:

»Глянь, Марійко, твій сокіл!

Бервено его убило,
як котило ся у діл.

»Поклоніть ся ви Марійці!« —
так сказав ще і сконав.»

Повалила ся Марійка,
мовби хто її підтяв...

Як Івана поховали,
не ридала вже вона,
лиш сьміялась. А потому
в сьвіт побігла, як дурна,
і оперла ся на долах,
де від ліса ні знаку.

На нічліг приймав під стріху
кождий дівчину дурну.

Кужіль пряла, піре дерла,
гуси гнала до води
і сьміяла ся весело,
мов не знала вже біди.

Лиш як чула гук і громи,
то як той листок тряслась,
а чому, ніхто не знав то,
лиш казав: дурна якась!

27. Гостинець з Боснії.

П О Е М А.

I.

Сьвіт сей красний, Боже милий!
 Як не віриш, брате,
 то тя прошу, глянь ласкаво
 на гори Карпати,
 на ті гори споконвічні,
 базальтові щити,
 на верхи ті гранітові,
 хмарами повиті!
 Мов Акрополь великанська,
 Колоссеум славне,
 Процилеї мармурові,
 мов Партенон давний —
 так здають ся ті гори!
 А з мрачної дали,
 мов колонни й капітелі,
 здіймають ся скали
 й ніби небо підпирають...
 А ліси широкі
 і потоки бистроструйні
 і ріки глибокі —
 все-все душу аж чарує,
 до Бога здіймає:
 »Боже милий, сьвіт сей красний!
 «всякий погадає!

Де Черемош у діл тече,
 хатчина там стоїть
 похила, мов той дід старий,
 лиш Бог зна', кілька літ.
 В хатчині харно, ладно все,
 дивитись пролюбки,
 все чисте, хоч убоге все:

і припічок й лавки.
В хатчині там при обочин
живе стара вдова:
»Зільничку« знає все село,
й дитиночка мала.
Зільничков звали всі єї,
бо Чорною горю
збирала зіле. Хто заслаб,
ставав зовсім здоров,
як зілечка напив ся лиш,
чи лист як приложив
на рану чи на волокно...
Із нею разом жив
і менший син, Іваном звався:
високий, як та іль;
як кинув оком, то-сь гадав,
що глянув се сокіл...
Старую неньку доглядав,
як ока в голові, —
і так велось на дні старі
щасливо сій вдові.
Найстарший син вже подруживсь,
а менший ся зістав
та ненечку свою стару,
зазульку, доглядав.
В Вижниці, правда, і ему
постригли кучері,
і неньці розірвали груди
на половини дві;
та він три роки ті відбув
і кинув карабин,
охочо знову повернув
до своїх верховин,
до своїх піднебесних гір,
де лиш орел гніздить,

до своїх любих полонин,
де водоспад шумить,
і жив собі, як той сокіл,
недолі вже не знав,
у зрубі все латри колов,
ріков дараби гнав.

Увечір, як умовкло все,
трумбіта лиш гула,
а небом ясенний місяць плыв,
мов морем лодка йшла,
то він ґрунем скоренько біг
у друге аж село,
бо там для серця легіня
весілочко цвило.

З дівчинов любов там сходивсь,
хорошов, як той цьвіт;
в цілім селі, бігме, що так,
такої пари нїт!

Любили ся, як голуби,
як Бог сам приказав, —
в дівочу грудь любов свою
хлопчцна виливав.

Як зорі їм давалі знак,
казати, »Будь здоров«
то розходили ся — та все
гадали про любов.

Веселі розходились все,
бо в метриці попа
чорнилом був назначений
вже день їх весіля.

В хатчині там при обочи
нема тепер біди,
щасливо синові й старій
минають ночі й дни.

Сьвіт сей красний, Боже милий!
Як не віриш, брате,
поглянь оком, де поля ті,
мов той степ, видати...
Всюди ниви у розкоші,
мов той ковер тканій:
тут пшениця фалюєть-ся,
як то море; ранний
вітер колос колибає
і мило лоскоче;
а там в гаю над ставочком
в тіни серед ночі
так заводить соловейко,
аж сади лунають,
а на звуки чародійні
зорі наслухають.
На горбочку божа церков,
а долом рядами
розсипались білі хатки
з рясними садами.
Тут з-полудня косарики
хвилю спочивають,
про Маланку-Наднієстрианку
пісеньку співають.
В кітлинї перуть там шмате
хороші дівчата
і співають, як то Гриця
злісна і завзята
дівчина струїла рано...
В телятки там грають
хлопці, а там дрібні діти
ягоди збирають.
На колїнах праунучка
дід старий тримає
і за змію триголову

казку повідає;
 а старая бабусенька
 гусята годус
 і для внучки заплочев
 сорочку гафтує...

Все-все бідне твое серце
 до Бога здійсмає:
 »Сьвіт хороший, Боже милий!«
 серце відчуває.

Яскраво зорі миготять,
 дрімає вже ставок,
 лише не втихло у млинї
 і там коло лоток:
 в млиночку питель деркотить,
 спочинку він не зна;
 з Совиці у одно шумить
 потоками вода.

Старого Костя богача
 ставочок сеї і млин,
 а мельником є в нїм Андрій,
 старого рідний син,
 вродливий, пильний...

Нині щось

в задуму він попав...
 Раз капраль кучері й ему
 у Чернівцях обтяв
 і він, як вірний, руский син,
 цареві вже служив,
 три роки мундур, патронгаш
 і карабін носив...
 Ні, не обляг го сум тяжкий,
 щасливий він над все:
 добитку, хвала Богу, є,
 як в горах тур, живе.

В садочку, там-от над ставком
 він на траві сидить
 і сина свого на руках
 трилітнього держить.
 З дитинов забавляє ся
 хороша жона,
 що їй ледви двацятий раз
 цвите тепер весна.

»Хто, тату, в гаю свище так?«
 — То синку, соловій.
 »Що сьвітить там?« — Зірниця то
 на небі, синку мій.
 »Що, мамко, кругле там пливе?«
 — То божий місяць є.
 »То Бозя має чічку ту?« —
 А мати ся сьміє,
 щаслива, наче-б хто підніє
 єї у рай сьвятій...
 А тато го поцілував:
 »Мій синку дорогий!«

Ви, добрі люди, нуж тепер
 по правді ми скажіть:
 чи людям більше щастя тра?
 Таж раєм божий сьвіт!...

II.

Чи помір, чи голод у край загостив?
 Чому він завоем сумним ся покрив?
 Де глянеш, лиш тоска, горяча слеза,
 з розначи у грудях застигла душа.
 Що сталось? Таж край наш, де Черемош, Прут,
 весело звенїв раз від радісних нут,
 а нині усюди лиш рознач і сум, —
 завмер вже той голос чаруючих дум?

Сьвітами рознесла ся чутка страшна,
 що кличуть до зброї усіх з-над Дністра,
 з-над Прута й Бистриці на танець, де кров
 із серця ся ліє струями, ріков:
 Гей, діти із поля! з скалистих Карпат!
 до танцю, де грають з мушкетів, гармат!
 Гей, діти, у край той, де Босна тече,
 де Турок рубає християн і січе,
 де рая конає у наші руках,
 де гибель, пожари, розбійство і страх,
 де хрест повалив ся, у грузи лежить,
 а злотий півмісяць на вежах горить,
 де довгі віки християнам пройшли,
 неначе-б на сьвітї они не були...
 Сьвітами рознесла ся чутка страшна,
 що там розпочалась кровава війна!

Трам, там, там! Трам, там, там!
 Чуй, як кличе барабан
 на той танець, де в гармати
 знають мило пригравати,
 на той танець, де з серденька
 кров червона і тепленька
 росить трави і мурави —
 для жовнярської се слави...

Трам, там, там! трам, там, там!
 Чуй, як кличе барабан
 на той танець, де пожари
 осьвічають всі обшари,
 де серденько гине в крові!
 »Татку! мамко! жінко! діти!
 будьте нам усі здорові!«
 Трам, там, там! трам, там, гам!
 Чуй, як кличе барабан!

Відколи то Чернівці
пасікою стали?
Таж ніколи стільки пчіл
там не надлітало!
То резерва, то не рій
в Чернівцях ся сходить,
бо вже завтра скажуть: »Марш!
Хлопці, до походу!«
Гуцул в павах тут стоїть,
в повій сірачині;
кучерявий Волошин
там у кожущині...
Тут флекави з-над Дністра,
а там знов з-над Прута,
а у тих з-над Черемша
на шапках лиш рута.
З-над Серета, Бистриці
і з-над Молдовиці
позлітались, мов на шир,
ріжнородні птиці.
І у лахах в тій юрбі
видко неодного.
де-хто й босоніж прийшов,
бо рубця вже свого
тут, на сьвітї сїм не мав;
де-хто з ніг валив ся,
бо у душу, як та гадь,
жаль тяжкий всадив ся.
Позлітали ся усї
одніської днини,
всї соколи і орли
з краю Буковини,
бо їх скликав цісар-пан,
а они всї знають,
що раз фані присягли.

Жваво поспішають
і відважно йдуть туди,
де ревуть гармати,
хоч і неодному з них
прийде ся вмирати...

Площу, площу черновецку
резерва покрила,
всі в мундурах і кабатах...

Що за гарна сила!
Роздавали їм патрони,
смертельні набої, —
тихо під паху їх брали
жовніри-герої.

А міщане там із боку
стали розіклали,
ковбасами, вином, пивом
жовнярів приймали;
циґарами кождіського
щедро обдарили...

Та вояки ні курили,
ні їли, ні пили.
Всіх обляг тяженький смуток,
бо з боку ридали
їх батьки, жінки і діти
і руки ломали.

Коли в-тім як загуділи
у труби горністи:
»Гей-же, хлопці, до вагонів
хутко, скоро лізти!«
Посідали Буковинці
у тісні вагони,
а пероном чути зойки,
плач і жаль і стони.
За сим мати ревню плаче,

за тим умліває
жінка: »Ах, моя підпоро,
як мене лишаєш!«
У вагонах на флюорах
так сумненько грають
думку-дойну... наче слези
капають, спадають...

У вагоні у куточку
спер ся на свій гвер
вдовиченко Іван гожий
і слезу обтер.
Нараз пісню-коломиїку
собі заспівав
і пекучий біль із груди
словом виливав.

»Моя ненько, зазуленько,
їду на війну
ген за Саву за далеку,
в чужу чужину.
Не жури ся, милесенька,
я поверну знов,
як від тебе я відходжу,
гожий і здоров.
Рідної землі в мішочку
я на груди взяв;
не діткне мя лютий ворог,
щоб як лютував,
бо земля така на серці ---
певний таліzman,
як від скелі — відібють ся
кулі й ятаган.

Будь здорова, дівчинонько,
не тужи, не плач:
Таж я лицар з карабіном ---

глянь на мене, бач!
Хоч торнієстра плечі давить,
тяжкий карабня,
тягару я не почую,
я карпатський син.
Мила додає надії
і єї любов;
як до танцю поспішаю,
де погибіль, кров.
Не жури ся, моя пташко,
я із чужини
поверну ся з ластівками
сеї ще весни,
гарно тобі защебечу,
любко, під вінець,
бо здоров із бою верну
жовнір — молодець!»

У віконце від вагона
дивить ся Андрій,
як та цвітка, помарнілий,
наче сам не свій.
Все махає він рукою
жінці на поклін,
а з душі виходять жалі
і говорить він :

»Бувай здорова, жіночко,
і рідний спну мій:
Не довго там забавить ся
твій муж і тато твій.
Наш цар скоренько докінчить
у Боснії війну, —
до серця знов пригорну вас,
лицину і жону.
Моліть ся Богу, залишіть

тужити все по миї,
бо серце каже, що я там
не згину на війні.
Я верну ся у рідний край,
де жінка й моя кров...
Не плачте, бо віщую я,
що верну ся здоров!«

На пероні, бач, стояли
сумними рядами
ті, що своїх провожали
гіркими слезами.
Не одно убоге серце
із розпуки мліло,
не одна там грудь кровава
гибла і боліла.
Аж тут свист двірцем розляг ся,
рушила машина,
розлучила мужа з жінков,
а матір із сином,
і полетіла, як птаха,
тільки дим клубами
закурив ся... Ще флюяра
хвильку голосами
сумненькими, болючими
плакала, тужила —
і затихла — вже машина
щезла і розплилась,
наче мрія, сон зрадливий.
Лиш око з слезою
остало ся... й чути було:
»Не верне із бою!«

III.

Що за жона, мов літавиця,
коцава відьма летить

у чорній ризі, в руці зісохлій
 косу двусічну держить?
 То привид смерти, фурія люта
 зажегла факлю, щоб знов
 все рівнополе трупом покрилось,
 з серця чуріла скрізь кров,
 щоб від пожарів небо палало,
 мраков стелив ся сум, страх,
 щоб з чужих сторон надлітав густо
 й очи кліов ворон, крук-птаха!

Бум!... Бум!...
 До схід сонця в ранці
 заграли в гармати...
 Гей-же, хлопці, Буковинці!
 Штурмом треба взяти
 Глачинач той вражий
 і скалисті шанці —
 Гей-же, хлопці, увихнім ся!
 щоб Турки-поганці
 знали, що звиватись
 Буковинці вміють
 і з мушкетів, карабінів
 густо гибель сїють!
 Бум! бум! безнастанно
 співають гармати,
 а від диму вже сьвятого
 сонця не видати.
 Сурми, труби грають,
 а наші горою,
 наче в танець посцінають
 сьмілою стопою...
 »На ворога, брате!«
 »Innainte, frate!«
 І понеслись Буковинці
 слави добувати.

У турецьких шанцях
затріщали гвери,
впали кулі, й повалив ся
не один, щó вчера
ще лїтав гадками
в даль на Буковину,
хйба зойкнув: »Родинонько,
будь здорова — гину!«
Бум! бум! долом чути,
кров тече рікою,
а герої буковинські
все вперед горою.
Штурмом шанці взяли,
вороги втікають,
а »Кельнери« інсургентів
січуть і рубають.
Вже австрійську фану
в шанцях застромили,
дивлять ся: кругом лиш трупом
землю застелили.

В тім завзятім штурмі
в першій лаві бив ся
той син, щó на Буковині
красній уродив ся.
Ой під Глачиначем
у боснійскім краю
там і рускі жовнірики
вічним сном дрімають.
Причинились щиро
до побіди й слави
і вцпели в вінок лавровий
своєї держави
ще листочок сьвіжий...
Він ме повідати

і правнукам, як уміли
дїди воювати.
Там один і другий
у кровавім бою
в чужиноньці на мураві
поляг головою.

Звечеріло. Докінчилась
робота кровава...
В діл до моря однаково
і Босна і Сава
волочила свої води
звикле, як бувало ;
і тим зьвіздам однаково —
небом засіяли ;
і князь місяць, як той лебідь,
плавав небесами
однаково, як звичайно
тисяча віками,
та сьвітив на боевище
там, де кров горяча
лялась з серця — у Боснії
коло Глачинача.

Там копають жовнірики
швидко рискалями
гріб великий та ридають
гіркими слезами.
Докінчили вже копати,
рядами складають
в яму мертвих... і знов глинов
у верх засипають.
Хрест дубовий застромили,
вінком украсили
й »Отченаш« всі щирим серцем
разом говорили.

Повернули до обозу
 з сумними думками :
 жалко їм камратів добрих
 у глибокій ямі,
 а ще гірше, що загинли
 у краю чужому,
 що по них і затужити
 тут нема нікому...
 Анї мати ні сестричка
 ні мила заплаче
 в головах, хиба лиш ворон
 жалібно закроче...

IV.

Пролетів ангел по Буковині
 у поперек і у шир :
 »Тїште ся, люди, війна скінчилась
 і настав вже божий мир!
 Наші жовніри домів вертають .
 і гостинець вам несуть!«
 Оттака вістка краєм рознеслась,
 де Карпати, Черемш, Прут.
 Гіршеє лихо, як ви вертають :
 всі похилі, мов діди,
 всі почорніли, жаль ся дивити,
 не з розкоші, а з біди.
 А стара нецька руки сухії
 склала, шепче молитви :
 »Сину мій рідний і незабутий,
 ах, прилинь вже з чужини!«
 А з діточками жона щиренька
 ходить в божий храм сьвятий
 і молить Пречисту, щоб раз вернув вже
 муж і тато дорогий.
 Люба дівчина і ніч і днину
 сон один лиш милий снить,

що чорнобровий хлопець соколом
з чужиноньки вже летить.

Бідна пенька у Карпатах
довго пряла лен дрібиний,
розіклала кросна в хаті,
щоб син гарний, молодий
мав сорочку все лянную;
вже доткала полотно
і сорочку вже скроїла
й все ся дивить у вікно,
чи Іван вже повертас
із кровавої війни.
І заснула вдова бідна
і такі мала сини:

Нїби він вертав веселий
до рідимих своїх гір;
не тримав він під пахою
острий гуцульський топір,
лиш турецьку злоту зброю,
дамасценку і ганджар
і їх нїби оттам кинув
над рікою, де чагар...
І флюяру золотую
до румяних уст приклав
і веселу коломийку
голосом чудним заграв...
Неньці нїби причувалось:
»Мамко, я тобі несу
фез турецький і горлею
з Сераєва золоту, —
а дівчині злотий перстень
із багрявим камінцем,
побратимам порошницї
з широзолотим кільцем...«

Оттакий сон мати снила...
А дзвін в церкві ся озвав
і християн на вечірню
до молитви закликав...
Ворухнулась стара ненька,
дзвін убогу пробудив :
шкода, що во вік так снити
бідну матір не лишив !

Питльовали пшениченьку
над ставочком у млині,
бо зближались за два тижні
і сьвятки вже різдвяні.
На колач і книш старалсь
о питльовану муку
завчасу вже, бо водиці
мало було у ставку.
Деркотіло у млиночку,
мельничку аж сон зібрав...
Де-ж їй мило не дрімати ?
Таж синок із нею спав,
вся надія і потїха,
скарб єї на сьвіті — все !

І їй снить ся, що десь ніби
муж Андрій з війни іде
і ступає наче лицар ;
на грудях ему блищить
хрест заслуги, а у правій
він чудний вінок держить,
бач, лавровий ; а трайстрина
повна, напхана по верх,
що понести і коневі
було б на ціліський терх.
В ній дарунки є для жінки :
злотом тканий поясок

і кунці і пафталі
і кораликів пшурок,
а для сина на кониках
бісурманики малі,
що їм з боку аж блищать ся
злоті стремена й шаблі...
Адамашкам, шовкам, парчам
не було уже й ліку...
Так він ніби привитати
хтів подругу молоду.

Раптом у млині затихло,
бо вже питель ся скінчив,
а слуга з лотік всю воду
засувкою загатив.

Не привикла до спокою
мельничка в своїм млині,
пробудилась і сказала :

»Чом мене ти в милім сні
не зіставив? Я так мило
снила, снила, Боже мій!
Бо гей ніби вже до дому
повертав ся мій Андрій...
Ах, не було мя будити,
я би снила сон такий
доти, доки мя судити
прийде Господь, Спас сьвятий.«

У Боснії у далекій
понад Глачиначем —
там літає чорний ворон,
жалібненько краче.
Там високі дві могили
горі ся здійсмають,
там соколи з Буковини
тихим сном дримають.

На обох тих могилоньках
хрести яворові, —
витесали їх жовніри
з близької дуброви
і одного обквітчали
цвітами і зілєм,
а другого смерековим
і сосновим гілєм.
У могилі, де то фоев
хрестик примаїли,
там Івана білі кости
на віки спочили...
А в могилі, де вкрасили
хрест зілєм і рожев,
там знайшов спочинок вічний
наш Аидрійко гожий.

У Боснії дві могили,
на них ворон краче, —
на далекій Буковині
ридає і плаче
жалібненько стара мати
й хороша дівчина
і супруга вірна, щира
і мала дитина.

3 року 1881-ого.

28. На степах.

ФАНТАЗИЯ.

1.

Північ півень вже звіщає
Кукуріку!
Степ безкрайй воскресає:
Кукуріку!

Всі кургани, всі могили,
 всі, щó там колись спочили
 за козацьку правду-волю,
 в герцю на кровавім полю,
 пробудились і за зброю
 всі хватають. Гей! до бою!
 Ой ведіть нас ви, гетьмани,
 з бунчуками атамани!
 Хочем степом погуляти,
 слави-волі добувати,
 кримську орду нападати,
 в Вислі коні напувати!...

Пугу! пугу!
 Ми козаки з Великого Лугу!
 Січовики-Запорожці,
 ми чубатії Низовці,
 гей-же разом загремімо,
 шаблями задзвенімо:
 Гурра-га! гурра-га!
 В імя боже на врага!

2.

Північ півень вже звіщає:
 Кукуріку!
 Степ безкрай воскресас:
 Кукуріку!
 Аж шумить байрак, дуброва,
 так зірвались Шах, Підкова
 і летять, неначе птиця,
 Сагайдачний, Острияниця,
 Наливайко з Лободою,
 і Павлюк жене до бою,
 тут Богдан і осаули —
 всі, як голос півня вчули,

заревли: Гей! на вздогони!
 Треба жиру для ворони!
 Гей, на море ви чайками!
 Ми поборемось степами!

3.

Північ півень вже звіщає:

Кукуріку!

Степ безкрайї воскресає:

Кукуріку!

І погналось Запороже
 на врага во імя боже!
 Дніпро вкрив ся байдаками,
 степ широкий козаками...
 В Кримі гинуть вже Татари,
 у Византії пожари,
 а крізь вражі Жовті Води
 повні трупів переходи,
 кармазини горять шляхом,
 тропака гуляють з Ляхом...

4.

Півень досьвітки звіщає:

Кукуріку!

Степ безкрайї засипляє:

Кукуріку!

Місяць гасне, сум збирає,
 все козацтво вже вертає
 і в могилу у розриту
 мече славу всю добиту,
 мечуть долю, що добули —
 і лягають осаули
 і гетмани з бунчуками
 за рядом із козаками...
 А як сонце засіяло,
 все в могилах тихо спало...

29. Козак Гарасим.

Ой на славнім Запорожу
жив собі козак,
з діла-прадіда він звав ся
Гарасим Щупак.

Чи то чорта змудрувати,
чи то жида в шори вбрати,
чи то Турка побороти,
Татарина заколоти,
чи то дівку пригорнути,
чи добичі десь добути,
все одно у Щупака!

Гарний Запорожець був
славний той козак:
чорноусий і чубатий,
Гарасим Щупак.

В бурці, в красних кармазинах,
в шараварах яносиних,
шапка сива, баранкова,
а сорочка китайкова,
і бандура і шаблюка,
остра, люта, як гадюка, —
все те мав козак Щупак.

У бандуру як заграє
славний наш козак,
то й атаман сам гуляє,
бо то грав Щупак.
Аж ся шаравари драли,
так Січовики гуляли,
а бунчучні, осаули,
як бандуру сю зачули,
так присюди витинали,
аж степи кругом лунали,
при бандурі Щупака.

А як стане підшвати
 славний наш козак,
 три млини би можна гнати
 тим, що це Щупак.
 Було, в Січ ціліські бути
 привезе, залізом куті :
 »Козаки-панове, пийте!
 Із чопа у горло лийте!«
 А всі цідять, як шалені,
 та гуляють підхмелені, —
 так честує їх Щупак.

Як зі сьвітом мав прощатись
 славний наш козак :
 »Хочу бочку в гробі мати,«
 так казав Щупак.
 »Ой, прощайте, братя милі!
 Іду до тих, що у могилі;
 там в бандуру їм заграю,
 з ними гарно погуляю,
 та щоб мав чим честувати,
 хочу повну бочку мати,
 щоб прийняли до коша!«

Гарний Запорожець був
 Гарасим Щупак!
 Сьвіт его іще не забув —
 славний був козак!
 Як в степу похоронили,
 у фляшки ему дзвонили,
 бочку в голови поклали,
 козаки щоб пити мали,
 поки всі з могил не встануть,
 громом на врага не грянуть...
 Так умер Щупак...

30. Поворот.

Щасливий, радий я вертав
домів з чужого краю,
коня я свого наповав
при синьому Дунаю,
де шаблю я свою мочив
у вражу кров червону,
ворожим трупом годував
і крука і ворону.
Щаслив до дому я вертав, —
а вечір вже стелив ся,
по небі ясний перекрій
мов човен той носив ся,
а зорі-зорі без числа
на небі миготіли...
Я наближав ся до села
і чув, як там шуміли
в лотоках води у млині,
де любка проживала,
ся чорноброва дівчина,
щó так мене кохала...
І я на небо подививсь:
а зірка, щó сняла,
в ту хвилю блискавкою в низ
із неба скоро впала...
Затріпоталось серденько,
бо лихо прочувало!
Ось поспішаю я в село;
вже око добачало,
як сьвітло блимало в млині...
Я вхожу — щó за горе!
моя дівчина там лежить!
Умерла вечір вчора!
І я уста поцілював,
щó наче сніг білілись,

і в коси червінця уткнув,
 щó як та ніч чорнілись...
 А далі щó? А далі щó?
 Ох, бігме, я не знаю!
 На вороному конику
 я чвалом до Дунаю,
 неначе вихор полетів...
 Там, де сумна могила
 надію всю і щасте все
 і радощі покрила,
 о, там не жити вже й мені!
 Будь же здоров, мій краю!
 Велике горе се хиба
 утоплю у Дунаю!...

З року 1887-ого.

31. Дві сестриці.

Рідні дві сестриці хлопця
 щиро полюбили,
 і за ним вони впадали,
 плакали й тужили.
 Старшу хлопець взяв за жінку,
 менша ся зістала,
 хоч їй тяжко жити було,
 то не парікала
 на лиху, щербату долю.
 Відна хоч з розпуки
 минала ся і зносила
 жаль гіркий і муки —
 то сестриці щастя, долі
 не завидувала,
 і знаку не подавала,
 як сама страждала.
 Щастю тихому й спокою

сестриці раділа,
 не журилась, що самую
 туга як ржа їла.
 Злая доля в одну днину
 сестер підкосила,
 в одну спільную могилу
 обі положила.
 А з могили із одного
 коріння дві рожі
 вирости, мов дві близниці
 ніжні і хороші...
 Цьвіт одної був червоний
 мов палке кохане,
 а другої мов сніг білий —
 тихе горюване.

32.

Коли помре Француз, біжить
 до неба і Петра
 апостола питає ся,
 чи в царстві тім нема
 шампана, трюфлів і кліко
 і *mon ami salon*,
 щоб видів *fils* дівчат в трико
 »*der grossen Nation*«.

Англієць, як помре, іде
 помалу в рай сьвятий
 і позіває: »Біфстек був
 твердий і не сирій...
 Апостоле, скажи мені,
 де тутки телеграф?
 Milady ще не зна', що я
 скінчив жите: піф! паф!«

Коли помре Москаль, іде
до сьвітлих, райских врат
і там питає ся Петра :

»Пожалуй-ста, мой брат,
чи водки я дістану тут?
Коли нема, прощай!
Де водки нет, там пекло, ад,
не настоящий рай.«

Як прийде Мадяр до небес,
питає ся в-одно,
чи в небі родить ся токай,
горячее вино?

Чи є там паприкаш смачний,
цимбали чи бреньть,
чи чардаша гуляють так,
що небеса дрожать?

Як Чех умре, то аж сопє,
до неба так біжить,
питає ся, чи пиво є
і хто его варить.

Чи злята Прага в небі є
і голька і колач —
без Праги, гольки, пивушка
і в небі вічний плач.

Як прийде Поляк в сьвітлий рай,
питає ся Петра,
чи є в границях ще старих
ојсзузна там ціла?

Чи є там руский селянин,
чи є шинок і жид?
Без них він бідний, він не пан,
без них і в небі встид.

А наш мужик, коли помре,
бігцем у небо йде :

»Скажи, апостоле сьвятий,
чи штайрамт є тут де?
Я вчєра, бідний, як конав,
податок сєй узяв,
щоб тут у небі заплатив,
спокій на віки мав.«

33. Смерть козака.

»Лєти, мій коню, на вздогони!
Не дай щоб круки і ворони
козачі очи пили,
бо стрілка груди провертіла
і кров червона почуріла, —
вже близько до могили.

В руках у мами вмерти хочу;
як сльози мами рану змочуть,
подужаю ще може...
Працайте ж ви, степи, могили,
де наші лицарі спочили;
пращай же, Запороже!»

Козак, вертаючи із бою,
у грудях з раною тяжкою,
з конем так розмовляв ся,
а кінь, мов сокіл, гнав степами,
щоб пана занести до мами,
бо той вже в низ схиляв ся.

Каплиця над Дніпром стояла,
вона хрєсти й три вежі мала:
»Тут, коню, я спочину.
Ти берегом паси травичку,
я вступлю у малу капличку,
помолю ся хвилину.

Помолю ся і Мати Божа
мені раненому поможе,
бо добрі ліки знає:
Вона людей ратує з моря,
Вона у серце, повне горя,
спокій і рай вливає.»

Ледви зайшов козак в каплицю,
упав без сили на землю,
і ляг, зложивши руки:
«Пречиста Дівонько, Маріє,
ратуй Ти серденько, бо мліє,
терплю тяженькі муки.»

Минає нічка, не вертає
козак, а кінь траву спасає.
Що з козаком ся стало?
Він до Пречистої молив ся
і вже не встав, як повалив ся,
бо серденько зівяло.

В сідлі, в узді сей кінь до нині
у ясні ночі там в долині
травичку все спасає
і козаченька молодого,
в лискучій зброї пана свого,
все жде і визирає.

В-одно ірже і не діжде ся,
лиш гомін по степу несе ся
до ранної зірницї.
Як день настане, кінь щезає —
повій зелений закриває
мури з руїн каплицї.

34. Русалка Черемша.

Сьвітить місяць а не гріє, сріблом обсіпає
 гори, скали. Ліє столітній тихим сном дрімає.
 На траву паде росиця, з долу вітер віє,
 тихо всюди, сон по сьвітї мак дрібненький сіє.
 В Черемша глибокім плесї серед блисків ночі
 що то там пливе й весело водами хлюпоче?
 То русалка Черемша танчик свій почала,
 голосочком тонесеньким пісню заспівала.
 Всї петруги круг неї збились, чуйно наслухають
 на ті звуки чародійні; дебри аж лунають.
 Хватнула ся мов серна та на скалу високу,
 хмаров місяць заслони́в ся, дїву карооку
 щоб не бачив; він такій ще красоті дівочій
 не приглянув ся, хоть сьвітить міліони почей.
 Рученьками рожевими коси розплїтає,
 і волосєм лебедеву шию закриває...
 Заманчивий стан, а груди... о мій милий Боже!
 не дивись на них, хлопчино, пропадеш, небоже!
 Бо краса та дивна згубить, мов дуру напеш ся,
 в замороці солоденькій марно ти минеш ся!

По-над беріг той спадистий стежка вужом ве ся,
 там минає втішно легінь, під боки бере ся
 і співає: »У неділю в ранці нас звінчають,
 весільної на всі гори Цигани заграють.
 Я за білу ручку візьму мою Катерину,
 зірку ясну і прекрасну на всю верховину,
 коломийки понесу ся соколом легенько
 і пригорну мою рибку blisko до серденька.«

»Не спіши ся, милий хлопче, сьвіт цілий дрімає,
 гей сюди до мене blisko, разом погуляєм!
 Я до груди пригортати буду й цілювати,
 в дворах моїх кришталевих мемо почувати.«

Стрепенув ся гарний легінь: »Рибко солоденька, рад з тобою погуляти, та дома миленька нетерпливо жде на мене, ми в неділю рано звінчаємось...« В ялівці там на сосні погано застогнав пугач... »Не хочеш зі мною гуляти, за три добі мені на марах вічним сном дрімати!«

Проминув те плесо скоро Гуцул молоденький. Питає ся дома неня: »Чому ти сумнений і блідий, як сніг у марті? Хлопче, що з тобою?«

— »Ненько рідна, бідне серце наче би скалою придавив хтось! Постели ми, най трохи спочину! Біль незносний мене мучить, без часу загину.«

»Ти трудний, лягай спочити, зникнуть твої болі.«

— »Нене, нене, коло серця як ножами коле...«

»Задрімай лиш, полекшає, серцю легко стане...«

— »Мій барвінок на віночок змарніє, зів'яне...«

І заснув він. В ранці ненька сина як будила, то дрібними і рісними слізми личко вмилала...

Задрімав синок на віки. Домовину збили і віночок із барвінку в головах зложили, обтикали гвоздиками його білі руки.

З ніг валить ся стара мати з великої муки;

розбиває ся і мила, бе ся все об поли

і ридає як зазулька: »О гірка недоле!

Іванчику, голубчику, ясний ти мій сьвіте!

Де сироті нещасливій тепер ся подіти?

Життя мого сонце згасло, а зоря затьмилась;

все, що мала в сьому сьвіті, взяла та могила...

Розстуни ся, сира земле! Другий гріб копайте, добрі люде, коло нього сироту ховайте!«

Вічну память заспівали панотці з дяками,

і село все умивалось рісними слезами.

Як спустили труп в могилу, з Черемша озвалось:

»Наглу смерть на тебе, хлопче, русалка наслала.«

З року 1892-ого.

35. Плакучий ліс.

Осінна мрака крпе ліс
мертвецькою габою,
дрімас явір, дуб і бук
і долом і горою.

І мов зітхання в лісі чуть...

»Дуби, що́ сталося з вами?

Чого се залили ся ви
дрібненькими сльозами?»

У ранці пробудив ся ліс
і очи протирає.

Ялиця, сосна, граб і бук
мов стогне і зітхає.

»Що́ з вами, други ви мої,
чом тяжко засмутились?

Чи боїте ся громів, бур?

чи вихри вам приснились?»

Столітний дуб на се сказав:

»Серденько моє туже, —

в ночі я сон страшніший мав,
ніж про всі вихри, друже.

Десь мов топір мене звалив,

кору із мене драли,
потім пилюю пень старий
на части порубали.

На насип клали мов поріг,

тяжкі залізні шини
прибили, та й котили ся
по мні тяжкі машини...»

Ялиця стогне й шелестить:

»І я лихий сон мала,

тому мене тяжка печаль
як гашечка обняла.

Мене підтяли й ботюки
до трачки покотили,
і серце в мене без ваги
кололи і пилили.
Потім дошки дарабою
в далекий край погнали
рікою Прутом, в рідній щоб
землі не спочивали.«

І кучерявий бук шептав:
»Питаєш, чом я плачу?
От снило ся в ночі мені,
що вже весни не вбачу.
Складуть мене в густі латри,
щоб досить було пари,
машини гнать. Чи заслужив
же я такої карі?
Красою ліса був я, в мії
пташата гнізда мали,
а надо мною вивсь орел,
і отіняв я скали.«

Береза тужно прорекла:
»І я лихий сон снила:
Мене сокира без жалю
у провал повалила.
З вершків вязали віники,
а дишель з пня тесали,
з могого тіла ще живцем
серденько виривали.«

*

Сповнив ся живо сон дерев:
Ліс щез — знаку не стало,
льокомотива свище там —
щоб було, все пропало;
в ночі лиш шепіт блудить, мов
забутий плач ялиці,

і дуба скрип, і бука шум
й берези жалібницї.

З року 1893-ого.

36. Вівчарева полонина.

В Довгополї полонина —
Вівчарева зве ся,
там береза на могилу
мов сестриця гне ся,
і галузе до схід сонця
росицею мочить,
і щось шепче тихо, нишком
темнької почи.

У могилї молоденький
Гуцул спочиває;
от якеє верховинцї
о нїм повідають:
Гарний легїнь кучерявий
був Іван Вівчарик, —
на ціліську Гуцульщину
пошукати пари.
За Іваном Вівчариком
дівчата шалїли,
мов на грани віск топились,
мов від спраги мліли.
Та Йванкови се байдуже,
він любви не знає,
а дівчат мов ту погану
пошесть оминає.
Та дівчата погадали:
»Змякнеш ти, небоже!
Нам в пригодї чар Циганки.
не журись, поможе!»

Стежку ему підливали
зілечком, чарами.
»Не мені більше гордувати,
легіню, дівками!«
Він погрози не страхав ся,
ні чарів дівочих:
»Хоч шалійте всі за мною,
я тим не клопочусь!«

Про лісовую невісту
ви вже чули, люди?
Гарна, красна як русалка!
До серця, до груди
як пригорне, то прощайся
з світом милим, красним...
Раз Іванчик — вечір був се,
місяць сріблом ясним
обсипав всю полонину —
чує, хтось співає
у долині; видить, волос
довгий розплітає
дівча красне, як той ангел...
І затріпотало
в груді серце. — »Боже правий,
щоб зі мною сталось!
Оминав я всі дівчата,
а тепер не сила:
мов ланцом до себе тягне
ся дівчина мила!«
І зближився, а дівчина
як его узріла,
то з любови мов метелик
д' нему прилетіла.
І до серця пригорнула,
кучері чесала,
цілу нічку Вівчареве

личко цілувала.
 Як зоряло, мов та мрія
 без сліду пропала,
 над озером у пралісі
 густому сховалась.

Від горячих поцілуїв,
 і обійм дівочих
 лісової красавиці
 вівчареві очі
 згасли; серце непокірне
 битись перестало;
 під березов Вівчарика
 в ранці поховали.
 Від тогді та полонина
 Вівчарева зве ся.
 Мов сестриця-жалібниця
 березонька гне ся
 над могилов; в ранці плаче
 дрібною росою,
 листем її обнімає,
 як дівча косою.

З року 1896-ого.

37. Ірина.

Вся церков палає у сьвітлі,
 до шлюбу Марія іде,
 у шовках, коралях, барвінках, —
 за руку пан дружба веде.
 Хороший Іван попереду
 ступає — чому-ж так поблід?
 Тепер він щасливий, позбув ся
 і клопоту, горя і бід.
 Засватав маючу Марію,
 і конї, корови і лан, —

от стане він чільний господар,
богатий, маючий, як пан;
засватав і хату в побоях,
щасливий, як князь, він тепер;
та сумно ступає до шлюбу,
і голос у горлі завмер.

Що душу мов камінь той давить
і серце у груди му рве,
неначе в кайданах в неволі?
Чому-ж він невесело йде?
Цигани весільної грають,
селом аж несе ся луна —
та ось ему зараз минати,
де хатка похила, стара.
Вдовиці дочку він Ірину
два роки душею любив,
і кляв ся: »З тобою звінчаюсь...«
Прийшло ся: присягу зломив.
Ірина маєтку не мала, —
Марія лиш гралась добром:
лукавий покинув дівчину,
не бачив, що там під вікном
вмивалась Ірина сльозами,
минала ся з жалю-жури,
здавалось, що бідна валить ся
у пропасть, як камінь з гори.
Тремтіло сирітське серденько,
у грудях давило її:
»О Боже мій, Отче небесний,
полекші пришли Ти мені!
Не чую щебетаня скрипки,
не чую, як бас той гуде,
не бачу невірного хлопча,
що в церков вінчатись іде!«
Засохли пекучі вже сльози

у чорних дівочих очах —
 заходять весільні до церкви;
 а в хаті вдовиній аж страх...
 Озвались проклони страшні:
 »Щоб вечера ти не дожив,
 безбожний, — сиріток бездольних
 брехнею ти звів, обманив!
 Щоб громи і тучі тя вбили,
 щоб щастя на сьвітї не мав
 за те, що ти дану присягу,
 як прутчик слабенький, зламав!«
 Ірина схопилась, прибігла
 до мами: »Ах ненько, мовчи,
 проклоном береш ти на душу
 тяжкі, непростимі гріхи!«
 І неньку все молить і просить:
 »Цить, нене, зазуле стара,
 о цить, перестань проклинати,
 як хочеш, щоб спаслась душа!
 Знай мамо, зазуле сивенька,
 я гріх_у весь прощаю ему,
 я все его люблю — небаром
 за ним я мину ся, умру.«

Рік написаня невідомий.

38. Гуцульська доля.

У Карпатах-верховинах раз гаразд ся жило,
 та давно добро і щастє Черемном поплило
 в Чорне море у глибоке. Жібраками стали
 рідні діти верховини, і сліди запались,
 де раз розкіш процьвітала і богатство було.
 Доля, наче та заклята княгиня, заснула
 у вертепах недоступних, в дебрах Черногоря.
 Хоч всі плачуть, хоч всі молять: »Зійди вже раз, зоре
 наша ясна, стародавна!« — то вона во віки

вже не зійде верховинцям, жебракам-калікам.
Провинили — покутують, бо на сему світі
вічна їм зима судилась, не діждуть вже літа.
Гнати буде їх, де схоче — о гірка недоле! —
буйний вітер, як сухе те перекотиполе,
і слід знищить лютий воріг! Тяжко согрішили.
За горівку, за смердюху марно пропустили
поконвічні ліси свої, поконвічні гори,
і ріки, потоки бістрі, сіножати, бори...
Схаменіть ся, Гуцулики, молю вас, благаю:
спамятайтесь, не чиніте із світлого раю
некло темне і кромішне! Діди ваші, дуки,
обернуть ся у могилах, — діти їх і внуки
в власній хаті поставали вже комірниками,
ходять жебрати по селах на плечах з торбами.
Пропадаєте із світа, - - схаменіть ся, люди,
схаменіть ся, бо як завтра Гуцула не буде
між живими. На ярмарках муть за добрі гроші
спекулянти показувать стрій ваш прехороший;
виставлять фігури з воску ваші, скажуть: жили
лицарі такі на світі гожі, повні сили,
а тепер їх слід запав ся. Де він проживали,
там днесь другі, чужі люди, дідичами стали.
Племя инше розведе ся на рускій земліці,
Путилівка і Черемон, як ті жалібницї,
муть ридати, заводити за тими часами,
як носились Гуцулики гордими вірлами,
безкрайними Карпатами і в розкошах жили,
і в кошарах по пять соток овечок числили,
як червінчики бренїли в чересах червоних...
Все минулось, все пропало, лиш чорні ворони
муть носитись над країнов; де раз доля пряла
злоті парчі-адамашки, там тепер розклала
крила зла недоля. Згуба, гибіль там, затрата,
міх старечий верховина носить, раз богата...

Рокитами, Карпатами сумно голосили
дзвони, як до гробу з хати Федора зносили.
Грали чобани в трембіти, а дяки співали
»со съвятими«, як у яму грінний труп спускали,
як на білу домовину кидали грудками
і »пером ему земляця« шептали устами.

Плаєм, ґрунем, зарінками розійшли ся люди.
Місяць сьвітить, зорі сяють тихо, мирно всюди,
лиш в хатчині над потоком удовиця плаче,
минає ся, умліває з горя і розпачи.

Кулаками сиротята слези утирають.

»Чом зарили деда в землю?« непу все питають...
Беремінна ледви дише, дїтий потїшає,
а сама, як отчайдушна, головов хитає,
ломить руки, бе об поли, — зжалъ ся, милий Боже,
хто тепер в лихій годині удові поможе?

»Цить, цить, Насте! Бог поможе!« сусїди і свахи
потїшають. Плачуть дїти, бідні сїромахи...

*

»Тут на лаві у неділю ще сидів зі мною,
а сьогодні спочиває ген-ген за горою...

Керманичем був він славним на цілі Карпати,
іграшкою ему було ті дараби гнати

по тих грудах, крутовирах ревучих, глибоких,
по порогах, острих плитах, спадистих, широких.

Під Сокільским на флюярі грав і тив присюди:
як казив ся Черемош наш, здоймались му груди
із охоти, ще й співав си: »Черемоше, брате!

Заспівай, мені забаглось трохи погуляти
коломийки-гуцулочки, бо джожать вже ноги,
як ласточка перелечу всі твої пороги!«

Перелетїв! — поселив ся оттам, де співають
вічну пам'ять, із відкіля більше не вертають.

У неділю ми сидїли, — радились обоє,
як би можна відвернути лихо, горе своє...

Бідно діяло ся, жилось, — одна в нас хатчина й та похила, — а в дорозі пята вже дитина.»

»Не жури ся, моя Насте,« Федір живо каже, поки ще здорові руки, голод, лихо враже не загостять в нашу хату, хліба мемо мати, лиш би поту не страхатись та не лінуватись. Рад бим завтра, моя мила, з плотями водою, та диви ся, як здоймив ся Черемон горою.»

»Федоре мій, не вакай ся, — таж жите всім миле, хто би легкомисно рвав ся просто до могили? Ще мукі на тиждень стане й бараболь ще маєм, не жури ся, ще з голоду не поумираєм.»

»Добре, любко!« рік мій Федір. По вечері діти полягали, задрімали, і нам вже спдіти скучно стало. Разом чуєм, забрехав собака. Ми гадали, може бідний старцюга-сарака ніч у нас проснати хоче. Двері заскрипіли, і жида два, Сруль і Мошко, увійшли та сіли на припічок. »Добрий вечір, Федір!« они кажуть: »Вай! на щó держиш котюгу заїдливу, вражу? Глянь, як кафтани подерла, до литок сягала, — з нас і слід би не зістав був, сли-б не дали драла...«

А я собі подумала: Тільки б тої шкоди: звицили ви не одного, пейсаті проди!

Полонини нам забрали, дріб весь і худобу, затроїли сивухою розум і утробу...

А тимчасом хитрий Мошко уже присуваєсь до Федора: »Керманичу, як же ти ся маєш?«

— »От незгірше, хвала Богу, жиемо як можем: хто працює і крїває, тому Бог поможе.«

— »Федю, можеш добрі гроші в мене заробити, пролюбки тепер дараби Черемшом гонити: води грають, аж взивають: плоташі, охота!

Грїш вам сице ся в мошонку, всюди є робота! До Галацу маю ставить бервенцї сплавн,

пожени їх, то заробиш і гроша і слави.»

— »Чи-сь оглух? Он, чуй, як Черемш гуде, скаженіє, аж душа у тілі гине, серце мре і мліє!

Мій газда не піде з хати, таж оспротити він своїх дітей не схоче, є для кого жити.»

— »А щó ти на то, пан Федір? — ми часу не масм, знаеш, кітка із мишею довго ся не грає...«

— »Чи не чуєш, як скажені води бють о скали, як ревуть потоки люто, як ся розіграли, а бервене летить прудом, в вузи ся сковпило, тут загату, там спуст сильний на тріски розбило? Легко марно загинути; пожди дві-три днині, як дощ стане, вияснить ся — при ліпшій годині усі сплави пожену вам, як качки, водою, а тепер я сам жахаюсь лютого погою...«

— »Федю, гою, нарозум ся, не будь же упертий, видиш, що цілий ще тратель — єще нероздертий; як заскаржу, моя буде царинка, хатчина, сіножатка і худібки послідна хвостина.

Будеш голій, як на сьвіт тя мати породила.

Памятай, що в сїм папері є велика сила...«

— »Зась, жиди, вам! — то спадщина ще від мого дїда, на то можуть присягнути крєвні і сусїди!

То все моє; Федір куска землиці не має, довг, щó винен вам, відробить, вас не ошукає;

но тепер гонити сплави Федір не бірує, бо тепер і сам чортиско так не покермує ваших плотів, як годить ся. Для дітей він жити має, а не у намулі в Черемоши гнити...«

— »Ти язик за довгий маєш, здалось би притяти: жінці засї у мужеві справи ся мішати,

бо у жінки довгий волос, розум до порога; не жури ся, меш ти лізти рачки ще, небого!

Щó на се ти, Федю, скажеш? пильно нам ся дїє...«

— »Та не чуєш, як там повінь долом скаженіє?

Чи ти хочеш мої згуби? Пуста твоя мова!
Таж тепер дараби гнати — нагла смерть готова...
— »Овва! овва! та за гроші знайдесь зараз другий,
а ти будеш банувати, Федю недолугий!
Вибачай же, заскаржимо, — не ми тут виною...
Встали, вийшли, махаючи в-одно головою.
»Пожди, Мошку!« мовить Федір. »Рано може спаде
вода трохи. Ти-ж не схочеш моєї заглади.
А як спаде, до схід сонця на пристани буду,
щоб позбув ся я трателя, тягання і суду...
— »Ну, диви ся, до схід сонця тебе вижидаєм!«
І пляями потекли ся, щезли там за гаєм.
— »Федоре, ах спамятай ся, бій ся, бій ся Бога!
Чуй, як Черемош казить ся — се у гріб дорога!«
— »Шум і клекіт вже німіють, вже вода спадає,
в Чорногорі туманистий грім, гроза втихає.
Хочу збути ся поволи довгу, а потому
Черемш буду оминати, наче ту Содому.
Сокирою хліб зароблю, латри му складати,
з вуглярами в темнім лісі муравлем звиватись.
І у трачці є зарібок, тертиці пилити,
і в лісничого не сором буде ми служити.
Я малим зріс із стрільбою, в лісі знав просмики,
де що ранку пробирались вів і кози дикі;
гогота на знак я вабив, медвідь не сховав ся
в гущавині, як на него я вже раз завзяв ся.
Труду, праці не боюсь, вмю все робити.
Не жури ся, моя Насте, будем якомсь жити
ще безжурно, як маючі люди; наші діти
вишлекаєм, виховаєм, як гірські ті цьвіти...
Не жури ся, не смути ся, сьвята Божа воли,
чей і бідному на сьвітї усміхне ся доля!«

*

Нічкя мирно проминула. Рано, як зоряло,
ясне небо вже погоду добру віщувало.

Під паху топір і свердел Федір взяв і каже:
 »Мрака та густа небаром долами поляже,
 і засьвітить боже сонце. Насте, не жури ся,
 довгу хочу позбути ся, Богу помоли ся!«
 Попращав ся він зі мною і дітьми дрібними
 і пішов у діл стежками вузкими, крутими.
 Довго я за ним дивилась, серце чуло лихо,
 гей би хто встромив у него ніж, так стало тихо
 у кривавій моїй груді. — О пречиста Мати,
 не дай же нам бідолашним марно погибати!...
 Сонце хмаров заслонилось, мрака ся здоймала,
 я безрадна з горя-жалю сьвіта не видала.
 Діти смутком придавлені ходять мов не свої:
 »Ідїть гратись на леваду, соколята мої!...«
 А менї якось на серці важко до розпуки;
 перед образом я впала, мозолисті руки
 склала, ревню Богу молюсь, бю в-одно поклони,
 а менї ся причувають зойки, вздохи, стони.
 Ох, серденько віщувало: хмари, щó над мною
 в клуб ся збили, вдарять громом, рай мій ся розпаде,
 і остаю ся вдовою без ради-поради
 з діточками-сиротами мучитись, каратись
 і до смерти тяжке горе, долю проклинати...
 Все, щó серце віщувало, до знаку ся стало, —
 люте лихо мое щасте тяжко притоптало.
 Під Соکیلським всі дараби в скали ся розбили,
 в Черемши всі керманічі нагло потопились.
 Викинули мутні води покриті синцями
 трупи, — щоб ми удовиці весь намул слезами
 обмивали, щоб дівчата з жалю завмирали...
 Не з любками, з могілами легіні звінчались
 в кришталевих тих палатах Черемша старого,
 знищили всі сні-надїї серця неодного.
 Боже правий! Передвчера дивлю ся в долину
 і очам своїм не вірю. Подиви ся, сину,

діти мої! Ноші з фої, лянков трун покритий,
роздроблені руки, ноги і череп розбитий.
То ваш тато, то мій Федір! — зойкнула, звалилась.
Плоташі ті мари-ноші важко положили
на подвіре; тихо, сумно »Отченаш« шептали.
Лихо всіх приголомшило, як німі стояли,
мов законані у землю, слези ся котили
по лицях блідих, журливих, жалко всі тужили.
Гей би град побив надію, роздер душу мою,
придавив зболіле серце тяжкою скалою,
щоби більше не віджило, щоб живцем вмрало,
щоби більше щастя-долі в сьвітї не зазнало,
щоб дощем осіннім слези капали-спадали,
щоби болі бідну душу на хрест розпинали.
Товариші-побратими мерця положили
у хатині на лавоньку, рантухом укрили,
зажегли воскові сьвічі й почали збивати
домовину. Здавало ся — серце виривати
їм забаглось мені з груди, — в очах темно стало,
наче чорне то вороне перед мною снувалось;
чула, як кілочки в трунву грімко забивали
й добрим словом покійного Федя споминали.
У горячці голос чула дяка престарого,
як читав він із псалтирі, в Господа сьвятого
як молив покою-миру, — серце моє рвалось;
що лечу в безодню-пропасть, все мені здавалось.
Плач дїтий в-одно я чула, склубились круг мене:
»Чому кров облила дедя, чом? скажи нам, нене!«
Так в-одно мене питались, я німою була,
не могла сказати й слова, хоч усе я чула.
Що зі мною далі сталось, не знаю, не знаю,
нині аж опам'яталась. Маю мій, розмаю!
Ти в могилі спочиваєш, а я тут остала,
щоб по-віки щастя-долі більше не зазнала.
Боле мій тяжкий, незносний, глибокий, як море,

ох, недоле гірка, люта — жалю мій і горе!
 Якби не ті червачата: Черемош глибокий,
 а скалистий той Сокульський, великан високий!
 Скокла б з него, розбила ся, всю біду забула,
 або в круторії того Черемша втонула.
 Тяжко, важко до розпуки. Зжаль ся, милий Боже!
 Хто вдові і сиротятам в нужді допоможе?»

»Бог поможе!« потїшали сусїди, но вбога
 знеможена потикалась, навіть до порога
 не могла ступити ногою, нема в тілі сили.
 Як сокира ту ялицю, бідну повалили
 д' землі смуток і ті слези. Невихідна доля!
 Схне нещасна, як скошена цвіточка із поля.
 Плаче Настя, плачуть діти, чоловіка й тата
 они ниші поховали. Ох, доле щербата!

*

Як спрятали грішне тіло Федора в могилу,
 знемогла ся удовиця, унала на силах.
 Та бідному хорувати довго дарма, годї:
 »Муч ся!« було написано при Настинім родї.
 Но недоля не самотно білим сьїтом ходить,
 за собою мов сліпого друге лихо водить.
 Сруль і Мошко віддихнути бідній не давали,
 і вдовиці, сиротятам за довги узяли
 сїножатку і царинку і лісок в долині.
 Остала ся лиш коровка й хатка сиротинї.
 Добрї люди спомагали вдову з діточками,
 а ті діти лиш снують ся все довкола мамн.
 Голих і одіти треба й кудрі зачесати,
 і на добру доріженьку що-дня направляти,
 і Отченашу учити, щоб молитись знали
 і як праві християни Бога величали.
 Як-би рослі діти були, клопоту б не мала,
 господарю сему-тому в слуги би наняла,
 та вони як мак дрібненькі. — О тяжка недоле,

від роботи, від тяжкої у боках аж коле!
 На саме середністе шість років ме мати
 Петрусьо, а Катерина, як дасть дочекати
 Господь Юря, піде в пятій, а Кость кучерявий
 у Петрівку піде в третій, а Грицько білявий
 ще лежить там у кориті: — всі вни хліба просять,
 як не дасть їм подостатком, плачуть і голосять.
 Крірває і розбиваєсь від динни до ночи,
 щоб лиш хліба заробити, щоб не мокрі очі
 малих бідних сиротяток; вже і рук не чує.
 Тяжко, Боже, удовиця мучить ся, горює,
 Сему пряде остру вовну, дергає лен тому,
 то сукно тче богачеви, дякови старому
 сіно в копиці складає, щоб лиш заробити
 кусень хліба, й аби чесно на сьвітї прожити.
 Діточки хіба водиці принесуть до хати,
 иншої від них роботи годї вимагати, —
 ще маленькі; — хоч старшенський вівиці міг би пасти,
 та дасть Біг овець у мамі... Бездольная Насте,
 крірвай, муч ся до могили, так тобі співали
 над колысков, як дитинов ти у ній лежала;
 щастє, доля не судилась, -- горе лиш і слези:
 до розпуки тяжко-важко бідній, як березї,
 щб росте там над скалою, корінь ся видніє
 і росою заливаєсь, чахне, нисє, млїє,
 бо нещасній судило ся живцем умирати
 і з розкошів сего сьвіта нічо не зазнати.

*

»Різдво Боже, діти, завтра! Треба пристарати
 дровець з ліса« — говорила дітем вдова-мати,
 »щоб морозу ви не знали; студїнь виппрає
 душу з тіла, особливо тому, щб не має
 кожушини загорнутись. Петре, на полиці
 с кулеша, нагодуєш братчика й сестрицю,
 а дитинї молока даш теплого напитись.

Доглядай го, то твій братчик, дивись, щоб накрите
було теплов сукманинов, а коли заплаче,
колиши го, щоб заснуло, сину-небораче.»

»Добре, нене, я догляну, ти вже не жури ся,
вертай лише скоро, ненько, в лісі не бари ся.«

— »Рада б хутко вернути ся, миля аж дороги,
де мож гиля назбирати... Прощайте, небоги...«

*

Вийшла з хати із сльозами, саночки малії
тягне снігом, щó здужає. Діточки дрібнії
засунули замком двері, у світлиці тихо,
тільки заверюха свище і віщує лихо.

Удовиця тягне сани білими снігами
і молить ся: »Пречистая! змилуй ся над нами!«

А мороз цїпкий, хрань Боже, аж іскри літають,
буря-вихор, мов пісками, слїд весь засипають.

В дали пралїє чорніє ся, небо хмурне, сиве,
не доглянути тут сонця. Вдова нещаслива
все правцює на потоки, ледами покриті,
облази, яри і рипи, снігами завиті.

Аж пропала в темнім лісі. Топір відзиваєсь,
то вдовиця сухе гиля, паливо рубає.

Піт і слези замерзають, цїпнуть руки, ноги
зморожені. Однаково, діти лиш небоги

щоб морозу не зазнали; щó ся з нею діє,
їй байдуже, не питає, що з студени мліє.

І вже очі ся зліпили, на сон їй збираєсь;
щоб у тілі кров загірїти, руками махає,
хухає в кулак, вся пара міняєсь в кришталі.

Чує, — ніби десь цигани весільну заграли.
Палатою ліс здає ся, бідній привижаєсь,

що круг неї русалоньки танчики гуляють.

Всі в тоненьких сорочечках, всі із розпущеним
волосечком, маком-цвїтом, фюев украшеним,

всі до неї зближають ся, в танець хочуть взяти.

Сціпла бідна, вже не може на погах стояти,
лиш хрестить ся, сами тягне, рада б полетіти
ласточкою, зазулькою, де дрібненькі діти.

Годі, годі, знемагає, в очах їй темніє.

»Що значить ся заморока? Серце стигне, мліє...

Вже устояти не можу. Сяду, відпочину,
а потому поспішу ся, щоб мою дитину
пригорнути до серденька...« І на сами сіла
спочивати. Зморожена, на пів сціпеніла,
задрімала... Снить ся її, що сидить на лаві,
коло неї Федір; діти красні кучеряві
їх віночком обступили, як калину цвіти,
Федір меншого колеше й каже: »Тихо, діти,
про заклятую княгиню казочку розкажу,
і про Турків, про Татарів, орду ту превражу,
про Добуша і опришків, що тут раз гуляли,
богачеві гроші брали, бідному давали«.

Діти пильно наслухають, а вона з клубочка
шовк звиває й вишиває лянцюю сорочку
для старшого, щоб яло ся в церкві му стояти.
Та-ж він синок улюблений ненечки і тата
богатого, маючого дукаря, що граєсь
червінцями, що пять сот аж овець своїх має
й власну свою полонину безмежну, широку,
ступу, млин ураз і питель в долу на потоку.
Таке снила бідна Настя.

*

»Чому не вертає
наша ненька? Вже і нічка темна наступає.
Вихор вис, завиває і мете снігами.
Як ми нічку заночуєм саменькі без мами?
Так сироти говорили. Мати не вернула,
на санчатах у пралісі вічним сном заснула.
Заціплю найшли ї люди. О тяжкеє горе,
велике, як ті Карпати, глибоке, як море!

*

Поховали добрі люди нещасну вдовицю.
 З Федором звінчали в-друге Настю жалібницю.
 Розлетілись, як клинове листє, спротята,
 вже чужії не заступлять ненечки і тата.
 Що звело ся із бездольних? Стали ся рабами
 тих людей, що в верховині Гуцул зве панами.
 Така доля гуцульська, отсе їх судьбою:
 від колиски аж до гробу гіркою слезою
 заливатись, умиватись. Стали наймитами.
 Схаменіть ся малоумі, недбалії люди!
 А ні, знайте, за якийсь час і сліду не буде
 із Гуцулів у Карпатах. Зжаль ся, милий Боже,
 парозуми їх, бо хто їм, як не Ти, допоможе?!

39. Грїб-ставочок.

Чом в ставочок похилплась
 конариста та верба?
 Та-ж весна на сьвітї стала,
 чом не радуєсь вона?
 Сивий батько від учора
 неспокійний, — десь пронав
 син єдиний. Що то сталось?
 Дома він не почував.

А богачка скаженїє:
 »Гей-же слуги, в слїд за мнов!
 Знаю, де дочку ми найдем:
 в старця того за горов.«
 Та дочки нема у старця,
 щезла десь у сьвіт. »Ага!
 Сороме мій! Знаю добре,
 потаскуха вже вона!
 Гей за ними на край сьвіта!
 Злюща баба так кричить
 і на довгогривця єла

і погнала... Шлях дуднить...
 Мов лїтавиця пігналась
 відшукати десь дочку,
 щоб з плюгавцем потекла ся, —
 і клине дитину злу:
 »Щоб земля вас не приймила!
 Ти невдячнее дитя,
 щоб ти сонця не діждала,
 ані щастя, ні путя!«

Через три дні на ставочку
 трупи грїшні два пливуть.
 І з верби старої в воду
 рясні сльозоньки падуть.

40. Коваль.

Там у лузі під вербою
 чом сьогодні тихо?
 »Ковалику, Циганику,
 щоб тобі за лихо?
 Чом-клевецем ти так лїниво
 в ковало вдаряеш,
 чом у скрипку ти весело
 нинї не заграєш?«
 — »Як менї у скрипку грати?
 Серцю до розпуки!
 Циганочка, чорнявочка
 задала ми муки.
 З паничком-пройдисьвітом
 потеклась сьвітами,
 я остав ся з горячими
 моїми слезами.
 Грать не можу, кую гвоздї,
 щоб було чим збити
 домовину, бо без неї
 вже менї не жити.«

І лїниво по ковалї
 клеветцем Циган грає,
 кує гвоздї, Циганочки
 з шляху визирає.

41. В Італїї.

В селї ми були хлопці три,
 як дуби у дїброві,
 як на калинї ягідки
 румяні і здорові.
 Де ми явились, то в дївчат
 мов іскри очи сяли;
 майдан шумів, майдан гудїв,
 як з ними ми гуляли.

У щастє наше вдарив грїм
 в погїдну ю годину:
 підтяли кучерї нам трьом,
 пігнали у крайн ю
 чужу, далеку; карабін
 тяжкий нам плечї давить;
 в кровавїм бою і наш спн
 хотїв добути слави!

Де Мінчію ріка тече,
 там кріпко ми боролсь;
 думали: ворог утече,
 рубали і кололи.
 Иначе Господь Бог судив,
 нам доля не сприяла:
 там не один ся повалив,
 а кров земля спивала.

Одного сьвята ми всі три
 в остерїї сидїли;

нам сумно було на душі,
нас тоска, жаль присіли.
»Корчмаріку, налий вина,
щоб ми печаль забули;
незносна ваша сторона,
домів вірлом дмухнули б!»

Червоного він наточив,
в душі ясніше стало;
весь жаль, щоб тяжко нас давив,
і горе все пропало.

»Гей, братя милі, за рядом
по пісні заспіваймо,
соколами у рідний край
на хвильку відлітаймо!»

»Се мудре слово!» — і почав
один з нас так співати:

»Тебе любив я і кохав
над все, рідненька мати!
Ти в бою хоронила мя,
син твій здоров, старенька;
пугар сей сушу аж до дна,
щоб довго жила ненька!»

А другий заспівав знов так:

»Дівчино моя люба!
Рікою де чуріла кров,
мені грозила згуба,
там ти, единая, мене
мольбами хоронила;
здорове твоє, любко, пю,
окрасо моя мила!»

А третій тужно заспівав,
циприся аж лунали:

»Коби я рідну матір мав
Та бідну поховали

давно в могилу, а я сам,
ба й любки я не маю,
на инший лад вам пісеньку
сердечну заспіваю.

Жий, Буковино ти моя!
Де гори ті Карпати,
де з берегами синій Прут
думки зна' щебетати;
де руський щирий є народ,
за них пугар сей сушу,
за них готов я положить
і тіло моє й душу!»

Корчмарик слухав дивний спів,
не розумів і слова,
думав собі: »Хоч я старий,
признати тра, що мова
і ся хороша.« — Положив
вина збан. »Хлопці, пийте!«
по таліянськи говорив,
»і много літ прожійте!«

42. Три брата.

Пішли три брата в світ чужий,
бо доленьки не мали,
по трох роках із чужини
в село своє вертали...

»Загляньмо в хату у вікно,
вдова стара де жила, —
як ми ішли з села, дочка
сорочку слюбну шила.«

Тепер, дивись, в сорочці тій
лежить вона на лаві;

барвінок вкрив студену грудь
і кучери русяві.

Ввійшли у хату брата три,
жаль серце їх стинає :

»Марійку щиро я любив,«
найстарший промовляє.

»Я подружитись з нею гадав,«
так середущий каже,

»та щоби я щасливий був,
не дало лихо враже.«

А той найменший занімів,
що дієсь з ним, не знає,
цілує дівчину мертву
і сльози обтирає...

43. Дівчина сирота.

На небі перекрій пливе, —
дівчина лен дрібний приде.
Дрімота ходить близь вікон;
роздав ся голос наче стон:
»Дівчино, прями перестань!
Вже місяць підійшов — от глянь!«

»На слюбну сорочку я кужіль пряду,
на зорях у ранці солодко засну.

Веретенце, ся крути
і дрімоту віджени!«

На небі перекрій пливе,
дівчина полотенце тче;
дрімота ходить близь вікон,
роздав ся голос наче стон:
»Дівчино, ткати перестань!
За гай заходить місяць, глянь!«

»На слобну сорочку я полотню тчу,
на зорях у ранці я мило засну.

Човнику мій, ся звивай
і дрімоту відганяй!«

На небі перекрій пливе,
дівчина голкою веде;
дрімота ходить близь вікон,
роздав ся голос паче стон:

»Дівчино, шити перестань:
давно зайшов вже місяць, глянь!«

»Як вишню сорочку до слобу собі,
то буде солодко дріматись мені.

Хутко, голко, ся звивай
і дрімоту відганяй!«

За хмари місяць ся сховав,
дібровов вихор лютував.
Хлопчина зрадив молоду
дівчину, вбогу сироту.

В новій сорочці твердо спить,
нещасне серце не болить,
звінчають ї завтра з могилов сумнов, —
як піна на мори розплилась любов...

Сьвіте милий, ох, прощай!
Як то шкло, розбив ся рай!

44. Гусляр.

Гусле моя голосиста,
жаль мені з тобою!
Ти збагрена, ізрошена
кровю і слезою...

Годі, брате, заспівати
про героя Марка!
Самопали загреміли,
вже пицять ячарка.

І киждали вже зачали
танець свій кровавий —
вже досить глумивсь над нами
бісурман лукавий...

Занімили гусли пані,
чути із дірови:
»Гей, юнаци-соколята,
розірвім окуви,
щó кували нас віками!
Братя, враз до зброї!
Ми всі Лазаря унуки,
до борби готові!

Досить *раю* катували
Турки-бісурмани,
час за волю вже точити
з серця кров погану!«

Занімили гусли пані,
Дріна багреніє,
рівноподем герць зачав ся,
серце в груді мліє.
Від огнів Герцеговини
небо все палає,
а планинов бій завзятий
мов те море грає.
То за кривду за вікову,
за гарач заплата!
Знай же, Турче, що у Серба
все душа завзята!...

45. Цар і кобзар.

Раз жив на сьвітї славний цар,
врага покотом клав
і лаврами свое чоло
не раз, не два віщав.

В триумфах величних ему
минуло все життя —
та, знайте, і в царських грудях
не вічно серце бє.

Кобзар старий на світі жив,
щоб вік цілий блукав
і про давню бувальщину
потомкам все співав.
Вінок терновий він носив,
хилив ся до землі,
та чув ся кріпким молодцем,
коли співав пісні.

Умер могутий, славний цар,
в мармурі тихо спить,
на домовині острій меч,
як тихий труп, лежить;
не ворухне ся більше сталь,
єї з'їдає ржа,
бо сціпла вже рука царя,
заснула вже душа.

Умер кобзар, віщун старий.
З жалем го загребли.
На гробі кобза спочива...
Як степові вітри
гульню світами розпічнуть,
іде від кобзи сум,
бо з струн чудовий звук звенить
старих кобзарських дум...

ПОЯСНЕННЯ.

А. Думки і пісні.

4. **До моїх друзів.** Стор. 16, стр. 8 потали = потонули.

5. **Де серце моє.** 16, 5 з д. тримбіта (трембіта, трумбіта) = дуже довга дерев'яна труба у Гуцулів.

6. **Гуцулка.** 17, 1 з д. гуцулка = така співанка і танець, до козака подібний. — 18, 3. гуслинка = заварене сїле молоко.

14. **Чом так сумно...** 25, 1. Трахтепрів = місто над Дніпром, вище Канева, колись головна столиця козацтва, надане королем Стефаном Баторим гетьманови козаків.

18. **Горить ватра...** 28, 22. дараба = слав, тратва. — 23. флюяра = сопілка. — 29, 6. в безвідь = в безвість, не знати куди. — 11. зарінок = побереже, на котрім ріка осаджує ринь і намуд, а котре відтак поростає травою.

26. **Невольник.** 36, 6 з д. Сесея поезія написана очевидно під впливом вістий про арештованя Українців в 60-их рр. Та сама тема в ч. 45. У тюрмі.

28. **Вечір над Прутом.** 40, 2. чвірінок = цвіркун, сверщок. — 9 з д. марина = мерена, усач (риба, що живе особливо в гірських ріках). — 41, 3. кормпло = керма при дарабі; кормач (17) = керманіч.

37. **Згадка старини.** 48, 18. бандура = улюблений інструмент у козаків, подібний до скрипки, але з довшою шийкою і з мосяжними струнами, на котрих грає ся пальцями; торбан подібний до бандури, має 25 струн або й більше: кобза (21) також подібна до бандури, але має лише 6 струн або і менше. — 50, 5. Славутиця = так називав ся Діптер в давних пі-

снях і думках. — 6. байдаки = судна з плоским дном, ними (та чайками) вишарувалися козаки в походи воєнні. — 11. Серай = султанська палата в Цариграді з цілим двором. — 12. Амурад = було кількох султанів турецьких, що звалися Мурад; з козаками воював Мурад IV.

38. *Чому вийде...* 51, 4. Чигрин = це місто (в київській губернії) стало після Зборівського миру резиденцією Хмельницького і мовби столицею України. — 8. Жовті Води, Корсунь = тут побив Хмельницький польські війська. — 10—13. Синопа, Трапезонт і т. д. = місця над Чорним Морем, де козаки побивали Турків і Татарів.

40. *Там би я співав.* 53, 16. недура = великий дур, смуток, журба.

48. *Ліси зазеленіли...* 63, 9 з д. боле = добре (від того рос. і слав. болѣ, болій = лучше, лучший).

50. *Природа убралась...* Сей вірш містить рефлексії, по частині особисті, по перебутій слабості. Воробкевич був 1867. р. тяжко хорий на тиф.

55. *На провесі.* 71, 7. бриндушечка, бриндушка = брендуля, crocus vernus, Frühlingssafran.

56. *Бодай тебе...* Мотив особистий; Воробкевич, замешкавши в Чернівцях, тужив за Рускою Молдовоцею, за горами.

62. *Збудилась Русь.* Сей пісня була зложена з нагоди основи товариства „Руска Весіда“ в Чернівцях, она загально звісна на Буковині.

65. *Чорні змари...* Сей вірш зложений з тої самої нагоди.

67. *На марши.* 82, 7 з д. маслина = оливник, оливне дерево. — Мінчіо = ріка в Венецькій краї, доплив Паду. Поет має на гадці війну Австрії з Італією в 1866. році.

73. *Величайте Бога.* Сей пісня і посліуючі 74, 75, 76, 77, 78 вняті із співанника для народних шкіл, зладженого Воробкевичем. 74. *Моліть ся Богу.* 88, 13. трудний = струджений, втомлений.

84. *Пісня про черновецьких паничів.* 96, 7 з д. антерея = верхня одежа, довга і з широкими рукавами, від сьвята. — 97, 8. штаєр = стирійський танець. — 98, 5. глечик = горнятко, збани.

85. *Пісня черновецьких панночок.* 98, 13. криноліна = спідниця на обручах, яку носили в 50-их і 60-их роках минулого століття для вигладження і розпростирання сукні. — 14. рікля = давнійший стрій жіночий, з вирізкою на грудях. — 15. пафтали (волоске слово) = спряжка. — 16. гордея (вол.) = пояс. — 17. цятки = коралпки, пацьорки. — 22. куконіцо думята (вол.) = панночко ваша милість. — 99, 5. шіншон = вкладка з волосся, звичайно чужого, на голові жіночій, щобн своє волосся висше і буйнійше стояло.

86. *Одним доли...* Мотив особистий, нарікане поета з причини безнастанних недуг в родині. Те саме і в 87. Монастирска рожа.

88. *У степу.* 102, 9. луна (церк.) = місяць. — 103, 1. караул (росс.) = сторожа, варта.

89. *Старий монастир.* 104, 5. община = спільність, громада. — калугор (грецьке слово) = монах, чернець.

90. *Молодости, відрадости...* Багато сих вершів повтаряють ся дословно або майже дословно в пізнійшій поезії 125. *Літа, літа молодії*, та і цілий зміст обох поезій єсть такий самий.

98. *Жнуть жемці...* 114, 7. кланя = кладня, полукіпок (30 снопів).

101. *Лік на похміле.* 117, 5. шматирка = перекручене із „кватирка“, міра.

102. *Наш світ великий...* 119, 3. рожі Брехона = Рожею Брехона називають звичайно рослину *Anastatica hierochontica*, що росте в Сирії, Арабії і Єгипті, має малі червоняві цвіти а вянуци скорчує ся в клубок, але розвиває ся знов, як її кине ся в воду. Їй приписувано длятого давнійше ріжні лічипчі і чудові прикмети.

108. *До Сучави я...* До Сучави ходить що року велике множество народу на прощу (відпуст) до чудотворних мощей св. Івана Сучавського, покровителя буковинського краю.

III. *Пісня при царці.* 127, 3. доматор = господар.

112. *У краснім місті...* 128, 1. Еден (єврейске слово) = рай. — 7. alma mater (лат.) = кормляча мати, така назва з давних давен дає ся університетам (яко кормителям духа). — 8. Гамбрин = казочний

король Фляндрії (в Бельгії), котрий мав винайти пиво. — 10. *segevisia* (лат.) = пиво. — 129, 6. нектар і амброзія = напій і їда грецьких богів. — 8. Фалерно = околиця в полудневій Італії, де особливо за староримських часів добувалось знамените вино, славлене римськими поетами.

115. *На могилі...* 131, 1 з д. Великий Луг = великий ліс на лівім березі Дніпра, против Запорожської Січч.

117. *Петро ся вернув.* 133, 22. флекев (з волоско-го) = молодий парубок. — 134, 5. іль = яль, ялиця.

127. *Вчєра високі Карпати...* 144, 1. габа = рід білого грубого сукна, біле покривало. — 3. щитирокити = верхн гір.

132. *Лєги здорова...* 148, 2 з д. саркофаг = камінна трумна з богатими різьбами; в таких трумпах давні Єгиптяне ховали своїх королів (фараонів) і священників. — 1. некропіль (грц.) = місто мерців, назва великих гробовищ з гробами в скалах викопаними.

136. *Тяжко, брате...* 153, 22. Янусом тм вквочені діти = Поет мав відай Януса, староітальского бога початку всіх річей, винаходця хліборобства, громадянських законів і т. п., за бога дволічного чи лихого, котрий вквочив, се б то як квочка вивів, злосливих критиків.

143. *Скит Манявский.* 159, 16. Рим руку про-стягнув = Скитський монастир в Маняві зніс цісар Юсиф II. р. 1785 з подібної причини, з якої зносив і католицькі монастирі з самим тільки аскетично-контемпліційним напрямом.

163. *Як-бим знала...* 174, 15. ширпика = хустина.

165. *Вас, герої...* 175, 7 з д. готар (вол.) = границя, пограніччє. — 176, 8 з д. Межигірський Спас = Межигірський монастир, 18 верств від Києва, став по зруйнованю Трехтпмрївского монастиря (1665. р.) монастирем козачим, куди не оден козак на старість ішов „спасати душу“. — 1 з д. омофор = архиерейска одежа з чотирма хрестами.

179. *Марїїна із Розтін.* Розтоки = село в горах у Вишнцкїм повіті на Буковині.

185. *Шинкар-шальвір...* 196, 2. шальвір, шальбір = шахрай, опуканець.

198. Вечір над ставом. 206, 6 з д. осока = різійка, остра трава. — 207, 7. яріти = променіти.

200. *З журавлями...* Мотив особистий: поет оплакує смерть свого дорослого сина Олександра, окінченого правника, котрий помер 6. цвітня 1898. на полудні.

215. *Сива пенька...* 217, 21. сокотити ся = стеречи ся, берегти ся.

218. *Adieu jeunesse* = працай (бувай здорова), молодости!

220. *Лицар-вино* 222, 8. котнарскее = Котнарсе місцевість в північній Румунії, славна своїми виноградниками.

Б. Баляди і оповідання.

2. *Гуцул-сиротина*. 232, 12. тобівка = торба з сукна. — 233, 6. каторжник = засуджений на тяжкі роботи карні. — 3 з д. Шпніт, Плоска, Довгополе = місцевости над рікою Черемонем, як і міста Вижниця і Кути.

7. *Кожда слабість*. 240, 10. шуляти = друляти, тручати. — 11. трійця = зіле Нурегісум, уживало ся давніше в антиках яко лік, а сік єго уживав ся до чарів.

8. *Мурашка*. 241, 8. аркан = мотуз. — 13. шайтан = чорт. — джавр = невірний, так прозивають Турки кожного немогаметанця. — 242, 3. ганджар = короткий закривлений обосічний ніж (кинжал). — 245, 13. тулумбас = рід барабана.

9. *Скалозуб*. 247, 7 з д. Майноти = Греки з полудневої части півострова Мореї, дуже завзяті вороги Турків, уважають себе за потомків давних Спартанців. — 248, 2. одаліска = невольниця-коханка у Турків (властиве служниця покойова на дворі баші або султана). — 3. ага = (давніше) військовий старший у Турків. — 10. шездара = цитра. — 249, 15. Пера, Галата = передмістя Цариграда. — 250, 1. грець = герць, бій, стійка перед властивою битвою. — 9. ятаган = коротша шабля чи довший ніж турецький, обосічний, затиканий за пояс. — 251, 22. Палеологи = в грецкім цїсарстві родина пануюча від року 1261 до 1453. — 252, 11. семипудніі = дуже тяжкі, росій-

ска вага пуд має $16\frac{1}{3}$ кілограмів. — 253, 3 з д. парча = матерія ткани золотом або сріблом. — 254, 4 з д. китаїтка = легка, гладка і лисуча тканина з вареного шовку.

10. **Похід на море.** 257, 7 з д. блаватас = сніж матерія шовкова. — 6. Козмо і Дамяне, шнії вашу дину = 14. (1.) падолиста. — 259, 13. мослим = магометанець. — 260, 8. чучуга = чечуга, стерлядь (риба).

11. **Кифор і Гануся.** 262, 3. с-ночи = вчєра в вечер.

15. **Нечай.** Брацлавський полковник Данило Нечай згинув справді так, як в піснях історичних про нього розказує ся, в лютім 1651. р. в місточку Красім, нападений несподівано польським війском, коли неосторожно забавляв ся. — 279, 22. коверзувати = крутити, вигадувати, вередувати. — 292, 21. коряк = чарка з кори або з дерева. — 295, 17. кварціяні = сталє військо в Польщі, удержуване для „поточної“ оборони з четвертої часті (кварті) доходу з королівських дібр.

17. **Скаменїла богачка.** 312, 3 з д. бєрбєнця = бочїлка, фаска (особливо на спр).

22. **Козак Турба.** 323, 5 з д. голомозий = лисий.

24. **Марїйка.** 325, 19. грунь = хребет гори.

25. **Паньска пімста.** 328, 18. амфора = збан з двома ухамі. — 21. обєлїск = (памятковий) високий стовп (давних Єгиптян) з одної штуки каменя, четверогранний, в горі щораз тонший, остро закінчений. — 2 з д. бєльведєр = будівля в красній околиці або часть будівлі з красним видом. — 329, 1. капїтель = найвисша часть колюми (стовпа) з окрасою. — 2. фасада = передня (фронтова) сторона будинку. — 5. карїятїди = камїнні фігури в деяких будівлях замість стовпів. — 6. стукатури = ізмені і окраси з мїшанини гіпсової на стїнах і повалах. — 7. вєстїбуль = присїнок. — 10. гобєлїни = дорогі килими до окраси стїн з тканими рукою образами. — 330, 6. мечник, стольник = достойники надворні і земскі в давній Польщі. — кастєлян = начальник округа з урядом сенаторским.

26. **Убога Марїйка.** 332, 9. бєрвєно = пень, бальок.

27. **Гостинєць з Боснїї.** 333, 12... Акрополь, Колосєєум, Пропїлєї, Партєнон = славні будівлі

в стародавній Греції і в Римі: Акрополі = замки в більших містах Греції, Кольосеум цирк в Римі, Пропилеї присілки з колюнами до сьвятинь, Партеон сьвятиня в Атенах. — 336, 6 з д. теленка, телінка (вол.) = сопілка без денця. — 337, 4. заполоч = червоні або сині нитки бавовняні. — 6 з д. патрон-таш (Patronentasche) = шкіряна коробка на патрони, набої. — 339, 9. рая = піддані турецькі немагометанської віри. — 341, 8 з д. горніст (Hornist) = трубач. — 342, 6. дойна = волоска тужлива думка. — 9. гвер (Gewehr) = ручниця. — 18. Сава = правобічний доплив Дунаю, творить північну границю Боснії. — 345, 3 з д. innainte, frate (вол.) = наперед, братя! — 346, 15. Кельнери = вояки 41-ого полку піхоти в Чернівцях; властителем полку був тогди барон Кельнер. — 347, 10. Босна = доплив Сави. — 349, 20. дамасценка = шабля з славної стали вироблюваної в місті Дамаску в Сирії. — 350, 6 з д. трайстрина, трайстра = торба на плечи у пішого жовняря. — 3. терх = клунок, вюк. — 352, 9. фоя (вол.) = листє.

29. Козак Гарасим. 356, 5. бутн (з німецького Butte) = бочка, кадка.

35. Плакучий ліс. 365, 1 з д. гашечка, гашка = гадюка, змія зикзаковата. — 366, 1. ботюк, бутук = грубий ковбок дерева, пень до різання шилою.

37. Ірина. 370, 3. хата в нобоях = побита драпницями.

38. Гуцульська доля. 373, 7. плай = стежка, видоптана звичайно худобою. — 10 з д. Сокільський = висока скала над Черемшом за Вижицею. — 374, 9. вакати ся = важити ся. — 3 з д. плоташ = керманіч, що збиває і провадить плоть. — 1. Галац (Галач) = місто над Дунаєм в Молдавії (Румунії), провадить значну торгівлю особливо деревом і збіжем. — 375, 15. погій = повіль. — 17. тратель = тратка, вексель. — 10 з д. бірувати (вол.), бізувати = могти. — 376, 4. банувати = тужити. — 14 з д. трачка = тартак, шила. — 11. вів (віл) = олень самець; самиця оленя = корова. — 378, 1. лянка = сорочка льняна, паньська ноша недорога. — 16. раптух (Reintuch) = біла хустка жіноча на голову, покривало. — 8 з д. дедьо

= тато. — 381, 16 з д. облаз = бік гори що усуває ся, дорога по-під стрімкі стіни гір (куди тяжкі бувають переходи). — рипа = провал, пропасть. — 382, 9 з д. ступа = прилад до ошихання, фоліш (до піхання сукна).

41. В Італії. 385, 1 з д. остерія = гостинниця, господа.

44. Гусяр. 389, 8 з д. Гусль = інструмент музичний подібний до цимбалів, але грає ся на ній пальцями. — 2. самопал = стародавня ручниця з льонтом. — 1. янчарка = шабля, ручниця янчарска. — 390, 18. Дріна = ріка гранична в Боснії, доплив Сави.

ЗАГАЛЬНІ ЗАМІТКИ про поезії Ізидора Воробкевича.

Порядкуючи до друку поезії Із. Воробкевича, я брав звичайно за основу його власні рукописи, а коли їх не було, то перводруки. Сі рукописи в великій частині є лише першими нарисами поезій, не вигладженими ще остаточно; також перводруки не все були вільні від помилок, часто лише з вини давних редакцій, а не автора. Тому заходила часом потреба, тут і там поробити деякі поправки в мові і формі поезій, щоб можна було їх друкувати.

Вибираючи поезії, я дивився передовсім на те, чи они з артистичного боку заслуговують на друк або чи дають що нового до характеристики поетичної творчості І. Воробкевича і його часів. Дякуючи я не прийняв у збірку досить багато таких поезій, що вже були друковані, бо вважав їх слабими; натомість вибрав з рукописної багато нових поезій, цікавих з того чи сего боку. Всі поезії, що вибрав др. Іван Франко до збірки „Над Прутом“, є і в нашій томі, тільки розложені хронологічно, коли роки написання можна було найти.

І взагалі всі поезії я старався подати у порядку, роками, коли були писані. Сей порядок, як видно із збірки, я перевів у 238 поезіях на 277 усіх друкованих. Се потрібне і для вірної оцінки творчості поета і для історії часу, коли писалися ці поезії. Поділ цілої збірки на дві великі групи (А. Думки і пісні і Б. Баляди і оповідання) заведений з практичних причин, але в обох групах задержана хронологія.

Тому що я, порядкуючи твори Із. Воробкевича, мав нагоду прочитати майже всю літературну спадщину його, отже й всі твори, котрі може й ніколи не

будуть друковані, і переглянув також его композиції, шукаючи за текстами пісень, то чей не пошкодять, коли я скажу тут кілька своїх заміток поки-що лише про поезії Із. Воробкевича. Сі замітки мають улекшити орієнтацію в поезіях І. В—а і дати основу для вірнійшої оцінки їх. На літературну працю І. В—а мусимо дивити ся передовсім з історичного становища, а до того потрібні деякі ближні відомости про поета, поки-що загально незвісні.

Маємо діло з одним з наслідників Шевченка, з письменником, котрого симпатії до української літератури виробили ся майже незалежно від наших просвітних осередків в Галичині і в Росії, на основі самого уподобаня в народних піснях і в нашій історії, а розширили ся і скріпили ся тільки з часом під впливом зносин з українською молодю громадою у Львові. Із. В—ич не вчив ся у школах рідної мови, лише приватно навчив ся читати і писати — і то дуже лихо. Говорити знав з дому. Але читав радо народні пісні і сам збирав їх ще у школах і на теології, пізнав також — хоч звичайно не з книжок наших авторів — історію свого народу, і се дало основу его національній свідомости. Коли ж почав сам писати (а маємо рукописи его поезій уже з 1859. р.), то народні пісні і наша історія були першими жерелами его одушевлення і творчости. Тут він черпав перші свої теми, тут він і в часі цілої своєї 40-літньої літературної діяльности все шукав тих мрій, що за-молоду его одушевляли, і надавав їм що-раз то нову форму.

Пригляньмо ся перше его епічним творам. Від 1864. р. Із. Воробкевич з особливною охотою оспівував різні події з козацької історії. В часі до 1868. р. він обробив поетично воєнні пригоди трохи не всіх гетманів і славних козаків із 16-ого і 17-ого столітя. Сі свої співні називав він „думами“ і, коли вже написав їх немало, то 4. вересня 1866 р. сказав таке про них:

„Сі думи написав я більше-менше на історичних основах і устних переказах. Сей матеріал був мертвий і у многих зглядах несовершений, мов той мармур. Моєю задачею було его по зможі одушевити. Чи мені то удало ся, не можу сказати: то річ читателя.

Найголовнішою причиною до такого діла було то, що рідко котрий з наших писателів на се подо

заблудив і такі плоди-твори на божий світ пустий. Наша історична думка, наша епіка зовсім не розвита, і то поле зледаціло, — рідко хто старає ся де щось хороше, чого наша історія так много має, від погібелі сохранити і потомкам передати, хоч епіка є найкрасніа і найцінніша частина музи-поезії.

Ріжні були мої жерела; многі думи основані суть на оповіданях М. Чайковського, котрого твори лише в німецькім язичі читав я, — не тому може, що Поляки з нами ворогують, по тому, бо і нині по ляцки розмовити ся не могу...

Ся поява много до того причинила ся, що моя мова лиш простонародна, без всякої красоти, поетичної техніки і з многими недостатками... (Се очевидно хибний погляд. — О. М.) Ляхи наші братя, і пів життя мого дав бим, коби дождати тої днини, того сьвята-празника народного, коли Лях з Русинном, мов брат із братом, любити ся і жити-муть, бо лише в-купі будемо такі сильні, як ми раз були.

Другі мої думи оснував-ем на оповіданях німецьких дієписателів. Сумна то поява, що не маємо ми збірників історичних оповідань. Все збїрай з чужого, бо свого дасть Біг. Найголовнішим жерелом сих дум була любов моя к Неньці-Україні, козацтву і всему, що було і мпнуло ся. Стени, кургани-могили мя одушевляли і ку писаню побуджували.

Знаю, що сї думи не совершені і слабонькі, — вже мужем, хотя я родом Руси, по руски говорити, читати і писати зачав-ем, я самоук. Потїшу я ними декогось з моїх родимців, то від них лиш єдно прошу: недостатки поправити братною любовію і з наведених више причин звинити."

Німецьким жерелом, про котре І. В. тут згадує, була „Geschichte der Ukraine“ Енгеля, також твори Гоппе, Вантши-Каменьського, Куліша (Записки о Южной Руси і Досвітки), Шевченка, від 1867 р. Мордовця („Козаки і море“), Костомарова (праця про Хмельницького), галицькі видавництва і п.

У наведених словах В--а все сказане, що потрібне для зрозуміння й оцінки его дум. Не мав досить жерел до них, а до того ще й бажав нічим не вразити Поляків. Через те „думи“ про стрічі козаків з Турками виходили більше або менше буйні та енергічні; де ж приходило ся Воробкевичеві писати про Поляків, там

єго думи — як справедливо замітив Б. Дідницький і інші редактори — виходили мало оживлені.

[Із дум В—а є в нашій збірці п'ять, написаних в роках 1865—1868, а то: Мурашка, Скалозуб, Похід на море, Кифор і Гануся і Нечай, не згадуючи менших.]

По переїзді до Черновець, інтерес Воробкевича до козацьких тем ослаб, хоч він і пізніше не раз вертав ся до них (пор. поему про Тимоша Хмельницького в альманасі черновецького „Союза“ 1885 р., драму про Сагайдачного, повість і драму про Мазепу); натомість заняла єго в 70-их роках з нагоди російсько-турецької війни історія балканських народів, византійська і повітна (турецька, сербська, альбанська, чорногорська), і він радо обробляв теми із сеї історії то віршом то прозою. (У нашій збірці є з тих часів „Гостинець з Боснії“, інші поеми не надавали ся до передруку.) Заміловане до історії проявило ся у Воробкевича ще й темами про Нерона (1876, мотив із Шевченкових Неофітів), про Клеопатру (1879) і про північного Нерона, царя Івана Грозного (1885). Особливо сими двома остатними поемами, недокінченими а заложеними на широкій основі, сподівав ся він досягнути славу, однак не повело ся єму.

По-при історичні теми, переповідав часом В—пч віршом також буковинські народні перекази, або подавав і короткі оповідання з народного життя, яких у нашій збірці є кілька.

Омелян Огоновський сказав у своїй історії літератури (II, 1, 336) про Воробкевича, що він „вище стоїть в нашій літературі яко поет епічний“, ніж як лірик. Із сею думкою пок. професора годі згодити ся; І. В—пч передовсім лірик-співак, що звичайно сам і музику укладав і слова до музики. Єго епічні твори, найбільше ті на козацькі теми, небезінтересні, правда, з того становиска, що писав їх Буковинець ще „досєвіта“, перед усякими проявами національного життя на Буковині, в часи такі, коли і в Галичині не було добрих письменників; оно цікаво бачити, в якій формі проявляло ся козакофільство у знімченого Русина в далекому гуцульськєм селі буковинських Карпат; але сама мета єго „дум“: ратувати віршом від забуття козацьку історію, нагадує коли не давних італійських, сербсько-хорватських та польських поетів-істориків, то вже певно Шевченка і Куліша (особливо єго „Досєвітні“, звідки Воробкевич взяв і строфу, якої часто ужи-

вав: трохеї 3+3, 4+3). Не всяка історична тема, як думав В—ич, надає ся до поетичного оброблення; на переспівуваню історичних подій мусить потерпіти як не історична правда, то поезія. А у Воробкевича саме так нераз бувало: хотів мотивувати якусь подію, як історик — вишла проза; видумав сам щось, скривдив історичну правду. Не маючи досить певних жерел, не міг збагнути духа часу; козаків уявляв собі так, як Енгель і М. Чайковський: романтичних, охочих до пісні, любови, бійки і чарки заведій, троха ідейних у справах віри і України — а зрештою зовсім не таких, якими они справді були. Може бути, що Воробкевичеві „думи“ в зараню розвою галицької Руси дечим також причинили ся до зросту свідомости у громади, будили замилованє до рідної історії: тепер они для нас мало інтересні, а з аргументичного боку і зовсім не заслугують на те, щоб їх намятати, вишавши декотрі, писані з більшим розмахом, чутєм та знанєм річи. Так отже романтично-історичний напрямок — се була одна головна прикмета поетичної творчости Воробкевича.

Друга прикмета его творчости — се етнографічний напрямок, замітний найбільше в его ліриці. Першим і найважійшим жерелом до ліричних поезій Воробкевича були народні пісні, які ему ще замолоду припали до вподоби. Він сам писав про себе Д. Тячківцевичеві 1865 р. ось як: „Я збирав і писав народні думи-пісні через близько п'ятнацять літ, не знав я ні мук ні трудів, лазив в низку хатчину, під бідну соломяну стріху, честував сліпого лїрвака і, що чув, в музику складав і в книжки збирав. Збірники пісень М. Максимовича (Москва 1827 і Київ 1849), Жеготи Павлього, Вацлава з Одеська, Коцініньського і другі менші збірнички пісень і пословиць народних, далі поезії Т. Падури, много від Куліша і н. стоять у моїм невеличкім книжкоскладі за рядом, порох не припав їх, сто раз я їх читав, учив ся — і характер нашої народної пісні так серцю присвоїв, що лиш в тім тоні співати знає і борше заїміє, як его лишить ся (покине).“

Уже в р. 1860. перенісав собі Воробкевич у своїх зошитах по німецки цілу розправу Вагилевича про народні пісні з „Русалки Дністрової“; в р. 1865. і сам написав таку розправу, досі недруковану. Писав тут,

як треба ділити народні пісні, та обговорював поодинокі відділи, звертаючи увагу передовсім на постичний і музикальний бік пісень. І з цілої його діяльності в самих початках видно, що він справді з великим замишуванєм займав ся народними піснями.

Вийшло ему се на добро передовсім через те, що навчив ся народної мови, і доки сам писав в душі народних пісень, доти й не показував таких хиб, як у прозі. Він і сам то бачив. „Моя проза до нічого — писав він Д. Танячківчови 1865. р. — До моєї думи-пісні серце слова диктує, до прози треба в поміч брати граматику, синтактику і т. д., до чого не маю ані науки, ані охоти і терпелivosti.“ У Воробкевича повторило ся те, що і в інших письменників, котрі не вчили ся мови докладніше; вчитавши ся в народні пісні, самі потрафляли писати наслідуючи сих пісень, коли тимчасом проза, от хочби звичайні листи, вимагала від них иншого і більшого засобу слів і зворотів, як дає народна пісня. Але треба тут зараз додати, що Воробкевич до кількох років на стілько опанував мову, що не тяжко було ему і прозою писати; він прочитав у часі до 1868 р. трохи не все, що тогді з України заходило до Галичини, випишував собі слова і звороти — і так навчив ся мови.

Народні пісні займали Воробкевича обома своїми сторонами: і текстом і мелодіями. Уже зарані як ділетант-композитор складав він собі і свої композиції, до чого й збірвав народні мелодії, а як поетично настроєного молодця займали его і слова пісень. І так ми зразу й бачимо в его ліричних поезіях отсі дві прикмети народних пісень: спершу він наслідує народні пісні задля їх змісту, сам ще не komponує музики: любов у різних об'явах, козак, чумак, рекрутчина, молодість, природа, по-при те поетичні плачі за тим, що минуло і не верне ся з нашої історії — ось мотиви его першої лірики, ті самі, що і в народних піснях. Де далі він і сам починає складати пісні-мелодії і сам до сих пісень дорабляє слова, або навпаки. Спершу робить се найбільше з тої потреби, що укладає співаники для шкіл (пор. чч. 66, 71, 73, 74, 75, 76, 77 і 78), пізнійше пише пісні для своїх опереток; а там помалу і збирає ся у него що-раз більше самостійних пісень з его словами і з его музикою. Переважна частина его лірики від 1869. р. — се вже

правдиві пісні з музикою. Про сю музику можуть критики мати свою гадку, більше чи менше прихильну, але з літературного становища мусимо дивити ся на Воробкевичеві думки і пісні, як на його власний текет до пісень. Була би повна радія так їх і друкувати разом, коли і текет і музика добро того самого автора. І тільки оцінка і тексту і музики була би повною оцінкою Воробкевичевої пісні. Без сумніву гарна музика покривала нераз у него недостатки тексту (нагадаю відому гарну пісню „Над Прутом у лузі“), а бувало й навпаки. Але нема спромоги, брати ось так Воробкевича і яко поета і яко композитора разом; мусимо вдоволяти ся свідомістю, з якої потреби брала ся Воробкевича лірика і в якій ціли писав він її.

У змісті я позначив сі думки і пісні звідками, що до них В—ич уложив музику: в їх 71. Але мені не відомі всі його композиції, а тимчасом строфи і рефрени багато думок показують, що се також ніщо инше, тільки текети до пісень, може й неуложених на поти. Так ми й повинні дивити ся на них, як на текети пісень, які Воробкевич уважав лише половиною своєї роботи і то може й менше важною половиною.

В р. 1893. списав із Воробкевич 195 своїх композицій на-чисто і поділив їх на такі відділи:

- I. Пісні до слів Т. Шевченка;
- II. Пісні козацкі, патріотичні і п.;
- III. Пісні любовні, пращальні, розлуки і п.;
- IV. До чарки!
- V. Многая літа!
- VI. Комічні, шуточні і п.;
- VII. Співи при похоронах;
- VIII. Хори мішані.

Опустивши відділи I, V, VII і VIII, ми могли би заголовками инших відділів поназивати також і цілі групи Воробкевичевих ліричних поезій. І тут є ціла вязка козацких і патріотичних пісень, друга вязка любовних, третя пісень до чарки, а четверта комічних. Воробкевич уважав себе скорше музиком, як поетом; тому й не диво, що всякі текети до пісень він зміняв, переробляв, переспівував на різні лади, як ему вже якась музикальна видумка наказувала. Звідти виходила деяка монотонність у помислах впр. любовних пісень, монотонність, очевидно, у словах, бо про музику не говоримо. Богато варіантів — отсе поява, зви-

чайна у Воробкевича. (Із таких варіантів є і в нашій збірці два: NN. 90 і 125, 168 і 230.)

Так хоч приходять ся нам судити Воробкевичеві думки і пісні без уваги на музику, проте мусимо сказати, що він і в них показує значний поетичний талант і багато широкого чуття. Форма його поезій не завжди нас вдовольє; на наголосі Українці певно не згодять ся, хоч они народні, уживані на Буковині; рими часто не всюди добірні (в пісні, правда, не чути так виразно їх). — але з тим всім ми мусимо пам'ятати, що се поет старої школи, а не з новітніх, і що він на свій час та ще на Буковині дав багато і нового і свіжого і ідейного. Як порівнати вплив Воробкевича із впливом Федьковича на Буковині, треба рішучо сказати, що з Воробкевичевої праці на Буковині було більше користі, як із Федьковичевої, за ж и т я о б о х. У Воробкевича було більше розуміння і охоти до товариського життя; його пісні були загально знані; у буковинських видавництвах він часто і радо писав — а ті гадки, що він ширив своїми творами, були користні: його поезії і пісні будили любов і до всего народу і до тіснійшої вітчизни, Буковини, скріпляли духа земляків в тяжкі часи, вказували на недолю народу (теми про Гуцулів), навчали шкільну молодіж, веселили всіх (пісні до чарки) — коротко сказати, сповняли свою задачу і ще довгі літа будуть сповняти, коли тільки Буковинці докладнійше спізнають свого поета і композитора.

У нашій збірці помістили ми дуже мало дидактичних віршів Воробкевича, але й їх набиралась би спора вязка і при загальнім осуді годі хоч не згадати її його заходи для осьвіти шкільної молодіжи.

І ще одно треба сказати: у Воробкевича дуже мало особистої лірики; навіть там, де він каже: я, він звичайно не про себе пише. Часом лише обурював ся на критиків, котрі справді не задавали собі праці пізнати докладно всю його роботу і його вдачу, дуже склонну до веселости, та дорікали йому плаксивостію (пор. ч. 135); нарікав, що за свою працю не зазнав вдячності (ч. 136), або і сварив обесурантів-критиків, що добачували у других в очах смілку, а у себе не бачили колоди (ч. 172) та затроювали поетови жите (ч. 229). Десь колись пожалував ся віршом і на свою недолю (н. пр. ч. 200, де говорять про смерть дорослого сна) —

а так зрештою не дуже любив займати читачів своєю особою.

Видаючи збірку „Над Прутом“, др. Ів. Франко назвав Воробкевича гарно одним з перших жайворонків весни нашого відродження. Справді він може й не соловій між поетами, може дійсно лише жайворонок, але й жайворонкова пісня дуже любя — та ще по такій тяжкій зимі, по такій безпросвітній темноті, в якій жила Буковина до часів Воробкевича та Федьковича. Богато було у Воробкевича і таланту і свідомості і енергії і доброї волі і любови до свого народу — і він служив ему щиро цілих сорок років.

В Чернівцях, 20. листопада 1909.

Осип Маковей.

З М І С Т.

(Поезії, до котрих сам Із. Воробкевич уложив музику,
зазначені зьвіздкою *).

	СТОРОНА
Передмова	3
Ізидор Воробкевич (життєпись)	5

I. Поезії.

А. Думки і пісні.

1863.

1. Моя Буковина. Чому ти серцю така миленька	11
2. То наші любі, високі Карпати	12
3. Гідний край. Всюди сонце гріє	14
4. До моїх другів. Други мої милі	15
5. Де серце моє. Де гори високі	16
6. Гуцулка. I. Я сми Гуцул з Коломиї	17
II. Як не хоче дівчинонька	18
7. На сїно жати. Сїли, сїли косароньки	18
8. Сумно в гаю зазуля кувала	19
9. Прийди в вечір, дівчино	20
10. Мав я рожу білу, красну	21
11. То наш танець, то козак	22
12. Ой прийшов я до вброжки	23
13. Впали мої сльози	24

1864.

14. Чом так сумно, Україно	24
15. Кождий хвалить край свій рідний	25
16. Ходить козак блукаючи	26
17. Чумацка пісня. Гей! гей! воли круторогі!	27
18. Горить ватра на дарабі	28
19. Там, де буйні вітри грають	29

	СТОРОНА
20. Від Дунаю вітер віє	30
21. Був то вечір тихий, красний	31
22. Знаю я, чому щебечеш	32
23. Знаю добре, чом у вечір	32

1865.

24. Доле наша золота	33
25. Рускі серця би віджили	34
26. Невольник. Руки, ноги закували	36
27. Великдень. Днико сьвята і велика	38
28. Вечір над Прутом. Остатні лучі сонця сьвятого	39
29. Впріс в лісі дуб хороший	41
30. Рекрут и. Будь здоровий, рідний краю	42
31. Марно вік мій ушпиває	43
32. Я казав, бувало: Боже!	44
33. Зів'яла рожа. Любо, мило білим сьвітом	45
34. У долині ставочок	46
35. Зроби мені, Гуцулику	46
36. Літо було, пташки лугом	47

1866.

37. Згадка старини. Занімили по Україні	48
38. Чому вяне, чому плаче	50
39. Молодої Січч горді соколята	52
40. Там би я співав. Де ростуть ліси тіністі	53
41. Обжинки. Вже пшеницю повязали	54
42. По грядках малий птах	56
43. Пане-брате товаришу	56

1867.

44. Живуча вода. Нераз бабуся — най царствує!	58
45. У тюрмі. На далекій Україні	60
46. На чужині. Буковина моя мила	61
47. За що мя мучиш, жалю мій	62
48. Ліси зазеленіли	63
49. Заверуха віє, буря свище, грає	64
50. Природа убралась у шати зелені	65
51. Чорна хмара в полонні	67
52. Схилила ся березонька	67
53. Моє бажанє. Один срібла, другий злота	68
* 54. Ой над Прутом в Буковині	69
55. На провесні. I. Сумно чорний ворон краче	70
II. Чорні хмари розійшли ся	71

	СТОРОНА
56. Бодай тебе, вівчарнику, добро не мпнуло	71
57. Там над рікою та під скалою	72
58. Прошу тебе, соловію	73
59. Стара ненька. Чагарами вихор снігом	73
60. Моє горе. Сижу тихо у куточку	74
61. Журавлики, ключолети	75

1869.

62. *Збудилась Русь. Чом красна Буковина	76
63. Братови моєму. Памятаєш, рідний брате	77
64. Мов загуло, проминуло	78
65. Чорні хмари ся розпили	79
66. *Рідна мова. Мово рідна, слово рідне	80
67. *На марши. Як сурми, труби грають	81
68. Над ставочком місяць сьвітить	83
69. Для забави. Дурень той, що проживає	84
70. Вже зайшло за гори сонце	85
71. *Вечірна пісня. Сонце ся сховало	85
72. У дуброві над водою	86
73. *Величайте Бога. Кожда птичка, хоч маленька	87
74. *Моліть ся Богу. Як раненько ся пробудивш	88
75. *Ранок. Зьвізди гаснуть, сонце сходить	89
76. *Небо наша вітчизна	89
77. *Веснянка. Куку! куку! чути в ліску	90
78. *Наша Буковина. Де красше смерека	91

1870.

79. *Іван з Путилова. Як би була я зазуля	92
80. *Заграй, ти Цигане старий	93
81. Ще дитиною в городі	94

1871.

82. Прилегіли ластівоньки	95
83. Ставок в долині там стояв	95
84. Пісня черновецьких паничів з р. 1800	96
85. Пісня черновецьких панночок з р. 1800	98

1873.

86. Одним доля на сорочку	99
-------------------------------------	----

1874.

87. Монастирська рожа. Десь над морем у пустині 100	
---	--

1876.

88. У стєну. Звечеріло. Стєп широкий	101
89. *Старий монастир. Стояв раз монастир	104
90. *Молодості, вірадості	104
91. Для мене однако. Лиш піби я бачу	106
92. Чи гостинця ви принесли	107
93. *Каплиця. Каплицю знаю я малу	108
94. Що будете пити, братя?	109

1877.

95. *Ви дівочі сні очі	110
96. Як щаслив ти, друже брате	111

1878.

97. На сїм краснім божім сьвітї	111
98. Жнуть женці там колосете	112
99. Ой бодай ти керниченько	114
100. Жовнірска пісня. Пане-брате камерате	115
101. *Лїк на похмілє. Вже сїви заїміли	116

1879.

102. *Наш сьвіт великий, кажуть	117
103. *Руска пісня. Зазвенїмо разом, братя	119
104. Щастє. Далеко дєсь над морем	120
105. Коліска і домовина. У хатчинї колокладки	121
106. Дзвіночок долом чути	122
107. Ти циганський ковалику	122
108. До Сучави я на прощу	123
109. Над потоком гай, гай!	124

1880.

110. У Києві там над Днїпром	125
111. *Пісня при чарцї. Чи-ж, други-братя, ви нїмі?	126
112. *У краснім містї Чернівцях	127
113. *Небом сяють ясні зорї	129
114. Над потоком я стояв	130

1881.

115. *На могилї ворон краче	131
116. Як пігнали новобранцїв	132
117. *Петро ся вернув. Чом нинї весело	133
118. Коня вже хлопець осїдлав	134
119. *Там в долї явір і верба	135

СТОРОНА

120. Як з Марійкою мовою	136
121. * В вільшині там малій млишок	137
122. У садочку на калній	138
123. Там лиша стоїть вже похила	139
124. Дай, шинкарочко, вина!	140

1882.

125. * Літа, літа молодії	140
126. Чом сумуєш, бідне серце	142
127. Вчора високі Карпати горіли	143
128. Сьвятій великий наш апостол	144
129. Там на розі при дорозі	145
130. При потоці явір	146
131. Мов той сніг білів ся цвіт	147
132. Лети здорова, пташко	148
133. * Дика рожа коло стежки	150
134. Вчора буря лютувала	151
135. Коли в пам'ять те бездоме	151

1883.

136. Тяжко, брате, до розпукки!	152
137. * Як лет на деревині	153
138. * Ваші вражі бровенята	154

1884.

139. Могила співака. На цмиштарі могила	155
140. Раз смерека на горбочку	156
141. Над сніім Прутом верболози	156

1885.

142. * Уже пора. Не кленіте, рідні братя	157
143. * Скит Манявекпй. Де над Манявов ліс густиій	158
144. * Над Прутом у лузі хатчина стоїть	159
145. * Де з журавлем кринця	160
146. * Третій раз весна природу	160
147. * На горбочку березонька	162
148. * Дівчино чорноброва, коби я крила мав	162
149. * Здорова будь, дівчино	163
150. * Дівчину сватав я тогид	164
151. * Літають ластівки малі	164
152. * У тій Рускій Молдовці	165
153. * Сьвітом божим вечоріє	165
154. * Як стелить ся весна горами	166

	СТОРОНА
155. Сьогодні похорони веселі голосні	167
156. *Рожі і гвоздики мило знов цвітуть	168
157. Як-би я зі срібла скриньку мав	169
158. Ліс дримає, лиші верхамі	170
159. Іділля. Вчора була субота	170
160. *Під дубом гучерявим	171
161. *В мої мамі зільничок у саду	172
162. *Пшинокрилий мотилик	173
163. *Як-бим знала, що мя возьме	174
164. Щиро любить сей Олену	174

1886.

165. Вас, герої, не забудем	175
166. Моє завіщанє. Мамку, сину, я не маю.	177
167. Гей, орле, орле, куда ти летиш?	178
168. Як умру, похоронїть мя	179
169. *Щебетала ластівочка	180
170. *Через Прут, через Прут човник там пливе	180
171. *Світлий отче Хараламій	181

1887.

172. Ви критики, ви обскуранти	183
173. *У лісї. Як друг тебе ізрадив	184
174. Сонце грїє, як в Сагарі	185
175. Лежить тут перед нами	186
176. Тут нема для тебе місця	188
177. Чом, шинкарю, у вино	189

1888.

178. Хто рідну мову і звичаї	190
179. Марійка із Розтік. Над Черемшом дівчина	191
180. *Прошу, молю, говори	192
181. *Заходить сонце, в багряницю	193

1889.

182. Перед церквою лежали	194
183. *Клонить вітер всі тополї	194
184. *Дівчино чорноброва	195
185. Шинкар-шальвір „під когутом“	196

1891.

186. Хоч морози лютували	197
------------------------------------	-----

1892.

187. *Буковино дорога!	198
188. *Що старий Прут каже	198
189. *Щебетушко ти маленька	199
190. *Не гадай, шинкарко гарна	200

1894.

191. Здоровий будь, лісочку мій	201
192. Снує ся паутинна	202

1897.

193. Одиїське добре слово часом	203
194. Вже рожі веї відцвіли	203

1900.

195. Старий вівчар. Коло кладки при потоці	204
196. До тебе, мій краю, де я ся родив	205

1901.

197. Ту руку, щиро що-м ти снув	205
198. Вечір над ставом. Долиною простер ся став	206
199. Осінь. Давно вже попращали нас	207
200. З журавлями, з ластівками	208
201. Дикий мак. Мені бабуся повідала	209

З невідомих років.

202. Гарна Волошка. Волошечко чорноока	209
203. Старий млин. Запустів той млин старий	210
204. Дика рожа у роскошах	211
205. Ёго я не любила	212
206. Я бідним був і не бажав	212
207. Старі пісні знов чую	213
208. Ти веселенько так ступала	213
209. Чом, дівчино, не співаєш	213
210. Присягалась, що кохаєш	214
211. Цвили дві рожі білі	215
212. *Як ми вірно ся любили	215
213. Тепер аж догадалась ти	216
214. Як загостить у сьвіт весна	217
215. Сива нецька говорила	217
216. Не плакав я, невірна	218
217. Там де Черемош між скали	218
218. *Adieu jeunesse!	219

	СТОРОНА
219. *Монастир. В темнім лісі монастир	219
220. *Лицар-вино. Глибоко у пивниці	221
221. До чарки. Гей-же до чарки, мій брате!	222
222. *Пісне руська! Пісне руська, чарівнице	222
223. *На красній Україні, на березі Дніпра	223
224. Сива гуска говорила	224
225. Як дівча тебе не любить	225
226. Давно мій біль некучий	225
227. Звезда вечірна появилась	226
228. Зайшло за гори сонце	227
229. Моїм ворогам. Хотів і я раз заспівати	227
230. *Наша веснянка. Тш ся, рідна Буковино	228
231. *Мій краю милий, дорогий!	229
232. Заповіт. На цвинтарі не ховайте	230

Б. Баяди і оповіданя.

1. Дочка мельника (1863)	231
2. Гуцул-спротина (1864)	232
3. Соловій-чародій (1864)	234
4. Зажурив ся, засмутив ся (1865)	236
5. Черемош-лікар (1865)	237
6. На горі там монастир (1865)	238
7. Кожда слабість лік свій має (1865)	240
8. Мурашка (1865)	241
9. Скалозуб (1865)	247
10. Похід на море (1866)	257
11. Кифор і Гауся (1866)	261
12. Ненька вдовця (1867)	270
13. Перстень (1868)	271
14. Драгоманка (1868)	272
15. Нечай (1868)	276
16. Мертвецька нічна гульня (1869)	310
17. Скаменіла богачка (1869)	312
18. Озеро царя (1869)	314
19. Жовняр (1869)	318
20. Белізар (1869)	319
21. Три круки (1870)	322
22. *Козак Торба (1871)	323
23. Скаменілий богач (1874)	324
24. Марійка (1875)	325
25. Паньська пімста (1878)	326
26. Убога Марійка (1879)	331
27. Гостинець з Боснії (1879)	333

	СТОРОНА
28. На степах (1881)	352
29. Козак Гарасим (1881)	355
30. Поворот (1881)	357
31. Дві сестриці (1887)	358
32. Коли помре Француз (1887)	359
33. Смерть козака (1887)	361
34. Русалка Черемша (1889)	363
35. Плакучий ліс (1892)	365
36. Вівчарева полонина (1893)	367
37. Ірина (1896)	369
З невідомих років.	
38. Гуцульська доля	371
39. Грїб-ставочок	383
40. Коваль!	384
41. В Італїї	385
42. *Три братя	387
43. *Дївчина-сирота	388
44. *Гусяр	389
45. *Цар і кобзар	390
Поясненя	392
Загальні замітки про поезїї Із. Воробкевича	400
Друкарські помилки	418

Помічені помилки друкарські.

НА СТОРОНІ	В СТРІЧЦІ	НАДРУКОВАНО	МАЄ БУТИ
27.....	8 з долу	брати.....	брате
31.....	5 " "	жати.....	жити
34.....	4	вичерпати.....	вичерпати
40.....	12	Румано	Ружано
54.....	1	Гуцулоньки	гуцулоньки
63.....	5	запорожців.....	Запорожців
65.....	3 з д. і голову	клоню	склонивши головку
89.....	9	поточці.....	потоці
94.....	10 з д.	дівочоє.....	дівоче
149.....	7	Чи.....	чи
208.....	5	відлетіло.....	відлетіли
235.....	16 з д.	пасми	пасма
320.....	1	Іотам	Ґотам

Накладом товариства «ПРОСВІТА» а під редакцією Юліяна Романчука стала від мая 1904. року виходити

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ

с. с. систематично в хронологічному порядку уложене видане творів найзнаменитших руских (українсько- і австрійсько-русских) письменників з портретами, короткими життєписами і з поясненнями. Се видане сєть з одної сторони найповнїйше, зглядно єдине повне, і найпоправнїйше, а з другої сторони огрядне, практичне і притім найдешевше.

Доси вийшли:

1) I-а книжка. Твори Івана **Котляревського**, Петра **Артемовського-Гулака**, Євгенія **Гребінки**. (I-ий наклад з 1904-ого року в 3000 примірників розкуплений.) II-ий наклад. 1908. В 4000 примірників. Сторін 536. Ціна оправного примірника 1 корона, в краснїй оправі 1½ корони.

2) II-а книжка. Твори Григорія **Квітки-Основяненка**. 4000 примірників. 1-ий том. 1904. Стор. 544. Ціна 1 К і 1½ К.

— 2-ий том. 1905. Стор. 552. Ціна 1 К і 1½ К.

3) III-я кн. Твори Маркіяна **Шашкевича**, Якова **Головацкого**, Николи **Устияновича**, Антона **Могильницького**. 4000 приміри. 1906. Стор. 624. Ціна 1 К і 1½ К.

4) IV-а кн. Твори Амврозія **Метлинського** і Николи **Костомарова**. 3000 прим. 1906. Стор. 496. Ціна 1 К і 1½ К.

5) V-а кн. Твори Тараса **Шевченка**. 5000 прим. 1-ий том. 1907. Стор. 544. Ціна 1 К і 1½ К.

- 2-ий том. 1907. Стор. 532. Ціна 1 К і 1 $\frac{1}{2}$ К.
6) VI-а кн. Твори Пантелеймона **Куліша**.
5000 прим. 1-ий том. 1908. Стор. 504. Ціна 1 К 20 с
і 1 К 60 с.
— 2-ий том. 1909. Стор. 560. Ціна 1 К 40 с
і 1 К 80 с.
— 3-ій том. 1909. Стор. 576. Ціна 1 К 40 с
і 1 К 80 с.
— 4-ий том. 1909. Стор. 528. Ціна 1 К 40 с
і 1 К 80 с.
— 5-ий і 6-ий том вийдуть в першій по-
ловині року 1910.
7) XII-а книжка. Твори Ізидора **Воробкевича**.
5000 прим. 1-ий том. 1909. Стор. 420. Ціна 1 К 10 с
і 1 К 50 с.
— 2-ий і 3-ій том вийдуть в році 1910.
-

TULA-online.org